Annotationes Ioānis Antonii Panthei Veronenſis ex trium dierum confabu/
latiōibus/Ad Andreā Bandam Iuriſcōſultū:In quo quidē opere eruditus
lector multa cognoſcet:quæ hactenus a doctis uiris deſiderata ſunt.

De Thermis Caldarianis:quæ in agro ſunt Veronenſi.

Veronæ urbis:Agriq; Veronenſis:atq; Hermolai Barbari epiſcopi Laudes.

De Plinioꝝ Patria:& de Secūdoꝝ familia Veronenſi pulcherrima diſputatio:

Vitruuii ac Plinii uaria loca/plurimaq; uocabula accuratiſſime interpretata.

Balneoꝝ ac Gymnaſioꝝ loca quēadmodū latine dicant/elegātiſſime deſcribit.

Olei uſus in gymnicis:Puluis palęſtritaꝝ:Puluis eruditus geometraꝝ:

Aquæ mirabiles ex Pauſania/& Ariſtotele:& de Aquis multa.

Aqua noxia in Theſſalia ex Seneca:& quare Aquæ corrumpantur.

Ferri & nitri natura & uis:Sulphuris natura & medicinæ.

Templum Mineruæ uentoſæ. Purgatio terna apud antiquos.

Palus Maſſilienſium. Paludes admirabiles ex Diodoro.

Fontiū & Fluminū origo & generatio:Et quare flumina aliquando ſiccantur.

Megaliū unguentū/quod Aegyptiū & Mendeſiū. Amaracinū unguentū
quod Cyzicenum:& de aliis unguentis multa.

Remedia ex Caldarianis fontibus.Et quibus modis utimur balneis Caldaria/
nis/& aliis omnibus balneis.

Alexandri Benedicti Veronenſis Phyſici atq; Oratoris Clariſſimi Epiſtola Ad
Magnificū atq; inſignem Equitem Dominum Paulum Triuiſanum Salo/
dii ac totius Riperiæ Præfectum.

Alexander Benedictus Veronensis Physicus: Paulo Triuisano Equiti Clarissimo Salodii Præfecto. S.D.P.

Antheus noster eques Clarissime: uir ingenii elegãtis / exquisitissimæq; doctrinæ libros adhuc iuuenis de balneis caldarianis agri Veronensis elucubrauit / quos propemodũ emendatos perpolitosq; iam iam in lucẽ editurus erat / nisi subito fato extinctus fuisset. At Petrus Banda noster uir liberalissimus / & Panthei & familiæ studiosissimus / post Andreæ Bandæ iurisconsulti / ut una opera Panthei memoriæ / & amicoꝝ gloriæ consuleret / quoquomodo potuit imprimi statuit: O casum inopinabilem Panthei nostri / q iã ætatis ualentioris acerrimi iudicii subita apoplexia ita misere correptus fuit: ut quod in plures annos reposuerat exactius castigaturus: ut ipse mihi toties dixerat: tanq̃ aliena iudicaturus ad grauitatem & elegantiam propediem redigendum decreuerat: Sed uno momento suauissimã Panthei consuetudinem / urbanitatem / eloquentiam: ac castigandi operis facultatem mors ademit. Hortatus sæpe fueram hominem mei amantissimum / ut uigilias suas absolueret: ne ue alienam limam expectaret: Et olim Andreas Banda mihi sacri fontis munere obnoxius / ut balneorum rationem diligẽtius uiderem: libros post interitũ Panthei nobis miserat: Sed quoniã de rebus alienis partius agẽdum esse semper duximus: quoniam nimia quãdoq; diligentia / dum ægrotoꝝ ulcera curamus: altius q̃ par sit scalpellus quãdoq; insidet: Itaq; Antonio Moreto meo procurante pauca sustulimus / quædam ĩmutauimus: multa ex industria prætermisimus: quæ clara pubertatis rudimenta præseferunt: exactissima studia: ingeniiq; conatus acerrimos. Sed quantũ uirtutis & laboris opera efficere potuit / non omisit. Annotationes enim multas accuratissime ex pluribus autoribus patefecit: eruditis etiam utiles: patriæ laudes illustrauit: Claros ciuitatis autores enumerauit: Amicos immortales fecit: Et Caldariana demũ balnea suo ingenio primus nobilitauit. Et Bandæ familiæ nomen: quod & si per se emicat / celebrare tamen omni studio perquisiuit: Hermolaum Barbarũ epum Veronensem: ac Bernardum Rubrium epum Taruisinum: Aleardum medicũ pedemontanum / Danielem Bandam equitem: Andeamq; iurisconsultum: Et si uixisset Galeacium equitem Clarissimum: ac Petrum Bandam munificentissimũ magnis honoribus prosecutus fuisset: Quid si nouisset Margaritã Bandam uxorem tuam matronarũ nobilissimam: quæ nuper ex insula Cypro uenit: cuius maiores apud reges oẽs Cyprios litterarũ studiis / bellica disciplina / fideq; eminent: quibus non desunt diuitiarum amplitudo / & liberalitatis splendor: nam & summã imperii accuratissime inter proceres retinuere: Sed omnes

maiores suos superat Margarita Banda cōiunx tua rarissimæ religionis/casti/tatis/liberalitatisq; exemplar/quæ in eadem insula etiamnum ingentes possidet prouentus : Caterinæ Corneliæ reginæ cypriȩ chara/uel Veneto Senatui charior/Et coniugio tuo magis nobilitata:Nam familiæ tuæ splendorem in Veneto Senatu / quis est qui nesciat? quot equites:quot consiliarios / quot rei.p: Summos procuratores: oratores:exercitus legatos:Totq; classis Imperatores: ac postremo patruum tuum Melchiorem Triuisanum exercitus legatum contra Gallos:cuius uirtutem in diariis nostris quodam breuiario annotauimus: & tandem.iii.classis Imperatorem:Sed tu eques clarissime ita mihi clarus mirabilisq; occurras:Vt epistolæ angustiis non multa de te dicere ualeam:Qui a pubertate nauigationibus continuis uitam defatigasti/Deinde uariis peregrinationibus/Assyriam/Aegyptum/Arabiam ipsam laboris impatiens peragrasti:inter Rhodiorum equitum magistrum/ac Aegyptiorum regem de concordia fœliciter tractasti:Assyriorum mores:Aethiopum/Arabum/Indorūq; cōmertia optime nosti:Tu Nili incrementa/arborum/herbarum/fruticūq; & externorum aromatum naturam considerasti:Animalium item uarietatem etiā priscis ignotum descripsisti nunquam fessus:Palestinam/Samariam/Iudæam: Amanum/Iordanem:asphaltidemq; perscrutatus es. Postremo Cyprū tot annis incoluisti. Omitto liberalitatem tuam qua cum regibus/muneribus certasti:Sed in aliud tempus tuaꝶ laudum prȩconia differimus:quoniam in multis memorabilibus mihi & dux & auctor fuisti:Inter Venetos demum imo inter mortales ita tenere omnia conspiceris:ut uix pauci singula complectant᷑.
Vale.Venetiis.Idibus Maiis.M.D.D.

IOANNES ANTONIVS PANTHEVS VERONENSIS CLARISSIMAE IVRIS VTRIVSQVE CONSVLTO ANDREAE BANDAE LIGNACI PORTVSQVE PRAETORI SALVTEM.

Endula solicitum tenuit te cura libelli
  Dudum, iam certo pectore uota foue:
Ecce tibi migrat fontani roris alumnus,
  Cui dolor est, notos deseruisse sinus,
Illum sum placida sic uoce secutus euntem:
  I Patrios quæras parue libelle lares:
Linque Antenoreas quibus es nutritus, Harenas:
  Præ cunctis gratum sit genitale solum:
Nil Veronæa surgit iucundius ora:
  Aprici nusquam gratia tanta poli:
Finibus egresso pataui, Vincentia quanq̃
  Alleptet, Cæptum non tibi tardet iter:
Recta perge uia dextra mirabere colles.
  Quos Bromius, quos & pallas inermis amat:
Spectabis læua gemmato prata colore:
  Quæq; ceres sulcis æquora plana colit:
Hinc tibi procliuo gaudebunt uertice montes:
  Hinc plano saltus æquore terra dabit.
Lusibus his tandem uenies, cui nomina fecit
  Vnda salutifero calda uaporem locum:
Te primum accipiet laquearibus aula superbis,
  Limina, quæ nullis obserat hospitibus:
Aula redundanti bandarum splendida luxu:
  Quæ quondam dominis regia cælsa fuit:
Illa sidonio requiesces lassus in ostro:
  Hoc tibi nil fuerit lætius hospitio:
Fontibus ex illis component serta Napeæ:
  Fragrabunt nitido florea dona sinu:
Illinc digrediens, ubi te recrearis habendas
  Munificis grates sis memor hospitibus:
Quem lapidem uelox transiueris ordine quintum:
  Ecce tibi pinnis mœnia cincta suis:
Mœnia Veronæ summo quæ uertice surgunt:
  Altera cliuoso pars pede prona sedet:

Paulatim crescent turrita cacumina crescet
Ardua quæ tollit culmina cælsa domus:
Conspicuam tandem lætus properabis in urbem
Vltro quæ sacras pandet amica fores:
Trans Athesim trino mittet pons fornice amœnum:
Cuius prærupto difluit unda sono:
Suspicies arcem quæ turibus imminet urbi:
Quo nil prospectu gratius urbe uiget:
Cælsa loco uigili custodit lumine campos:
Terrifico armorum turbine præsidium:
Ad geminum constrata forum te semita ducet:
Amplexus obiter plurima turba dabit:
Inclyta Pyramidum primo mirabere saxa
In quis scalanæ sunt monumenta domus:
Non procul erectis stat porticus alta columnis
Quam struxit populus sumptibus immodicis:
Illic externis non splendent marmora guttis:
Sed de gentili rupe metalla micant:
Hic fixus tolles oculos ad culmina tecti
Cernes sit patriæ gloria quanta tuæ:
Stat senior primum maturo Plinius æuo: Plinius senior
Naturæ clarus scriptor in historia.
Alter adoptatus iuuenili est Plinius ore Plinius Iunior
Ingenio præstans tersus & eloquio:
Doctus de hinc madidis dominæ deplorat iambis
Cinctus apollinea fronde catullus auem: Catullus
Hunc Macer sequitur cecinit qui carmine possit
Quid serpens quid auis quicquid & herba uirens: Macer
Sub pedibus cerdo spectat Vitruuius ædem:
Extructam scriptis quos dedit ille modis: Vitruui9
Dumq; animum pasces mirandæ culmine molis:
Ciuibus & fies notior ore tuis:
Vndiq; gratanti populus de gente coibit:
Obuius exibit quisquis amicus erit:
Hic auidus stringet contracto colla lacerto:
Hic magno dextræ iunget amore manum:
Ante omnes uatum cœtus tibi milia figet
Oscula Pierio quos ego lacte tuli:

Præ cũctis illi quid agam fortasse requirent:
Corpore dic ualido mens bene sana ualet:
Gens rubria. Quod claro illustrer rubriorũ sidere Phœbes
Fraterno quantum lampas ab axe nitet:
Quod me scita patrum discendi sancta piorum.
Noctes atq; dies usq; fatigat opus:
Quod mihi nec liceat dulces inuisere musas:
Vt quondam suetos nec celebrare choros:
Inde recedentem comitũ te multa sequetur:
Inq; alium ducet limite turba forum:
Marmoreus medio mira nitet arte colossus.
Veronæ referens ciuibus effigiem:
Sub pedibus premitur longis siphonibus unda:
Excipitur saxo rursus & illa cauo.
Cursus. Dextra flecte gradum. strati confinia campi
Immittent spatio. quo uia longa patet:
Quo puer ad metam populo spectante quot annis
Cornipedes pronus uerbere pulsat equos:
Quo uir. quo mulier celeri fert præmia cursu:
Quo tua curriculo munera aselle refers:
Iupiter Hãmon. Iupiter a lęua camuris stat cornibus Hãmon:
Fatidico cuius carmina ab ore silent:
Obuius hinc fiet geminati fornicis arcus:
Cui nomen uulgo bursea porta dedit:
Alter erit ueterem muro coniunctus ad arcem.
Vno qui tantum peruius ore patet:
Siste gradum. est oculos faciet quod longa uetustas.
Vitruuii gemino nomina poste leges:
Egressus porta penetrabis Pantheon. in quo
Domus Panthei auctoris. Cælicolæ sedem composuere suam:
Cernuus ante aram templo uenerare uetusto.
Quæ resident uno numina cũcta throno:
Inde sacrum primo uerbis penetrale saluta:
Et nostro fiat nomine salua domus.
Subtristem referet faciem. quæ forsitan. annis
Bis tribus hei domino ꝙ caret illa suo.
Voce tua citius depellet nubila fronte.
Te rata de nostro pectora uerba loqui:

Aduentuq; tuo paries lætabitur/atq;
Letitiæ tectum signa repente dabit:
Hospitii placido requiesces tutus in antro:
Quo merui nigras cingere fronde comas:
Quod non aonides quondam spreuere sorores/
Non humiles spreuit Phœbus adire casas/
Illic non ornant thalamos Aulæa superbos:
Nullum uestit ebur/purpura nulla torum:
Plurima sed lauri conspersit uirgula sedem/
Nostraq; Cyrrhæo gramina rora madent/
Tu nemus interea tener hoc habitabis opacum
Frondibus obsæptus carmina uoce canes/
Maturis donec fueris robustior annis/
Ismariusq; tibi terserit ora liquor/
Tunc cæcos poteris securus adire recessus/
Cernere & intrepide publica quæq; uagus/
Si tua lux primo perstringet lumina uisu/
Obfueritq; oculis missa repente tuis.
Errabunda reget recto uestigia calle:
Lure comes fidus banda sodalicio:
Post ubi perspicuas urbis conspexeris oras/
Quæq; ruinoso pondera saxa iacent/
Visere non renuas ingenti mole theatrum/
Ad cathedras prostet fœda puella licet/
Edoctus tandem ronchos perferre crepantes/
Et quæ crispanti sibila nare sonant/
Latius extendes pennas custode remoto/
Terrarum totus peruius orbis erit/
Lætior his dictis ad te uelocior Euro
Arreptum codex banda cucurrit iter/
Non est ꝙ timeat te defensore/pericli
Astiteris modo tu/non metus ullus erit:
Illum iam charis illum iam stringe lacertis/
Illum iam toto pectore stringe: Vale.

PANTHEVS AD LECTOREM.

Vbueritus candide Lector dialogū de caldarianis fontibus: qui ad medicam tantū artem pertinere uidet᷑/diuersæ professionis uiros ad se legendū primore aspectu minus inuitaturū: Aliquid allectamenti de industria commentus sum: Quo palatum legentium sapido irritamento ad gustandū pelliciam: Annotationes enim earum rerum ad unam/quæ in disputatione / cum suis auctoribus enarrantur/in opusculi fronte apposui: Quibus inspectis/ non uereor ad totum opus percurrendum excitabitur curiosus lector. Quom earum plurimas eruditi etiam uiri ante hanc editionem quandoq; desiderauerint: Vale.

Ex Primi Diei Confabulatione Annotationes.

Disputatio de Plinioꝝ patria.
Territorium
Conterraneus.
Familia Secundoꝝ Veronæ
Acetaria.
Crisson uulgaris herba non
Senecion.
Sion herba
Sisymbrion.

Ex Secundi Diei Confabulatione Annotationes.

Balnea ex liquoribus.
Balnei Etymologia
Balneæ Pensiles
Balnearum ædificatio.
Pilæ Balnearum.
Pilicrepus Minister Balnei.
Hypocaustum.
Præfurnium.
Vasa Balnearum
Miliarium uas.
Baptisteria Balnei
Baptisterium Christianum.
Nundina antiquorum Dea.
Lustricus dies.
Mares nono / fœminæ octauo die nomen sortiebātur.
Mares tribus/fœmīæ duobus noībus cognominabant᷑.
Piscinæ Balnei.
Probatica piscina.
Heliocaminus
Zeta locus
Spheristerion.
Stibadium.
Stibades herbæ
Hexaclinon.
Sigma.
Aediles ad tēpandas balneas.
Sudatio per harenam
Laconica sudatio
Assa sudatio
Clibani sudatio
Sudatio p solē q̃ dr̄ Heliosis.
Balnei frigidi primus usus.
Palęstritaꝝ ædificationes ad exercitationem.

Balnea dicebant Gymnaſia
Gymnaſii diffinitio.
Loca Gymnaſiorum
Ephebeum.
Coryceum
Sciamachiæ
Acrochiriſmi
Pitylizin
Gynæconites
Andronites.
Coniſterium
Puluis palæſtritarum.
Puluis eruditus geometrarũ.
Eleotheſium, qđ & Vnctuariũ
Olei uſus in Gymnicis.
Eleomeli oleum
Ceroma unguentum.
Aliptes:
Apodyterium
Propnigeon ſiue
Propineon
Xyſtus
Hypæthra
Paradromides
Hypodromus
Procœton ſiue
Proſœcona, uel
Procœnoma
Periſtylus
Pignoſtylus
Areoſtylus
Siſtylus
Diſtylus
Euſtylus.
Ornithon
Auiarium ſecluſorium
Ornithotrophion.
Ornithoboſium.
Neſotrophion.
Falere.
Stereobates
Stylobates
Periſtereon
Periſterotrophium
Periſtereon herba quæ
Hierobotane &
Verbenaca.
Periſterides inſulæ
Columbarum genera.
Saxatile.
Columbæ unde
Miſcellum
Columbare
Scriba naualis
Oporothecæ
Oporophilatium.

Ex Tertii Diei Confabulatio-
ne Annotationes.

Fontium Origo.
Aqua caleſcit ſub terra:
Aethnęum incendium
Aquæ calidæ medicabiles.
Greges inficientes lanas aquarum potu.
Xanthus fluuius
Stygia aqua ad nonacrim
Albula
Strumæ quæ:&
Choerades:&
Scrophulæ
Aquæ mirabiles ex Pauſania
Olæ muliebres
Templum Mineruę uentoſæ
Amaracinũ unguentũ quod
Cyzicenum &
Sanſucinum

Megalium unguentũ, quod
Aegyptium, &
Mendesium.
μύρον
Stagma
Hedysma
Vnguentum
Cæratum.
Astyra fons
Atarneus tractus
Albus campus.
Dascyli uicus
Aq̃ admirabiles ex Aristotele
Pontus fluuius.
Palus Massiliensium
Paludes admirabiles ex
Diodoro
Balneæ sacrę dicuntur
Sulphur sacrum dicitur
Purgatio terna apđ antiquos.
Sublimatio
Ferri natura, & uis.
Ferri rubigo
Ferri Squamma
Hygremplastrum
Nitri natura, & uis.
Nitri flos
Nitrariæ.
Sulphuris natura, & medicíę.
Harpaction.
Remedia ex Caldarianis
fontibus.
Condylomata.
Panni
Parotides
Pustulæ
Hierospilæ
Secundæ
χόρων
δευτερίον
υστέρα
Vterus
Loci
Vulua, & uulga.
Matricis plures significatiões
Lingula auis
Otus auis.
Orthygometra.
Vlula quæ Asio
Obseruationes circa balneas,
dũ ingredimur egredimurq́.

Auctores quibus Innituntur Dialogi Annotationes:

Plinius ſenior
Plinius Iunior
Liuius hiſtoricus
Valerius Maximus
Tranquillus
Vitruuius
Seneca
Dion
Strabo
Apuleius
Plutarchus
Cicero
Ioſephus
Columella
Varro
Iuſtinus
Theopraſtus
Macrobius
Lampridius
D.Auguſtinus
Feſtus
Marcellus
Pomponius
Suidas
Pauſanias
Diodorus Siculus
Herodotus
Xenophon
Dioſtorides
Pollux
Galenus
Paulus Aegenyta
Cornelius cælſus
Ariſtoteles
Lucianus
Lucillius
Vergilius
Lucanus
Ouidius
Lucretius
Iuuenalis
Martialis
Claudianus
Propertius
Statius Papinius
M.Manilius:

IOANNES ANTONIVS PANTHEVS VERONENSIBVS SVIS SALVTEM.

i

VRE Ipſo ciues mei Veronenſes cautum reliquere uete/
res legum conſultiſſimi: Qui iacturæ anſam cuipiam præ/
ſtiterit: Iacturam ipſam præſtitiſſe ſine prouocatione adiudi
cet: E diuerſo in argumento eſt | qui lucri occaſionem attule/
rit: lucrum totum attuliſſe uideat: Quorſum hæc iuris præ
fatio intendat | Vos requiſituros uideo: Eo ſane tendit | q; ſi for

Andreas Banda

taſſis hic meus qualiſcũq; labor aliquid ſplendoris | atq; utilitatis patriæ allatu
rus eſt. id Andreæ Bandæ ornatiſſimo cęſareæ pontificiæq; | cenſuræ conſulto
acceptum referatur: cuius ſuaſu | ne dicam impulſu laborioſam hanc prouin/
tiam ſubire coactus ſum: Is nanq; inter uetera ſuarum rerũ monumenta opu/

Aleardus phyſicus
Hermolaus Bar. eps Veronẽſis

ſculum quoddam de fontibus caldarianis a præſtanti philoſopho | clariſſimoq;
Phyſico Aleardo pindemontano ciue noſtro | olim ad celeberrimũ pontificem
Hermolaum Barbarum Epiſcopũ Veronenſem ſcriptũ dedicatumq; reppere
rat: Quodq; quom incuria | inſcitiaq; tranſcribentium | Blæſum | Barbarum | ac
longo ſitu lacerum | ſordidulumq; offendiſſet: Rogauit non modo | ſed efflagita
uit a me accurate recognoſcendum: ut emaculatum expolitũq; in lucem effer
ri poſſet: Exoratus ab eo quãſæpiſſime. Tandem morem gerendũ putaui | quã/
doquidem ſic expoſcebat noſtra mutui amoris beniuolentia a liberalibus ſtu/

Antonius Broianic⁹
Daniel banda eques

diis ſub Antonio Broianiceno uiro litteratiſſimo | integerrimoq; tantũ cœpta:
Domeſtica æque inter familias noſtras conſuetudo | in antiquam prope neceſſi
tudinem ab eius patruo Daniele Banda equite ſplendidiſſimo | & ornatiſſimo
accumulatiſſime exaucta: Annui eo libentius | quom rem patriæ non minus
utilẽ | quam iucundam me facturum conſpicerem: Addebat non parum ſtimu
li quottidiana Andreæ interpellatio mihi obiiciens grandem illam obœratio/

Hermolaũs Bar. Iunior

nem | qua (ut noſtis optime) etiam me tacente | ſacratis Hermolai Barbari ſe
nioris manibus obnoxius tenebar | teneorq; addens appendicem | meam ſcilicet
in Hermolaum Iuniorem obſeruantiam uirum ſane noſtro æuo prudentiſſi/
mum | integerrimum | ſcientiſſimumq; | & pace multorum dixerim | omnibus:
quos doctos nouerim | facile præponendũ. Cæterũ meo | Andreæq; deſiderio
quom adhuc in patria eſſem | obfuit laborioſa lectionum aſſiduitatis: Interea

Andreas banda

euenit | ut ille a uobis centuriatis primatum ſuffragiis in leniacenſem prætu/
ram miſſus. Ego uero in Academiam patauinam ad pontificias ſanctiones na
uandas in diuerſum conceſſerimus: Ex hoc nihilo ſecius tepidior factus An/
dreas rem litteris agere cœpit. Pollicitis ego non ſtandum | ſatiſfaciendumq;
ingrati | iniquiq; hominis eſſe putaui: Poſt multas deniq; cunctationes caſti/
gandi libelli ſententiam reieci: Quod Auctori Aleardo | & mihi parum ſplen/

doris allaturũ arbitrabar: Verũ altius repetens satius disputatiunculam quondam in Bandarum ædibus apud Vicũ Caldarianum de hac re ab Hermolao Pont. Aleardo & me habitam perscribendam duxi: Quam ipse Hermolaus Aleardo petente in dissertationis calce litterarum monumentis mandandam mihi præceperat: Verumenimuero si tardiusculus in opere absoluendo quam uterq; nostrum uolebat) Fui: non desidiæ non subterfugio non negligentiæ nõ deniq; obliuioni: sed difficilibus uariarum curarum molibus imputabitis: Susceptę quippe prouinciæ immoti ac pene ineluctabiles opponebantur obices: Quandoquidem plurima ex penitissima artis medicæ ac philosophiæ penu præter professionem meam non sine ærũnoso labore eruenda forent: & ni consiliarius auxiliariusq; incœpto operi humeros apposuisset tibicines Leonicus meus liberalium omnium artium nõ modo Romana sed graia litteratura locupletissimus iniusto ego pondere pressus succubuissem: Alia mihi grãdis aduersaria: Quæ me sæpenumero receptui canere suasit: eadem uelitatione superanda erat: Quã sponte mea irritaueram: me (ut nouistis) amœnissimo Oratorum poetarumq; lepore coalitum pontificię censurę seruis q̃ debueram erudiendum dederam: Eaq; adeo primo cõgressu perterrefecit: ut incœpti me sæpius pœniteret: in adipiscendæq; doctrinæ illius desperationẽ pene deciderem: Post hanc non dissimilis se offerebat indefessa bellatrix: Ea uidelicet cura quã in erudiendo latine græceq; Bernardo Rubrio Parmense susceperam: Quem annos nec duo de uiginti natum tum ob maiorum suorum imprimis Petri Mariæ aui: atq; Guidonis patris perspectam in Senatum Venetnm constanti animo fidem: & a multis sæculis in hoc usq; æuum raris annalibus traditam Innocentius. viii. Pontifex Romanus cardinalium omniũ assensu eodem Senatu petente Bellunensis. Ecclesiæ Antistitem designauit: ut quem uirtuti maturum intellexerat: honori tempestiuũ adiudicauerit: nec id temere illi contigisse putet quis: cum eius cunabula & elementa uirtutis ad summum gloriæ cumulum procedente tempore pręuenturũ iam tum indicio essent: Quod adultus certo indolis experimento comprobauit: Est nãq; Bernardo præter antiquam generosæ stirpis nobilitatem Decens aspectus compositi corporis motus: maturus & senilis incessus: ingenio est uegeto Memoria tenaci Prudentia quãtũ ea ætas patitur præmatura: Illi est honestarum artium Sacrorumq; canonum sitibundus ardor: Vrbanitatis affabilitatis Moderationis: Bonorum morum Religionis est conditorium: Vt ei diuinorum uoluminum sententia ad unguem quadrare uideatur: Senectus uenerabilis non diuturna neq; annorum numero computatur Cani enim sunt sensus hominis: & ætas senectutis uita immaculata: Postrema ueluti decumanus fluctus fuit inimica aduersissima ualitudo: quæ me annum alterum & quadragesimum mihiq; climatericum agẽtẽ pene obruit atq; prostrauit: me etenim senestri cruciatu miserandoq; lurore & extre-

Vic⁹ Caldarianus.

Leonicus

Bernard⁹ Rubrius epus.

Petr⁹ Maria.

Guido Rubrius.

ma macie adeo prorsus confecerat:ut circunstantes cadauer meum lachrymis/ & suspiriosa singultatione amici/Necessariiq; anhelosam spiritus abitionẽ ulti ma oscitatione expectarent:perlitisq; sacro unguine luminibus/sacrificuloq; iã iam ad cælos animæ migrationem præfato / æternũ uale conclamarent. Verũ inenarrabili omnium Pasmatoris beneficentia primum:Deinde recuperatoris Hieronymi Turrigerani Conterranei nostri Machaonia arte adiutus/uelut al/ ter uirbius ab auari Charontis luridis undis adsuperas auras reuocatus sum. Sed huius dispendiosæ moræ lectores(arbitror) non pœnitebit:nam quod ex longo uoto periit:id ad uarium:& utile operis ornamentum plurimis orato℞/ poetarumq; flosculis:nec minus multorum grauibus Auctorum sententiis re/ pensum est:Extremis deniq; epistolæ uestigiis cãdidos lectores:Qui forte has nostras qualescunq; nugas percurrere non renuerint:admonendos percensui: ne Titulo indicatore fallantur:Qui de Caldarianis tantum Thermis polliceri uidetur. Perlegant ad calcem quæso totum opusculum:in eo si quidem enun/ tiata a nobis multa cognoscẽt:Quæ hactenus/uel a doctis uiris desiderata fu/ erunt:Si quid hac enarratione profecerimus:Cõmuni studioso℞ utilitati gra/ tulor:Sin minus:saltem quospiam excitabimus:Qui eruditiore lima delite/ scentia in latebris uocabula/annosoq; situ rubiginosa:Quibus nos sublustrem umbram dedimus:ad clarissimum lucis splendorem deducent:Hocq; mihi be neficio studiosi se debere fatebuntur:Simulq; si eorum trutina æquior fuerit: errata mea pacato animo castigare contendam:Libuit insuper Dialogi argu/ mentum subiicere:Quo lecturientes uno oculo℞ impetu totius opusculi nar/ rationem facilius dignoscant.

Valete:

DIALOGI ARGVMENTVM.

ERMOLAVM BARBARVM PONT.VEronenſem, Cui Pantheus a ſecretis erat, ex prætorio Monfortis:quod ipſe Magnificētia Regia extruxerat: Veronam redeuntem ad Caldarium uicum Chriſtophorus, & Fratres Bandę liberali inuitatione remorantur:Eumq; lautis, & munificentiſſimis dapibus in ampliſſimis eorum ędibus triduo accipiunt: Ibi Aleardum Pindemontanum Phyſicorum optimum, Hermolaiq; amiciſſimum non longe abeſſe intelligunt:atq; accerſunt:Primo die Regiunculam Caldarianam Tyro quodam ex incolis indice Hermolaus, Aleardus, & Pantheus angulatim perueſtigant. Sequenti die poſt epulas de Balneis facticiis ſermo exoritur:de quibus fit in ueſperam ex multis auctorum ſententiis non inutilis diſceptatio. Tertio uero die naturalium Thermarum ratio phyſica accurate redditur:De Fontium quoq; Caldarianorum, eorūq; effectu, & peculiaribus remediis:Quæ obſeruatio adeuntibus, abeuntibuſq; ſeruanda ſit, in medium affertur.

[illegible]

HERMOLAVS. ALEARDVS. PANTHEVS. INTERLOCVTores.

PANTHEVS.

ERI Hermolae in lustranda Balnearum Regiúcula Aleardũ ciuẽ nostrũ/ Physicorum optimũ summopere desiderauimus: Nunc ex Inqlino audiui nõ longe abhinc diuertere. HER. Verũ ne? Facilem profecto nobis fortuna offert occasionẽ. Vel quod heri nequiuimus/ hodie eo euocato absoluamus: sed ubinam est? PAN. In pratis saluianis apud Frãciscum Aleardũ. HER. O q̃ fœlix doctissimorum uirorum hospitiũ: atq; consuetudo iucũdissima. PAN. Vis illum ad nos euocem? HER. Volo inq̃: inscende iumentũ: eũq; huc meis uerbis accerse. PAN. Lubentissime. HER. Aleardus alter Machaon/ Alter Asclepius nostro æuo est: auxiliaribus pharmacis destinet a cadaueribus euolantes animas/ Philosophantium omniũ/ Quos ego quidẽ norim/ facile Princeps & habetur/ & est. PAN. Audiui iãdudum: non paruũ ergo lũcrum hodie mihi accessisse uidebit': Si tanti uiri hac nuntii opera beniuolentiam ineo: HER. Vos ego interim tantisper dũ redieritis isthac in specula expectabo. PAN. Huc actutũ aderimus/ modo illum inueniã: HER. Attenditis ne Christophore/ & uos qui adestis Bandæ quãto desiderio/ quãtaq; animi alacritate Pantheus noster citato dossarii iumenti gradu ad accersendũ Aleardũ feratur? CHRI. Fertur sane iuuenili ardore/ q' ea ætas ad ineundas amicitias procliuissima est. HER. Vera narras. & Panthei noui geniũ: Qui quasi eruditorum uirorum sit admirator/ nõ parum ad rem suam accessisse existimat/ si talium ab omnibus expetendam omni lenocinio ambire ualet amicitiã: mira obseruantia omnes excolit/ & doctos ueneratur. Est quippe humano ingenio/ & animo mansueto/ discendi autem cupidissimo: & corpore laborum patientissimo: modo superuiuat in nostræ familiæ officina formatus propolitusq; comprobabitur. CHRI. Eius indoles futuræ probitatis indicia manifesta præseferre uidetur: HER. Non ab re augurarís. Redolet. n. Pantheus uigorẽ ac cum ingenuitate perspicacitatẽ quandã. Est sane Veronensibus peculiaris quædam e cœlo indulgentia/ atq; benignitas donata: ut quũ alibi terrarum oratores/ & poetæ multis laboribus/ & sæculis fiant: Hic sponte & ab incunabulis nascantur: Cuius rei testes sunt Clarissimi Oratores Plinii ambo senior/ & iunior: apud quos collocare non uerear Cornelium nepotẽ a Pio Pontifice Max. in Asiæ descriptione Veronensem semper uocitatum: & a Plinio Padi accolam appellatum. CHRI. Audio Hermolae nõnullos præter cæteros scioli uideri cupientes/ qui uetustam nostrorum Pliniorum gloriã quibusdã argutiolis nuper excogitatis/ surripere conantur. HER. Hoc a quoq̃ minime audiui. Didici semper ex præceptoribus/ nec minus a recentoribus scriptoribus Plinios ambos Veronam patriam habuisse. Verum (memini) Paucis diebus nescio quædam altercatio

Plinii duo

Cornelius nepos.

de iſthac re inter Beccariam/& Pantheum fuit:Quom redierit:ab eo ſciſci/
tabimur quæ fuerit altercandi cauſa.ſed interea ad Veronenſes redeo:Ea in/
ſuper coniectura/qua in geminis uetuſtiſſimi arcus poſtibus inſcribi uoluit.
Vitruui⁹ Vitruuium architectoꝝ omnium eminentiſſimum inter Veronenſium inge/
Catullus nia enumerare contendam.Poetæ celeberrimi ſunt elegantiſſimus Catullus/
Macer lepidiſſimuſq; Macer:& Pomponius ſecundus:quem Plinius & Vatem/& ci/
Pōponius Secūdus uem ſuum/& ex nobiliſſima ſecundoꝝ familia natum deſcribit.Præter illam
ingeniorum multitudinem/quæ ſe domi continuit.Excelluere ſemper in Flo/
rentibus Italiæ academiis in omnigena doctrinaꝝ peritia diuerſo æuo cōſu/
matiſſimi Veronenſes:Inter quos nefas ducerem præterire præceptorem meū
Guarinus Guarinum/non modo latinæ/graiæq; linguæ cultorem:ſed incultæ/barbareq;
corruptelæ indefeſſum exterminatorem:ac latii eloquii induſtrium recupera/
torem:In uniuerſum hanc patriam illa omnium rerum opifex opulentauit:ut
in ea non ſolum miremur ingenioꝝ fœcunditatem/ſed omnium frugum bo/
nitatem/& exuberantiā.Memini me iuuenilibus annis Eugenio Pont.Maxi.
Vniuerſam pene Italiam peragraſſe.Deinde Pio.ii.Romano Pont.Peruſinā/
& Gallicam legationes obiiſſe:In quibus multorum hominum urbes/& mo/
res quom uiderim/nulla me (ut ſine aſſentatione loquar) æque oblectauit ac
Verona noſtra urbium omniū ornatiſſima:Nec iniuria quidem.nam ſi eam
ex omni parte diligenter inſpicimus:ſi ſitus iucunditatē/ſi regionis apricitatē:
Si cœli clæmentiam contemplemur:quid eo amœnius? Quid delectabilius?
Arces tres in urbe. quid ſuauius?inſurgunt uiſu pulcherrimæ geminæ in collibus arces?in urbis
medio tertia ſubſidet/Ciuiū munitiſſima defenſacula:Interſecat illam nō mo/
Atheſis fluuius. do fluuioꝝ omniū amœniſſimus Atheſis:ſed multaꝝ merciū ſubuectura cō/
modiſſimus:Cuius impetuoſas undas lapideo/Teſtudinatoq; fornice pontes
quattuor iungunt urbis uicos. Stant ad uetuſtatis teſtimonium triumphales
Amphi/theatrū. arcus/ & Amphitheatrum:& plura ædificiorum monumenta multis ſæculis
collabefactata:Romaniſq; inſcriptionibus ornata.Prætereo recentiores urbi/
caſq; priuatoꝝ ædes:ac plurimoꝝ diuoꝝ magnifica & excultiſſima templa.
Agri Ve/ronenſis laudes. Quid præterea in agro Veronenſi utenſile non modo non naſcat᷑:ſed etiā nō
egregiū ſit:Si collinam eius plagā ſpectes/in ea oliui/uini pomorūq;/& boni/
tatem/ & fertilitatē facile inuenies/quod alibi raꝝ eſt/Si planiciem perquiras
triticia/fabalia/& alia id genus/legumina/paſtoriciā rei pecuarię utilitatē/bu/
bulam lactis/& ouillam molliſſimoꝝ uellerū præſtantiā/copiāq; nō deſideres.
ſi montanā ſcrutabere:ſunt in montiū ſuperciliis adiumento diuerſoꝝ coloꝝ
lapidicinæ/fodinæ Ferrariæ/lignoꝝ cæduæ ſyluæ/Tum ad rem ignariā/Tum
ad omnē ædificioꝝ materiā:Quid referam cadentes undiq; riuulos? Quid
Benacus Lacus torrentes/& flumina?Quid inter omnes lacus celebratiſſimū Benacū?Qui
præter circunſtantia media quoq; hyeme florentia uireta/ac munitiſſima ca/

ſtella:Delicatioꝝ ad oẽm Ganeã piſcium eſt cõceptaculum: in quo ſingularis toto iã orbe notiſſimus undiq; ad palatũ expetitus carpio eſt:Eſt deniq; Vero/ nenſis ager nõ modo ad omnẽ frugũ annonã ube͛rimus. Sed ad oĩa aucupii/ expiſcatiõis/& uenatus oblectaměta uoluptuoſiſſimus.CHRI.Sed cuinã hæc externo de agro nr̃o facile pſuadeamus.HER.Res ipſa in cõfeſſo eſt:CHRI. Hæc quopiã alio narrãte apud alienigenas creditu difficilia uident͛:At te Hermolae referente:cuius auctoritati fidei pondus ineſt:audiẽtes plane tuo/ acquieſcent teſtimonio:HER.Teſtor deum ĩmortalẽ nullo me nimiæ charitatis in Veronẽſes meos affectu cõmoueri.Verum ſolida ueritate ĩniti.CHR.Sic eſt. HER.Sed credimus Pantheũ adhuc ad Aleardũ peueniſſe.CHR.Si nõdum peuenit haud longe(ut opinor)abeſt:ILLE.Hic quoad ueniãt ambos morabimur:PAN.Heus Coloni.Eſt ne hic ille omniũ medicoꝝ peritiſſimus Aleardus: AL.Ceſſo foras aſpicere/ Quis me tã honorificis uerbis ĩquirit:hic ſum;quis me uult:PAN.Ego ſaluus ſis uiroꝝ pſtantiſſime omniũ.AL.Et tu quoq; ſal/ uus ſis adoleſcẽtiũ omniũ optime.qd tu inſolẽs ad me in hũc receſſum:Quã tũ ex habitudine tua integra cõſpicor/nõ ope indiges medica:PAN.Nõ indi/ geo.ueꝝ uenio ut te ad Hermolaũ antiſtitẽ/qui te apud caldariũ uicũ pſtolat͛ adducã.AL.Hem apud caldarianos fontes ẽ Hermolaus:Aliquo ne obſecro male torquet͛ morbo:PAN.Nullo inq̃:at uoluptatis gratia illuc diuertit.AL. Magno me liberaſti metu.ſed q̃ diu ibidẽ eſt.PAN.Heri uenimus ut audiuit te nõ longe abeſſe:ad te accerſſendũ me ire iuſſit.quom te plurimi faciat Hermolaus/& diligat:tum quia heri te miꝝ in modũ deſiderauit.AL.Cur:PAN. Ab eo audies:AL.Tecũ ego poſthabitis oĩbus ad eũ accelero.heus pueri gra/ dariũ equm adducite.Properandũ mihi eſt ad Hermolaũ uiꝝ de nobis mul/ tis ante ãnis optime meritũ:PAN.Eſt ſane Alearde tibi q̃ nitidũ/q̃q; cãdidiſ/ ſimũ iumentũ.AL.Et mihi/& amicoꝝ uſui eſt:PAN.Omnia illi inſunt/Quę æquabiliter ad regulã in formoſo equo deſiderari ſolent:caput argutũ/nigricãtes oculi/nares aptæ/breues auriculæ/ceruix mollis/denſæ in dextrũ armũ pfuſæ iubæ/latũ/& toroſum pectus/uenter ſubſtrictus/rotundę clunes/& caua maxime per lũbos ſpina.AL.Propterea mihi in delitiis eſt.PAN.Sed q̃ idoneus eſt ad mollẽ uectationẽ:AL.Nullus magis eo idoneus.oẽs aſturcones/ toluta/ rioſq; leni inceſſu facile uincit:ut nec quietius lecticaria geſtatione quis uectari poſſit:ſed quid ſubrides:PAN.Dicam.profecto mihi medici/& ſacri anti/ ſtites ſapere uidentur.qui in euitandis uitæ incõmodis eodem annituntur ſtu/ dio:AL.Cur ita:PAN.Minime aptos ad geſtationem ſuam ſternaces/ ſuccuſ ſarioſq; quadrupedes arbitrantur.AL.Minime inq̃:ſed omni diligentia elaboramus eos nobis eſſe/Quibus non uulgaris gradus.ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio placidam ueluti in lectica ad hominum ſalutem præſtãt uectationem.at qui ſolo inſultant/ſpirantq; e naribus ignem/& ſaltim calcibus

Carpio piſcis.

aera feriunt:ad desultorios, Martialesq; uiros, & belligeros heroas faciunt: PAN. Recte iudicas:eundū est. AL. Eamus:uos pueri sequimini. Interea nos hanc sedentariam itineris defatigationem lepida sermonis iucunditate læuigabimus:PAN. Sic uia minus lædet euntes:AL. Quantum conspicor & effigie, & uernaculæ linguæ concinitate ex nostris uideris. PAN. Sum etenim. AL. Quod tibi nomen? PAN. Pantheus. AL. Vnde hęc noua nomenclatura? PAN. De industria:omnium enim cælicolum ædis Veronæ æditimus sum: hinc nomen ex graia nuncupatione sorte datum est. AL. Calles litteras græcas? PAN. Non calleo, uerum in dies elaboro, ut græca eruditione proficiam? AL. Dic:ex aulicis Hermolai es? PAN. Sum ex familiaribus unus a secretis: eius dictata ānotatōi demando:succisiuas horas, ille audiēdo:ego uero anagnostes legendo pariter consumimus:qua exercitatione fit:ut quicquid in me doctrinæ est, ex illius uberrimo fonte affatim exhauserim. AL. Oratoriā hac intentione tantum excolitis:PANT. Oratoriam? Oratoriam uero potissimum. sed omnimodæ doctrinarum facultati ocium studiose impartimur:nūc gemmatas rhetorum elocutiones, modo delectabiles annalium narrationes explicamus, interdum admiscemus, & poetices flosculos. Licet hoc rarius. AL. Accuratam Hermolai ab incunabulis in liberalibus studiis diligentiam nō ignaro canis. Repeto enim a teneris (ut aiunt) unguiculis cum illo mutuam beniuolentiam sub Guarino ciue nostro bonarum litterarum parente. Quā promptel q̄ ingeniose, q̄ faciliter Hermolaus adolescens in utraq; lingua iam tum proficiebat:ut tenello æuo, & poeticen, & oratoriam supra ætatis uires breui percalluerit:Quem crescentibus annis eius auunculus Franciscus Barbarus, suæ tempestatis omnium litteratorum latinissimus limata eruditione conformauit, expoliuitq;:ut extra omnem iudicii aleam Hermolaus esset. Verum post adeptos pontificios honores ætate eius iam ingrauescente profanis ethnicorum lectionibus abrenunciasse arbitrabar:PAN. Non adeo ab illis se penitus abdicauit:haud quaquam non nullorum nimium rigidam imitatus seueritudinem, Quin eis interdum suum condonat ocium : sibiq; inter talia legenda diuum Augustinum in Academicis licet sub alterius persona patronum parat, atq; defensorem:Qui Ciceronem suum, sapientemq; appellat:& ab ipso in lingua latina philosophiam incohatam esse, & perfectam nulla hæsitatione fatetur:Tum in confessionibus suis ne utiq̄ personatum eos ex professo damnantem, Qui linguam Ciceronis mirantur, pectus non ita:quinimo ꝙ affectum mutauerit ipse:Quod ad deum preces, & uota cōuerterit:Quod desideria eadem non habuerit:ꝙ ei omnis uana spes euiluerit:ꝙ immortalitatem sapientię quæsiuerit, æstu cordis incredibili. Postremo ꝙ surgere iam cœperit:ut ad deum reuerteret. Cuncta hæc Ciceronis munus fatetur, uniq; prorsus illius libro, qui uocatur Hortensius, omnē suæ salutis occasionem rettulit

Hermolai epi Verōn. laudes.

Frācíscus Barbarus

Legendos esse gentiles auctores

acceptam : non enim ad acuendam linguam liber inquit ille offerebatur / nec locutionem mihi. sed quod loquebatur / persuaserat: Ad eundem modũ Hermolaus eos somniculosos appellat: Qui somnium ægroti Hieronymi uapulantis ad tribunal obiectant: nec illud saltem cogitantes illum ipsum Hieronymum. Quom post repetitam deinde statim Ciceronis lectionem / periurus a Rufino argueretur: etiam grauissime conqueri: q̃ sibi ab illo / suamet somnia obiicerentur. AL. Non reiiciendis tantorum uirorum innititur Hermolaus auctoritatibus. Quæ hactenus ignoratas a me fateor: sed nusquam animo excident. PAN. Scias uelim / omnia Hermolaum pensato examine trutinari: Præter gentiles scriptores indefesse tamẽ Pontificios sanctorum patrum canones: ac Cæsareas sanctiones alternis euoluimus: Theologicas / & Dei / & cœli contemplationes animo / librisq; uersamus. Nunquam Hieronymi / Ambrosii / Augustini / Gregorii paginæ e manibus nostris excidunt: Vt nulla nobis sine linea eat dies: In Hermolai conuiuiis solum lectoris acroama auditur. Nusquam enim apud eum sine lectione prandetur / cœnatur ue: ut conuiuarum uentrem / & animum pariter oblectet. AL. Hæc quoq; Hermolai in hagiographis continua meditatio non discrepans est ab ea (cui ut memini) in Academia Patauina multo sudore noctes atq; dies assiduus nauauit. PAN: Quom adhuc aliquod itineris intersticium supersit. Posteaquã in id Sermonis deuenimus / non conticescam in reliqua eius uita raras in paucis uiris dotes. Quã sit humanus / facilis / affabilis / cuius comitas sit non sine seueritate / neq; grauitas sine facilitate: Vt amici / & commendatæ oues talem pastorem pariter uereantur / & ament: Quid extollam supra gregem dominicum speculatoriam uigilantiam? Vt merito episcopi nomen sibi uendicet: Quid misericordiam in calamitosos? Quid largitionem in egenos? Quid subsidium in oppressos? Quid iustitiam in bonos? Quid seueritatem in malos? Iniuriarum immemor est. Omnibus beneficus / de se etiam male merentibus indeficiens elargitor / euangelici dogmatis non obliuiosus lector: Quid memorem in domesticos humanitatem / familiaritatemq;: uel (ut uerius dicam) pietatem? Qua omnes ut filios admonet / instruit / corrigit / fouet / atq; amplectitur? Quid referam moderatam frugalitatem in domestica supellectile: in quotidiano conuictu / ut quom maior reddituum facta esset accessio: Ex quo a Taruisina ad Veronensem ecclesiam euectus fuit / nihil circa cultum mutauerit / nihil de uitæ moribus / tantaq; est usus moderatione: ut nihil fluentius uixerit / q̃ instituerat. pariq; uestigio steterit etiam maiorem fortunam secutus : Nulla ei uestium mollicies / nulla argenti / auriq; anaglypha uasa: nisi quæ pontificiæ dignitatis existimationi / aut sacrorum dignitati conueniunt. Nulla gemmata equorum fræna / aut ephippia ostro collucentia: Cu-

ius mensa nullas ornithonis popinales delicias | nullas fluuiatilis | marinæq; Piscinæ arte paratas saginas nullas aliunde magnis pretiis euectas ad ganeam dapes nouit: Solæ enim corrales aues | & uernacula edulia repullulantem quotidianæ famis necessitatem pariter sedant: Cœnamq; crebrius ex Oporothecis nucum | & Pomorum ex prompta bellaria | quam ex æois plagis ebosio liquore condita Tragemata cludunt: Quid munificam liberalitatem extollam? non in scuras ridiculosos | non in ludiones | non in parasitos uoraces: Sed in familiam nobilioribus parentibus ortam | compositis moribus ornatam | & a se domi factam. quod est signum non solum continentiæ: sed etiam diligentiæ: In qua sunt plures litteris magis: quam ulli seruitio mancipati: Illam potissimum ornat Antonius ille Beccarias Veronensis omnium eruditorum nostro æuo æque græce | quam latine facile Princeps. Cuius Bibliotheca | atq; lectio graia eruditione mihi magno usui est: Eum si quidem Hermolaus doctorum omnium præsidium: & columen. Sacerdotii honoribus decorauit: non mediocriq; annuo prouentu locupletauit: Non item in cognatos locupletes Hermolaus | non in ambitiosos honores | non in saturandam libidinem prodigaliter | Turpiterq; dissipat: quom ipse non intemperanter concupiscat. Sitq; potius elegans | quã Magnificus. Splendidus quam sumptuosus: omni diligentia mundiciam | non affluentiam affectat. Verum partem | quæ ex Christi peculio superest | in eius pauperes alendos in famelicam religiosorum inediam releuandam | in nubiles puellas patrimonio indigas honestis maritis copulandas pie | decenterq; dispensat. ALEARDVS. Pium | sanctum | & rarum in hoc æuo mihi Pontificem narras. PANTHEVS. Testis est patria nostra | quot ciues ob pudorem fame quandoq; laborantes secretis muneribus sustentat. ALEARDVS. Et hæc a nostris audiui. PANTHEVS. Vis dicam. Quam Hermolaus arbitratur Deo gratiorem elemosynam? ALEARDVS. Quam? PANTHEVS. Sumptus quos in opere faciundo erogat. ALEARDVS. Cur ita? PANTHEVS. Vna actione duplex coronarium se reportaturum prædicat: Primum | ꝙ redditus suos (ut decet) in pios usus rite distribuit: proximum | ꝙ operarios desidia marcentes in sudore uultus eorum Panibus uesci exercendo cogit: ALEARDVS. Perquam Christianissima Hermolai sententia hæc est? Sed dic | quandoquidem ego a Patria multos annos absfui | inceptas illas pontificiæ curiæ moles ad huc ne absoluit? PANTHEVS. Geminæ in Vrbe extremas architectorum manus expectant? Tertia Itidem prætoria | hinc ad Sextumdecimum Lapidem in Monfortis pago: cui ditio pontificalis utroq; sceptro imperat. ALEAR

Antonius Beccarias

DVS. O bone Deus: Repeto / quom Puer essem / illas uidisse prolapsationi/bus labefactatas / latebris cæcas / situq; sordido squallentes: Vt uespertilio/num cauernosa habitacula crederes. PANTHEVS. At nunc erectæ / illu/stratæ / & multa Hermolai impensa / atq; ingenio elaboratæ in oculis omni/um collucent: Quæ aduenientem quemcunq; nobilissimum hospitem ho/norificentissime suscipiant. In his tamen ad luxum non expolitæ Translu/centium externorum marmorum in crustationes / & polituræ conspiciun/tur: Non uiridantes Ophitæ / non sanguineis guttis Porphyrites / non liby/ca / non Phrygia repercussa Luce oculos hebetant metalla: Sed ex uariis Veronensis montani agri Lapidicinis / Rubris / Candidis / Nigris / & ful/uis maculis nitentia saxa pro structuræ modulo omnem fabricam decen/ter exornant. ALEARDVS. Qualia sunt ædium diuersoria? PANTHE/VS. Dicam equidem. Memor Hermolaus priscorum Patrum sanctioni/bus non substructiones operum insanas posuit: Non est lepidi admiran/dam Regiam imitatus: Non magnificam Pauli Basilicam: Non auream Ne/ronis cum Cadentium / Orientiumq; syderum cœnatione: Non. M. Scauri triplicem scœnam / Non Magni Pomp. Quadrato lapide Amphitheatrum: Non Dædaleas itinerum ambages: nec Labyrinthi occursus / Recursusq; inexplicabiles æmulatus est: Sed Lateritio pariete Vestibula / Atria / interol/lunaribus interstitiis peristylla / Cauædium / pergulas / Cubicula dormito/ria / Sacella pro re diuina / bibliothecas / Cœnacula / Triclinia / Culinas / Apothecas / Penarium / Horrea / Promptuarium / Præsepia testudinata / Tor cularia / Trapeta / & cœtera id genus / loca / & Ruri opportuna / & urbe accurate fabricatus est / quæ usui magis hominum quam uoluptati / de/liciisq; esse possunt. ALEARDVS. Præsul hic dignus: quem Patriæ no/stræ / Christianæq; Relligioni Deus æternum seruet: Heus Panthee hac dulci confabulatione Caldarium peruenimus incauti: & eccum in specu/la Hermolaum Pontificum decus / atque doctorum uirorum singulare præsidium: Quem unum præter omnes obseruo / atque ueneror. PAN/THEVS. Per quam agilis Alearde ex equo in pedes disiilisti. Heus pu/eri stabularii iumenta hæc ad equilia adducite: sudorem / & frontem cu/riose extricate: frenos detrahite: in gradum Lenem sensim prouehite: quoad lassitudinis incommodum / alui solitum / ac naturale præsidium eliquauerint: Dein ientaculum hordeum / Herbidumque large apponite. ALEARDVS Panthee ad Hermolaum ascendamus. PANTHEVS. Sed eccum illum ad extrema scalarum limina tibi obuiū: ALEARDVS. Hem qualis in tāto Pontifice bonitas / atq; humanitas. HERMOLAVS. Gaudeo

Alearde te multos iam annos non uisum / nunc reducem / & incolumem cer/nere: non immemor priscæ inter nos mutuæ florentibus annis beniuolen/tiæ. ALEARDVS. Lætor & ego inexplebiliter tuis sacris manibus oscula figere / magnaq; pertentant gaudia mentem: Quom me a tanto Domino ne dum diligi: Verum etiam unice amari sentiam. HERMOLAVS. Te multis rationibus inter beniuolos meos præcipuum excolo. ALEARDVs Gratias ago. HERMOLAVS. Sub hac porticu coronario hederacei ui/roris opere conuestita tuæ uectationis defatigationem recreemus. ALEAR DVS. Libenter hoc faciam: & te postquam sedimus Requietius audiam. Dic Hermolae. HERMOLAVS. Priusquam Panthee Alеardo aperiam: cur eum huc accersiuimus / uelim dum memini: mihi enarres / quæ fuit su/perioribus diebus inter te / & Beccariam nostrum quæstiuncula de Plinio/rum patria / disceptationis initio affueram: at uocatus ad seueriores offi/cii pastoralis occupationes: quo fine quæstionem diremistis ignoro: inter/rogatus nanq; de hac re a Bandis nuper dum te & Aleardum moramur / quid certi responderem non habui. PANTHEVS. Adhuc causa in quæ/stione est. ALEARDVS. Est ne fortassis dubitatio de Pliniorum patria? HERMOLAVS. Est. ALEARDVS. Quis tam uæcors est / Qui nesciat Plinios Veronenses: quis nobis hunc nodum in læuissimo Scirpo mouet? Quis rem liquidam obturbat: patriæq; nostræ tantorum uirorum glo/riam inuidet. HERMOLAVS: Plures hoc æuo sunt / qui nullo liuore: ut aiunt / adducti. At pro ueritate stantes: non Veronam / sed Comum pa/triam esse Pliniis ambobus grauium auctorum innixi testimoniis autu/mant. ALEARDVS. Hoc nusquam audiueram. PANTHEVS. Vt res se habeat ordine Pandam. HERMOLAVS. Pande Panthee: PANTHE/VS. Non nullis ante diebus Plinianus Codex non uulgaribus graphia/rii stili lituris exaratus / sed insueta imprimendi arte insigni litterarum charactere conscriptis in Hermolai cœnationem supra epulis allatus est. Accurrunt omnes nouæ rei uisendæ studio / curiosior ego oculos ad in/scriptionis titulum coniicio. Plinium Nouocomensem lego: Primum im/pressorum erratum arbitratus sum: Eosq; lapsantibus uerbis damno. Bec/carias præceptor audaciunculam meam arguit: eo magis animo commo/ueor: ille non errasse quicquam scriptores defendit. Hinc altercationis ini/tium. ALEARDVS. Admiror Beccariam / cur non magis patriæ Partes ageret / q̃ exterorum. PANTHEVS. Hoc ab eo factum puto: mei / ut sæ/pius assolet / excitandi ingenii gratia. HERMOLAVS. Sic est. ALE/ARDVS. Attamen non debuerat in gentiliciæ gloriæ periclitationem: sed quod erat illi hac causa argumentum? PANTHEVS. Dicam grauissimos

Disputa/tio de Pli/nioꝝ pr̃ia

auctores in medium afferebat in uirorum illustrium uitis potissimum Tranquillum: in chronicis Cæsariēsem Eusebium: in apologetico Tertulianum. AL. Quid illi? PANT. Liquide Plinium seniorem. Noui Comi municipem fatentur. HERMO. Sinis Panthee hanc causam sine tutore perire? PANTH. Minime uerum eos in ualli fronte obiecit antesignanos Beccarias: ad quos prosternendos ualidis procerum ictibus opus erit. ALEAR. Esto pro patria animo imperterito. PANTH. Sum plus satis. HERMO. Quid respondes Panthee auctoribus tuas plagas expectantibus? PANT. Laboriosum est mihi Tyrunculo his ueteranis occurrere. satis mihi erit: si illorum uim exiuero: Tamē quæ mea fuerit defensio ad Beccariæ obiecta renarrabo. AL. Hoc sūmo uoto arrectis auribus expecto. PAN. Nō inficior auctores eos magni pōderis inter doctos & haberi & esse: ea tū conditione ueluti cæteri hoīes falli posse arbitremur. HER. Nō arbitror ego Hieronymū in Cæsariēsis trāslatiōe temere deceptū qui q̄ accuratissimus in scribēdo fuerit nemo est qui ignoret. Pliniū enī nō ab re potius nouocomensem q̄ Veronensem appellauit: PAN. Quid si mōstrauero in aliis quoq; auctoribus patriæ nomē alternasse Hieronymū? HER. Nō facile mihi persuadeas. PAN. At spero breui te persuasum reddam. Recenset historia Eusebiana Enniū poetam tarentum natale solū habuisse: alioquin Silius & Mella illum rudiis ortū enarrat. Persiū præterea uolateranis ciuibus ascribit: quom ipse seipsum ligurem attestetur. HER. Admiror hæc errata in Hieronymo omniū scribentiū diligentissimo. PAN. Fuit inq̄ accuratissimus. Verum ei uenia danda est: tum quia in transferendo auctori Eusebio fidem seruauit: tum quia grauioribus studiis officiisq; districtus eam interpretationem notario ut ipse asserit tumultuarie dictauit. HER. De Hieronymo recte iudicas. At credimus Eusebium tam crassa halucinatione deceptum? PAN. Facile eius errori manū præbuit quidam Samonicus serenus quem secuti Eusebius & Macrobius in cimericas tenebras re non altius excussa prolapsi sunt. HER. Non putas & Serenum quoppiā argumento mutatū fuisse. Quo tam obnixe Plinium nouocomensem affirmaret? Non credendum hominem historicum adeo temere uacillasse. PAN. Dicā uacillationis causam. HER. Ausculto. AL. Rem nimium ad unguinum præsegmina rimaris Hermolae. PAN Quiesce Alearde. auferam totius ambiguitatis nodos duorum æquiuocatio Pliniorum tanti erroris nubeculam commouit. In confesso est Plinium iuniorem multi nominis suo æuo uirum Comū sibi patriam epistolis scripsisse: amplumq; ibi exuberansq; habuisse patrimonium: quæ res non nullos minus rem accurate pensitantes fefellit. Vt quod erat iunioris seniori attribuerint. Et Veronæ peruetustæ patriæ Plinium ciuem inuidere uisi sint: HERMO. Tua hac ratione animum concutis. PAN. Addam quæ tibi prorsus mentem confirment. ALE. Addas quæso. HER. Quam pronior in partes tuas inclinaris Alearde.

PAN. Mihi nãq; rẽ hãc frigide cõsideranti uellit aurẽ Catãnus cõmunior stu/dioꝶ particeps experrexitq;: Vt Cęsariensem subtiliori examine/ac magis pen siculate trutinarer. Qui ĩ chronicis suis de iuniore Plinio/non aũt seniore uer ba faciat. Ideoq; nouo comensem Plinium Secũdum dixit AL. Perbelle erit si quos aduersarios tibi proceres arbitrabanť in tuas militaturos alas deduxeris PAN: Audias quæso: eodem Cæsariense auctore Tito imperãte olympiade du centesima decima quarta ex Vesuuio monte igniũ depopulationẽ fuisse/nulli ambiguum. HER. Nulli. PAN. Ex iunioris Plinii luculenta ad Marcũ epl'a in cõfesso est / auunculum eius Vesuuiano illo periisse incendio: quo ergo fieri potest modo/quom Cæsariensis idem olympiade ducentesima uigesima secun da Traiani Imperio anno eius duodecimo scribat Plinium secundum Nouo/comensem/oratorem/& Historicum fuisse: extareq; plurima eius ingenii ope/ra. Vt de seniore dictum putemus: si annis iam antea triginta ad Vesuium pe rierat? De Iuniore igitur ab eo scriptum manifestum est: qui Neruæ Traianiq; temporibus doctrina rerum opulentia functisq; honorifice magistratibus flo/ruit: AL. Rem adeo apertam monstras. Vt cuiq; liquidissima sit. nisi sit ille Ver uecum in patria natus. HER. Mihi alia suboriť dubitatio. Quã enuclees ue/lim. PAN. Quæ? HER. Scribit Cæsariensis Pliniũ Secundum Oratorem/ & historicum. Hęc magis seniori/q̃ iuniori conueniunt: quom ille ex indubitata Secũdoꝶ familia fuerit. Hic uero iunior ex illius sorore fili9. Illeq; sũmus ora tor: sũmusq; historicus fuerit. PAN. Hæc quoq; omnia in iuniore fuisse mon/strabo. HER. Hoc desidero. PAN. Præter ualidissimum illud argumẽtum: q̄ iunior fuerit senioris adoptionis iure filius. Vt ipse epistola ad Capitonẽ testa tur: Quo merito ex Secũdoꝶ familia dici potuit addã quid ipse de se in epi/stolis scribat: quibus se Secundũ nominat. Altera. n. ad Voconiũ Romanũ in/troducit Regulum sic se appellantem. Quæro inquit/Secunde q̄d de Mode/sto sentias? Altera ad Gallum edocet Corelium sibi amicissimũ apud Neruã imperatorem parcius secundum Plinium uidelicet iuniorem laudasse: quod paulo post eadẽ epistola signãtius declarat: Vbi Corelia prædicare solita erat Corelium patrem suum in lõgiore uita inter multos amicos præcipuos tamẽ sibi parasse Secundũ/& Cornutum: HER. Si cætera (ut hoc) dilues obiecta: tibi acquiescam. PAN. Nullam ęruginis linguam notulam. HER. Restat ut eum sũmmũ oratorem demõstres. PAN. Quis enim Plinii iunioris æuo sæ/pius/uehementius/atq; luculentius eo causas egit? Quod quom plurimis ipse testetur epistolis: Contenti erimus illa ad Suetonium: Qua edocet se ado/lescentulum egregiam Iunii pastoris actionem suscepisse: susceptamq; defen/disse. Alia item ad Capitonem qua fatetur se undeuigesimo ætatis anno dice/re in foro cepisse. Talibus enim iuuentutis indiciis: Quid in matura ætate ab eo factitatum orando putemus? Præter hunc oratorium laborẽ. siquis eius

diligenter euoluerit scripta/facillime intelliget illum & historias/& carmina scriptitasse. quae cum cõmuni aliorum ueterũ scriptorum iactura periisse arbitrandum est: HER. Tuis his attestationibus plurimum mihi satisfacis. AL. Recte nobiscum agitur Panthee: Caesariensem enim procerum ualidissimum ad tua castra transfugam fecisti. HER. Vehementer admiror Beccariam nostrum/exterosq; aduersae factionis defensores tam profunde in utranq; aurem consopitos dormitasse. Hęcq; curiosius non pensitasse. PAN. Magis admirabere/si crassiorem illoꝝ Mineruã ostendero. AL. Recte illud uulgatum. quãto iuniores/tanto perspicaciores. PAN. Attendite quae est altera illoꝝ uetern osa ignoratio: qui plurimis & apertissimis argumentis coarguũtur. Plinium ad. xii. Traiani imperii annum minime superuixisse quom ipse imprimis a Vergilii interitu ad se cõmentantem nonaginta tantũ annos intercurrisse describat: quae aeui supputatio uix in Vespasiani tempora incidit: nedum Traiani ad quem a Maronis exitu anni centum &. xxxviii. interfluxerunt. HER. Tot annoꝝ circulis interpositis non potuit senior Plinius ad Traianum peruenire. PAN. Recensebo & aliá: quae te magis confirmabunt. Vidit sane Plinius (ut ipse testatur) Lolliam Paulinam Caii principis matronam smaragdis margaritisq; opertam. Vidit Claudium Caium: & Tiberium imperatores. Vidit/& indigne tulit Drusilanum Rotundum seruum quinquagenariã lancem possidere: Vidit urbem bis totam cingi domibus principum Caii & Neronis. & huius quidem (ne quid deesset) aurea: Vidit Tiberio principe prodigiosam hominis imolationem sublatam. Quo igitur pacto potuit ad. xii. annum Traiani perdurare: praesertim quom natum eũ annũ sextũ & quinquagesimũ constet decessisse (Est & in promptu Fabii Quintiliani testimonium: qui imperante Domitiano oratorias institutiones scribens Pliniũ iam defunctũ indicat. HER. Perspicax tua hęc approbatio. AL. Immo uerissima. HER. Panthee alter insurgit cõtra te acer primipilaris Tertulianus. PAN. At illum pro me iam stare uidebis. atq; in acie meas tuebitur partes. quid enim mouet ille/quod ad meã nõ faciat defensionem? Nusq̃ Plinium ille memorat Nouocomensem/Traianiq; imperio floruisse tradit: Haec omnia ad iunioris Plinii insinuationẽ planissime faciunt. HER. Illum ait prouinciam rexisse. Christianosq; supplicio in magistratu affecisse: quod seniori cõgruit. Qui messinensi prępfuit classi. PAN: Non eo inficias illum classi praefuisse/sed classis praefecto quae in christianos animaduertendi potestas? Hoc magis iuniori consonũ arbitror: Qui tribunatũ & amplos magistratus sub imperatoribus gessit. Demũq; omnium honoꝝ supremũ consulatum honorificentissime sub Traiano administrauit. In cuius rei testimoniũ adhuc extat Panaegyricus elegans/copiosus/argutus/uenustus/atq; eloquentissimus/in habenda imperatori de consulatu gratia. Ante igitur Traiani tẽpora praemortuo auũculo seniore Plinio

ut memorauimus/Tertulianus suis in cõmentariis iuniorem/non aũt seniorẽ indicauit:quom potissimũ sub Traiano illa fuerit in christianos cruenta persecutio. Hæc eadem astipulatur Orosius de Traiano & Plinio sic scribens. In psequendis christianis errore deceptus Traianus tertius a Nerone/quom passim repertos cogi ad sacrificandũ idolis/ac detrectantes interfici præcepisset. plurimiq; interficerentur. Plinii secundi/qui inter cæteros iudices datus erat/relatu admonitus eos homines præter confessionẽ Christi/honestaq; conuenticula nil cõtrariũ Romanis legibus facere. fiducia sane innocentis confessionis mortẽ grauem/ & formidolosam uideri rescriptis dico leuioribus tẽperauit edictum. HER. Alterũ in sinistro cornu acerrimũ tibi fecisti/ut uideo/propugnatorẽ/sine hæsitatione pro te meret Tertulianus. ALE. Eia Panthee uincimus. HER. Adhuc restat heroum ualidissimus omniũ Suetonius superandus. Qui liquido Plinium seniorem nouocomensem autumat. Non illum in tuum uallum facile pellicias. PAN. Si non pellexero:saltem a suis infractum abire coegero. Aduersariorum duo pro me dixere testes. Tertio commentitio fides merito abrogatur. is enim mentitis armis præmunitus uelut alter Patroclus ab Hectore facillime superabitur. Laruatam quando superinduit personam detectus/aut cedet/aut in fugam se pedibus proripiet. HER. Negas igit͛ Suetonii testimonium? PAN. Non nego inq̃ Suetonium. sed illud non esse Suetonii/aperta fronte nego. HER. Vide Panthee ne tibi nimium confidas. PAN. Quæso qui eo innituntur:in mediũ afferant. si uirorum illustrium ex Suetonio scriptum habeant librum:in hanc usq; ætatem quis illum ex doctis uiderit/Legeritq; inueni neminem. supposita tñ ac Plinianis codicibus perperam apposita iactant uerba. HER. Me in hac re titubare cogis. mihi nãq; qui tot italicas/barbarorũq; bibliothecas euolui. Non succurrit. Præter. xii. Cæsarum opus/grãmaticorũ oratorũq; libellum/quicq̃ ex eo amplius scriptum uidisse. sed quid Panthee/si aliquando in lucẽ prodierit Suetonius? PAN. Interea liquidã mihi non turbauerim causam. HER. Esto prodiit. quid tu? PAN. Nec tum deerit defensio. HER. Quę? PAN. Putauerim ego a Suetonio non scriptũ nouocomensem. sed a recentioribus additũ: Vt pleraq; multa: quæ tũ perniciosa imperitorũ ruditate/Tum iniqua nõnullorũ malignitate expuncta uerę lectionis structura peruersa constant/aut si scripserit. hoc ex patriæ Iunioris æquiuocatione. Qui cũ interna fuerit consuetudo: uel in ipsius gratiã conscriptũ crediderim. HER. Hac tua coniectura tibi nimiũ applaudis Panthee: magis placet quod de fictitio testimonio attulisti. AL. Non uereor si adesset Beccarias/quin imutatus ad tua uexilla transfugeret. PAN. Etsi non his prorsus imutatus esset: addo his asseuerationibus. Quod illum in melius sententiã uertere cõpulisset. AL. Quod Panthee? PAN. Plinio magis de se ipso/q̃ aliis de eo scribentibus assentiendũ esse. AL. Vtiq;. PAN. Ille etenim in prę/

fatione de naturali historia liquido confessus est/se Veronæ indubitatũ municipem. Quom dixerit. ut obiicere moliar Catullum conterraneum meũ. AL. Quid hoc argumento ad tuã defensionẽ ualidius? Quibus poterat id rationibus refellere? PAN. Nitebatur tamen Beccarias defendere nõ ideo Plinium cognominari Veronensem. AL. Cur? PAN. Asserebat enim conterraneũ non unius ciuem urbis dici: sed unius regionis prope incolam haberi? AL. Quid tu? PAN. Ego uero ex Ptolomæo in terraꝝ dimensione ostenderam Comum in Insubrium ad septentrionem finibus/at Veronam in Venetia inter se supra mille/& centum stadiis distantibus diuersa regione collocatas. Quod item ex Plinii Geographia planissime liquet. Qui Comum in decima Italiæ regione: Veronam uero in Venetia ad Istriam dispalatis capitibus seclusit: AL. Quid tum Beccarias? num his cedebat rationibus? PAN. Minime. ac ueluti Herculea Hydra recisa ceruice una: plures excrebat: Contendens Comũ Veronamq; in ampla tanquã unica Transpadanæ Galliæ prouinciæ quasi parua intercapedine iunctas asserebat: in quem hęc mea fuit defensio. Hoc nomen Conterraneum non tam latæ significationis haberi: quod si esset: quom terra præter duo alia significata teste Varrone totum elementũ dicatur. Qui sunt ad extremã Thylen/aut ad eoum solis caput nobis ergo Conterranei sunt: quod minime fatendum est. Sed ex diuerso demonstrabam/strictioris significati esse Conterranei uocabulum. Quando quidem teste eodem Varrone a terra territorium deducatur. Quod ex Pomponii sententia appellatur agrorũ uniuersitas intra cuiusq; ciuitatis fines sic dictum: ꝙ magistratus eius loci intra hos fines terreundi habet ius. Ex territorio igit̃ uerius/& signantius Conterraneus inflectitur/q̃ ab uniuerso terræ elemento. Conterraneusq; is hẽatur: Qui eiusdem territorii sub uno magistratu ciuis est: sicuti Cõmilitones appellant̃. Qui in eodem exercitu sub uno imperatore merent/non in diuerso exercitu: sic & Condiscipuli: Qui in eodem Gymnasio sub uno præceptore condiscũt. & Cõciues qui in eadẽ ciuitate sub uno Principe/uel in re publica degunt. Ad eundem modũ Conterraneus non ex diuersis & longinquis regionibus: sed ex eodem territorio merito appellatur: Quod Laurentius Valla uir nostro æuo exploratissimi ingenii/& post illum recentiores sensere. Exemplum de Plinii uerbis sumentes. Quid inter conterraneum/& conciuem differat. Quãdoquidem Plinius Catullum non conciuem/sed conterraneum suum dixerit. Quia ex insula agri Veronensis/& non ex ciuitate ortus fuerit: Hac igitur de causa Plinium Catulli conterraneum Veronensem/non autẽ Nouocomensem dicemus? AL. His ne rationibus ueluti Herculaneo labore radicitus extincta nũ exhaurit illa Beccarię pullulatio? PAN. Proiacuere parũper ꝓstratæ ceruices. HER. Est sane Panthee defensio tua. nõ leuibus refellenda argumẽtationibus. PAN. Addam ad exaggerandã causę comprobationẽ ipsam sane uetustatem

Conterraneus
Comum
Terra
Territorium.
Conterraneus
Cõmilitones
Condiscipuli
Conciues

nullo æuo q̄uis longo exoletam: quæ nullius cauillo repudiabatur. Dum Verona nostra suis monumentis stabit: Sunt enim & in ciuitate & in agro supra sex & decem epigrãmata lapideis tabulis grandioribus litterarum notis insculpta: Quæ non minus fœcũdam Secundorum sobolem/q̄ præclarissima uirorum ac mulierum eiusdem stirpis nomina sepulchrali inscriptione testantur. Et ne uos longa recitatione tædio afficiam: ex illis digniora recensere curabo. Primum est ad Montorii castrum ab ciuitate Tertio lapide distans his uerbis in marmoreo sepulchro excisum/Videlicet

Secũdo℞ familia Veroñ.

Læliæ Clementinæ Vxori incomparabili. Q. Furius Secundus Maritus & sibi uiuus fecit.

Q. Furi⁹ Secũdus

HER. Hic ego absentis Beccariæ Partes agam. Secundus enim non familiæ cognomen/sed ordinis denominatio haberi potest: ut Furius Læliæ Maritus/ Secundus fuerit: quom alterum prius habuerit. PAN. Nusq̄ hoc lectitatum est apud antiquos signatæ latinitatis obseruatores/ Vt primum/& secundum/ aut tertium dixerint maritum. Quom apud illos probro dabatur multarum Vxorum Vir unus/sed hanc tibi dubitationem adimam ex tetrasthico eiusdẽ Sarcophagi/quo lamentabili/ac pio carmine Furius Secundus Læliam bene merentem sic prosequitur.

Epitaphium Læliæ

Functa iaces hic. sed uiuis. uiuesq; secundo
Lælia tuo. debent nec benefacta mori.
Te tellus/sanctosq; precor pro coniuge manes
Vos ite placidi: tu leuis ossa tegas.

HER. Carmina hæc satis opinioni tuæ applaudũt/adhuc tamen aliquid ærruginis restat quod luculenter abstergas opus est. PAN. Si tam facile reliqua/ut hoc amputauero dubium: Pro me indubitata stabit uictoria: ea enumerabo simplici enunciatione Epigrãmata quæ nullã tibi dubitandi ansam præstiterint: Est in columella ad castrum uillæ Francæ sic scriptum.

L. Aqlius Secũdus

L. Aquilius Secundus. L. Aquilio Charitoni. Et Publiciæ Veneriæ parentibus. Pient. Libert. Libertab.

HER. Nulla in hoc suboritur dubitatio. PAN. Eiusmodi in pleniorem fidem subnectã tria: quo℞ primũ in media Benaci isula in hũc modũ exculptũ legit'

Secũdus

Eppupa Albiconis. F. Secundus & Albanus Quartio filio pudent.

Alterum ad Benaci ripam in hæc uerba est.

Secunda

Sex. Lætilio Sex. F. Fabio Firmino. VI. Vir. Aug. Lætiliæ/uera/& Secũda fratri piissimo.

Tertium in ciuitate huius modi profertur.

L. Sollius. L. I.. Secundo Pap. Ticinensis sibi. Pauloniæ. L. F. Maximæ uxori. ALE. Præter nume℞ aliorum Epigrammatũ quem enumerasti Panthee. Hæc pauca magno/imo aperto inditio sũt. Secundo℞ gentem inter reliquas Vero/

nensiũ familias cõnumeratã:q̃ quom eẽt Plinii gẽtilicia.merito igit̃ Veronẽsis cẽsendus ẽ Plini⁹.PAN.Quid dicas:si sepulcrali saxo magnã cognotõis Se/cũdo℞ ptẽ inscriptã oñdere? Secũdosq; ditissimos in agro polyzelano ambrosianũ possedisse? ALE.Hoc eẽt ultra uictoriã coronariũ.PAN. Dũ Beccariæ obiecta ꝓ uiribus refellere conor rimabũdus in defensionẽ meã singula uesti/go:forte fortuna affuit meæ sollicitudini uirgilius zauarius iure l̃rarii studii mihi cõiũctissimus.Qui dũ animi gr̃a rusticat̃:ad me q̃ p̃dixi secũdo℞ ꝓgnationẽ nup a se reptã.ingeniosesq; enucleatã trãsmittẽdã curauit: Ex memorato igr̃ pago in.D.Ambrosii sacello lapideæ tabule quadã uetustatis maiestate ue/nerandæ exemplar in hæc uerba exaratũ legendũ ab eo percæpi.

Calpurnia.L.F.Prisca sibi.Et.L.Calpurnio quadrato patri Valeriæ.C.F.Secũdæ matri.L.Calpurnio pudenti fratri.IIII.Vir.Aug.

HER.Opus ẽ interp̃te ad hãc anologiã discutiendã.PAN.Illã uobis ex iunioris Plinii ep̃is facilẽ reddã.AL..Hoc cupimus.PAN.Ex huius inscriptõis certissimo testimonio cõp̃hẽdere est.Valeriã secũdã Calpurniæ matrẽ de qua in epitaphio fuisse.C.Plinii secũdi filiã nuptãq;:L.Calpurnio quadrato.Quæ quidẽ res ex binis iunioris Plinii ep̃is facillime elicit̃.Qua℞ altera se Calpurniã in cãpaniã ualitudinis gr̃a secedentẽ subsequi nõ potuisse efflictim cõquerit̃: Altera uero suauissimis Calpurniæ litteris per humanæ respondet;Quæ ambæ si pensiculate legantur.apertissime intelligent lectores Pliniũ iuniorem ui℞ optimum & religiosum ad sanctissimã fœminam sibiq; sanguine coniũctissi/mã exarasse:fuerat.n.Calpurnia iunioris Plinii consobrina ex ualeria secunda Matertera.HER. Quadrat hæc tua interp̃tatio.PAN.Est in maius ueritatis testimoniũ eiusdẽ Plinii ep̃a ad Calpurniũ ut certissime putadũ ẽ Calpurniæ Patrẽ.Qua piẽtissime oñdit quãto ipsius Calpurnii desiderio teneat̃:Extãt & binæ ad quadratũ.Epistolæ:una de caũsis suscipiẽdis.Altera de his q̃ fuerint circa libros.quos de Eluidii ultione conscripsit Eundem autem credimus Cal/purnium:& quadratum:quom ipsius Plinii moris sit breuitatis studentis bino mine in inscriptionibus una ut plurimũ denominatione ãnotare.Si enim ad suetonium tranquillum Tranquillo uel suetonio suo præscribit. Si Voconio Romano Romanum uel Voconium solummodo salutat.Ex postremo igitur Epigrammate hoc ꝑinconfesso est Calpurniam Calpurnii quadrati & Valeriæ secundæ filiam parentibus:& Calpurnio pudenti fratri pientissimo Epitaphi/um posuisse.ALE.Nihil hac tua indagatione accuratius sagatiusq; excogitari potuit.PAN.Insurgit mihi & alia accommodissima attestatio. Sunt nanq; in eodẽ agro polyzellano bina epigrãmata Capitonis illius ut arbitror monumẽta ad quẽ de historia componẽda Plinius iunior amicissime rescribit:Primum est in georgiano cole qui Ambrosianum despicit in hãc litteraturã exaratum.

L.Octauio.L.F.Staberin.Capitoni.C.Octauius Capito patruus posuit.

Valeria Secũda.

Calpur/nia.

calpurni⁹ quadrat⁹

Capito

Plura sunt de Capitone ibidẽ monumẽta. Sed lõgo situ obliterata nõ legunt͛: alteꝝ in Sacello Odorici ad castrũ Otonis situm rhotari Longobardoꝝ regis nomine constructum: quod in hunc modũ legitur.

:Q .Pontio.Q .F.Capitoni Domitia.L.Clara.V.F.

HER.Plurimum hæc sane tuam adiuuant cãm.ALE. Non modo adiuuant. Verum Luce Liquidius rem manifestam arguunt.PAN. Satis ne uobis hæc faciunt.HER.Satis inquã.PAN. Sed ne uos diutius morer: extremum illud expromã. Quod de tanto certamine nobis uictoriam præstat.(Id enim nuper in ædicula Diui Blasii repertum est.ALE. Quid est Panthee.PAN.In eo hæc uerba legi est.Plinius Secundus Augur Patri matri Marcellæ testamento fieri iussit.ALE. Quid hic testimonio clarius? num uel solum coget aduersarios herbam dare? PAN. Abrosit uetustas ex lapidea tabula paternum Plinii nomen.HER. Grauis siquidem iactura.ALE. Sed Panthee quibus propulsationibus Beccarias ista refellebat? PANT.Quom disceptabamus non hæc habui Epigrammata.me experrexit/ut hæc diligentissime explorarem. Quæ si audiuisset ille/non uereor in meam sententiam corriuasset.ALE. Quid ni? HER.:A in tandem Panthee ambos Plinios Veronenses? PANT.Ex his quæ in medium attuli / affirmare ausim Plinium Seniorem de Pulso totius dubitationis calculo Veronæ nobilissimum ex antiqua Secundorum progenie ciuem extitisse. Iuniorem uero Comum Patriam ut epistolis testatur habuisse: Adoptionis tamen iure/Secundorũq; propagine non prorsus a Veronensi stipite uetusto eximo. Quom in altera epistolarum ad Maximum.qui munus gladiatorum Veronensibus promiserat: Veronenses nostros appellat.in altera ad Falconem inter recensendum ueteres poetas solum Catullum suum. Quodam patriæ amore (ut arbitror) obstrictus denominet: Insuper ad Marcum Militii Aemiliam progeniem collaudans se propemodum Veronensem demonstrat dicens. Habet Militius Sarranam auiam Maternam non procul a me municipio Patauino.Hæc ille.quæ conuicinitas non ex Como.quod a Patauio ad ducenta Miliaria distat. Sed a Conuicina Verona computanda est. HER.Sane hanc tuam sententiam nullis Rugis comprobaturos omnes censeo. Præter eos/qui aut inuidia/aut obstinatione mutare mentem non norint. PAN.Sed ad te Alearde me cõuerto? HER.Et si semp Alearde te exoptatissime osculari/amplecti/ac tua suaui cõsuetudine frui percupio/Tamen externa Luce de te mirum in modũ mihi desideriũ fuit.ALE. Quid est q tantopere me cuperes? HER. Audies.nudiustertius ex prętorio nostro in urbem proficiscebar: hic fuit obuia liberalis Bandarum familia: & constitutum iter multis precibus interrupit: eius siquidem tot fuerunt inuitationes/ut quęcunq; non modo Barbari agnominis/ sed ipsas rigidissimas cautes facile flectere/atq; delinire potuissent: Præsertim me pellexit trium hoꝝ fratrum. Christophori Ioan-

Plinius senior Veroñ. Plinius iunior Nouocõ:

nis/& Danielis liberalitas/ atq; munificentia: Quorũ humanissima familiaritate semp usus sum/ atq; impresentia utor. ALE. Hi sane sunt cives: qui splendido rerum usu Patriæ ornamento esse non desinunt. HER. Ita est uerum me non pœnituit huius moræ / dispendiiq;/ inspexi sane eorum ad largos rerum usus ingenitam promptitudinem. Testes sunt in hoc agro admirandæ structuræ/ Duo Isthæc prætoria: quæ non priuatam largitatem/ sed Regiã munificentiam præseferunt? ALE. Sunt profecto talia/ quæ ne dum agrestibus atq; montanis locis: Verum etiam cuicunq; florentissimæ urbi non mediocre adessset ornamentum. HER. Viden qui sunt Regales apparatus Attalicis uelaminibus non secundi? Non uidisti in conuiuiis geniali uultu largam epularum copiam/ omniumq; rerum usus expromptam/ diffusamq; redundantiam. ALE: Nihil mihi noui narras. Bandarum Profecto familiam ob innatam liberalitatem de patria benemerentem semper magnifaciendam putaui: impræsentia pluris faciendam existimo. HERM. Quænam huius auctarii gratia? ALE. Ab hinc biennium mihi Venetiis (ut nosti) degenti rettulerunt uiri maturæ probitatis non inficiendi/ ex præclarissima insularum Cypro aduenientes Bandarum progeniem excellentem animi magnitudinem præ se ferentem in illa/ ad id nobilitatis/ auctoritatisq; fastigium accessisse: ut sibi ternas Patriciorum/ ac senatorii ordinis uirorum Venetas familias egregio trium sororũ connubio asciuerit/ Iustinianam/ Duodam/ atq; Triuisanam. HER. Rem non tam inauditam/ q̃ gratam narras. ALE. Addidere insuper ex uetusta eorꝶ domo nobilissimũ nnum Comitis Paphii natam Regali sibi matrimonio comparasse: non poterant non mirificis laudibus Carpathios Bandas efferre: extollebant/ grandiores diuitiarum cumulos/ immensam iugerum fertilitatem: admirandas ædium moles/ officiosissimã eorum largitatem. HER. Non discrepat igitur illa Cypria ab hac Veronensi liberalitas: Sed cur terrarum/ ac pelagi intercapedine se iuncti diuersas sedes incoluere? ALE. Tradunt annales (ut hi referebant) ea tempestate/ Qua Secundo Bello Christianæ Militiæ inuictissimi Recuperatores Sacrum Christi Hagiasterium/ e Barbarorum manibus multo sanguine uendicauerunt/ in ea plurimorum herorum delectu sponte Ioannes Banda Veronensis arduam difficilemq; sed piam/ atq; pro Relligione christiana necessariam prouinciam obeundam militaturus sociali Bello uiriliter suscepit: qui omnes relicta patria ad Hierosolymitanam expeditionẽ profecti sunt. Victoriaq; magnanime potiti/ Inde redeuntes quieta Cypri sede illecti/ Vbi præstantia tantorum uiroꝶ cognita. insignibus/ quæ nulli præter eos tam præclari facinoris auctores gestare fas est. Nobilitateq; Cypria nõ modo Donati/ sed ad quem dixi/ Rerum apicẽ non immerito peruenere: & in hodiernum usq; diem inter illius insulæ primores/ & sunt & habentur. PAN. Partiũ meaꝶ esse puto. siquid solidioris præconii ad huius familiæ laudes ad/

Bandæ familiæ Cõmendatio

Bãdoꝶ familia ĩ Cypro.

didero.HER.Quid Pāthee? PAN.Heri qd iucūdius? qd dulcius? qd magis uolupe? q̄ audire æq̄lē meū Andreā bādā senioris Christophori filiū: qui uirēti florēs ætatula ueluti iuuēculus alter Mopsus suauissimi Daphnidis imaturū obitū miserabilr Cōcineq; defleuit: nū illū putas Aganippio liquore/aut dulci Libethridū nectare coalitū? HER.Recte sentis.illius siqdē mira cātādi dulcedine mirifice captus/atq; delectatus sum/admirās ī tā tenero æuo dicēdi grauitatē/uerbo℞ leporē/stiliq; uenustatē: q̄tū carmine sit tersus/elegans/copiosus/& Perpolitus.AL.Quid hic terit florētē iuuētā? PAN.Hic fortuitu est.Huc laxādi animi grā diutile diuertit.in Patauina Academia iuueniles annos exercet.AL.Cui illic potissimū lra℞ palęstreę addictus est? PAN.Versat indefessa lucubratiōe laboriosas iuris Pōtificii/Cæsareiq; paginas? AL.Quā optime ei cōsultū ē/Ve℞ audire gestio Hermolae cur te tm̄ mei tenuit desideriū? HER. Iā apiā. Post laucas opipare mēsas/Post munificā tā comiter/tā p hūanę Bādarū benignitatē e specula circūspectabā hos undiq; surgētes colliculos/pāpineis cōspsos umbraculis/ppetua oliuitate/herbidoq; uirore semp uernātes: quos quietā/securāq; Ruriculationis statione putes: in qbus Antonius/Paulus/Hilarion/Malchus/& reliqui cœnobitę/eremiq; cultores urbanas illecebras/molestiasq; fugitātes/& trāq̄lliorē secessum cōcupiscētes a Plebeis turbis semoti fiscellas iūco texere/uel canistrū lentis plectere uiminibus tuto possent: hortulos sarculo iuertere: felices uel gēmis/uel surculis īserere arbores/areolas ęquo limite diducere: in qbus iactis ole℞ semibus/aut p ordinē dispositis plātis inducāt scaturiētiū fontiū irriguas undas illud Vergilianū cōtēplantes.

Ecce supercilio cliuosi tramitis undam
Clicit/illa/cadens raucum per læuia murmur
Saxa ciet/scatebrisq; arentia temperat arua:

PAN.Addam aliud ad tantæ apricitatis amœnitatē coaggerandā ni tuā sim ūeritus seueritudinē.HER.Dic īpune.PAN.Nū hæc collina uoluptas Ismariū Orphea/& Thebanū Amphiona hinc ad uocale Ebur hinc ad Calamos inflandos molliter alliciat? HER.Sinamus hæc Poetica.AL. Aliqd Pantheo in poetis condonemus.HER.Sic iubes Alearde? AL. Immo precibus cōtendo. HER.Esto? sed ad rē/nō explebat mentē hæc forinsecus speculatio/regiunculam p singnlas glebulas angulatim explorare cupiebā/tā uliginosi soli in cāpestri plānicie fœcundā lætitiā admirans: sed id muneris sine te obire nolui/simulac te his oris diuertisse intellexi: ut hesternā disceptaciunculā inter me/& Pantheū subortā arbitrario tuæ philosophicę doctrinæ iure diffinires. AL.Si tuū aduentū resciissem/illico pro mea in te obseruantia huc cōuolassem? sed tuā de me opinionē ne fruster/uereor: quādoquidē/is non sim/qui uoto tuo satisfacere possim.HER.Ex in genuitate tua loq̄ris Alearde/sed unū scio me nullo de te falso duci errore: exeamus ædib9/ut regionaliter singulos exploremus cespites.

Andr. Bāda funera Daphnidis carmine deplorauit.

Caldariani ruris cōmēdatio.

Vergili9.

AL. Opus est ex indigenis indicatore. PAN. En homo iste inter agrestes suos nō paruę existimatiōis sexagenarius: ultroneus se offert more rurali per auorū seriē regiōis sitū / Patrios cultus / habitusq̧ locorū / nō tā dicatule / q̄ scitule narraturū. HER. Quid Alearde hominē fixo obtutu metiris? AL. Admiror Rurestris hominis uiridiorē habitudinē: Viden ut rusticani roboris / & uegeti uigoris succiplenus q̄ uberrimus / q̄ habitissimus sit? Quę ue corporis mēbratura? q̄ pacutis setis hispidus pectora / brachia / atq̧ crura / cui canicies īpexa / & hircinū barbiciū / ad ꝑpetuā ualitudinē depēdet: hi sane laboris patiētes in oībus uitę ærūnis degētes / ꝑmiscua cibi / & potus colluuione difficulter depasti / firmi / integriq̧ nestoreos uiuūt annos: Nos uero delicatiores antidotis ꝓmuniti / Regio luxu nutricati syriis / arabis / eoisq̧ uoluptatibus educati / īmatura / & subitaria morte ꝓripimur. HER. Sibyllæ recitas oraculū: Hoc.n.corū utrisq̧ diuersa aīorū uarietate cōtigere arbitror: Quom illi tranqlla mētis q̄etudine gaudeāt. Hi uero anxia curarū fluctuatione iactemur. PAN. Audite obsecro / Præter Varronē / Columellam / Plinium / Aliosq̧ scriptores / q̄ delectabili carmine Rusticanam extollat Vergilius Beatitudinem. Rustici habitudo Vitę Rusticanæ Cōmendatio

Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc anni labor / hinc patriam paruosq̧ penates /
Nec requies / quin / aut pomis exuberet annus:
Aut fœtu pecorum / aut cerealis mergite culmi:
Prouentuq̧ oneret sulcos / atq̧ horrea uincat:
Venit hyems. teritur sicyonia bacca trapetis:
Glande sues læti redeunt: dant arbuta siluæ /
Et uarios ponit fœtus autumnus / & alte:
Mitis in apricis coquitur uindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati.
Casta pudicitiam seruat domus: ubera uaccæ
Lactea demittunt. Pinguesq̧ in gramine læto
Inter se aduersis luctantur cornibus hædi:
Ipse dies agitat festos: fususq̧ per herbam /
Ignis ubi in medio. & socii cratera coronant /
Te libans lenæe uocat / pecorisq̧ magistris
Velocis iaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaq̧ agresti nudant prædura palæstra:
Hanc olim ueteres uitam coluere sabini:
Aureus hanc uitam in terris Saturnus agebat.

AL. Etsi oīa Vergilius elegāter / Ista tn̄ signātissime de agrestiū trāqllitate decātauit. Nō mirū igit̄ si Pythiū oraculū Aglaū Sophodiū / q Arcadū pauprimus sed ętate iā senior terminos agelli sui nūq̄ excesserat: Paruuliq̧ ruris fructibus

ac inẽptis dapibus cõtentus solidã/ac sincerã felicitatẽ agebat:nõ modo Gyge Lydiæ rege/diuitiisq; abũdãtissimo. Verũ omni Aula irreqetis sollicitudinibus refertissima beatiorẽ non imerito adiudicauit. PAN. Putarẽ me hic grãde cõmittere in patriã nostrã Piaculũ/si in tãta occasione pterirẽ senẽ Veronensem Aglao nõ dissimilẽ: Q uẽ Claudianus nusq̃ in oĩ eius uita a Nataliciis suę regiũculę limitibus excessisse. At potius spõtanea relegatiõe intra auiti soli natiuas sæpes felicissimũ ad tertiã usq; ætatẽ/ualidoq; robore Firmũ uictitasse decantat. AL. Non hãc cõprecor Panthee. Rarã nostræ patriæ laudẽ cõticescas: PAN. Non addas currẽti calcar/bibulis totis (ut aiunt) auribus facũdi poetę deuorate signantissimũ carmen. hunc in modũ concinit ille:

Claudianus de sene Veronense.

Felix qui propriis æuum transegit in aruis/
  Ipsa domus puerum/quem uidet ipsa senem:
Q ui baculo nitens in qua reptauit harena.
  Vnius numerat sæcula longa casæ:
Illum non uario traxit Fortuna tumultu
  Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas:
Non freta mercator timuit/non classica miles/
  Non rauci lites pertulit ille fori:
Indocilis rerum/uicinæ nescius urbis:
  Aspectu fruitur liberiore poli.
Frigidus alternis/non consule computat annum.
  Autumnum Pomis/Ver sibi flore notat.
Idem condit ager soles/idemq; reducit.
  Metiturq; suo Rusticus orbe diem:
Ingentem meminit patrio qui gramine quercum
  Aequæuumq; uidet consenuisse nemus:
Proxima cui nigris Verona remotior Indis/
  Benacumq; putat littora rubra lacum:
Sed tamen idomitæ uires/firmisq; lacertis
  Aetas robustum tertia cernit auum.
Erret/& extremos alter scrutetur Hiberos/
  Plus habet hic uitæ: Plus habet ille uiæ:

Claudianus de lacu bẽaco.

ALE. Q uis neget Patriã nostrã huius Epigrãmatis testimonio inter beatissimas regiões nõ cõnumeratũ iri. PAN. Sed quẽ ĩ nr̃o agro arbitramur locellũ fuisse/qui beatiorẽ hũc senem detinuerit? HER. Hoc augurari difficile esset. Q uom plures ubiq; p uniuersam regionẽ amœnissimæ clæmẽtioris cœli pateant stationes. ALE. Ita est. PAN. Vergilius carmine itidem georgico ex diuerso sollicitas Vrbanorũ curas secat: sed attendatis uelim q̃ uere Seneca tumultuarios urbium motus Tragica simplicitate suggillet:

Turbine magno spes solicitæ
Vrbibus errant/Trepidiq; metus:
Ille Superbos aditus Regum/
Durosq; fores expers somni
Colit:ac nullo fine Beatas
Componit opes.Gazis inhians/
Et Congesto pauper in Auro:
Illum populi fauor attonitum
Fluctuq; magis mobile uulgus
Aura Tumidum uoluit inani:
Hic clamosi Rabiosa fori
Iurgia uendens improbus iras/
Et uerba locat.Nouit paucos
Secura quies.qui uelocis
Memores æui tempora nunq̃
Reditura Tenent.

Vitę Vrbanæ taxatio.ex Seneca

HER.Ad has uitæ ad monitiões opępretiũ Puto Panthee inducẽdos Poetas: hocq; pacto meũ non uerebere superciliũ.PAN. Tibi obsequentissimus ero. HER.Quom nouitatis sititor sis auidiusculus.seniculũ ergo ĩ Rustica plebe haberi primariũ cupientẽ solerter interpella.PAN.Quã lubentissime:facesse huc mi Pater.quod tibi nomẽ.Tytyrus.PAN. Bono omine:id busequis côuenit:cuius frugis exuberans est Plaga hæc plana/collinaq;.TYR. Perq̃ lætum terrenum sponte/ut alibi stercoratissimũ/in quo iugeratim luxuriant segetes: Robusta consurgunt farra/lætiora proueniunt legumina:& copiosæ annonæ est beata celebritas.Quippe terrenis fœtibus/& arboribus abũdat:PAN.Facile hoc crediderim/quom hæc telluris ora situ/soli colore/& pingui densitate/ uel putri/indicia fertilitatis manifestaria pręmittat:Quæ Vergilius sapientiæ cõpositissimæ uates carmine hoc agrestibus indicauit:

Tyrus senex.

Indicia glebæ feracis.

Nigra ferre/& presso pinguis sub uomere terra/
Et cui putre solum (nãq; hoc imitamur arando)
Optima frumentis/non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuuencis:

HER.Videtur Regio ad oẽm agricolationẽ q̃ aptissima.AL. Senex isthac a stipulatione in Cristas tollit' pinnatis digitis.TY.Cernitis ista cliuosæ latitudinis cõsita uineta luxurianti palmite/atq; pendentibus racemis.ex ea plenis labris spumantem uindemiam legimus/quã decurrentem non capiunt torcularium mustarii lacus/nec ad hornã laticis frugem uinitoribus spaciosæ sufficiunt celæ:PAN.Hoc tibi quoq; credimus Tyre.quom talẽ ad munera Bacchica describat Vergilius Regionem sic canens.

Indicia terræ bacchicæ:ex Vergilio

Vergilius regionem sic canens:
Atq; pinguis humus/dulciq; uligine læta/
Quiq; frequens herbis/& fertilis ubere campus.
Qualem sæpe caua montis conualle solemus
Despicere.huc summis liquuntur rupibus amnes.
Hic tibi prævalidas/olim multoq; fluentes
Sufficiat Baccho uites/hic fertilis uuæ/
Hic laticis.qualem pateris libamus/& auro:
Inflauit quom pinguis ebur Tyrrhenus ad aras/
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

ALE.Est tibi Panthee summa cum Vergilio familiaritas.PAN.Est.sed aduertisti Alearde/q̄ mellito ore grandæuus sermocinator suauē uini memoriā repetat.ALE. Illud ignoras uulgo adagiū acceptū esse:seniores nō minus merum/perinde ac infantes lac ad imbecillem ætatem confouendā/atq; sustentandam appeter̄. Ty. Quid aures uicissim secreto susurro mordicari uidemini:an fortasse me nugerrulū/& dicacitate tinula cōmenticiū putatis.PAN. Absit patercule mi.Verū potius admiramur q̄ sapida lingua uinosam exuberātiā cōcinniter cōmendas. Qua coniicimus te ueluti auidiusculū pocillatorē hoc senio nectarea sorbitione oblectari.Tyr.Nec tu (quātū ex robusti uultus nitore cōspicor)q̄q̄ iuuenis perones(quod dicūt)mero p infundibulū opples. ALEA. Quā prompte senex in Pantheū subitariū cauillū retorsit.HER.Heus Panthee nos oēs in risum disrumpimur:tu solus stupido rigore nō hiscis:cōsopitos crabrones excitasti.AL.Postq̄ hac festiua/ac iocularia risione prona camporū spacia dimensi sumus:collisq; prioris radicē tenemus:Quin humile iugi cacumen:Quod molliter clæmenterq; insurgit/Leni gradu ascendimus:HER.Vt Lubet/ascendamus:AL.Supato dorso insedimus.circūuolue oculos Hermolae/& uide q̄ iucunda prospectu est specula hæc.siue in Planiciē/siue in mōtes eminus dirigas lumina.HER.Est profecto:nū ad occiduā plagā illa sunt elata Veronæ mœnia aculeatis pinnis coronata:q̄ pspicuæ urbis eminentissima/sed & tēplo℞ omniū fastigiatæ turres uisunt̄:quæ ab hinc/quom decimo lapide distent/ac si præ oculis essent/æquæ cōspiciunt̄.AL: Specta ad septētrionē paruā Coloniolā.ad ortū munitissimū/ac uoluptuosum Suauii castrū ad meridiē Lemniacū totius agri Veronēsis firmissimā tutelā.HER.Nihil est/quod huic pspectui ad amœnitatē addi possit. Tyr. Videtis hanc planā circūiacētem orā:AL.Videmus.TY.In ea Banda℞ familia tū ad frugē triticeā/uinariāq;/Tū ad Pastionē armētariā innumera iugera possidet.AL.Eo℞ munificę liberalitati/côueniunt.HER.Ita est.TY.Cernite q̄ amœnissimo pspectu uirētia hęc prata uiminali/& perticali salice ad regulā quadrato ope loculata subsideant.HER.Sunt oīa/quę & delectationi/& utilitati inseruiāt.AL.Quid tu

Parua Coloniola.
Castrum Suauii
Léniacū
Bandarū possessiones.

Panthee:te ne lupi uidere priores? PAN. Disperam: si non libet hunc silicernium: edentulum: & capularem ex iugo in præceps deturbare. ita eius suggillatione districtus mordeor: ALE. Quid si te ferro petiisset? PAN. Aequius tolerassem. ALE. Stultius egisses. potius feruescentem bilem comprime. quãdo id ioco magis q̃ serio dictum in te est: dissimulansq; illum ut pridem ridibunda fronte interroga? PAN. Modo possim: Viden ut innixus alterũ crus bacillo subulcus obæsus inhęreat: ALE. Quin pacata mente interrogationem perge. PAN. Pergã: quãdo id iubes: Tyre: quod est colliculi nomen? TYR. Ad te rediisti tandem? sic soleo meos calumniatores. iocabar tamen: Verum tenui fomite tuum excandescit uaporarium. quom resederit flamma facilem a te spero ueniam: ALE. Missa hæc Tyre: Interroganti Pantheo Responde. Ty. Vocabulũ Colliculo Longa uetustas dedit ex sacello isto Diui Mathiæ dicatum: quod semiruptis Cameratis fornicibus: collapsisq; ædificiis cernitis. HER. Quid Panthee ruinæ disiectas undiq; quisquilias Rimaris? PAN. Vt sciam: quæ sit lapidum hæc temere congesta maceries: hem lapideam mensam grandioribus litterarum characteribus inscriptam inter saxorum Ruinosam stragem semisepultam. HER. Elice Panthee ex illis Ramentis (si quem potes) sensum. uel ex obliteratis pene iam uestigiis aliquid ariolare: ALE. Vide Hermolae Pantheum q̃ laboriose satagat: ut disiecta lapidum fragmina ad cõmissuram coagmentare nitatur? HER. Auidus est ad hæc antiquitatis dignoscenda monumenta: ALE. Est perspicacis ingenii indicium. PAN. Dii male faciant. his Rurestribus morionibus: qui ad aliqua uillaticæ structuræ bubulia reliquum lapidis hoc in frusta discerpto asportarunt: ad symmetriam rectam insculptæ sunt litterarum notæ: Verum nullus eruitur integer sensus: non uereor: quin aliquid de castro hoc aut de Balnearum uetustate præclaræ didicissemus: disrumpor bile in hanc rusticorum ruditatem. Vtinam mihi imperium in eos esset: Luerent sæuas pro crimine pœnas. HERMO. Non adeo Panthee hoc rusticorum erratum te mouet: quantum Tyri iocosum cauillum. sed quod restat peragamus. ALEAR. Quid tu Tyre baculo rudera senticetis pene obsita conuerris? TYR. Hæc ruinosa uestigia munitissimæ quondam arcis sunt: quæ duplici muroæ ambitu tutissime cingebantur. Cuius sane castri munimẽta ab insana: & tumultuaria factionum seditione: igni & ferro disiecta fuisse seniores nostri dolenter testãtur: Collis iste (ut cernitis) semper tonsus est: sola graminei uiroris: ac florũ purpurea. uarietate uestitus: in quo brumali asperitate: Ferrugineis uiolis aprica uernat humus: quã florigeræ Apes Spoliato herbaræ honore ad dulcia mella depopulantur: nec minus puellares Virginũ turmas allicit ad coronamenta gemmata undiq; tellus. PAN: Talis flosculorũ nitor cynnameos odores spirans Aristei examina detenuisset: quo Ditis Regina ante uiolenti raptoris iniuriam Aetnæas delicias.

Collis Diui Mathiæ.

Cõditiões castri Caldariani.

& Sidonia puella candido tauro decepta Tyriam amœnitatem permutasset. Hunc alterum, quem paruo interuallo sciunctum despectamus humiliorem collem, sola fruticantiũ ilicum uiriditate conspicuum uis peragremus. HER. Nihil in eo conspicor quæsitu dignum:& ut ingenue fatear) longiusculi itineris pertesum est: PAAN. Sic est. ALE. Tu Panthee qui curiosiore indagine studiosus es edoceri locorum secretiora, Rusticanum præceptorem interpella.

Collis Gadius.

PANT. Est ne Tyre monti huic nomen quoppiam? TY. Gazum illum dictitant. PAN. Vnde isthęc nomenclatura? TY. Ab antiquo est. ALEAR. Quid obtutu fixus stas cogitabundus Panthee: de uocabulo hoc quicquã forte Ruminaris? PANT. Hoc agebam: at at habeo: a rerum puto exuberantia inditum a uetustis esse. HER. Non falso auguraris. HER. Quo dextrorsum abis Tyre. TYR. Paucis ante mensibus dum uiculum hunc die quodam interciso ociosus ob ambulansq; solus perlustrarem lapideæ tabulæ frusta longioribus litteris insculptę offendisse memini. ea uobis legenda subiicere uolueram. PANTHEVS. Quæso perge Tyre. si quid forte de Balnei claritate reperiamus. TYR. Huc adsis Panthee. PANTHEVS. Accuro. HERMOLAVS. Eamus & nos. ut quid noui sit noscamus. PANTHEVS. Coaptemus in unũ Tyre saxea hæc fragmina. TYR. Hei q̃ ponderosa sunt. PANTHEVS. Impinge ualidius. TYR. Non mihi est ut quondam iuuenile robur. PANTHE. Iam satis cohærent. ALE, Melius nobis actum est in hac, q̃ altera tabula. saltem ex hac integer elicietur(ni fallor)sensus. HERM. Interruptæ sunt scissuris litteræ. Panthee ex profracto exemplari hic in puluere ad litteram transcribe inscriptionem. PANTHEVS. Libenter: hæc est:

Gadius. Magulla. H. Secun. N. Habet. Iunonis. Balnea. Sed. Habet. Omnia. Balnea. Vina. Venus.

Corrumpunt. Corpora. Nostra. Sed. Vitam. Faciunt.

.B.V.V.

HER. Quã breues, q̃ tersas, q̃ scitas excogitabant maiores nostri huiusmodi inscriptiones. PAN. In omnibus accuratiores fuerunt. ALE. Maxime quidẽ: uerum sæpius hæsito in his singulis litteris utrinq; expuctis: quare uelim Panthee distinctius totum mihi Epigramma percurras. PAN. Percurrã libentius. Sic enim est: Gadius Magulla hæredes secum non habet: Iunonis balnea sed habet omnia: Balnea uina: Venus corrumpunt corpora nostra: Sed uitam faciunt balnea. Vina Venus. ALE. Nunc teneo perq̃ belle sensum omnẽ. HER. Sed quæ Antilogia Alearde hæc est. Vt Balnea Vina, Venus destruant corpora nostra, eademq; conseruent? ALE. Dicam. eorum moderatus pro tempore usus auget in hominũ uitam. immoderatus rursus pernecat. HER. Castigata tua isthæc responsio. ALE. Cur Panthee Iunoni dicata Balnea arbitremur? PAN. A sacello uetustate pene collapso forte Iunoni. quondam sacro putaue/

rim? ALE. Non incepte censes. PAN. Plurima rerum primordia/ denominatio nesq; oblitterat antiquitas in litterarum monumentis superuiuant: en q̄ remotius a ueritate ariolabamur huius Colliculi cognomentū. Quem non a diuitiis. sed a Gadio Magulla uocabulum traxisse certo credendū est: quom illi in deliciis forsitan fuerit: aspicite quam iucunde querna (& uiua fronde nitet) ueluti uiretis consitus lucus uiridantibus Comis Cæsariatus/ Dodonęi nemoris multa glande confertos Ramusculos prospectu gaudiali superat. ALE. Ate non dissentio. TYR. Locellum non suæ laudis expertem præteribo. Siluula ista plurimarum auium secretarium est/ in quo obtemperatam cæli clæmentiam/ plagæq; apricitatem/ mensibus omnibus/ merulæ fringuliciunt. Luscinîæ garriunt: innumeræq; canoræ/ ueluti prolectante uerno uapore auiculæ/ non temporarios/ sed comentissimas occentus meditulio obloquuntur: in hoc tutissimo diuerticulo brumali sidere boreales horrores fugitantes Phasii/ Perdices Cothurnices cum suo orthygometra tranquilla tabernacula quotannis locant: in eo lasciuiunt perpetuis æstiuis semiferæ Dammæ meticulosi incursant Lepores/ Hinnulliq; mollicelli petulanter exultant. PAN. Narrat senex eas uenationes: uoluptuariaq; incitamenta. quæ improuidum Actæona cum sagaci molosso/ & Cephalum nodosa plagarum implicatione/ ineuitabiliq; Auroræ munere semper uirentis Himethi posthabita indagine Pellectarent. HER. Iam inclíuum ad Balnearum fontes descendamus. PAN. Hoc suadent maiores/ quæ cadunt de montibus umbræ. ALE. An Potius uillarum quæ culmina fumant. PAN. Quid sibi uolunt hæc coccinei coloris per salebrosa uiarum passim disseminata saxa? quæ grauiusculos nostros gressus sæpicule offendunt. HER. Hæc salebra ad pedum clauos minime facit. TYR. Isthac cliuosa regio omnis ad fontis usq; ferrugineo lapide conspersa est. ALE. Ingeniti uigoris terræ naturam redolent. PAN. Globosam hanc sane ex subsidente chalibis fæce ferrugineam scoriam ab ardentibus Cyclopum caminis deuolutam crediderim. HER. Quid Alearde oculos mirabundus circunfers? ALE. Considerabam conuallem his colliculis leniter sæptam. quæ ex philosophantium doctrina: & caloris & salubritatis inditium a nascentibus aquis patefacit: Vbi aeris/ ut plurimum purissima serenitas/ nullaq; nimium uliginosi soli suspecta malignitas. TYR. Deniq; ad fontium scaturiginem deuenimus. PANTHEVS. Vbinam sunt? TYR. Flecte læuorsum/ ad extremam montis planiciem: PANTHEVS. Hem quibus siphonibus ab extrema/ fontis harena exiliunt bullæ: exundantis pene aheni salientes unitas æmulantur: non me tam feruenti lauacro temere concredam. ALEARDVS. Tuto id faceres: leni & enim uaporis temperamento insilentium corpora complectuntur. TYR. Cernite quam conspicua circinati orbis specie uiridante labro Limpidissimas undas contineat fons primus: allicit ad inurinandum fontana.

Laus Siluæ in mōte Gadio.

Fons Caldarianus primus.

Hæc lucida perspicuitas. HERMOLAVS. Hoc nobis parens, ac diuina rerum opifex arte melior saluberrimarum aquarum conceptaculum studiose coparauit. PANTHEVS. Hos in magna languentium frequētia fuisse inditio extant: quæ uix apparent uiuo circumsedilia saxo: quæ temporis inuidia, uel ut uerius dicam, maiorum incuria (ut arbitror) subrupta passim, disiectaque sunt. ALEARDVS. Magno ægrotantium usui quondam fuerunt. TYR. Immo maxio memini me non multos abhinc annos, non modo nostrates, & rurestres paganos uerum urbicos ciues, atq; exteros languentes ab longinquioribus locis ad præcipuum, præsentissimumque Balnearum perfugium confluere. Ex illis scabie aspersi. ulceribus luridi, carbunculis inusti, enormem sordium eluuiem exuti, lucenti cutis pollicie in iuuenilem nitorem reformati abibant. PANTHEVS. Quo infortunio tanta fontium cessauit celebritas? TYR. Aiunt malos istos, atq; inuidos medicos uectibus noxio ueneno illitis salubres latices infecisse: quo præsentaneam, & gratuitam naturæ opem hominibus auferent, grandioremq; quæstum suis perniciosis pharmacis nr̄o dispendio compararent. PAN. Ah, ah, ah, & tu Alearde genuinū mordacis rustici, dentē euitare nequisti. Tyr. Hem quis ur̄um medicus est? ALE. Sic medicos laceras? quoꝝ opē ægrotātes oēs implorare consuerunt. Tyr. Q đ in triuiis aiunt, aio. sed nihil mihi cū medicis, dum hæc robusti uigoris sit integritas. Pan. Vtinā hic rusticanus cauillator lr̄aꝝ expers nō fuisset. ALE. Quā obrē? Pan. Catoniana ac Pliniana in medicos Lancinatione te secuisset. fuerat illi in prōptu obiicere medicos aīas nostras ingēti q̄stu, periculoq; nostro negociātes, nō siluisset eoꝝ auaritiæ cōmēta, experimentaq; ꝑ mortes: nec inscitiæ capitalis in occidēdis hoībus sūmā īpunitatē. ALE. Addis & tu Panthee oleū camino? Pan. Nō in te hoc dictū putes qui ꝓculdubio es Archiatros, sed in circulatores nugiuēdos, & Pharmacopolas uenalicia rios. HER. Sed ad rem nostram Alearde. Quanam causa coiicis longiusculam Balnearum desuetudinem? ALE. Destituuntur aliquando Balneæ ab uulgari hominū imperitia: quom aduersum earū effectum frustrati expectatione experiuntur. Et quod mali semen euenit: id usq; futurum arbitrantur: Subterranei enim aquarum meatus certis annorum periodis amissa ingenita uiuacitate, non modo languentibus minime prosunt. Verum letiferum uirus concipiunt, quo miserandis fatis mortales conficiunt: quod euenire creditum est: aut noxia aeris intemperie: quæ aquis æquali potentia, uel contraria solitam uirtutem exhaurit: Aut supernorū ignium fluore, quo medicoꝝ fontium uis, uel penita tellure reconditur: uel letali tabo inficitur. Hinc rudes isti fontes ueneno commaculatos peruersa medicorum inuidia rati sunt. HERMOLAVS. Hoc satis conuenit. TYR. Vos uestris concinnatis rationibus agrestæ uulgus, & quandoque prudentiores decipitis: nusquam uobis

Contra medicos.

Quare Balneaꝝ fontes aliquā infici unt.

credulus fui. PAN: Alearde rationibus astipulantur omnes Philosophi, atq; Poetæ. Hi nanq; tabificam aeris maliciam esse tradūt: Quæ foedet Lymphas, corrūpat pabula tabo. Det genus oē neci pecudū, det & oē feraꝝ. Vt Vergili⁹ flebili carmine decātauit: TYR. His deniq; post habitis, spectare alteꝝ a prio re breui tractu seperatū fontem largiore labro in planitie librata ebullientem. PAN. Proh bone deus, eisdē rubecullis harenis, eisdē scaturientibus bullis, qua si per siphūculos pellucent argētea undæ: miꝝ est q̄ prope uaporanti, ignitūq; solū læti gramineo uirore nitētes rideāt fontis margines: in hoc uitrei laticis la uacro, ex ꝓxima syluecula armatas sagittis nymphas feraꝝ cruorē diluisse, ac uenatōis lassitudinē iteꝝ ac sæpius refouisse crediderī. HER. Eadē est Alcarde ambaꝝ thermaꝝ, q̄q̄ paruo interstitio segregataꝝ potentia. ALE. Eadē procul dubio. Liceat riuulus ex sↄpioribus ad inferiores prona fusura indesinenter ca dat, unius tñ naturæ per terræ rubos scaturiunt uaporantes aquæ. HER. Iam audies Alearde quæ fuerit heri subdubitatio inter me, & Pantheū: Quærebamus inter loquendū: quonā mō fiat, ut contentissime sine lignoꝝ adminiculo aggesto: sine ignis fomento hæ indefesse concoquant̄ undæ: qua ue cā medicatæ exiliāt ex terræ uisceribus tepefactæ aquæ: & quibus præcipue morbis auxiliares essent caldarianæ: plerasq; ultro citroque iactauimus argumentationes sine arbitro. Hac disceptatione mirum de te desiderium nos exoptanter inuasit: ut te differente, quem amœni, solertis, ac perspicatis ingenii dudum noui mus, quid in re, esset, dignosceremus. ALE. Hæc sunt Hermolae quæsitu digna, non obiter discutienda: iam prouecta uespera occidui fluctus anhelantes solis æquos rubenti rore conspergunt: in crastinum otium disquisitionem hanc differamus. HER. Recte dicis: eamus PAN. Priusquam hinc abeamus, scire uelī Tyre rem quæsitū non iniucundam. TYR. Quam. PAN. Promiscuo ne, & propaculo lauacro sexus utriusq; comixta innatabat turba? ALE. Quod ridiculū quærit, Pantheus. TYR. Absit: In illo enim angustiore disiunctis a fœmineo & matronali pudore uiris immerso discriminatim dabatur: hūc uero latiorē (memini) in Tabernaculi Typū tabulis undiq; sæptū in quo muliebris pudicitia decenter: tutoq; mersabat̄: Veꝝ cessante aduenientiū frequētia, omnia (ut cernis) dirupta, dessipata, & inculta squallent. PAN. Hoc indicant senticosa uepreta præacutis pinnulis tractim serpentia. TY. Heu: maiores nostri diligentiori studio, tam præsentanei auxilii salutē custodiuerūt: Legere est in urbe nr̄a municipaliū sanctionū decretū. Q̄d ad calēdas maias Balneaꝝ ex purgationū, & riui ære publico, uicinisq; agrestiū incolarū opariis faciēdā ĩuiolabili pœnæ sanctōe publicitus quotanis demādat. PAN. Quæ tāta igit̄ hoīum ignauia? TY. Q̄ñ in id, sæculū deuenimus. Quo singula in peius ꝓlapsant̄. HER. Iā uertam⁹ ad ædes gressus. TY. In hoc extremo uoluptuariꝗ pagratōis nō pigeat spectare hunc decēpedalis latitudis riuū ex fontibus se

Fons altis Caldarianus.

Calendis maiis balneæ purgant̄ publico Decreto.

cũdo fluore argẽtei laticis decurrẽtẽ.PAN.Quod illi nomen?TYR.Masera PAN. Masera?hoc corrupte Macærã potius a fœlicitate dicerẽ.Quom hæc uirentia prata iugi eius irrigatione fertiliora reddant.TYR.Vt accepi a maioribus/ad caput riui multa fieri solita erat Lini maceratio.Hincq; nomẽ sortitũ esse.HER.Hoc magis cohęret.PAN.Vt cũq; sit/amœnissimus riuus est. TYR.Ne tãtũ dicas amœnissimũ/sed utilissimũ.PAN.Quis ex eo quæstus. TYR.Maximus:quom uitæ nr̃æ præbeat solubertimũ auxiliũ eius nãq; limpidissimæ/ac recẽtes aquæ nõ mõ lassis decoquẽte supne æstu colonis iucũdissimo poculo arentẽ sitim restingũt:Verũ si qs/nostrũ/Thoracis torminæ laborat/febrisq; horrore cõcutit.ad huius salubrẽ potionẽ spretis medicorũ pharmacis indubitatã salutẽ deportaturi confugimus.PAN.Heus Alearde.ALE.Inq̃ bñ ẽ.Quid.n.mẽbris rusticanis cũ Cynnamo/opobalsamo/asyriisq; liquoribus?est illis sat ad remediũ aquæ fluuialis sorbitio.Specta Hermolae olusculum exuberanti suctu/uirentiq; madore/ẽt rigenti bruma riparũ margiens uestiẽs/quo nõ mõ ad acetaria/sed ad opẽ medicã condito stranguriã excerte laxamus.PAN:Quæ uos medici Alearde acetaria dicitis?ALE. Id quod notissimũ est edules.s.herbas/quarũ usus/cũ aceto cibi appetẽtiã facit?& ab eo nomẽ sortitum puto.PAN.Longe te errare fateberis/si rẽ ad calculos deducas.ALE. Quæ igit̃ sunt.PAN.Nec tibi/nec tuis neotericis assentit Plinius qui de acetariis sic inquit:Horti maxĩe placebant quia nõ egerent igni parcerẽtq; ligno. expetita res/& parata semp.Vñ & Acetaria appellant̃ facilia cõcoqui/nec oneratura sensum cibo/& quæ minime accederẽt ad desideriũ panis.HER.Diuersa est ab oĩbus Plinii de acetariis sñia. PAN.Nõne istud olusculum est/ quod uernacula lingua Crissonẽ dictitãt?TYR.Ipsum est.PAN.Quo id noĩe Alearde medici appellitãt?ALE.Vt Dioscoridi placet Senecio dicit̃:qđ alii Crissonẽ uocãt:in aqua nasci autumat/habens fruticẽ pinguẽ/& ramulos longos/ folia minuta/similia Hipposeleno quæ in ore dentibus cõtrita suauissimũ odorem emittũt/semen aũt eius crudũ comestũ calculos excludit:urinã prouocat: menstruis imperat:dysentericis prodest.PAN.Eodẽ quo/& de acetariis teneris errore.ALE.Cur.PAN.Habeo Dioscoridẽ lõge ab eo quod in mediũ attulisti discrepãtẽ?ALE.Nõ sum falsus ego.PAN.Audi obsecro/& me Dioscoridẽ legisse nõ inficiabere?Sic inquit ille.Sedũ est herba/q̃ Senecion uocant/nascit̃ in tectis/& petris/folia habet uiridia/densa/& similia quercui/ & crassiora & pinguioria:thyrsum subrufum capitella in sũmitate thyrsi habẽs in modũ uticellę.HER.Si amborũ uera est autoris citatio admiror ĩ eodẽ tantã lectionis diuersitatẽ.ALE. Neq; ego satis mirari queo:quom nũc repetã pter meã/ esse & hãc Dioscoridis lectionẽ:Sed cũ eo audiamus Pliniũ illud idẽ de senetiõe sentiẽtẽ:sic inqt ille.Senetio a nr̃is uocat̃.Quę a gręcis Earigerõ.Therissagũ specie/& mollicia/cauliculis subrubicundis/nascitur in tegulis/& in mu-

Macera riuus.

Acetaria.

Crisson herba.

Senecio herba.

Sedum herba.

Senecio

Earigerõ

ris nomen hoc græci dederūt:quia uere canescit/caput eius numerosa lanugi
ne/ Qualis est spinæ inter diuisuras exeunte. Quare Callimachus acanthida
appellat.alii Pappum/alii erucę foliis esse dixerunt:alii roboris/sed minoribus
multo.Radice alii superuacua/alii neruis utili/alii potu strangulāte. E diuerso
quidam regio morbo cū uino dederūt:& contra omnia uesicę uitia.Item cor
dis & iecinoris renibus extrahere harenam dixerūt:HER. Conueniūt ambo/
quibus non parua fides est de Senecione:ALE. Vincor quoq; ego horū auto/
rum contestimonio:HER.Nequeo satis mirari controuersiam hanc.PANT.
Iam teneo/unde fluat error iste.ALE.Dic quæso.PAN. Vos recentiores me/
dici unius litteræ inuersione fallimini:Nam capite/quo sedum Senecion di/
citur:Recte Discorides:Quo & Plinius Erigeron senecion dicat/q̄ rectissime/
& ipse:at caput illud primū.quod tu ex Dioscoride Latino in mediū attuli/
sti/& ubi Crissonis frutex/naturaq; describitur:non Senecion sed Senacion le Senacion
gendū:hinc alternationis confusio suborta est.dum talia medici/uenia tua di/
xerim Alearde/mirus accurata uestigatione rimantur. ALE. Ingenue fateor In medi/
Hermolae/ Vera est Panthei sentētia.&si forsitan nostris minus æqua uideat̄. cos.
Sed Panthee abs te scire uelim quo nomine:quem nos Crissonē dicimus/græ
ci/eum uocauere.PAN.Non esse Senetionem/hoc certo scio. Verū quomodo
ueteres illū appellauerint/difficile scitu arbitror:memini me olim de hoc ho/
lere curiosissime consuluisse Herbarios/non istos uenalicios/& Circulatores/
sed uiros etiam græca litteratura eruditos.Deq; rerum natura industriosos in
dagatores.hi sane ancipiti consilio pene hæsitantes referebant aut olusculum
istud ab antiquis scriptoribus prætermissum:aut si non præteriissent Crisso/
nem arbitrabantur coniectura potius/q̄ certa asseueratione forte illum esse:
Quod Plinius Sion appellauit/de quo sic uerba facit. Sion est latius Apio/ Sion her/
in aqua nascēs/pinguius/nigrius/copiosum semine/Sapore nasturcii.Prodest ba.
urinis/renibus/lienibus mulierumq; mensibus/siue ipsum in cibo sumptum:
siue uis decocti/siue semen e uino drachmis duabus/calculos rumpit/aquisq;/
Quæ gignunt eos/resistit/Dysentericis prodest infusum.ALE.Non conuenit
multū Sion forma ei quā Crissonē dicimus/licet eadē uirtutis natura cōstare
uideat̄.PAN.Astipulatur Plinio gręca Dioscoridis lectio sic de eo scribentis.
σειον φυεται εν υδασι θαμνιον λιπαρον ορθιον οι δε αναγαλλ Dioscori
ις ενυδροσοι δε σχοινος αρωματικος οι δε δαρηνιον οι δε λαβουβ des de siō
ερδε.φυλλα εχων πλατεα.ιπποσελινω εοικοτα.μικροτερα herba.
δε και αρωματιζοντα θερμοτητος δε εις τοσουτο μετειληφ
εν ως εσθιομενα εφθατε και ωμα λιθους θρυπτειν και εκκρινειν
ουρα τε κινει και εμμηνα αγει εμβρυα. δυσεντερικοις τε χρη
σιμα βρωθεντα.κρατευας δε ιστορει περι αυτου ουτως. ποα θα
μνοειδης.ολιγη εχουσα φυλλα περιφερη μειζονα ηδυοσμου

μέλαμα περέγγεζοντα ευζωμω. ALEARDVS. Reddas quæso Pã thee Dioscoridem latinum: PANTHEVS. Reddo perlubens. sic inquit. Sion in aquis nascitur fruticosum pingue erectũ a quibusdam Anagallis aquoso: ab aliis iũcus aromaticus: ab aliis Dareniũ ab aliis Latyberde uocatũ: folia habens lata apio similia minora uero & odorata: Caloris autem tantũ sibi uendicant ut decocta & cruda commanducata calculos rumpant & educant: Vrinam mouent. mensesq; & fœtus educũt: Dysentericis utilia commanducata; Crateas autem de hoc ipso sic inquit herba parua ad arbusti similitudinem multa folia habens rotũda maiora quam mentha nigra & similia erucæ. ALEARDVS. In eandem ferme deueniũt sententiam Plinius & Dioscorides. PANTHEVS. Adducor in hanc opinionem ex alia Dioscoridis lectione: Qui de Sisymbrio scribens ait illud etiam Sion a quibusdam uocitari. ALEARDVS. Quid ad rem? PANTHEVS. Dicam postea. sed prius audiamus Dioscoridem de Sisymbrio sic dicentem.

Sion. Anagallis

Σισυμβριον οἱ δε καρδαμινην. οἱ δε καιτουτο το σειον καλουσιν. ευυδρος εστι ποα κατα το αυτο τω σειω γεννωμενη. καρδαμινην δε μισι καλουσι δια το εοικεναι καρδαμω την γευσιν. φυλλα δε εχει τα μεν πρωτα περιφερη αυξανομενα σχιζεται ως τα του ευζωμου. ενι δε θερματικον. διουρητικον βιβρωσκεται δε ωμον. αποκαθαιρει δε και φακους και εφηλιν καταπλασθεν διολης της νυκτος εωθεν δε αποκαθεν.

Sisymbrium ex Dioscoride.

ALEAR: Audirem libenter Dioscoridem a te latine interpretatũ. PANTHEVS. Ad uerbũ sic scribit. Sisymbriũ quod alii Cardaminem: Alii autem Sion uocant. herba est in riguis nascens. Quemadmodũ Sion: uocatur autem ab aliquibus Cardamine quia Nasturtio gustu similis sit. folia habet imprimis quidem rotũda. aucta uero scindũtur sicut Erucæ. Excallefacit enim & urinam cit. Estur qdem crudum & lentiginem tollit. & faciem purgat si per noctẽ impositũ fuerit ita q̧ mane auferatur. ALEARDVS. Quid ad Crissonem hæc de Sisymbrio recitatio? PANTHEVS. Dicam ut monstrarem Sisymbrion & sion idem dici. ALEARDVS: Quid tum? PANTHEVS: Autumant Herbarii ad riuulorum labra Crissonem nasci marem & fœminam. iuxta quem eodem pene cespite & calice Sisymbriũ aquaticum in eãdem prope Crissonis & formam & uim paruo discrimine pariter enasci confirmant. Quom ergo Sisymbrion Sion dicatur: facilis est coniectura: Sion Crisson appellari quarũ plurima est ortu ui & specie consimilitudo: ALE. Nõ adhuc in tua hac attestatiõe certũ gradũ affirmauerim. Quãdoqdẽ Dioscoride nr̃o attestãte nõ nihil inter Sisymbrion & Sion differre uideat̃. PAN. Id nõ negauerim quom sepius in herbarũ differẽtiis id usu eueniat: qđ Theophrastus ad ambiguitatẽ tollẽdã his uerbis docet. Ad hæc alia ꝑmulta naturæ

Sion. Cardamine.

Crisson. Theofrastus đ herbarũ differẽtiis.

ſupuacuæ noſſe forſitan poſſis:ſed ut ſæpe rettulimus/differentias cōparatiōe cęterorꝫ cōtēplari ſemp oportet:Q uędā.n.herbę formis plibus cōſtāt:q̄q̄ no/mē unū ſortiāť:ut ita ferme æquoca ſint:ceu Lothus.huius.n.genera plura re dūdāt:folio/caule/flore/ fructuq; diſcreta/ īter q̄ uel illud reddiť.q̄d mel frugū appellāt/diuerſum tū uiribus in uſu cibario:tū ꝙ nō eadē loca deſiderat:Alia quoq; plura hūc ī modū facile aſſignari pñt:Q uędā q̄uis exiſtāt paucioribꝰ: tñ nō minus diſcrimīs ſortiri uidenť:ut Veſſicaria q̄ cognoīe noīs tm̄:& q̄dā plane æquocatiōe accipiť.Vna.n.cibo idonea ē.& fructū q̄ſi urbanū acinoſū p̄ſtat:Duę uero/quarꝫ altera ſomnū/altera inſaniā infert.&ſi copioſior deť in/terimere ſane pōt. Pari mō & in reliqs:quæ plurimū inter ſe diſtēt.accipi idē licet:ALE.Hac ſane Theophraſti aſſeueratione nō parꝫ Panthee in tuā ſniam inclinor.PAN.Cur non totis/ut aiūt pedibus/in eam inſilis?AL.Vis ingenue fatear?non facile a peruetuſtis noſtris ſcriptoribus diſceſſerim non ab re fuit longæua Criſſonis denominatio?PAN. Num rationibus uinceris?AL.Vin/cor nō iſthac tua.PAN.Vt uideo plurimū refert/quonā pacto ī teneris aſſue/ſcamus.Q ua ue olentia rude uaſculum imbuamus.iuxta illud Horatianum: Q uo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem teſta diu.HER.Ita eſt.PAN. His relictis ad caldarianæ regionis laudes redeamus:AL.Hoc amplius nobis cōducet:PAN.Hanc rerꝫ omniū operatrix regiunculam opportuna bonitate ſoſpitauit.TYR.Non ſilebo quæ in riuo gregatim uiuāt/ueluti in piſcinis ua rii generis piſciū examina/quę tū indigenis agreſtibus expiſcatiōis uoluptatē præſtant:tū ad fercula eduliū in protrimentis decoctum ſapidiſſime condiūt: PAN.In multa ſtadia diſcurrēs riuus ſecūdo curſu in Atheſim cadit?TYR. Minime.aſpice leuorſum ſpatioſos ſaltus.hos pluriſariā diuiſus iugi irriga/tione/& herbido ſemp uirore fœcūdat:ut q̄tū taurorꝫ armenta die ex pabulis tondeāt:Tātū nox roſcida remittat:in eis ditiores urbis bubulia/& ouilia/rēq; oēm paſtoriciā locauere.Vbi pecuaria/& omnigenū iumētorꝫ greges ubertim cōpaſcant:PAN.Paſcua narras.q̄ Matini bucceta/ac daunia teſqua graminea fertilitate ſupent.HER. Satis deambulatū cōfabulatūq; eſt/& iā dies abiit in noctem.PAN.Ad fœlices Bādarꝫ penates regreſſi ſumus.Inibi hodierni labo ris laſſitudinē recreabimus.AL.Vos miſſos faciā in poſtridianā diſſertationē reuerſurus.HER.Apud nos ſcis uelim:PAN.Immo retinēdus eſt Alcardus. nā Bādę tāti uiri hoſpitio ſe beari gl'iabūť:AL.Veſtris īpiis(ſi ī lubrū)acqe/ſcā.CHR.Facis ut amicos decet Alcarde:ſed &Tyrus apud nos cœnet uelim. TYR.Tāti īuitāmēti occaſionē negligētia mihi depire minime ſinā.Cōdronē accipio Chriſtophore.HER.Meritus ē Tyrꝰ.PAN.Tibi Tyre inepte cōſulis. TYR.Cur?PAN.Stomachū deſtruēt delicatiores dapes.TYR.Male ſentis: immo componēt.AL.Q uādo te taxauit Panthee Tyro hanc cœnā opiparent quātū potes inuides:CHRI.Parata ſunt obſonia/diſcūbendū eſt.

Lothus

ueſſicaria

Paſcua optima.

Bādarꝫ inuitatiōes ad Alear/dū &Ty/rum.

SEQVENTIS DIEI DE BALNEIS FACTICIIS DISCEPTATIO, EISDEM INTERLOCVTORIBVS INCIPIT FOELICITER.

PANTHEVS.

NTE Lucani præfati sumus Deo diuia mysteria, & sedula, Religiosaq; obsequia cũ hymnis Christo ritæ persoluimus mentẽ pia sacrorũ obseruatiõe expleuimus: corpus uero opimis, & ꝓpe saliaribus tãtorũ hospitũ dapibus recreauimus: dat' opportunũ otiũ, Vt audiamus Aleardũ de Balneis disserentẽ. HER. Recte memoras pridianæ dissertatiõis inuolucra enodabit. ALE. Quicqd in me erit, in mediũ afferã, nec enim extẽporanea asseueratio: Quãdoqdẽ abhinc nouenus dies est, quo rimabũdus fontani laticis teporẽ in genitæq; potentiæ aquarũ uires minutatim ꝑscrutor, sed si uidet' Hermolae alacriori sede sub testudineata porticu añ cubile disceptationẽ hãc exigamus. HER. Recte mẽoras, excamus. Viden ut attallicis uelamibus exornatꝰ est cõfessus: Vtq; leni spirat cũ murmure uẽtus? ALE. Nõ potuit sane gratior ad rẽ hãc ptractandã, habiliorq; excogitari locus, uerũ iã dicite, q̃ fuit inter uos scitu iucũda altercatõ? HER. Plurifariã fuit, tumultuario, & cõfusaneo sermone disceptauimus. Verũ te nũc ĩterꝑte utriq; mẽbratĩ q̃stiũculas inuicẽ ꝓponemus. ALE. In hoc suggestu, quẽ cõsiles tapetes purpureo fuco ebrii exornãt, mihi applaudẽs resĩdebo, ueluti ĩ albo ꝑtoris iure honorario iudicaturꝰ. HER. Merito is tibi Alearde debet' locus. iã subdubitatiões meas audi. Diuia philosophãtiũ ingenia semꝑ mecũ admiratus sum: quorũ alii diuersos astrorũ meatus, assidua cõtẽplatione deꝑhenderũt, alii suꝑ cæli plagas aĩo ꝑegrinari ausi sũt, & exploratione acuminis sui, Dei ĩmẽsitatẽ imaginati metiri uoluere: Alii naturę secretiora domicilia ingenuitate suæ ꝓfessionis penetrauere, ut nobis aperirent, q̃ ab earũ opifice generata mortalibus ꝓdessent: At ubi caldarianas aquas conspexi, Paulo prius obstupui. Quibus cogitatiõibꝰ uestigauerũt calidorũ fontiũ aquas eẽ medicatas. ALE. Nõ mirũ ẽ. Hermolae, quom cęteri mortaliũ magnitudine ꝑterriri, huiuscemodi laborẽ arduũ, & ꝓfũdũ existimarẽt soli philosophi suũ nõ neglexerũt ingeniũ: ut hũanarũ, diuinarũq; rerũ cãs ꝑuia sapiẽtia cõdiscerẽt, cognitasq; aliis intimarẽt: Hinc nõ solũ balnearũ naturaliũ uim excogitauerũt: Verũ mira cogitationũ acuitate artificiosam hũectationẽ adinuenere. HER. Admiror Alearde, quom ad hũectationẽ, lauationẽq; adinuẽta sint: cur illis balneorũ denoĩatio indita fuerit? AL. Nusq̃ legi apud nr̃os (qđ sciam) cur eis hæc cõtigerit noĩs diffinitio. HER. Quicq̃ de his habes tu Pãthee? PAN. Balneũ si qdẽ, nõ ex romana, uerũ ex gręca lr̃atura nomẽ sibi uẽdicauit, qđ aptissime testat' Suidas dicẽs. βαλανεῖον τὸ λουτρὸν παρὰ τὸ βάλανους παρὰ τὰς χαίοις ὑπὸ χαίεσθαι Balneũ uidelicet dicit' q̃ antiq ad illud succedendũ glãdes cõburebãt: Et si posteaq̃ in mollissimã deinde lu

Suidas đ Balnei Etymologia Balneũ.

xuriã a romanis deuentũ est/ex Balanis potius hoc est glãdibus Myrobalani: ex qbus teste Plinio oleũ ad unguẽtarias delitias cõficiebat̃ dici possent/quorũ depditã lauandi morẽ taxat his uerbis Idẽ Auctor dicẽs: Necnõ aliquẽ ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes Balnearũ unguento:atq; Caiũ principẽ solitum lauari.ac ne principale uideatur hoc bonũ.& postea quendam ex seruis Neronis.Hæc ille: cuius sententiam in Caiũ principem confirmat Tranquillus sic de eo scribens: Repotinis sumptibus omnium prodigorũ ingenia superauit:Commentus nouũ balnearũ usum portentissima genera ciborũ / atq; Cœnarum / ut calidis / frigidisq; unguentis lauaretur.HERMOLAVS.Fortassis hæc tua Panthee non parũ accommodata Balnei esset corriuatio: Sed aliam (ni fallor) de Balneis inclinationem in Diui Augustini Confessionibus me legisse meminerim / qui ad leniendum de matris obitu dolorem fatetur Balnea ingressum fuisse: Quandoquidem ex Græco ob hoc illis nomen datum erat.sed uerba non teneo. PANTHEVS. Illa ego tibi iam subiiciam ait ille βαλανίον Dictum Balneum βάλλει τὰς ἀνίας / eo quod appellat curas & anxietates. HERMOLAVS. Recte memoras. ALEARDVS. Plurimũ applaudit balnearũ delitiis Augustini sententia. HERMOLAVS. Ita est: sed perutile putauerim Alearde si primũ de Isthac inuenticia lauatione quicquam pertractemus. ALEARDVS. Immo per necessariũ q͏̃ ea cognita facilior erit ad naturales thermas aditus.HERMOLAVS. Est in professo industriam medicorũ diligentiam ingeniosa indagatione factitiũ Balneariũ comperisse: quom non ubiq; gentiũ medicabiles undæ ex terræ latibulis scaturiant. Hic pro diuersorũ morborũ necessitate efficatia liquorũ fomenta languentibus destinauere. Vini in primis / quod Paralysi / neruorũq; iuncturis non parũ opilari uidetur/Est & Oliuũ adiumentũ ĩ mẽbrorũ attractione / ac uulnerũ puncturis/nec minus ad mollienda intestina/& calculosis singnlare remediũ: Lacteũ præterea addũt æthicis/nimioq; calore arefactis: Aliisq; plurimis non inane præsidiũ: Ad eundem modũ & Balnei calidi ex aqua apud priscos attestante cælso frequens fuit usus.ad febrem tollendam: quom humor intus nocens eo digeratur. Quo quom antiqui timidius uterentur:audatius uti suasit Asclepiades.PANTHEVS. Hoc idem de eo sensit Plinius noster sic scribens: Asclepiades uir sane sagacis ingenii. M. Pompeii æuo fuit: qui meditata quotidie oratione blandiens omnia priscæ antiquitatis remedia abdicauit: Traxitq; ad se mirabili artificio ægrotantium mentes / quom post plerasq; in ualitudinarios indulgentias etiam balneas auidissima hominum cupidine instituerit. & Primus Italiæ pensilem earũ usum præmonstrauerit: ALEARDVS. Et quæ fuit Panthee balnearũ pensiliũ excogitata luxuria. PANTHEVS. Ea profecto/q̃ Seneca in ep̃lis describit/sic nimiã romanorũ lauticiã detestans: Quedã nr̃a demũ ꝓdiisse memoria

Myrobolani.

Plinii taxatio in Caiũ principem

Suetonii taxatio in cũdem

Augusti. de balnei diffinitiõe

Balnea ex liquorib9

Asclepiades medicus balneas ĩstituit.

Balneę pẽsiles.

ſcimus:ut ſpeculariorꝝ uſum perlucente:teſta clarum tranſmittentiū lumen: ut ſuſpenſuras balneorum | & impreſſos parietibus tubos | per quos circunfunderetur calor : Quo ima ſimul | & ſumma fouentur æqualiter. ALEARDVS. Quænam fuerat penſilium balnearum ſtructura ? PANTHEVS. Eam opinor | quæ in promptu eſt apud Vitruuium legere uolentibus: ALEARDVS. Succurrit ne tibi Panthee poſt demonſtratas penſiles balneas : Quis Romæ Primus hac uoluptuaria lauticia uſus ſit ? PANTHEVS. Succurrit ſiquidem : Legere eſt:apud Plinium Valerium Maximum & Macrobium | Sergium Oratam hoc cognomento | uocitatum | ꝙ ei Auratæ piſces chariſſimæ fuerunt | qui primus oſtrearia in baiano locauit. qui primus obtimū ſaporem oſtreis lucrinis adiudicauit | primum quoq; excitiſſe | qui Balneas | penſiles (ne quid ei ad uoluptatem deeſſet) habuiſſet ? HERMOLAVS. Credimus Alearde Balnearum uſum apud priſcos ſaluti tantum fuiſſe conceſſum ? ALEARDVS. Vtiq; | ſed ex præcipua mortaliū ſalubritate in molliſſimā lauandi licentiam omnes uulgo prolapſi fuerūt ? Vt nobiliores & Plebeii tum priuatim | tū Publice quottidianū lauacrum inſolentius frequentarent. PANTHEVS. Romanæ omnes hoc atteſtant historiæ | quæ non modo ſūma impenſa extructas Thermas Agrippinas | Neronianas | Domitianas | Antonianas | Dioclitianas | & reliquas | id genus | cōmemorant ? Verū in id res proceſſit: ut quiſq; ditior in priuatis ædibus eas conſtrueret : Id Cicero epiſtolis ſuis ad Terentiam uxorem | & ad. Q. fratrem indicat : Quom illam admonet curandū eſſe | ut labrum ſit in Balneo : Hūc uero cerciorem reddat in Aſia pro conſulem | qua diligentia in Harpinate Balneas extruat: Idem clarius præmonſtrat Plinius Iunior ad Gallū ſuū in deſcriptione Villæ laurentinæ : In qua præter reliquorum locorum ſtructuras miris effert laudibus Balnei cellam frigidariam. Duo Baptiſteria | Vnctuarium Hypocauſtum | & demum piſcinam calidam Zetas | ſtibadium | & Heliocaminum. HERMOLAVS. Nullam puto | uel priuatam domum apud Romanos ſine Balneorum congruenti ædificatione a priſcis conſtructam fuiſſe. PANTHEVS. Hoc nobis indicat Architectorum diligentiſſimus Vitruuius : qui earum in domibus locum | ſitum | ſtructuramq; his deſcribit uerbis : Balnearum primū eligendus locus eſt | quā calidiſſimus | ideſt auerſus a Septentrione | & Aquilone : Ipſa aūt caldaria | Tepidariaq; lumen habeant ab occidente hyberno | ſin aūt natura loci impedierit: utiq; a meridie | qd maxime tempus lauandi a meridiano ad ueſperum eſt conſtitutum. & Item eſt animaduertendum uti caldaria muliebria | uiriliaq; coniūcta | & in iiſdem regionibus ſint collocata | ſic enim efficietur ? ut in uaſaria Hypocauſis communis ſit eorum utriſq;. Ahena ſupra Hypocauſim tria ſunt componenda. unum Caldariū | alterū Tepidariū | tertiū Frigidariū | & ita collocanda | uti ex Tepidario in Caldariū quantū aquæ calide exierit | in/

Sergius Orata

Balneaꝝ edificatio ex Vitruuio.

fluat de frigidario in tepidariũ/ad eundem modũ testudinesq; alucolorum ex cõ/muni Hypocausi calefacient. Suspensuræ caldariorum ita sũt faciendæ: ut Pri/mũ sesquipedalibus tegulis solũ sternat inclinatũ ad Hypocaustum: Vti pila quom mittat non possit intro resistere/sed rursus redeat ad præfurniũ/ipsa per se/ita flãma facilius peruagabitur sub suspensione/Supraq; laterculis besali/bus pilæ struant ita dispositæ uti bipedales tegulæ possint supra esse colloca/tæ. Altitudinem aũt pilæ habeant pedum duorum/hæcq; struant argilla cum ca pillo subacta/supraq; collocentur tegulæ bipedales/quæ sustineant pauimen/tũ: Concamerationes uero si ex structura factæ fuerũt/erunt utiliores. Sin aũt contignationes fuerint: figulinũ opus subiiciat: Interior aũt pars/quæ ad paui mentũ spectat/testa cum calce trullisetur/deinde opere albario/siue tectorio po liat. Nec cameræ in caldariis si duplices factæ fuerint: meliorẽ habebũt usum non enim uapore humor corrũpere poterit materiem contignationis/sed inter duas cameras uagabit. Magnitudines aũt Balnearum uident fieri pro copia ho minũ; ALEARDVS: Suspensuras caldariarum quas faciendas docuit Vitru uius/eas opinor/quas balneas pensiles (si recte memini) paulo ante Panthee ap pellasti. PANTHEVS. Hæc sũt. ALE. Præter multa quæ de balneo recitasti: illud scire uehementer cupio: Quid sibi uelint pilæ/quæ cũ intro mittãtur / ad Præfurniũ redeant. PANTHEVS. Hoc inter doctos inuestigatu dignum arbitror: nusquam hoc Alearde apud quẽq; græcorum latinorumq; me legisse meminerim. Tamen ex ingenii captu quid de ea re coniiciam/enarrabo/tuũq; post narrationem subibo iudicium. ALEARDVS. Enarra Panthee. PAN/THEVS. Fiebant nanq; suspensuræ celarum in balneis (ut ex Vitruuio memo rauimus) in quibus extruebant aream inclinatam ad fornacem. Vt quum in tro mitteretur pila/in præfurniũ rediret. HERMOLAVS: Hoc antea a te ex Vitruuii uerbis intellexerã. Sed quæro cur pilas in Hypocausim mitterent. PANTHEVS. Hic difficultatis nodus herculaneo implicatior nexu. Sed in mediũ afferã qd sentio/coniicio. n. teste Palladio eã pillarum imissionẽ fieri: ut flã ma altũ petendo celas calidiores faceret. ALE. Quonãmõ? PAN. Ad Balnei ministeriũ quẽq; seruorum fuisse cõiecturãdũ est/q languẽtes flãmarum globos/ mõ una mõ altera pila in Hypocausim coniecta/& in gyrũ p fornaculã acta exci/taret. Scis enim flammas nullo mouente facile residere/excitatione uero rursus cõmoueri: ut cecinit ingeniosissimus Ouidius dicens.

Vidi ego iactatas mota face crescere flãmas:
Et uidi nullo concutiente mori:

ALEAR. Hoc fatent oẽs philosophi/motã. s. esse ipsius ignis animam. PAN. Istam pilarum commotionem in balneis innuere uidet Seneca in epistolis ad Lucillum de balnearum strepitu sic memorans. Si uero Pilicrepus superuenit: & numerare cœpit pilas/actum est: HERMOLAVS. Nil de pilarum cõmotio/

Pilæ Bal/nearum.

Pilicrep9

ne Seneca.PANTHEVS.Fateor/at de pilarum ministro / quem Pilicrepum appellat/meminisse uidetur.Verum manifestius id in Balnearum Etrusci descriptione Papinius indicat sic concinens:

Stati9 de Balneo etrusci.

Quid nunc strata solo referam tabulata crepantis
Auditura pilas/:ubi languidus ignis inerrat
Aedibus:& tenuem uoluũt Hypocausta uaporem:

ALEARDVS. Satis Belle tuam hæc carmina sententiam de pilis confirmant.HERMOLAVS. Hæc est excogitatio Panthee his rationibus præmunita/ut difficile contradicentem admittat/nec quicq̃ de hac re industrius excogitari posse arbitror.ALEARDVS. Postq̃ nos Panthee architectante Vitruuio Balnearum structuram edocuisti (si te non piget) & Plinium Iuniorem quem prius adduxeras/earum membra in Laurentina uilla collaudantem explanes. sunt illarum enim plurima nomina / & ut puto ex fonte græco detorta/quæ me hæsitabundum faciunt. PANTHEVS. Ohe Alearde/ea res aliũ exposceret narratorem q̃ Pantheum/qui plus olei longioribus lucubrationibus consumpsisset/rem puto hanc etiam eruditissimis uiris difficillimã/ tũ quia uocabula sũt ex uberrima græcorum officina a nostris conformata/tũ quia modus antiquorum architectandi protinus noster æuo diuersus est/in totũq; non solum exoleuerit/sed etiam uetus mos ille occiderit/temerarium est/ per alucinationem ariolari. ALEARDVS. Non irredarguendam Areopagitarum sententiam enũcies uelim/sed pro studiorum tuorum laboribus enitaris/ quicq̃ de tuo bonarum litterarum promptuario in meum obsequium depromere. PANTHEVS. Vt tibi morem geram / non uerebor periclitationis aleam subire: Prospicio tamen quod Anagyrum mihi moueam. ALEARDVS. Plus decoris q̃ dedecoris ex isthac enarratione consequeris. PANTHEVS. Quæ sũt potissimũ Alearde/quæ de Balnearum membris scire percupias: ALEARDVS.Imprimis quid sit Hypocaustum.quo agnito reliqua seriatim interrogabo. PANTHEVS.Erat Hypcaustũ seu Hypocausis(utranq; enim apud auctores legere est) in Balneo locellus/quem nos fornaculam appellare possumus:in eo/nãq; ignis ad calorẽ faciendũ accendebatur:unde illi nomen.καίω enim accendo dicit:cuius uapor/& uasaria super imposita/& locũ ad sudationem calefaciebat.Quare latine teste Cicerone uaporariũ dicebat.quoniam ex eo ignis erũperet. Hinc Plinius ait:Applicitũ est cubiculo Hypocaustũ pexiguũ/quod angusta fenestra suppositũ calorẽ (ut racio exigit) aut effundit/ aut retinet:Eiusq; os/ Præfurniũ nũcupat.Præfurniũ aũt esse fornacis os attestatur Cato libro de re rustica unico sic scribens/fornacẽ calcareã pedes latã facito.x.altam pedes.xx.usq; ad pedes tres summam latam redigito si uno præfurnio cõcoques/lacunã intus magnã facito(uti satis fiet)ubi cineres cõcipiat. ne foras sit educẽdus/si duobus pfurniis coques:lacuna nil opus erit/quom ci-

Hypocaustũ Hypocausis.

Vaporariũ

Præfurniũ

nere eruto opus erit|altero præfurnio eruto|in altero ignis erit. ALE. Vide quã
bene agas Panthee. hæc mihi|& fortasse multis obstrusa plana enucleatiõe ope
ris|quid isthæc tui ingeni dissimulatio? PAN. Ita mihi Deus benefaxit. nulla in
me est dissimulatio. Verum pertimesco|ne temeritatis damnet. HER. Vana
isthæc religio est|fide (ut aiunt) mercaris græca. nil nisi grauissimorum au/
ctorum testimonio corroboratũ in medium adducis. ALE. Ita est. sed pergam
interrogationem meam Panthee. quæ erant uasaria illa? PAN. In quibus ad
Balnei usum aqua asseruabatur: Primum Caldarium inquo Calida| Alterum
tepidarium in quo Tepida: Tertium frigidarium|in quo frigida continebatur
illis nomen erat Miliarium | cuius forma teste Palladio alta|& angusta fue/
rat. Solet id aut ponderis aut spacii esse uocabulum|hinc dicũtur porticus mi
liariæ|quæ in mille passus tendebantur: Miliarium insuper locus Romæ dice/
batur. ad quem romani fori uiæ plures terminabantur. hinc forte miliaria por
ticus|in quam multæ porticus coniux procurrebant: ALE. Cur illi miliarium
nomen? PAN. A mile librarum capacitate arbitror: uti calices potorios trien/
tes|deuncesq; a libræ parte appellitamus|id etenim græce Ipnolebetes dicitur
quasi fornacis ahenũ. ἰπνὸς si quidem fornax dicitur? ALE. Bene est Hermo
lae. ex Pantheo Paulatim eruditior fio. HER. Ea quoq; audio|quæ me raro|
uel nunquam ab aliis audiuisse meminerim. ALE. Non minori desiderio Pan
thee abs te scire cupio|quæ essent Baptisteria in balneo: PANTHEVS. Di/
cam|erant in cœlis balnearum lacus quidam|uel solia ex ligno|marmore ue: in
quibus magis anguste quam in piscinis lauandi gratia immergebantur: unde
& nomen illis. βαπτίζειν enĩ ĩmergere dicitur| ALEARDVS. Ergo in tem
plis nostris Baptisterium|in quo Christiano ritu initiandi infantes| nomenq; re
cepturi trina immersione purgantur hinc dictum est? PANTHEVS. Nulli
hoc dubium: sed in ueritus sim nimiam uagandi licentiam|præterq; operis no
stri institutum|Rem alienam interserere: ostendam hanc quoq; lustrandi pue/
ros natalicis diebus consuetudinem apud antiquos fuisse|cumq; diem ab illis
Lustricum appellatum. ALEARDVS. Non absurdum erit hoc nescientibus
palam fieri. PANTHEVS. Audite Macrobium sic dicentem: Est etiam Nũ/
dina Romanorum Dea a nono die nascentium nuncupata. qui Lustricus di/
citur. Est autem dies Lustricus. quo infantes Lustrantur. & nomen accipiunt:
sed in maribus nonus|octauus est fœminis. HERMOLAVS. Ancipitis con/
silii sum. Quid de hac asseueratione credam. non multam fidem gentili|&
Profano auctori præstiterim. PANTHEVS. Quando quidem nostros non
habeo|ethnicos sector? ALELEARDVS. Licet nusquam hoc antea a quo//
quam audiuerim | Macrobii tamen citatio facile aures meas in credulita/
tem permulcet. PANTHEVS. Audite quæso & plutarchum in suis proble/
matibus conquirentem|cur maribus nono die|fœminis octauo. Nomina anti/

Vasa Bal|nearũ.
Miliariũ uas
Porticus miliariæ
Miliariũ
Ipnolebe/tes.
Baptiste/ria Balnei
Baptiste/riũ xp̃anũ
Lustricus dies
Nũdina Dea anti/quorũ
Lustricus dies

qui imponere consueuerũt/sic inquit ille / An si prius fœminis nomina impo/nũt.causam sustinet natura/& augetur fœmina/& crescit/& adulta perficitur/ antequã masculus.Dies autem eos potissimum capiũt/qui septenarium subsequũt.Septimus enim dies cum in cæteris/tum ad umbilicum infantibus nuper editis periculosus esse consueuit/nam septimo die plerisq; resoluitur.ALE. Hanc ferme sententiam tenet Aristoteles.Veteres inquit ille nato infanti nomen ante diem a Natiuitate séptimum non imponebant/quasi non prius saluti destinato/nanq; & in matrice semen/& natus infans absui ortu plurimum infra diem septimam periclinatur.HER. Plutarchi & Aristotelis Testimonio probasti.Post septimum diem infantibus nomen imponi.Sed quæro cur nonus masculorum/Octauus fœminarũ fuerat.ALE.Nusquam hoc lege. HER. Tu Panthee?PAN.Duas affert causas Plutarchus sic differens? An sicut Pythagorici numerum parem fœminam uocant/marem imparem fœcũdus est. Et compositum parem uincit/& in unitates diuiditur par numerus / quasi fœmina locum in medium uacuum præbet / imparibus uero numeris pars aliqua plena semper relinquitur/quo fit.ut alterum fœminam/marem autem alterum esse putent.HER.Rationi consona est hæc Pythagorica diuisio . PAN. Q uæso audite eiusdem auctoris ultimam rationem.sic inquit/An q; in numeris nouenarius primus est.Tetragonus ab impari/& perfecto ternario.Octonarius aũt primus cubus a binario numero/quem parem esse constat.oportet aũt quadrangulũ esse/& imparem/& perfectum/Vxorem autem sicut cubum stabilem/& domi seruantem/& immobilem.Illud/& adiũgendum Octonariũ numerum cubum esse/qui a binario componatur/Nouenarium uero quadrangulum esse/qui de ternario conficiatur/Vtunt autem duobus nominibus fœminæ/mares uero tribus?HER.Optime sensit Plutarchus qui perfectum numerum maribus/imperfectum fæminis attribuerit.ALE.Perquam optime inquam quom fæmina nihil imbecillius/nihilq; imperfectius sit:HER.Iam Panthee ad rem de Balneis/ut Aleardo satisfacias/quid suspicis?PAN . Non satis memini/Vnde discessimus?ALE.De Baptisteriis agebamus.PAN:Ah iam teneo:Aedificabant igitur baptisteria/ut dicebamus in celis.i.locis secretioribus domus/quarũ altera Caldaria in qua calda/altera frigidaria in qua frigida lauabantur/quod ostendit Plinius dicens/Cela frigidaria in qua est baptisteriũ amplum/& opacum:Idem testatur alia epistola sic inquiens/Inde balnei cela frigidaria spaciosa/effusa/cuius in contrariis parietibus duo baptisteria uelut eiecta sinuantur abunde capacia.HER.Summis erat in delitiis apud antiquos hæc lauandi consuetudo ; ALE . Est & nostro æuo apud regulos quosdam/& principis:Sed Panthee Pauloanto ea subrisisi/quæ de piscinis attulisti q; hæ hominibus lauandi usum præstarent.quom semper audiuerim piscinas eas esse/ quibus ueluti in uiuariis pisces coercentur:PAN.Nõ eo inficias(illas quas di

Septim9 dies piculosus infantib9.

Non9 dies masculorũ est Octauus fœminarũ

Cubus

Mares tribus fœminæ duob9 noib9 cognominabant

Piscinæ Balnearũ

cis esse piscinas/unde & illis nomen est/sed consuetudo deinde inualuit/ut omnia natatoria/Piscinas dicamus/Audi Plinium a me sæpius repetitum de membris uillæ sic enumerantem : Cohæret calida piscina mirifice: ex qua natantes mare aspiciūt:Item alibi/si natare latius/aut tepidius uelis/in area piscina est/in proximo puteus/ex quo possis rursus astringi/si pœniteat temporis.HER. Hoc attestantur/& sacræ litteræ/quæ autumant Hierosolymis fuisse probaticam piscinam quinq; porticus habentem/in cuius undis diuinitate cōmotis in urinantes cæci/claudi/aridi in rectam ualitudinem redibant. ALE. Cur illi nomē probatica? HER. Quoniā in ea sacerdotes προβατα hoc est oues/ad sacra purgarent.ALE.Sūt alia Panthee/quorum non modo nomen/uerum & usum ignoro.PAN.Quæ? ALE.Quid enim sibi Helio caminus? PAN. Quantum ex Plinio elicere possum.cameratum locum fuisse coniicio ex specularī translucente testa.in loco aprico/qui solares radios ab ortu ad occasum admitteret.Vnde illi nomen ηλιος.enim sol interpretatur. καμινος fornax: cuius periphrasim sic innuere uidetur Plinius dicens Idem cubiculum hyeme tepidissimum quia plurimo sole profunditur.Cohæret Hypocaustum.ut si dies nubilus immisso uapore / solis uicem supplet:Et illud puto quod alibi idem Auctor Hybernaculum appellat sic enumerans:Huius cubiculi/& illius Triclinii obiectu includitur angulus qui purissimum solem continet/ & accendit hoc Hybernaculum/hoc etiam Gymnasium meorum est.ALE. Tam dilucide omnia Panthee.declaras/ut maior mihi interrogandi sitis succrescat.PAN.Caue Alearde ne diuitius/& plus æquo his imorati/quod instat absoluere nequeamus.ALE.Duo si a te cognouero de his membris finem faciam:PAN.Quæ sūt? ALE.Primū quæ sint Zetæ/deinde quid stibadium:PAN. Nodos inextricabiles obiicis:Tamen quid sentiam accipe Zetas ego uti ex iunioris Plinii lectione auspicari possum/loca in ædibus ad omnem animi/& corporis amœnissimam uoluptatem fuisse arbitror/& ut plurimum in ædium extremo recessu constructas/alia inter se membra continentes:Plinii nanq; talis est lectio/In capite Xysti deinceps crypto porticus horti Zeta est. Amores mei : Re uera amores/ipse posui:in hac Heliocaminus/quidam/alia xystum/alia mare/ utraque soles/cubiculum autem ualuis/Cryptoporticum fenestra prospicit / mare contra parietem medium Zeta perquam eleganter recedit:Quæ specularibus/& uelis obductis/reductisq; modo adiicitur cubiculo modo aufertur:Lectum/& duas cathedras capit.Iunctum est cubiculum noctis/& somni/non illud uoces seruulorum/non maris murmur/non tempestatum motus / non fulgurum lumen.ac ne diem quidem sentit nisi fenestris apertis tam alti abditiq; secreti est : Paulopost sic addit .In hanc ergo zetam quom me recipio abesse mihi etiam a uilla mea uideor/magnamq; eius uoluptatem ecce saturnalibus præcipiue capio.quom reliqua pars tecti licentia dierum / festisq; clamoribus

Probatica piscina

Heliocaminus

Zeta loc9 ex Plinii dscriptōe

personat:nam nec ipse meorum lusibus/nec illi studiis meis obstrepunt: Item alia epistola ait contra mediam fere porticum zeta parum recedit. Cingit are olam quæ quatuor Platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aquæ exundant circũiectasq; platanos.& subiecta plataniis leni aspergine fouet/ est in hac zeta dormitorium.quod die clamorem: sonumq; excludit: ALELEARDVS. De Zetarum structura certior factus sum Panthee:sed cur hoc nomine appellatas censes? PANTHEVS. A Litteræ. Z. forma censuerim eiusdem auctoris indicatura:qui & porticũ rotundam in. O. litteræ similitudinem circũactam describit/ quæ paruam sed festiuam aream includit: Ad eundem modum memorat in angulo cubiculum in aspida curuatũ. Sphæristerion quoq; in Sphæræ circinationem factũ: quod plura genera exercitationis/ plurisq; circulos capit: Hæc igit͛ a figura sua quæq; traxere nomenclaturam. HERMOLAVS. Sic existimandum est. PANTHEVS. Vel zetam quoq; non a forma tantum/sed quom fuerit apud priscos donclauæ/ quod Heliocamino/ tabulisq; excalefaceret. παρὰ τὸ ζέειν hoc est a feruore dictum existimare possumus. ALEARDVS: Porro Pãthee qd de stibadio? PANTHEVS. De stibadio? alium in antiquorum ædificiis omni amœnitate uallatum locum putauerim/quod nusquam satis a me citatus idem auctor Plinius in hũc modũ depingit: In capite stibadium candido marmore uite protegitur: Vitem quatuor colũnellæ caristiæ subeũt e stibadio aqua uelut expressa cubantium pondere siphunculis effluit. Cauato lapide suscipitur. gracili marmore continetur: atq; ita oculte temperatur: ut impleat/nec redundet: ALEARDVS. Peream si non hæc graphica uoluptas me in id amœnitatis admeridianam quietem alliciat/sed unde illi nomẽ Panthee? PANTHEVS. Ab herbis quas græci στιβάδας appellant: illis enim toros sternere maiores soliti fuerant. ALEARDVS. Quid enim descriptio stibadii ex candido marmore cum lectulo? PANTHEVS. Quod stibadium illud in lectuli specie exculptum fuisset: hac de causa fit ut multi uoluerint stibadium apud antiquos cœnationem fuisse/ quæ octo caperet conuiuas/quam uisus est Martialis hoc disticho comprendisse: accipe lunata scriptum testudine sigma octo capit: ueniat quisquis amicus erit. ALEARDVS. Non uideo cur stibadium cænationem ex his carminibus appellare possint PANTHEVS. Ea puto coniectura/ꝙ lectuli in cœnationibus uetusto more sterni consueuere/unde & lectisternia dicta/& Hexaclinõ/ apud illos cœnatio erat: quæ sex caperet lectulos. ALEARDVS. Hoc mihi subit: PANTHEVS. Alii uero hanc cœnationem non stibadium/sed sigma dictũ uoluere. Lampridio attestante qui de Heliogaballo scribit/ꝙ primus inuenit sigma in terras sternere ꝗq; de croco sigma strauerit: quom summos uiros uocaret ad prandium/& alibi ait/Habuit hanc consuetudinem ut octo caluos rogaret ad cœnam/& octo luscos/octo pædagogos/octo surdos/octo nigros/octo

Zeta unde (margin: Zeta unde) — Sphæristerion. — Stibadiũ — Stibades herbæ — Lectisternia. — Hxaclinõ — Sigma ex Lãpridio

longos/octo pingues.quom capi non possent uno sigmate.HER.Fuit hæc Pāthei enarratio nō minus iucūda/q̄ scitu digna.ALE.Tibi debeo Pāthee.tua.n. explanatione de balneis eruditior factus sum:Obstupesco/te/tā tenero æuo tot oratores/totq; poetas euoluisse.HER.A prima pueritia operam/& oleū in huiusmodi elucubrationibus consūpsit Pantheus.sed dicas quæso Alearde q̄ tanta maioribus nostris lauandi libido? ALE. Non tantū ea res uoluptati fuit/quantū ut pridianas ingurgitationes facilius crudi concoquerent. PAN. Hac de causa Plinius senior seueriore censura tales insectat̃ his uerbis: Igit̃ balneas ardentes his temporibus medici quidam instituerūt:qbus persuasere cibos concoqui/ita ut nemo non minus ualidus exiret.obedientissimi efferūt̃ ad sepulchrū.ALE.Hoc quoq; nostro æuo sæpius contigisse uisum est.PAN. Eos perstrinxit acri morsu satyricus aquinas dicēs:

Plinii taxatio in lauādi libidinem.

Iuuenalis taxatio in eosdem

Pœna tamen præsens/quom tu deponis amictus
Turgidus/& crudū pauonem in balnea portas.
Hinc subitæ mortes/atq; intestata senectus.
It noua/nec tristis per cūctas fabula cœnas.
Ducitur iratis plaudendū funus amicis:

ALEARDVS. Est ne in promptu Alearde apud uos legere: si uetustissimi hoc lauandi genere uti consuerunt? ALEARDVS. Non memini/quod sciam/nisi ualitudinis gratia/quicq̄ habes Panthee? PANT. Habeo. ALE. Ede: nusq̄ ad tuos auctores confugis incassum:PAN.Legimus Senecam in epistolis ad Lucillum hoc pacto scribentem:Scipio Aphricanus linterni uolūtarius exul in uilla quadrato lapide structa balneolū angustū/& tenebrosum habuit/quod non uideret̃ calidum nisi obscurū:& in eo siqdem angulo Scipio Carthaginis ille horror abluebat/corpus laboribus rusticis fessū/quom se opere/exercuisset terramq; (ut mos fuit priscis) ipse subegisset.HER. His imperatoribus non ad delitias/sed ad labores natis penetrauit ad extrema terræ/pelagiq; Romanū imperiū.PAN.Hinc oblata occasiōe auctor idem in balneorum sui æui inuehitur luxuriam:At nūc(ait)quis est:qui sic lauari sustineat? Pauper sibi uidetur:ac sordidus:nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulserint/nisi Alexandrina marmora numidicis crustis distincta sint/nisi illis undiq; operosa/& in picturæ modū uariata circūlitio prætexit̃/nisi uitio abscondit̃ camera nisi tarsius lapis/quondam rarū in aliquo spectaculum templo piscinas nostras circundedit/in quas multa sudatione corpora exanimata demittimus. HERMOLAVS. Cum Iuuenale/& Plinio conuenit Seneca. ALEARDVS.In eandem non tam austera castigatione/quam simplici ueritate deriuant sententiam. HERMOLAVS. De hac balnearum luxuria adhuc Seneca? PANTHEVS.Plura inquam. HERMOLAVS. Perge. PANTHEVS. Nisi aquam argentea epistomia fuderint:& adhuc plebeias fistulas loquor: Quid

Balnea Scipionis Aphricā.

In balnearū luxuriā ex Seneca

quom ad balneas libertinorum peruenero? quantum statuarum|quantum co
lumnarum est nil sustinentium | sed in ornamento positarum impensæ causa
quantum aquarum per gradus cum fragore labentium? eo delitiarum perue/

Seneca

nimus|ut nisi gemmas calcare nolumus.HERMOLAVS.En quo prolapsa
fuerat luxuriosorũ effrænata libido?PAN.E diuerso audi Senecam eadem le

Lauatio modesta antiquo℞

ctione frugalitatem antiquorum|modestiamq; summis præconiis efferentem
At olim inquit pauca & blactaria balnea erant|nec ullo cultu exornata.quom
enim exornaretur res quadratoria:& in usu:non oblectamentum reperta|non
suffundebatur aqua|nec recens semper uelut ex calido fonte currebat.Sed dii
boni quã iuuabat illa balnea intrare obscura:& gregali tectorio inducta| quæ

Aediles ad tẽperã das balne as.

scires catonem ædilem tibi|aut Fabium Max.aut ex Corneliis aliquem manu
sua temperasse.Nobilissimi.N.ædiles in ea loca populum receptabant exigen
diq; mũdicias|& utilem|ac salubrem temperaturam: nec intererat Scipionis|
an sępe turbida aqua|ac quom plueret luculenta:brachia & crura q̃ scilicet sor
des opere collegerant|lauaret|uniebat enim ut sudorem illic abluerat|nõ ut un
guentum.HERMOLAVS.hac merito de causa crediderim inceptatum la/
uandi exordium. ALEARDVS.Est profecto Senecæ in priscos approbatis/
sima cõmendatio|& in sui temporis mollissimos mores quam uerissima taxa/
tio.HERMO.Alearde Præter quam ad diluendas sordes|& coquendam cru
ditatem|alia salubritate balnea suppetias afferũt? ALEARDVS . Afferunt
inquam in eliciendo sudore|quem non modo calida humectatio | sed & siccus

Sicci ca/ lores qũo ciunt.

calor multis cit modis. HERMOLA. Quibus? ALEARDVS . Siccus
calor est (ex Cælsi sententia) & harenæ calidæ|& Laconici|& Clibani.Præter
hæc soli quoq; sudationes mouent|& exercitatione.HERMOLAVS.Quo
nam id fiat pacto|ut harenæ æstu qs sudet?ALEARDVS . Ex medices artis

Sudatio p Harenã

auctoribus facile factu est:illa enim uel fluuiali|uel marina|quæ ob aridiorem
siccitatem aptior est.Nudatus quis obruitur|aut inspergitur : Cuius fomento
exoritur sudor . PANTHE . Commodius mea qdem sententia Instruit Cæl/
sus huiusmodi desudationem | qui inter cætera fomenta calida addit milium:
Sal|Harenam|& quodlibet eorum calefactum in linteum coniectum circun/
dari iubet . HER.Hoc magis consentaneum est . PAN. De Marinis tamen

Plinius d Harenæ medicina

aquis agens Plinius non præteriit Harenę medicinam sic inquiẽs.Nec non ha
rena litto℞ maris præcipue tenuis|& solibus candens in medicina est siccãdis
corporibus coopertis Hydropicorum|aut Rheumatismos sentientiũ. HER.
Sed hanc harenosam sudationẽ arbitror a medicisraro usurpatã.ALE. Vsur

Paulus Aeginita de harenę sudore

pant quidẽ si eãmorbi qualitas postulet. PAN. Inhuius sudoris testimonium
Paulus Aegenita grauissimus|solertissimusq; artismedicæ doctor græcus enu
merat εν τω περί υδερων idest in capite de Hydropicis iter alia fomẽta
το ψαμμισμον παρά του ψαμμου.hoc est sudationẽ per harenam

sic iqt ille: μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τοῖς αὐτοφυέσι χρηστέον ὕδασιν ἐπιμόνως. καὶ τῷ ψαμμισμῷ τῶν δὲ ἄλλων λουτρῶν αὐτοῖς ἀφεκτέον. Qđ latine sic reddit. Post hæc utẽdum naturalibus aquis calidis diu/& Harena. ab aliis autem Balneis abstinendum: Item alibi idem auctor χρησθῶσαν καὶ τοῖς αὐτοφυέσι τῶν λουτρῶν καὶ ψαμμισμοῖς qđ & latine sic sonat: utũť naturalibus balneis/uel harenis. HER. His attestatio nibus de harenæ sudatione contenti sumus: sed quid de laconica Alearde? ALE. Nusq̃ apud nostrates repperi/quod meminerim: Tu Panthee quicq̃ habes: PAN. Laconicum sudorem/in uaporario fieri puto: quod Vitruuius archi tectans in hunc modum describit: Laconicon sudationes/quæ sunt coniungẽdæ tepidario/æque q̃ late fuerint/tantã altitudinem habeant ad imã curuaturam hemispærii/mediumq; lumen in hemispærio relinquatur: ex/eoq; clypeũ æneum cathenis pendeat/per cuius reductiones/& demissiones perficietur sudationis temperatura/ipsumq; ad Circinũ fieri oportere uidetur/ut equaliter a medio flammæ/uaporisq; uis per curuaturæ rotundationes peruageť. HER. Vt omnia quadrata ad regulam/sic Laconicam curuaturam ad Circinũ curiose exfabricatus est Victruuius. PAN. Hanc ædificationem suis historiarum monumentis non præteriit Dion sic tradens. Laconicũ in urbe Pyraterium (sic græci ab igne dicunt/nos uero Vaporarium seu sudatorium appellare possumus) ab Agrippa ædificatũ est. HER. In hæc quocq; tẽpora (nũc repeto Aleard e) propter plures thermas Romæ talia concamerata membra licet semicollapsa conspicere est. ALE. Pari modo & præclaroꝶ uirorum/& magnificorum ædificiorum irrecuperabilem fecere Romani iacturam. HER. Nulli facile dictu quantam fecerunt. PAN. Non deest accumulatum. L. Columellæ testimonium: qui in primi libri pr̃efatione sudorem Laconicũ his uerbis insectatur: Attonitiq; sic miramur gestus effæminatorum/q̃ a natura sexum uiris denegatum muliebri motu mentiantur/decipiantq; oculos spectantium. Mox deinde/ut apti ueniamus ad ganeas quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus: & exusto sudore sitim querimus. HER. Insana profecto uoluptate tenebantur/ut guttur sicco ardore exurerent. Quo suauiore uini eligmate arẽtem palatum diluerent. ALear. Insulsa sane fuerat ea oblectatio. PAN. Hanc eandem seueriore censura taxat Seneca sic ad Lucillũ scribens: Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cũ sudatoriis: in que siccus uapor corpora exhausturus includiť: ut oĩs sudor p̲ laborẽ exeat. Her. Manifesta est his auctoribus Laconica sudatio. AL. Hoc Pãtheo Hermolae debere ĩgenue fateor: nec pudori dabo ab illo Iuniore/& a medicine peritia alieno/me hec iã ãnis ĩgrauescẽtẽ didicisse: eiq; semp̲ acceptũ referã: ne ĩgrati hoĩs nota p̲stringar: uerꝶ Panthee unus mihi restat scrupulus. PAN. Quis? AL. Qua nã de cã Laconicũ dicať id sudationis genus. Her. Hoc itidẽ q̃rebã. AL. Diis gr̃as/q; nõ solus hesitarã.

Laconica sudatõ ex uitruuio

Dion de Laconico Vaporarium Sudatorium.

Columella de laconico.

Seneca de laconico.

Laconica sudatio unã dicta

PANT.Puto/qa hoc uapore exhausti/ mox perũcti frigida lauabant̃.HER. Non hoc coniectura/sed citatis testibus comprobandũ est.PAN. Id faciam: præter memoratũ Dionem:qui Lacedęmonios nudos/unctosq; frigida lauisse Præ cæteris testatur.addam Martialem/Venia tamen tua Hermolae/eo epigrammate ad Oppianũ/quo morem Laconũ signanter his expressit Rhythmis:Ritus si placeant tibi Laconũ:Contentus potes arido uapore cruda uirgine/Martiaq; mergi.HERMO. Et si Martialis hunc ritum apertissime decantet:Cites quæso Historiographoꝝ ex approbatis quẽquã:cui pleniorem q̃ Poetæ fidem adhibeam.PANTHEVS.Citabo.est ne tibi satis probatus Plutarchus?HERMOLAVS.Probatissimus.PANTHEVS.Audi ergo ipsum in Alcibiadis uita hunc in modũ scribentem:Nam quom uiderent Lacedæmonii Alcibiadem ad tondendam usq; ad cutem Barbam more laconico tonsores adhibere/& frigidis Balneis uti/& duro pane/nigroq; iure uesci:uix adduci poterant/ut crederent eum esse uirũ/quem acceperant.& omni deliciorũ genere fuisse uersatum.ALEARDVS. Non minus scite q̃ eleganter utrunq; de laconico sudore absoluisti Panthee:his enim non fluxæ fidei astipulationibus percepi quæ sint laconicon sudationes.Q ua ue de causa id sortita sint cognomen.HERMOLAVS. Hæc Panthee inter nostras iuges lectiones nusquam me legisse commemini.PANTHEVS. Nec iniuria/quom tecum nefas sit legere/nisi quæ seuera priscorum patrum censura digna sint:Ego uero hæc quæ a plurimis profana habentur seorsum succissiuis horis furtim euoluo.HERMOLAVS.Tuis iuuenilibus annis non uitio damus tuam isthanc opinionem.ALEARDVS.Immo probandã puto.quis nobis in hoc recessu tam commode/tam curiose/accumulateq; tot scirpos enodasset/nisi Pantheus/ aut quispiam alius/qui scriptores ethnicos tum graios/tum latinos solerti inuestigatione excussisset?HER. Deciperis nimia Alearde in Pantheũ beniuolentia.ALE.Non fallor.amicus Plato.sed magis amica ueritas.HER. De Pãtheo satis/sed ad eã a qua discessimus redeamus dissertationẽ.PANT.Satius erit.HER. Tertius ex Clibani uapore restat sudor.ALE. Est non nimiũ obscura hæc perscrutatio/quæ in oculis omniũ est/quom quotidianus illius usus ubiq; fere gentiũ frequens sit.HERMO. Est si quidem/ut in publicis balneariis cernere par est:ubi undiq; circũsæptum/& stipatum conclaue angularem fornacũlam continet:cuius arido ignis interclusi æstu sudores affatim excitantur.ALEAR. Non mihi parum sapere uidentur germanicæ arctoi axis gentes/gelidumq; Bootem patientes:qui his stipatis concamerationibus septę non modo sudorem ad ualitudinem eliciunt:sed horrida regionis gelicidia/ igne/comesatione/crebroq; symposio q̃ diligentissime repellunt. HERMO. Ex Aquilonaribus iugis corruit in Italicam planiciem hæc insanabilis contagio.PANTHEVS. Ex plurimis Priscoꝝ Balneoꝝ modis hũc unũ in no/

Martialis de more laconũ

Plutarchus de ritu laconũ

Clibani sudatio

ſtra sęcula defluxisse crediderim:quãdoqdẽ & illi concameratã sudationẽ ha/ buere:in qua/ut coniector/erat fornacula quã græci Clibanũ dictitant. ALE: Q uispiã ne tibi Panthee asseueratione astat patronus? PANTHEVS. Non deest uitruuius nusquã incassum a me uocatus.qui tã describens sic innuere uidet̃:Proximis inquit aũt introrsus e Regione frigidarii collocetur cõcame/ rata sudatio longitudine duplex/q̃ latitudine habeat in uersuris ex una parte Laconicũ ad eum modũ uti suprascriptũ est)Compositũ & aduerso Laconici caldam lauationem.ALEARDVS. Optimũ Patronũ Panthee tibi asciuisti: eo enim Patrocinante pro te semper deciditur.statq; tibi controuersiæ palma. PANTHEVS.Asciscam & alios:ut certior fias assam sudationem ad quẽ di xi clibanũ factitatam:de qua sic meminit Cęlsus scribens. Tremor aũt mem/ brorum æque uomitu/medicamentisq; urinam mouentibus intenditur/inimi ca/etiã habet balnea/assasq; sudationes/ALEA. Locupletissimus testis tibi est. Cælsus.PAN. Locũ quoq; Assæ sudationis enumerat Cicero scribens ad.Q. Fratrem in hũc modũ:In Balnearis inquit Assa in alteꝝ Apodyterii angulum promoui.ALEAR.Mirũ est ex tot Balneoꝝ illecebris solam Clibani sudatio/ nem perpetuo tenore ad nos posteros demandatam.PANTHEVS. Omniũ enim uulgatior/quom populis usitatissima fuerit:nulla æui q̃uis longi interca pedine aboleri potuit.HERMOLAVS.Sat de Harenæ/Laconici/Clibaniq; siccis sudoribus:Si recte memini Alearde præter hos sudoris modos/reliquos duos esse affirmasti.Sole scilicet/& exercitatione. ALEARR. Ita est.HER. Admiror maioꝝ nostroꝝ ingenia / quom Balnearia mirũimmodũ oblectent. omnibusq; mensibus in promptu esse possint:Cur homines potius uoluerint inurente Sole utiq; superne decoqui cũ impẽdio ad ciendũ sudorem. ALEA. Est Hermolae tua hæc percuntatio non inscita:In caldariis enim licet sit gra/ tior elicitus sudor/Tamẽ teste Aristotele/illi utilior est/qui labore magis/q̃ spõ te prodierit.HERMO. Cur ita? ALEAR. Q uia labores superexcrescentem humorem exaurientes/Carnem efficiũt sicciorem/ut cauernæ foraminũ sa/ nitati sint opportunæ/& per caloris transmissionẽ fieri nulla possit obscęptio. Sudores aũt spontanei appellati/Q ui ex necessitate oriunt̃:quom.s.foramini bus naturę ab ĩmodico hũore cõfusis / Calor nõ oĩno occupat̃/hoc uincit̃.sed repugnare adhuc/extrudereq; humorem põt:hi recte pro signis morbi habent̃ futuri.HERMO.Cur ita sub Sole? ALEAR.Q uia maiori cũ laborẽ is su/ dor est:qui sub sole nudo corpore currenti ꝓdierit.:HERMO.Cursantes igit̃ sub solari æstu sibi sudorẽ mouẽt? ALE.Vtiq;/nã nisi admodũ qs cursum non intenderit/sudare nõ poterit/qui nudus:sicut cõtra/qui uelamine quopiã tegit̃ celeriter sudat.quom uestiũ obsæptu parua etiã cõcitatione sudorem mouet. HER.Cur stãtes sub ardẽtibus solaribus radiis nudi nõ sudãt? quom corpora nudata magis forinsecus sole desup coquant̃ q̃ quæ uestibus adoperta sunt?

Fornacula Clibanus

Concamerata sudatio ex uitruuio.

Assa sudatio

Sudatio per Solẽ

Sudor spõtane9.

ALEAR. Quia solis uehemens calor corporis nudi porros urendo compri/mit: ueluti ignis primo q̄ocyssime adhibitus carnem: cutisq; summam siccio/rem occupans uritiatq; in Testę modū indurat: quæ quom talis reddita sit su/dorem arcet: obtruditq;. HER. Cur igitur nuda semper facies maxime sudat? ALE. Quia laxa: humida: solutaq; maxime est: & ideo sudori se per uiam ex/hibet: caput enim humoris fons est. hinc Pilorum lasciuia sedem hanc: ob hu/miditatis conceptaculū possidet: locusq; rarus est. ideo facilem præstat ad su/dores aditū: Vnde fronte primū sudamus: quom ea capiti statim subdita sit. HERMO. Aestate ergo magis desuper exurente: sudorem commouendū cen/ses: q̄ hyeme? ALEAR. Hoc non ego: uerum Philosophoꝝ Princeps Aristote/les censet? HERMO. Cur? ALEAR. Quia licet corpora æstate ficciora sint: sudori tamen magis patent: & propter corpoꝝ laxitatem non multus naturæ calor continetur: humoresq; proinde resoluere in spiritum potest. HERMO. Quom hyeme humidiora sint: cur non magis sudationi apta uidentur. ALE: Quia per frigus parte exteriori densata corporum: calor frequēs naturæ co/ercitus humorem minime in spiritum resolui patitur: Aestate: & enim humo/res caloris uehementia omnes potius putrescunt: quapropter sudor exhau/riendus est. & quom humor intus nocet: is arte digerēdus est: HERMO. Cur non hyeme æque sudandum est? ALEARDVS. Facilis redditur ratio: quia temporis huius status salubris est. qui autem mouet sudorem labefactat: con/funditq; corporis habitum: ac eundem laxiorem q̄ conueniat reddens: simul & intimum calorem educit: diminuitq;: ut non æque gelido cœlo possit resistere: & humor externus expeditius se corporibus inserit: quom laxiora iam fora/mina propter sudationē habeant: Hinc est ut sudor magis putridus sit æstate quia per id tēpus extrarius præualet calor: ex quo fit: ut singula in æstate pu/tredinem sentiant: HERMOLAVS. Hæc mihi de sudore eo gratiora fuere: quo nusquā ab alio relata cognouerim: ALEARDVS. Heus Panthee: nil ex tuo promptuario de sudore profers? PANTHEVS. In hæc philosophantiū uireta: in quibus huiusmodi fructus decerperē: nulli Poetaꝝ Oratoꝝue: me ha/ctenus deduxerant: quę non reposuerā: expromere nequiui: ideo in hoc campo spectator te: equosq; tuos desudare ad lassitudinē usq; taciturnus siui: quando ad hoc duellum inermis uelitaturus accesserā: Temeritatē arbitratus ad igno/ratos rhythmos ducere choreas: Tamen hanc solis sudationē apud Priscos fa/ctitatā certo crediderim: tum quia Paulus Aegenita a me ante recitatus inter alias exercitationes εν πο περι ρού γυναικειου. i. in capite de Profluuio muliebri τον ηλιωσιν παρα του ἡλιου. i. a sole enumerat Solis exercita/tionem: Tum quia apud Iuniorē Plinium de Auūculo suo me legisse memi/nerim ꝙ æstate: si quid ei ocii erat: in Sole iacebat. post solem plerūq; frigida aqua lauabatur: Deinde gustabat: dormiebatq; minimū. HERMO. Admiror

Faciei fa/cilis suda/tio

Sudatio salubrior æstate q̄ hyeme.

Sudatio hyemis mala.

Res faci/le æstate putrescūt.

Heliosis

Plinium litteraꝝ ocio addictum in sole iacuisse/& frigida lauisse.PAN. Non solum eum litteraꝝ studiis mancipatum ad iudices:Quandoquidē attestantibus præclarissimis auctoribus ille in omni uitæ actione exercitatissimo corpore fuerit: Primis enim annis causas aliquādiu actitauit:amicitia principū usus maxima officia gessit:Imprimis delegata ab Impatore Vespasiano:Equestribus militiis industriæ functus est:Procurationes quoqꝫ splēdidissimas atqꝫ continuas summa integritate administrauit Missenensis classis p̄fectus.quom Vesuuii flagrantis desiderio Liburnicis aduectus esset. Ibidem ui pulueris/ac fauillæ oppressus est annum sextum & quinquagesimū agens:HER.Mirum hūc uirum tot/talibusqꝫ occupationibus implicitum diffusum illud/atqꝫ eruditissimum naturalis historię opus non tam breui:q̄ Terso elegantiqꝫ stilo absoluisse.PANT. Admiraberе magis/si epistolam Iunioris Plinii ad Marcum lectitaueris:qua præter id diuinum opus supra quinqꝫ & sexaginta equestriū/Oratoriarūqꝫ institutionum:historiarum/aliarūqꝫ rerum libros cum accuratissime scripsisse cognosces.ALE. Neminem quieto quāuis spaciose uitæ ocio tanta cōscribere posse putarim/ne dicam occupatum:Quid Hermolae?Dii/non homines fuerant.HERM.Vera narras?Sed quid illa Plinii sub sole sæpicula statio Alearde?Quid ue frigida lauatio?ALEAR.Quom omnigenā rerū doctrinam calleret Plinius:non id ab eo temere factitatum putauerim: nouerat enim sui corporis naturam/forte aliqua sui parte laborantem.(Raro nāqꝫ quisquā non aliquam corporis partem imbecillam habet)Tradit si quidem celsus ad exiccandum humidum corpus/ista esse salubria/modicā exercitationem/famem/unctionem sine aqua/calorem/solem modicum/frigidam aquam/cibum exercitationi statim subiectum. PANTHEVS. Quom mihi sit corpus siccius Furio Catulliano.nil ad me ista. ALEARDVS. Nescis Panthee quid secū ætas ferat:Vidi ego graciliores in teneris annis adolescentes in deformem cum æuo excreuisse corpulentiam.PANTHEVS.Vtcunqꝫ cadat/in præsentia agillimus sum.HERMOLAVS. Est ne a quopiam monumentis relictum/quis primū docuerit frigida lauari?PANTHEVS. Non hoc præteriit curiosissimus Plinius sic inquiens.Iidem fratres Euphorbius/& Antonius Musa instituere a Balneis frigida multa corpora astringi:antea non erat mos nisi calida tantum lauari/sicut apud Homerum etiam inuenimus. ALEAR. Iam satis superqꝫ ad æstuantes solis ardores desudauimus.superest postremus de exercitatione sudor:qui duobus exercitii generibus apud antiquos usurpabatur:quoꝝ alterum more Palęstritarū apud Balnea diuersis lusibus ante unctionem/immersionēqꝫ exercebāt: Alteꝝ omnibus notum:quod est etiānum in frequenti usu:De quo pro Physicorum doctrina edisseremus: si prius Pantheus de uetusto illo/quod a nostris moribus protinus recessit aliquid solita eruditione nos instruat.PAN.ALearde sic me ludis?ALEA.Non

Plinii senioris la9

Hō:

Balnei frigidi primus usus ex Plinio

mehercules:ſerio tecũ ago:tibi magnã fidẽ in hiſtoricis narrationibus habeo: quãdoqdẽ eas tibi promptiſſimas eſſe cõſpiciã:PAN. Iam mihi placere inci/piam:quom me doctis placere ſentiam.HER. Miſſa hæc face/& quod inſtat age.PAN.Id agã:Plures erant(ut cõperio)potius apud Græcos/q̃ Romanos gymnici exercitii ſpẽs.Diſputatio/lucta/curſus/pila:& reliqua id genus.ALE. Eoꝝ meminere Galenus/cæteriq; medicinę auctores.at nos iuniores illa rara legimus:quãdoqdẽ inueterata deſuetudo gymnicos ludos iãdudũ aboleuit:ſed de his Panthee referas quęſo/ſi quicq̃ habes.PAN. Operępreciũ eſt/ut Vitruuium audiamus:qui diſtincta gymnicoꝝ membra æq; in publicis/ac magnificis priuatoꝝ ædibus connumerat/quo fiet:ut & loca/ & ludos pariter/ſeriatimq; ex ueterꝝ auctoribus referamus.HER.Placet hæc tua narrãdi conſtitutio:PAN.Sic de Palęſtritis uerba facit ille:Nunc mihi uidet᷑ tam&ſi non ſint italicę cõſuetudinis Palęſtritaꝝ ędificationes traditæ:Tamẽ explicare:& quẽadmodũ apud Gręcos conſtituant᷑ monſtrare.Conſtituant᷑ aũt in tribus porticibus exedræ ſpacioſe habẽtes ſedes.in quibus philoſophi/rhetores/reliquiq;/qui ſtudiis delectant᷑/ſedentes diſputare poſſint:In Palæſtris periſtyllia quadrata/ſiue oblonga ita ſint facienda/uti duoꝝ ſtadioꝝ habeant ambulationis/circuitionis:quod Græci Diaulam uocant:ex qbus tres porticus ſimplices diponant᷑:quartaq; ad meridianas regiones eſt cõuerſa duplex:uti/quom tempeſtates uentoſæ ſint:nõ poſſit aſpergo in interiorẽ partẽ puenire:In duplici aũt porticu collocent᷑ hæc membra Ephebeum in medio.hoc aũt eſt exedra ampliſſima cũ ſedibus.Tertia parte lõgior ſit/q̃ alta:ſub dextro Coryceũ. Deinde Coniſteriũ/a Coniſterio in uerſura porticus frigida lauatio/Quã Græci λουτρον uocãt.Ad ſiniſtrã Ephebei Eleotheſiũ.Proxime aũt eleotheſiũ/Frigidariũ/ab eoq; iter ĩ Propnigeon ĩ uerſura porticus.ALE.Me abſterrẽt hęc uerborũ uocabula.Talia.n.ænigmata nõ te Pãthee expoſitore/ſed Oedipode ĩdigẽt. PAN.Nõ falſo auguraris:ſed tñ ex his plura nõ inutiliter ediſſeremus.HER. Sed priuſquã ediſſeras/hoc nõ præteribo:quod mihi magnæ admirationi eſt. cum reliquis Balneaꝝ ludis promiſcuas fuiſſe litteratoꝝ uiroꝝ diſputationes. PAN.Et ſi nobis hoc abſurdũ uidetur:Tamen factitatum eſſe apud ueteres: Præfata Vitruuii deſcriptio demonſtrat:HER.Ex eius lectione mihi iniectus eſt ſcrupulus:PAN. Illum tibi cõprobationibus adimã:Ioſephus in bello Iudaico balnea uocitari Gymnaſia liquido cõprobat.in hunc modũ de Herode ſcribens:Nãq; apud Tripolim/& Damaſcũ/ & Ptolemaida publicas Balneas/ quæ Gymnaſia dicuntur.Bibli aũt exẽdras/porticus/& fora condidit. Quod autem philoſophi ad gymnaſia diſputaturi accederẽt/audiamus Vitruuiũ de Ariſtippo ſic memorãtẽ:Ariſtippus philoſophus ſocraticus naufragio quom eiectus ad Rhodienſiũ littus animaduertiſſet geometrica ſchemata deſcripta: exclamaſſe ad comites ita dicit᷑:bene ſperemus.hominũ enim ueſtigia uideo:

De gymnicis ludis.

Palęſtritarũ ædificatiões ad exercitationem.

Periſtillia

Diaula

Aſpergo

Ephebeũ

Exedra

Coryceũ

Cõiſteriũ

eleotheſiũ

Frigidarium.

Propnigeon

Balnea dicigymnaſia.

Vitruui⁹

ſtatimq; in oppidum Rhodum contendit.& recta Gymnaſium deuenit. Ibiq; de Philoſophia diſputans muneribus donatus eſt. ALEARDVS. Grande ſapientum ſolatium. non exules / non profugos / non naufragos deſerit omni præcioſior argento / auroq; uirtus. HERMOLAVS. Ita eſt. PANTHEVS. In amborum auctorum ſententiam facillime deducor. quom ad Balneas diſputantium porticus extruerentur: a Stoaq; porticu ſtoicorum ſecta denominata fuerit. HERMOLAVS. Cur diſputantium loco Gymnaſium nomen? PANTHEVS. παρα το γυμναζειν: Quod eſt exercere HERMOLAVS. Quid enim diſputatio ad exercitium? PANTHEVS. Multum quidem; quod ex Pauli Aegenitæ doctrina facille depræhenditur: qui inter ualentia exercitii Genera / Vociferationem / Clamationemq; nominat. Cælſus quoq; non mediocrem exercitationem claram lectionem cenſet: ALEARDVS. Eſt profecto utiliſſima ad bonam ualitudinem tuendam diſputationis exercitatio: quæ animum ſimul & corpus commouet / excitatq; Sed Panthee redeamus ad palæſtritarum manſiones. edoceas primum / quæ erat Ephebei ſtructura. PANTHEVS. Video Alearde in quam me rurſum trahis periclitationem. ALEARDVS. Hanc facile euitabis. quandoquidem non te temere / ſed mihi obſequendi / tuiq; exercendi ingenii gratia omnes feciſſe arbitrabuntur: PANTHEVS. Maluerim igitur obſequendo temeritatis argui / quam negando ceruicoſitatis damnari. Spero candidos lectores / ſi aliquãdo in has noſtras nugas inciderint / nõ uſqueadeo hũc laborẽ damnaturos. ALEARDVS. Verum probaturos confido: de Ephebeo igitur perge. PANTHEVS. Ephebei Cathedratum locum ſuperiore deſcriptione aperte monſtrauit Vitruuius: de nomine ſola reſtat ambiguitas. ALEARDVS. Vera narras. PANTHEVS. Illum ſic uocitatum putauerim / ꝙ in eo Ephebi hoc eſt adoleſcentes exercerentur. HERMOLAVS. Hoc ſatis ex uocabuli denominatione patet: Verum tua iſthæc opinio non ſatis mihi / nec Aleardo facit: niſi addas tuæ ſententiæ aſtipulantes. PANTHEVS. Addam non unum ſed plures / primumq; citemus ſacrarum litterarum teſtimonium: ſuperioribus enim diebus dum pro menſa legerem in Ephebei uocabulum incidi / in quo aliquandiu hæſitaui / etſi liber in præſentia non ſit præ manibus / ſenſum tamen pene eiſdem uerbis referre curabo. Ex Machabeorum hiſtoria habemus Iaſonem ſummum ſacerdotium apud Hebræos ambientem / Anthiocho regi / qui nobilis cognominabatur: nouo ſcelerum lenocinio grande Talentorum uectigal pollicitum fuiſſe: ſi ab eo facultas daretur: Vt ſub arce Gymnaſium / & Ephebea conſtrueret. in quibus optimos quoſq; Epheborum corrupto: ſuæ gentis more minus pudice exercet. Ex hoc ſane textu liquet de Ephebeo: Verum ad hunc græcorum morem demonſtrandum confugiam imprimis ad certiſſimum antiquitatis aſſer/

Stoicorum ſecta

Gymnaſii diffinitio.

Ephebeũ.

Iaſonis hiſtoria

Plutarchi taxatio in lauādi lasciuiā.

torem Plutarchum qui talem exercendi ad Balnea adolescentes consuetudinem apud Romanos acerrime taxauit sic scribens. Nam nisi prius lauissent Romani, Vngi moris non erat, nec aliud quicquā Græci seruitutem, ac molliciem attulisse putant Romanis quam Gymnasia, & Palæstram, quibus relanguescant adolescentium animi: & penitus effœminentur. hinc Puerorum amores gigni. hinc somno, & deambulationibus iuuenum corpora corrumpi. hinc saltationibus, & motu composito & certo, & delicato cibi genere debilitari, quibus de causis abarmis se delapsos esse non intellexerunt, contentiq; pro strennuis, ac fortibus militibus, se bonos palæstritas: & athlætas bonos dici & haberi: ad summam inertiam, molliciemq; defluxerūt. Hæc igitur si quis effugere studet, in puluerem prodire, & subdiuo manere oportet, at qui domi, & umbra balneis, & unctionibus molliter se currant. hæc omnia subire necesse est. HERMOLAVS. Quam sanctissima fuit hæc Plutarchi Taxaxio: PANTHEVS. Non minori acrimonia carpit Plinius talem iuuenum molliciem dicens: Plura de hac parte non sum dicturus. non Hercules magis quam de terræ usu ceromatis, quibus exercendo iuuentus nostra corpora, uires animorum perdidit. HERMOLAVS. Sapiunt hæc uerba Plinianam acritatem, breuitatemq;. PANTHEVS. Audiamus & Martialem omnium Poetarum facetissimum collaudantem Pomponium Atticum iuuenem, q dæuitaret exercitationis potius ad luxum pertinentes, q̄ ad rectam ualitudinem. & relicto Gymnasio, cursu se exerceat, sic canit ille.

Martialis facetissimus:

Attice facundæ renouas qui nomina gentis:
Nec sinis ingentem conticuisse domum.
Te pia Cecropiæ comitatur turba Mineruæ:
Te secreta quies, te Sophos omnis amat:
At Iuuenes alios fracta collit aure magister.
Et rapit in meritis sordidus unctor opes:
Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, aut nudi stipitis ictus ebes:
Vara nec iniecto Ceromate brachia tendis:
Non harpasta uagus puluerulenta rapis:
Sed curris niueas tantum prope uirginis undas:
Aut ubi Sidonio Taurus amore calet:
Per uarias artes, omnes quibus area seruit
Ludere quom liceat. currere pigritia est:

ALE. Est ne hic Martialis, quē plures laxi nimiū, impudiciq; oris uehementer dānat. PAN. Ipsus est. ALE. Ni īpudiciora his scribat pudicus mihi, Tersusq; uidet. PAN. Non negauerim illū interdū liberiori stilo quosq̄ infami nota pustos insectari sed inter facetos Satyros, doctosq; enumerādū emūcti nares ui-

ri censent: HER. Censent quibus lasciuior carminũ mollicies blandit̃. PAN. Ad palestritas redeamus/ne aliorꝝ faba ĩ me cudat̃. ALE. Sapis. PAN. Quid dicas Alearde si nõ paucioribus testibus tibi confirmẽ/nõ modo mares adolescentes/sed & puellas in gymnicis ludis promiscue assuetas: ALE. Hoc utiq; risu dignũ esset. PAN. Non irridendũ/sed grauiorꝝ uirorꝝ institutũ demonstrabo: ALE. Te arrectis auribus audiam. PAN. Quom hoc sit græcorꝝ dogma: græcis id auctoribus comprobabo/citaboq; primũ Xenophontem in Lacedæmoniorꝝ politia. Qui sic ait: ο δε λυκουργος εσθητας μεν καὶ δουλας παρεχειν ικανας ηγησατο ειναι ταις: δε ελευθεραις μεγιστον νομισας ειναι την τεκνοποιιαν: πρωτον μεν σωμασκειν εταξεν ουδεν ηττον το θηλη του αρρενος φυλου: επειτα δε δρομου και ισχυος ωσπερ καὶ τοὶς ανδρασιν ουτω και ταις θηλειαὶς αγωνας προς αλληλας εποίησε νομιζων εξ αμφοτερων ισχυρων καὶ τα εκγονας ερρωμενεστερα γίνεσθαι. ALE. Quid infrenducris ignoro: Panthee quæso Xenophontem græcũ reddas latinũ: PAN. Sic te uelle opinabar. reddam hoc ad uerbũ. dicit ille: Lycurgus qdem ad uestes/& indumenta conficienda seruas sufficere arbitratus est: Liberis aũt mulieribus maximũ esse ratus/si soboli procurandæ operam darent: primũ quidem mandauit/ut nihilominus q̃ mas/fœmina corpus suum exerceret. postea cursus/& fortitudinis certamina adinuicem mulieribus ceu uiris constituit arbitratus ex ambobus ualentibus filios etiã robustiores fieri. ALE. Nõ sine ratione fuit Lycurgi institutũ. PAN. Illud quoq; Cicero noster nõ improbauit in hũc modũ scribẽs. Itaq; illi/q græciæ formã rerũ publicarũ dederũt: Corpora iuuenũ firmari labore uoluerũt. Quod spartiatæ ẽt in fœminas trãstulerãt/quæ cæteris in urbibus mollissimo cultu parietum umbris occulunt̃. Illi aũt uoluerũt/nihil horꝝ simile esse apud Lacænas uirgines. Quibus magis Palæstra/Eurotas/Sol/Puluis/Labor: militia in studio q̃ fertilitas barbara. HER. Nõ potuissem hoc a latinis cõprobari. PAN. Nõ pigeat Plutarchũ insup in eiusdẽ Lycurgi uita de institutionibus politicis idẽ recitantẽ audire/sic.n.inqt: Enimuero uirginũ corpora cursibus/& luctationibus/iactibusq; discorꝝ/atq; iaculorꝝ exercuit: ut queadmodũ germinũ radix acre in acribus corporibus principiũ sumẽs melius germinat: ita & hæ partus robuste tolerantes/honeste simul & facile aduersus dolores repugnarent. Itaq; delitias remouẽs & cibi subductionẽ/& oẽm fœmineũ morẽ/assuefecit puellas nõ minus/q̃ pueros & uersari nudas/& qbusdã ĩ sacris/& saltare/nõ canere p̃sentibus simul spectantibusq; iuuenibus. ALE. Si nostris seculis ea esset in sacris celebrandis cõsuetudo. HER. Verius diceres abusio: ALE. Spectares nostrã iuuentutẽ ad diuina mysteria propensiorem/si ad suffarcinatas cateruatim effrenes corruũt/in nudas quid arbitrandum? PAN. Indomitam spectares furentium tantorum ferociam: HER. Signantissime dictum.

Puellæ in gymnicis ludis se exercebãt

Cicero de more spartiatarꝝ puellarꝝ

Plutarchꝰ de puellarꝝ exercitatione.

Puellæ nudæ ĩ ludis uersabãt̃.

PANTHEVS. Hinc Propertius amore deperditus impatienti agit' mœrore et graia uirginei choro cõmercia romanis non esse puellis usurpata. Audite ergo quanto mentis oestro spartanã Palæstram collaudat: sic iuuenili ardore incinit.

Properti9 de Palæstra Spartana.

Multa tuæ sparte miramur iura Palæstræ.
Sed mage uirginei tot bona Gymnasii:
Quod non infames exercet corpore laudes:
Inter luctantes nuda puella uiros:
Quom pila uelocis fallit per brachia iactus.
Increpat: & uersi clauis adunca trochi.
Puluerulentaq; ad extremas stat fœmina metas:
Et patitur duro uulnera Pancratio:
Nunc ligat ad cæstum gaudentia brachia loris:
Missile nunc disci pondus in orbe rotat:
Gyrum pulsat equis: niueum latus ense reuincit:
Virgineumq; cauo protegit ære caput:
Qualis in Eurotę Pollux: & castor habenis:
Hic uictor pugnis: ille futurus equis:
Inter quos Helene nudis capere arma papillis
Fertur: nec Fratres erubuisse Deos:

ALEARDVS. Eleganti carmine: pacatoq; magis: quam cupidineo æstu Meuanius uates laconicam extulit colluctationẽ: PANTHEVS. Nec suppressit eam priori non in amore secundus pelignus Naso: Primum lacænæ Helenes a Theseo raptum extollens:

Ouidius de Palæstra Helenes.

Ergo arsit merito: qui nouerat omnia Theseus:
Et uisa est tanto digna rapina uiro.
More tuæ gentis nitida dum nuda Palæstra
Ludis: & es nudis fœmina mixta uiris:

HERMOLAVS. Sat erant oratorum attestationes dissimulata carminum recitatione. immemor sacræ relligionis Panthee in poetarum lasciuiam lubricis uestigiis prolaberis. PANTHEVS: Immo exemplorum gratia inuitus trahor: ALEARDVS. Indulgendum Pantheo Iuueni Hermolae: quandoquidem ego iam senior bibulis (quod dicunt) auribus uatum illecebras auidiuscule exorbeo: HERMOLAVS. Et tu Alearde illorum lenonitio in molliusculos ueneris saltus allectaris? ALEARDVS. In me omnis deferbuit ardor: PANTHEVS. Posthabitis poetarum modulationibus nouissimum addam de raptu Helenę Plutarchi testimonium: qui illam a Theseo: seu ab Ida Lynceoq; Fratribus raptam autumat: Dum in Dianæ templo chorum quem Orthiam uocant: exerceret: ALEARDVS. Quadrant omnia sententia qdẽ mea: quæ de Ephebeo accumulatissime attulisti Panthee. HERMOLAVS.

Ita mediusfidius cohærent: ut nemo cui sit uegetum sine liuore ingenium non his acquiescat rationibus: PANTHEVS. Si serio (ut censeo loquimini) audentius de reliquis experiri contendam: ALEARDVS. Quin ad ualidiores uires tibi insurgendum est: & quid de Coryceo sentias, tota ingenii acie edisseras. PANTHEVS. De Coryceo eodem modo uti de Ephebeo ariolandum est: ALEARDVS. Sunt tua isthæc responsa nullo erroris inuolucro intricata: PANTHEVS: Legimus Alearde apud Suidam grauissimum græcorum auctorum Corycum Pilam esse uento conflatam, quam nos follem appellitare consueuimus. ab eo sane deductum arbitror Coryceum, Locum ipsum, in quo ea se pila exercendo lusitarent: ALEARDVS: Subit mentem hæc tua prima ariolatio. Perge attentius inspectare fibras: PANTHEVS. Coryco autem exerceri græcos palæstritas locupletissimam fidē facit Paulus Aeginita. περὶ εἰδῶν τοῦ γυμνασίου .i. de speciebus gymnasii sic scribens. τὰ δὲ ταχέα χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας ἐστὶ δρόμοι δέ εἰσι ταῦτα καὶ σκιαμαχίαι καὶ ἀκροχειρισμοί. καὶ τὰ διὰ τοῦ κωρύκου τε καὶ τῆς μικρᾶς σφαίρας γυμνάσιον συνθετὸν ἐστὶν ἐξ εὐτόνου καὶ ταχέως. ALEARDVS. Panthee. PANTHEVS. Quid quæras scio, interpretari me uerba græca cupis. ALEARDVS. Habes. PANTHEVS. Sic auctor ait: Celeria autem exercitia sine intensione, & uiolentia sunt: Talia autem sunt. cursus sciamachiæ, Acrochirismi, & exercitiū quod fit ex coryco, & parua pila: Compositum est, ex ualente, & celeri: ALEARDVS. Nodum nodo annectis Panthee: PANTHEVS. Cur? ALEARDVS. De Coryco satis mihi factum esse: Hermolaoq; arbitror, sed indignum opinor præterire: ignorareq; quales fuerint Sciamachiæ, Acrochirismi, exercitationes. HERMOLAVS. Hoc & me stimulabat: PANTHEVS. Semper ponderi auctarium adiicis Alearde ALEARDVS. Diis gratiam, quom tibi sint humeri firmiores ad sustentanda grauia onera: PANTHEVS. Sic tibi uideor, quam sint imbecilles, mihi conscius sum: ALEARDVS. Nullus datur tuæ excusationis locus PANTHEVS. Quando tibi parendum est. quæ obiter, & ex tempore se offerunt, edisseram ut quoq; hæc tuo beneficio in lucem afferantur: Sciamachiæ igitur dici possunt (ut arbitor) pugnæ umbratiles παρὰ τοῦ σκιαμαχεῖν a uerbo composito ex umbra, & pugno: fuit autem inter exercitia sub umbra decertationis genus non abiectum: Quod Galenus medicus ἐν τῷ περὶ ὑγιεινῶν β .i. in libro de sanitatibus secundo inter celeres exercitationes enumerat dicens μεταβαίνειν δὲ καιρὸς ἐπὶ τὰ ταχέα χωρὶς εὐτονίας καὶ βίας δρόμοι δ' εἰσὶ ταῦτα καὶ σκιαμαχίαι. ALE. Quonam pacto romane id efferatur, uehementer audire cupio: PAN. Hæc est ad uerbū interpretatio: Trāscēdere tēpus est ad celeria exercitia,

Coryceū.
Corycū.
Paul⁹ ęginita d̄ gymnasiis.
Sciamachiæ.

quæ sine intensione | & uiolentia sunt: Talia uero sunt cursus | & Sciamachiæ. HERMOLAVS. Quo nam modo fiebat hæc umbræ concertatio? PAN. Opinor id duobus modis factitatũ | aut quotiẽs quispiã more gladiatorio ipse nullo aduersante tenues diuerberat umbras | si qs sub umbra quoquo modo se exerceat: quom ex aduerso esset sub diuo apud ueteres frequẽtissima exercitatio. ALE. Nostri auctores nec ista ꝑteriere: sed una cũ loco & tpe a nobis abiuerũt. HER. Planissime Panthee apuisti umbratilẽ pugnã: eadẽ facilitate opus est apias q sint Acrochirismi. PAN. Itidẽ esse genus exercitii attestat Galenus. εν Τω περι γυμνασίων idq; πιτυλίζειν. uocat: cuius modũ his uerbis describit. Το δε πιτυλίζειν επειδαν επαρρων της ποδης βεβηκως αναπείνας τω χειρι κινει ταχειστα την μεν οπισω φερων την δε προσω μαλιστα δε τοιχω προισταμενοι γυμναζονται τουτο το γυμνασιον: ινεικαι ποτε σφαλλοιοντο προσαπτομενοι του τοιχου ραδίως ορθωνται και ουτω δη γυμναζωμενως λανθανει τε τα σφαλματα και ασθενεστερον γίνεται το γυμνασιον. ALE. Non sit graue Panthee reddere Galenũ nobis latinũ. PAN. Est aũt inqt Galenus Pitylizin quãdo qs summis insistens uestigiis extensis manibus | hanc qdẽ ante | illam uero retro moueat. Exercent aũt maxime genus hoc exercitii muro appropinquati | ut si forte errauerint faciliter apprehenso pariete corrigant: Quare sic se exercẽtibus | Latent qdem errores | imbecillius aũt fit exercitiũ: HER. Insanientis cuiuspiã uidetur hæc corporis cõmotio nõ ab re | ergo si nostri hos deseruere ritus | unde Panthee Acrochirismis nomen. PAN. αχροχειρίζομαι. enim apud græcos digladiari | pugilemq; esse significat: ALEA. Innumerabiles sunt ab auctoribus exercitationũ species monumentis demãdatę: sed raro nũc usui sunt. Debemus tamẽ Pantheo: qui ex gręco fonte nobis licet ex tẽpore Sciamachiæ Acrochirismiq; ritũ demonstrauit: Iam ad alia redeamus. PAN. Sed prius de Coryco aliud eiusdẽ Pauli locupletissimũ audiamus testimoniũ. HER. Audiamus. PAN. Ille enim εν τη της ελεφαντιωντων διαιτη. i. in capite de digta leprosorum sic inquit μετα τους υπνους προφηλαφηθεις κοιλιας αποπατησθεις: εωρεισθωτε και αναφωνειτω: ειτα τριβεσθω και γυμναζεστω ποικιλως. τα μεν αφαλλομενος: τα δε πλεον αλκηρσι τε και κωρικω χρωμενος. Quod latine sic interpretatur. Post somnum | & perfrictiones | & excrementa suspendatur | & clamet: Postea ualenter perfricetur | & uarie exerceatur: Partim saliens: ut plurimum autem utens alteribus | & Coryco: ALEA. Quã curiosissimi fuere græci scriptores ad scribendũ non modo Oratoriam | Poeticen | & Historicã | Verum Physicen | & medicen. PAN. Fuere certe: addam Aleardc & follis usum nec a nostris latinis prætermissum: De cuius lusu in Distichis sic Martialis festiuissime canit in diuersis locis.

Acrochirismi. Galenꝰ de exercitio pitylizin

Pitylizin

Acrochirismi unde

Paulus de Diæta leprosorum.

Pilę lusus

Ite procul iuuenes:mitis mihi conuenit ætas: Martialis. de lusu pilę.
Folle decet iuuenes ludere/folle senes:
Et alibi idem Poeta
Plumea seu laxi partiri pondera follis:
Siue leuem cursu uincere quæris Atam:
Idem
Hæc quæ difficilis turget paganica pluma:
Folle minus laxa est/& minus apta pila:

HER. Ad robustiores iuuenum artus facit pilæ lusus.quibus ob ætatis ardorem negligentibus decoꝝ/quandoq; indulgemus. PAN. Non dedecori fuisse attestatur Tranquillus:qui Augustũ Imperatoꝝ optimum/obseruantissimũq; hoc exercitii genere delectatũ summopere scribit dicens.Exercitationes campestres equorũ/ & armoꝝ statim post ciuilia bella omisit:Et ad pilam primo/ folliculumq; transiit/mox nihil aliud q̃ uectabatur.ALE. Est sane pilæ lusus/ qui nullum hominũ genus quãuis summo honoris apice eminentissimũ dehonestet:illo enim præ cæteris utendum suadet:præcipitq; medicorum princeps Galenus:quoniam parili fatigatione omnes exerceat artus.quo nihil homini inter exercendum salubrius est:HERMOLAVS. Victus tanti Imperatoris exemplo/simul æq; tanti auctoris consilio muto pristinam sententiam. ALEARDVS.Quom igitur pilæ lusus semper apud omnes usurpantissimus fuerit/a Coryco Coryceum deductum nõ ambigamus:quandoquidem & Panthei rationes ad Regulam cohæreant.HERMOLAVS.Ita est.PANTHE. At at alia ex tempore succurrit de Coryceo sententia.ALEARDVS.Quæ? PANTHEVS. Forsitan non a folle/sed a puella deriuatum Coryceum non ab re censendũ:ALEARDVS.Quid cum Coryceo puella?PANTHEVS: Ex graia nuncupatione.quom apud illos κορη puella dicat̃:ALEARDVS. Esto.sed cur a puella Coryceum?PANTHEVS. Dicam:quã pauloante adduxi de promiscua iuuenum/Puellarumq; exercitatione/& si Laconum fuerit institutum/non propterea a reliqua Græcia.Receptum crediderim:quippe q; in ædium mansionibus Oecos.i.habitationes a uiris secreuerint:illos Gynæconitas απο την γυναικος.i.a muliere:Hos andronitas απο τ ανδρος.i.a uiro appellitantes:non iniuria fuit ergo/ut in gymnicis puellaꝝ/quẽ Coryceum uocitarent ab Ephebeo Marium diuisum haberent. ALEARDVS. Non inepta est de Coryceo altera isthac tua licet extemporanea opinio Panthee. HERMOLAVS. Immo honestiore defenditur argumento. PANTHEVS. Hinc est:quom talis luctandi muliebris luxus non iam secreto/sed palam eliminata pudicitia in Romanum Tyberim defluxisset:q; Satyricis oblata est ansa ut perfricatas fœminarum frontes genuino perstringerent.Aquinas ergo in sua tempora exerce exclamat dicens.

Lusu pilę delectat᷒ Augustus

Corycei alia deriuatio:

Gynęconites Andronites.

Iuuenalis in fœminas Palęstritas.

Endromidas tyrias/& fœmineum Ceroma
Quis nescit? aut quis non uidit uulnera Pali?
Quem cauat assiduis sudibus scutoq; lacessit:
Atq; omnes numeros implet: dignissima prorsus
Florali matrona tuba: nisi si quid in illo
Pectore plus agitat: ueræq; paratur harenę:
Quem præstare potest mulier galeata pudorem:
Idem paulopost
Aspice quo fremitu monstratos perferat ictus:
Et quanto galeæ curuetur pondere: quanta
Poplitibus sedeat: q̄ denso fuscia libro
Et ride: positis scaphium quom sumitur armis:
ALEAR. Quid endromides illę? qd Coliphia? Cuinā usui fuerāt in Palęstra?

Martialis ī Philænē

PAN. Illę fuerant crassiores uestes/hęc Panes/quibus ad robur uti consueuere Athlętę. ALE. His assuescebant matronę? PAN. Audisti. ALE. Enimuero procul a Romanis uenerandū abiuerat pudoris nomen: HER. Vltra Sauromatas diffugerat. PAN. Non dissimili animaduersione pstrinxit Martialis Philœnem omnium impudicissimam: his Rhythmis eam carpens:
Harpasto quoq; subligata ludit.
Et flauescit aphe/grauesq; draucos/
Alteres facili rotat lacerto
Et pueri luculenta de palęstra
Vncti uerbere uapulat magistri:
Nec cœnat prius/aut recumbit ante
Quam septem uomuit meros deunces:
Ad quos fas sibi tunc putat reuerti/
Quom Coliphia sexdecim comedit:
ALE. Aeuo illo in profundā uitiorum̄ fæcē conciderant Romani/in illa iaceant.

Conisterium. Puluis Palęstritarum̄.

De Coryceo satis a te superq; dictū puto: Post illud se offert Conisterii dissertatio: PAN. Vix tandē multo puluere obsitū profert caput: ALE. Quid Panthee. PAN. Multo est opus spiritu ad hūc de Conisterio duscutiendū puluerē. ALE. Quid hoc Cauillū? PAN. Dicā a puluere (quē græci χονιν dicūt) Conisteriū appellatū arbitror: Locusq; forsitan fuerat/ in quo Palęstritarum̄ puluis asseruabat̄: uel quod magis cōsentaneū est. in quo puluere conspersi certantes colluctabantur. ALEAR. Quid illis hic puluis? PAN. Quod illo perfusi luctantes deperditas uires resumere uiderentur: cui sententiæ astipulatur Lucanus de Antæi Herculisq; pugna canens. quom præmittat Antæum terræ filium præter cęteras Dotes a matre donatum/ Tellure contacta solidiores uires recepturum in hunc modum concinit ille:

Hoc quoq; tam uastas cumulauit munere uires — Lucanus de Her. Anteiq; pugna
Terra sui fœtus/q; quom tetigere parentem
Iam defecta uigent reuocato robore membra:
Ille parum fidens pedibus contingere matrem:
Auxilium membris calidas infudit harenas.
Vtq; iterum fessis iniecit brachia membris:
Non expectatis Antæus uiribus hostis
Sponte cadit/maiorq; accepto robore surgit.
Quisquis inest terris in fessos spiritus artus
Erigitur: Tellusq; uiro luctante laborat:
Vt tandem auxilium tactæ prodesse parentis
Alcides sensit/standum est tibi dixit. & ultra
Non credere solo/sterniq; uetabere terra.
Hærebis pressis intra mea pectora membris.
Huc Antæe cades/sic fatus sustulit alte
Nitentem in terras iuuenem/morientis in artus
Non potuit nato tellus sūmittere uires:

ALEARDVS. Nihil hac Lucani assertione planius: PANTHEVS. Idem de Tydei/& Agyllei pugna concinit Statius his carminibus.

Vis eadem Oenide. nec sole/aut puluere fessa — Statius de Tyd. & Agyl. pugna.
Membra labant. riget atra cutis. durisq; laborum
Castigata Toris/contra non integer ille
Flatibus alternis: ægro quoq; fessus hiatu
Exuit ingestas fluuio sudoris harenas.
Ac furtim rapta sustentat pectora terra:

ALEARDVS. Alia de causa putas Panthee hos luctatores puluere consper/gi? PANTHEVS. Ea fortasse ꝗ prius oleo perūcti lubrica membroꝝ effugia inuicē se eluderēt. sed hac aspersiōe firmiore nexu impliciti īnitebant/qua mē bra luctantiū flauescebant/ut pauloante Martialis in philænē scripsit dicens: Et flauescit aphe: ἁφὴ enim & tactū & notas/qbus aliquando corpus inficit significat: HER. Altera hæc opinio magis luctatoꝝ conuenit decipulis: PAN. Eādem conspersionem signanter expressit Ouidius in Herculis/Acheloiq; pu/gna his carminibus concinens. — Aphe

Congrediturq; ferox: puduit modo magna locutum — Ouidi⁹ d Her. & Acheloi pugna.
Cedere: reieci uiridem de corpore uestem
Brachiaq; opposui. Tenuiq; a pectore uaras
In statione manus: & pugnæ membra paraui
Ille cauis hausto spargit me puluere palmis:
Inq; uicem fuluæ tacta flauescit harenæ:

ALE. Oĩa eleganter noster Naso. Plurimũ illi ex eius facilitate afficior. PAN. Hũc ritũ nec siluit omniũ longe doctissimus Vergilius sic cantans.

Vergilius

Pars in gramineis exercent membra palæstris.
Contendũt ludo/ & fulua luctantur harena.

Q uem conspergendi morem nec præteriit Papinius eadem Tydei/ & Argyllei palæstra sic memorans.

Statius

Postq; oleo gauisa cutis/ petit æquor uterq;
Pro cursu medium, atq; haustu uestitur harena
Tunc madidos artus alterno puluere siccant:

ALEARDVS. Pro te stat indubitata Ouidii Vergiliiq;/ atq; Papinii citatio: PAN. Eũdem quoq; luctantiũ morem luculenter præmonstrat Seneca ad lu/ci lũ scribens/ ait enim: Q uom a Baiis deberem Neapolim repetere/ facile cre/didi Tempestatem esse, ne iterum nauim experirer. & tantũ luti/ tota uia fuit. ut possim uideri nihilominus nauigasse totum athlætarũ fatũ illo die/ mihi per petiendum fuit a Ceromate aphe excepit in crypta Neapolitana. ALE. Nusq̃ incassum ad tuũ Senecam confugis. PAN. Huius insuper pulueris usum ostẽ dit Plinius sic scribens. Non multum a puluere puteolano distat e Nilo hare/na tenuissima sui parte/ non ad sustinenda Maria fluctusq; frangendos/ sed ad debellanda corpora palæstræ studiis/ indecrete Patrobio Neronis principis li/berto aduehebat᷑. HER. Q uæ tanta romanorũ insania ut rem tã minimi mo/menti a longinquis exterrarum gentium regionibus conuectarẽt. AL. Insania quidem nullo ueratio purganda. PAN. Q uod Palæstritarũ puluis iste exægy/pto aduehere᷑: testa᷑ Item Suetonius in Nerone contra eum: populi romani odiũ taxans sicq; ait: Ex annonæ quoq; charitate lucraticia accreuit inuidia: nã & forte accidit/ ut in publica fame alexandrina nauis nũciare᷑ puluerem Lu/ctatoribus aulicis aduexisse. AL. Egregium imperatorem narrat. PAN. Pollux quoq; Iulius inter Gymnica instrumenta χορίοσ σ᾽πυρίμ. Hoc est pulueris sportulam enumerat: Verũ mihi inter narrandũ aliud succurrit: HER. Q uid PAN. Præter palęstritarũ puluerem memini me legisse aliũ esse puluerem quẽ eruditũ prisci appellauere: ꝙ eum geometræ ad describendas figuras usui ha/berent/ si uos non piget addam & hanc eruditionem: HER. Addenda prorsus est; PAN. Huius si quidem eruditionis primus testis. ii. de natura Deorũ Ci/cero est: qui sub persona Lucilli balbi Stoici in. c. ueleium inuehitur/ carpens uehementer epicurus tanq̃ Geometriæ expertes: sic inquit: Cumq; formæ præ stans sint exsolidis globum sic enim sphęram interprætari placet ex planis au tem circulus/ aut orbis/ qui cyclus græce dicitur: his duabus formis contigit so lis ut omnes earum partes sint inter se simillimæ a mediaq; tantum absit extre mum/ quo nihil fieri possit aptius: Sed hæc non uidetis, quia nunquam illum eruditum puluerem attigistis. HER. Sane fuerat eruditio hæc minime præ/

Seneca d more lu/ctantiũ.

Plinius d puluere palęstritã rum.

Suetoni⁹ de eodem puluere

Puluis eruditus geometra rum.

Cicero de puluere erudito Sphera. Cyclus

tereũda. PAN. Aſtipulatur Ciceroni Plutarchus ea oratione qua ἐν τῷ κατὰ κολάκων. ideſt contra adulatores acerrime inuectus eſt ſic eñi inqt: ὥσπερ συρακούσαις φασίν ὁπηνίκα πλάτων ἀφίκετο καὶ διονύσιος ζῆλος ἔσχε περίμανης φιλοσοφίας τὰ βασίλεια κονιορτοῦ γέμειν ὑπὸ πλήθους γεωμετρούντων. Q đ ſic latine habetur: Quemadmodũ Syracuſis memorant quom illuc pueniſſet Plato Dionyſiuſq; maximo philoſophiæ ſtudio teneret Regiam puluere refertam fuiſſe præ multitudine geometriæ uacantiũ: ALEARDVS. Putaſſem ego regiæ huius pauimentũ præ illo philoſophantiũ numero puluere conſtratum. HERMOLAVS. Hoc ridiculum cenſendũ eſſet. PAN. Profecto ſed huius pulueris meminit Valerius Archimedẽ geometricis ſignis intentũ Syracuſana clade a ſæuiſſimo milite interfectum ſcribens: At Archimedes dũ animo & oculis in terram defixis formas deſcribit: Militi qui prædandi gratia domũ irruperat: ſtrictoq; ſuper caput gladio: quiſnam eſſet interrogabat propter nimiam cupiditatem inueſtigandi quod requirebat: nomen ſuũ indicare non potuit: ſed protracto manibus a puluere: noli inquit obſecro iſtũ circulũ diſturbare ac perinde quaſi negligens imperii uictoris obtruncatus ſanguine ſuo artis ſuæ liniamenta confudit: HERMOLAVS. Magna Archimedis abſtracta intentio. at maior ſæuiendo diri militis impatiens crudelitas: PAN. Eũdem caſum conquerens Liuius ſic de Archimede in puluere ſcribẽte memorat: Archimedem memoriæ proditum eſt in tanto tumultu quantum captæ urbis in diſcurſum diripientum militum ciere poterant: intentum formis quas in puluere reſcripſerat ab ignaro milite quis eſſet interfectũ: Archimedis puluerem nec præteriit Cicero queſtionibus tuſculanis ſic inquiens: Ex eadem urbe humilem homũculũ a puluere & radio excitabo: Qui multis annis fuit poſt Archimedem. Cuius ego quæſtor ignoratum ab Syracuſanis quem eſſe omnino negarent ſæptũ undiq; & ueſtitũ uepribus & dumetis inueſtigaui ſepulcrum: HERMOLAVS. Fuit hoc de puluere erudito Panthee auctarium eo iucũdius quo rarius etiam a doctis multis fortaſſe iam æuis non animaduerſum: ALEARDVS. Ea accumulaſti de coniſterio Panthee. Quæ tuæ ſententiæ mirum in modum applaudant: ſupereſt nũc cognoſcere te enarrante quid ſit Eleotheſium. PANTHEVS. Eleotheſii ſignificatio notior eſt ex membris Balnearum unum erat in quo ungebanť: uel in quo uncti more Palæſtritico concertabãt. παρὰ τοῦ ἐλαίου. ideſt ab oleo nomẽ ſortitũ. Hinc Plinius in uilla ſua illud unctuarium inter reliquas Balnei manſiones appellat dicẽs: Sin mare in proximo cogites adiacet unctuarium Hypocauſtum & Propnigeon: hæc ille. qđ aũt oleo palæſtritæ certaturi perfunderenť docet Vergilius dicens: Exercent patrias oleo labente palæſtras Nudati ſocii: HERMOLAVS. Admiror cur oleo luctaturi perungerentur. ALEARDVS. Non ab re eſt. ſed

Plutarch9 de pulueř erudito.

Valerius de archimede

Liuius de archimede.

Cicero de archimede.

Eleotheſiũ Vnctuarium.

Olei uis

pro medicorum instructione: quandoquidem olei usus ad membrorum uim plurimum ualeat. PANTHEVS. Ad neruorum dolores sedandos oleo utendum docet Columella sic scribens: Oleum autem secundariū non insuauis odoris quotidianam unctionem præbere poterit dolore neruorum laborantibus: PANTHEVS. Ast aliud putabam ego. Luctaturos scilicet eo perungi ut difficilior esset unguinis lubricitate brachiorum inuicem connexio: HERMOLAVS. Nec tua isthæc reiicienda est opinio Panthee. PANTHEVS. Sed quæso audite Plinium de oleo in hunc usum quid dicat: Oleo, inquit, natura tepefacere corpus & contra algores munire: eidem capitis refrigerare: usum eius ad luxuriam uertere græci uitiorum omniū genitores, in gymnasiis publicando: Addit auctor Idem Plinius Luctaturos non modo corporis artus superne delinire solitos, Verum intrinsecus oleo se præmunire in usu fuisse demonstrat, unde factitia oleorum genera. Connumerans præcipuum eleomeli cōmendat oleum: quod in Syriæ maritimis nascebatur, ex arboribus pingue manans crassius melle resina tenuius: sapore dulci: pugnatores certaturi ex eo cyathum unum præsumebant. ALEARDVS. Sed quem ex græcis huius rei inuentorem credimus? PANTHEVS. Herculem fortasse. ALEARDVS. Cur? PANTHEVS. Quom ipse olympicos Ludos instituerit, quibus erat hæc inungendi consuetudo: quam attestatur Lucanus Herculis, & anthæi pugnam sic decantans.

Olei usus in gymnicis

Eleomeli Oleum

Lucanus de oleo palæstræ

'Ille cleonæi proiecit terga leonis
Anthæus libyci, perfudit membra liquore
Hospes Olympiacæ seruato more palæstræ:

ALEARDVS. Plurimum debes tuis poetis Panthee. Qui tibi in omnem attestationem faciles præsto sunt. PANTHEVS. Sunt inquam nullo auro, nulloque pretio corrupti, sed multis lucubrationibus comparati. ALEARDVS. Crediderim. HERMOLAVS. Vnguen aliud præter q̄ olei fuit Palæstritis in usu? PANTHEVS. Fuit: res postq̄ in maiores delicias defluxit. Ceromate passim usi fuere, cuius sępenumero Iuuenalis, Plinius, Martialis, aliique auctores plures cōmeminerūt: HERMOLAVS. Quæ erat unguenti huius confectura? PANTHEVS. Ex oleo & terra in luti speciem. ALEARDVS. Ad lacertorum robur factitatū arbitror. PANTHEVS. Sed postquam in deperditam molliciem deuentum est, Ante cœnæ tempus non oleo, nisi ualitudinis causa: non Ceromate, sed exoticis, pretiosisque unguentis perfundebantur. Quorum luxuriam multis modis taxat Plinius acer castigator: Quod multos crassitudo delectaret: idipsum approbantes lini iam non solum, sed & perfundi unguentis gauderent: quod uestigia pedum tingerent: quod parietes balneorum unguento spargerent, quod signa aquilarum horrida diebus festis ungerent, quodque in potu unguentū adderent, ut odore prodigo ex utraque parte corporis fruerentur: HER/

Ceroma

Plinius in unguentorum luxuriam

MOLAVS. Nulli igitur mirum si talibus illecebris euirati Romani a tanto rerum culmine olim terrarum domini deciderint: & nunc abolito tantæ maiestatis nomine aliis subesse condiscant. ALEARDVS. Ita est. PANTHEVS. Ad unguenta redeamus, nec prætereamus tam sordentis magistri officium. Is .n. aliptes dicebat παρα τὸ αλείφειν quod est ungere, cuius in Balneis ministerium eleganter expressit Seneca ad Lucillum sic scribens: Aliptum Tenuem, & stridulam uocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec unquam tacentem nisi dum uellit alas, & alium pro se clamare coegit. In hunc sensum Iuuenalis muliebrem impudicitiam taxans, in sordidulos unctores cum stomacho his carminibus prorumpit. Aliptes.

Balnea nocte subit, conchas, & castra moueri Iuuenalis
Nocte iubet: magno gaudet sudare tumultu:
Quom lassata graui ceciderunt brachia massa:
Callidus & cristæ digitos impressit aliptes
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.
Et Reliqua.

ALEARDVS. De Eleothesio æque, ad de cæteris Panthee non minus diserte, quam uere enarrasti. PANTHEVS. Pro ingenii uiribus elaboraui. Verum prætermittendum non putaui: ut scias quæ sit Apodyterii cella, Balneo cuique perquam necessaria: ALEARDVS. Spontanea hac tua enarratione cumulatior mea erit in te obligatio: sed cuinam potissimum usui dicata erat? PANTHEVS. In ea ante balnei lauationem collucaturique corporis uelamina reponebant: unde illi nomen ἀποδύομαι enim exuor dicitur. Hinc ex nostris alii spoliatorium, alii uestarium locum illum dixerunt: de quo Plinius Iunior sic ait. Inde apodyterium balnei laxum, & hilare excipit cella frigidaria: ALEARDVS. Non tam opportuna quam necessaria fuit de apodyterio, licet subitaria: eruditio nouissimum restat Panthee de propingeo ænigma. PANTHEVS. Vere ænigma dixisti: quam uerissimum est illud uulgo proculcatum uerbum. In decoriandis iumentorum pellibus tædiosissimam esse caudæ deglubiationem, nunc ariolando opus est omni haruspicina. Duplex est igitur huius nominis lectio. alii uero Propnigeon. alii autem Propineon legendum affirmant. ALEARDVS. Quid tu Panthee arbitraris. PANTHEVS. In utranque partem inclinor: Si Propnigeon malimus, eum locum appellabimus, in quo assæ fiebant sudationes παρα το πνίγειν Hoc est a stipando suffocandoque. Quod expressisse uidetur Cicero ut supra docuimus in epistola ad Atticum sic scribens. In Balneariis assa in alterum apodyterii locum promoui. Assarum quoque sudationum meminit Cornelius dicens: Tremor autem Neruorum æque uomitu, medicamentisque urinam mouentibus intenditur: inimica etiam habet Balnea, assasque su/

Apodyterium

Prognigeon

Propnigeon

dationes: ALEARDVS. His atteſtationibus putarem hanc eſſe non a uero abhorrentem, ſed potius congruam uocabuli diffinitionem. PANTHEVS. Si uero Propineon legendũ putamus, locũ eſſe affirmauerim: Quem Plinius in uilla ſurentina guſtatoriũ appellat προπίγη. i. prægustatio dicitur: Quom inter reliquas balnei celas guſtatoria, & aliæ breues cœnationes extruerent teſte eodem Auctore. HERMOLAVS. Poſteriori ſniæ magis aſſentior ALEARDVS. Vtraq; ſuis innitit rationibus: PANTHEVS. Quæ obſcuriora ex Vitruuii lectione uidebant cõmodũ (ut puto) enodauimus. ALEARDVS. Immo ſcite & luculenter, quod nil addi poſſit: PANTHEVS. Verum unũ reſtat ſcitu non iniucũdũ, quod quom meo iure ediſſeruero, finẽ de Gymnicis exercitiis faciemus. ALEAR. Quid? PAN. Cognoſcere qd ſcit Xyſtus ALEARDVS. Verum dicis, in mente fuerat id a te requirere, ſed exciderat.

Propineõ

Guſtatorium.

PANTHEVS. Xyſtus enim teſte Vitruuio eſt græca appellatione porticus ampla, quæ in hũc modum ab illo deſcribit. Hæc autem inquit porticus Xyſtos apud Græcos uocitatur, q; Athlætæ per hyberna tempora in tectis ſtadiis exercentur: Faciũda autem Xyſta ſic uidentur, ut inter duas porticus ſyluæ, aut Plantationes, Et in his perficiantur inter arbores ambulationes, ibiq; ex opere ſignino ſtationes. Proxime autem Xyſtum, & duplicem porticum deſignentur Hypethra, hæ ambulationes, quas græci Paradromidas noſtri Xyſta appellãt: In quas per Hyemem ex Xyſto ſereno cœlo Athlætæ prodeũtes exercentur.

Xyſtus.

Vitruui9 de Xyſti forma

ALEARDVS. Planiſſima eſt per Vitruuium Xyſti deſcriptio, ſed quid cũ Xyſto de Hypethra implicatio? PANTHEVS. Ea ſcilicet q; ſub Xyſto tectis ſtadiis ſi Hypethra ſub diuo exercentur Palæſtritæ: unde illi nomen. ὑπὸ τὸ αἴθρας. idest ſub ſereno: ALEARDVS. Cohæret. PANTHEVS. Sed attendite quæſo Pliniũ, q̃ amœniſſimam Xyſti ambulationem arboribus conſitam in Vitruuii conteſtationẽ ante oculos pictam oſtendat. ſic ait: Multa in hac membra: Atrium etiam ex more ueterũ: ante porticum Xyſtus conciſus in plurimas ſpecies, diſtinctuſq; buxo, demiſſus inde, pronuſq; puluinus: cui beſtiarũ effigies inuicem aduerſas buxus inſcripſit Acanthus in plano mollis, & pene dixerim liquidus, ambit hũc ambulatio preſſis, uariæq; tonſis uiridibus incluſa. ALEARDVS. Quid hac amœnitate amœnius? ſed unde illi nomẽ?

Hypethra

Ex Plinio Xyſti deſcriptio.

PAN. Quod in eo palæſtritæ haſtilibus exercerent, uel q; eius forma longo oculorũ proſpectu in cuſpidẽ faſtigiata ſpiculi ſpẽm præ ſe ferat, nam ξυσὸς haſtile ſpiculũq; dicit, inde Xyſtici athletæ a grauiſſimis auctoribus nũcupati ſũt, ut apd Suetoniũ in Auguſto legere ẽ Xyſtophoriq; ſpiculatores fuerant. AL. Si recte memini Xyſtos alio noĩe Paradromidas dixiſti. PAN. Ex Vitruuii ſnĩa dixi. AL. Cur? PAN. Qd ĩ eis athletæ cõcurſarẽt. παράδρομος. i. cõcurſus dicit, eãq; cõiitio eẽ porticũ, q̃ ab eodẽ uerbo mutata p̃poſitione Plinius Hypodromum uocitauit, eiuſq; ornatiſſimam ſpeciem non a Xyſto di

xyſtus unũ xiſtici xyſtiphori

Paradromides:

Hypodromus.

screpantem his uerbis pingit Hanc dispositionem amœnitatemq;. Tectorum longe præcedit Hypodromus medius patescit statimq; intrantiũ oculis totus offert: Platanis circuit illæ hedera uestiunt utq; sũmæ suis ita me alienis frondibus uirent: hedera truncũ & ramos pererrat: uicinasq; platanos transitu suo copulat. Has Buxus interiacet: Exteriores Buxos circũ it laurus umbræq; platanorũ suã confert. Rectus hic Hypodromi limes in extrema parte hemicielo frangit. mutatq; faciem cupressis ambit. Et tegit densiore umbra opatior nigriorq; interioribus circulis (sũt enim plures) purissimũ diem recipit: Inde rosas offert, umbrarũq; frigus non ingrato sole distinguit: Finito uario illo multiplicíq; curuamine recto limitte reddit ne huic uni nam uiæ plures intercedẽtibus buxis diuidunt. alibi pratulũ. alibi ipsa buxus interuenit in formas mille descripta litteris interdũ quæ modo nomen domini dicũt modo artificis alternis metulæ surgũt alternis inserta sũt poma. & in opere urbanissimo subita uelut in lati ruris imitatio mediũ in spatiũ breuioribus utrinq; platanis adornat. Post has Acanthus hinc inde lubricus & flexuosus Deinde plures figuræ. Pluraq; nomina: ALE. Quid ad hanc amœnitatem addas Hermolae: HER. Florida uerborum copia ne dicam luxurianti adeo exornauit Plinius amœnissimam Hypodromi stationem ut supra fidem uideatur eius descriptio. AL. Admiror uehementer romanos sua litteratura locupletes: Cur Græcis denominationibus potiusquam latinis ædiũ mar iones appellitare maluerint. HER. Cum perditissimis eorum moribus graiam utiq; recceperũt quasi domesticam linguam: PAN. Hoc exclamat Vmbricius apud Iuuenalem prouolutam sceleribus omnibus romam fugiens.

Hypodromi descriptio ex Plinio

Et quos præcipue fugiam properabo fateri
Nec pudor obstabit non possum ferre Quirites
Græcam urbem quis quota portio fæcis Achee
Iam pridem in Tyberim Syrius defluxit Orontes:
Et linguam & mores & cum tibicine chordas
Obliquas nec non gentilia Tympana secum.
Vexit & ad circum iussas prostare puellas:

Iuuenalis in Romanos esse/ctos græcos.

ALE. Quantũ ab illa ueteri probitate sex ista hominum degenerarat. PAN. Non modo uiros sed fœminas ex latinis græcas factas his carminibus Auctor idem grauissime coarguit.

Nam quid rancidius q̃ q̃ se non putat ulla:
Formosam nisi quæ de Thusca græcula facta est.
De submonensi mera Cecropis omnia græce
Quom sit turpe magis nostris nescire latine
Hoc sermone pauent hoc iram gaudia curas:
Hoc cuncta effundunt animi secreta quid ultra?

Iuuenalis in Romanas fœminas

Concũbunt Græce:& reliqua quæ pudoris gratia ꝑtereo. HERMOLAVS.
Hactenus licet : PANTHEus. Ob has ex græcis nomenclaturas attendite/q̃
Varro in elegãter in suos romanos inuehat᷑ Varro postq̃ maioꝝ uitam laudauit ꝙ ru/
Romãos. ra colerent:statim subdit quod dũ seruauerũt institutũ utrũq; sũt consecuti/ut
& cultura agros fœcũdissimos haberent/& ipsi ualitudine firmiores essent/ac ne
grecoꝝ urbana desiderarent gymnasia/quæ nũc satis uix singula sũt/nec putãt
se habere uillam:si non multis uocabulis retineant grecis.quin uocent particu
latim loca procœconam/ Palæstram/Apodyteriũ/Perhystilon/Ornithona/Peri
steron/Oporothecen:ALEAR.Obtulisti occasionem ut hæc quoq; a te edoce/
ri cupiam Panthee.PANTHEVS.Ad rem nostrã minime faciũt:ALEAR/
DVS.Quid ni?attamen ad peritiam : PANTHEVS. Si ita libet addam &
hoc auctariũ:ueꝝ erit extẽporanea eruditio.AL. Vt ut sciet/adde : Imprimis
quæ sit Procœcona. PANTHEVS . Ex primis annis quibus inter elucubrã
dũ percurri Varronis agriculturam ambiguæ semper fui sñiẽ/ quom hoc no/
men procœconã offendissem/& mecũ diu cogitans/demũ arbitratus sum aliã
esse huius uocabuli lectionem.& in casu accusandi Procœcona legendũ esse:ꝙ
Procœcõ. Procœcon esset locus ante cubile/in quo ministri ad dominoꝝ custodiam/ seu
ad exprompta seruitia ueluti apparitores peruigilare soliti erant:dictus πα
ρα το προκοιτειν.Q̃ đ excubar᷑ ẽ.uel οτι προ του κοιτωνος ꝙ sit
Prosœcõa añ cubiculũ.ALE.Non est indecora hæc tua excogitatio.PAN.Alia me ta/
men mouet litteratura/ut Prosœconam legendũ putem:quæ sola litteræ muta
tione Varroni concordat/quasi locũ ante hăbitationem ueluti uestibulũ οτι
προς οικον.Q̃ đ sit añ domũ.HERMOLAVS.Vtraq; lectio ad ueritatẽ
alludit.PAN.Ceteꝝ inter narrandũ mihi succurrit/quod olim apud Lucianũ
grecoꝝ eloquentissimũ me legisse meminerim:qui inter domus mãsiones Pro/
Procœco/ cœnoma locũ eẽ cõmemorat sic iqens.Και μην συνιεναι.ως ουχ ο αυ
noma. τος περι τα θεαματα νομος.ιδιωταις τε και πεπαιδευμε
νοις ανδρασιν.αλλα τοις μεν αποχρη το κοινον τουτο ιδειν
το προκοινωμα.ουτω καλου χωριου και περιβλεψαι και τω οφ
θαλμω περιενεγκειν.και προς την οροφην ανακυψαι.AL. Quis
nã locus hic in ædibus fuerat?PAN. Quantũ ex uocabuli lr̃atura coniicio/is
erat quo ad cõmunionem/consocietatemq; homines conueniebant.κοινωνια
enim societas dicit᷑.ab eo si qdẽ cũ præpositione fit Procœnoma.HER.Lucia
ni auctoritas me in postremã deflectit a te recitatã sententiam. ALEAR. Ex
ordine cognoscendũ erat de Apodyterio/& Palæstra / sed de his in supioribus
sup/& satis dictũ est.Sequit᷑ ut edisseras de peristylo. PAN . Peristylos ut so/
nat manifesta uocabuli nominatio appellatur locus ex omni parte intercolum
Peristylus naribus spatiis circũsæptus στυλος enim Columna interpretat᷑.HER. Me/
mini me ex Vitruuii architectura legisse plura a Stylo conformata nomina.

PANTHEVS. Sũt ædium species quinq; Pignostylos: Areostylos. Systylos. Dystylos. & eustylos. HERMOLAus. Hæ sũt. ALEARDVS. Nec hæ prætereundæ sunt Panthee. PANTHEVS. Si sic libet: edisseram. Erãt enim ædium species a uario colũnationis ordine cognominatæ: quarum prima Pignostylos est a crebris columnis uocata/ cuius intercolũnio unius & dimidiatæ columnæ crassitudo interponi potest/ sicut econtrario Areostylos a rara intercolumnatione: Quapropter nec lapideum/ nec marmoreũ epistylum recipit. sed de materia trabes perpetuas. Systylos uero est in qua duarũ colũnarum crassitudo intercolumnio poterit collocari: hæcq; est ex remissioribus columnis: Sicut & Dystylos: cuius triũ colũnarũ intercolũnari spatio interponit̃ crassitudo Eustylos autem maxime probabilis est: ad usum ad spacium/ & ad firmitatem quæ duas capit crassitudines/ & partem unius quartam: Has sane quinq; ædium species scriptores de architectura recentiores latis uocabulis sic denominarunt. Confertũ/ dispensum/ subconfertũ/ subdispansum: & elegans. ALEARDVS. Fuit hæc mihi non iniucũda ædium enumeratio. sed quẽ dicit Panthee Epistylũ? PANTHEVS. Lapis est perpetuus ab una ad alteram colũnam superimpositus. Quod columnæ imponat̃ dictus. ALEARDVS. His recte a te Panthee declaratis exposcit Ornithõ ut de se uerba facias: PANTHEVS. Faciamus: Ornithon si quidem dicit̃ auiarium ab auibus/ & gallinis quas græci ὀρνίθας appellant/ de quo sic inqt Varro: Primus enĩ ille gradus antiquus maiorũ nostrorũ erat/ in quo essent auiaria duo dũtaxat in plano Coors/ in qua pascebant̃ gallinæ: & earũ fructus erant oua/ & pulli: alter sublimis/ in quo erãt columbæ in turribus/ aut in summa uilla: Cõtra nũc auiaria sunt nomine mutato/ q; uocant̃ Ornithones: quæ Palatũ suaue domini parant/ ut tecta maiora habeant: q; totas uillas/ in qbus stabulantur Turdi/ ac Pauones/ Ornithonis autem ædificium idem auctor capite de turdis accurate faciendũ edocet. Cuius tres describit species: Prima fuerat/ quæ ex saginatis auibus utile lucrum uillico præstabat. Ornithon/ alter erat/ quod auiariũ seclusoriũ appellabant: Quoniam quom idoneas aues sumere uolebant/ ex maiore in hoc minusculum lumine illustriore secludebant. Vnde illi nomen. Tertium fuit animi causa constitutũ/ quale habuit Ornithotrophion. M. Lemius Strabo Brundusii. aut in tusculano Lucullus/ aut quod sub casino Arius a Varrone copiosissime descriptũ. ALEARDVS. Idem est Ornithon: & Ornithotrophion: PANTHEVS. Est Ornithotrophion tñ proprie dicit̃ locus ubi aues pascunt̃ τροφὴν enim græci cibũ pabulũq; appellant: Quandoq; Idem Varro illud Ornithoboscion nominat παρα τεῖν βοσκεῖν qđ est pascere: eodẽ modo Anserũ Auiariũ/ Chenoboscion nominat χὴν enim anser dicitur. Erat insuper Nesotrophion idest anatum auiarium. De quo Varro idem ait. subtus columnarũ Stylobatem est lapis a falere pedem & dodrantem alta. ipsum Falere ad duos pe/

AEdium spẽs. Pignostylos Areostylos Systylos Dystylos Eustylos Confertũ Dispensũ Subconfertũ Subdispansum Elegans Epistylus Ornithon Varro de auiariis Auiaria Ornithonis ędificatio ex Varrone Auiariũ seclusoriũ Ornithotrophion Ornithoboscion Chenoboscion Nesotrophion.

des altum a stagno, Latum ad quinq;: infimo intra falere, & naualia sunt excauata anatum stabula. hæc ille. Nesotrophion igit̃ locus dicitur ubi anates pascuntur: νησσα enim anas appellatur. ALEARDVS. In tuorum auctorum citatione Panthee continue quicquam addis, quod a te edoceri cupiam. PANTHEVS. Quid? ALEARDVS. Nunquam mihi notum fuit: quid falere: quid Stylobates sit. HERMOLAVS. Nec mihi. PANTHEVS. Addam

Falere

& hoc superpondium: Quantum ex Varronis lectione coniitio: erat falere munimentum ex materia in turriculæ morem circa Nesitrophii lacum editum. ex cuius suggesto: ubi solent esse Peripetasmata prodibant aues in stagnum, ac na-

Falæ

Falon

tabant, dictum (ut puto) falere quia testibus Marcello, & Festo Falæ turres dicuntur altæ ab Etruscorum lingua, qui Falon cælum dicunt: hinc deductum Falere affirmare ausim. ALEARDVS. Quadrat isthæc interpretatio. sed

Stylobates

quid de Stylobate? PANTHEVS. Est legere apud Vitruuium in operum fundationibus q; in solido solo ex amplitudine operis parietes extruuntur sub columnas dimidio crassiores, quam Columnæ sunt futuræ: uti firmiora sint in

Sterobates

feriora superioribus: Quæ Sterobates appellanrur. Nam excipiunt onera: Paulo post addit idem Auctor: Extructis autem fundamentis ad libramentum Stylobatæ sunt collocandæ. supra Stylobatis columnæ disponendæ sunt: illis ergo a soliditate nonmen inditum est. σερεος enim solidum dicitur: istis autem q; in eis columna innitatur. βαίνειν inniti ascendereq; est. ALEARDVS. Non unam sed plures Ornithonis species erudite enarrasti Panthee.

Peristerō

Quid de Peristerone? PANTHEVS. Peristerona Columbarium dixerunt. Quoniam Græci περίςερας Columbas nominãt. Quod alio uocabulo

Peristero,

Peristeros herba.

Varro Idem Peristerotrophion appellat: quasi locum ubi Columbæ pascuntur Cuius & formam describit camerata testudine. ALEARDVS. Est & Peristereos herba a Columbis deducens uocabulũ, de qua Plinius sic inquit. Peristereos uocat̃ caule alto, foliato cacumine in alios caules se spargens colũ bis admodũ familiaris, Vnde, & nomen. ALEARDVS. Ea est, quam nostri uerbenacã

Verbenaca:

Peristereō q̃ Hierobotane & Verbenaca.

dictitant. PANTHEVS. Minime. quom Peristereon illa: Peristereos hæc dicat̃: De qbus Dioscorides: & Plinius separatis capitibus scribũt. sed de Peristereone audiamus Pliniũ sic memorantem. Nulla tamen Romanæ Nobilitatis plus habet quam Hierobotane. aliqui Peristereon: nostri Verbenacam uocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus: Hac Iouis mensa uerrit̃: domus purgant̃, lustranturq;. Genera eius duo sũt: foliosa: quam fœminam putant: mas rarioribus foliis. Rami utriusq;, plures, tenues, cubitales, angulosi, folia minora, q̃ quercus: angustioraq; diuisuris maioribus. Flos glaucus, radix longa tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidam non distinguunt. Sed unum omnino genus faciũt. quoniam utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiunt̃ Galli qui præcinũt responsa. sed Magi utiq; circa hanc insaniũt. hac

perunctos impetrare.quæ uellint febres abigere, amicitias conciliare, nulliq; non morbo mederi. ALEARDVS. Ad unam quãq; tuæ narrationis seriem aliquod erroris nubilũ a mente depellis.PANTHEVS. Fuerũt & peristeri/des iuxta Smyrnam teste Plinio insulæ.Quas sic dictas arbitrãdũ est.Quod Colũbaꝝ agminibus abũdarent. Veluti Cunicularia insula ab eodem anima/lium genere dicta.Pithecusæ quoq; a Symiis quas Græci Pithecos uocant. Dracontonesos item Libyes insula a Draconum multitudine, quibus regio ea abundare solet.Nec minus Arctonnesos ab ursorum copia : Sicut Lagusa a leporum uenatu:& Sepiusa a Sepiarum piscatu:Sed ad Peristereonis auia/rium redeamus : In eo nanq; tria Columbarum genera antiqui pascere cõ//sueuerũt agreste quod & saxatile dicebant. Quia in turribus ac columini/bus uillæ a quo appellatæ Columbæ, habitabant. Alterum genus clementi/us est, quod cibo domestico contentum intra limina Ianuæ solet pasci : Ex his duabus stirpibus fit Miscellum tertium genus Eructus causa. ALEAR/DVS. Per pulchra est hæc Columbarum discretio. PANTHEVS. Ad/do aliam eruditionem. quæ ex tempore mihi succurrit. Ex Plauti enim le/ctione didici exponente Festo Columbare quoq; in naui esse locum quendam: Verba sunt Plauti, in scribam Naualem : Non ego te uidi Naualis scriba Columbari impudens : & subdit festus. siue q Columbaria in Naui appellan//tur : ea quibus rem geminent. siue q Columbariorum quæstus temerarius incertusq; est. ALEARDVS. Quis scriba Naualis? PANTHEVS. Idem Festus de eo sic inquit Scriba Naualis qui in Naue apparebat, inter aliud genus scribarum minime dignitatis habebatur, quod periculis quoq; eius ministerium erat obiectum : ALEARDVS. Reliquum est Panthee de Oporotheca: PANTHEVS. Oporothecæ Reconditoria pomorum erant dicta quia οπωραι Poma θηκη Locus repositoriumq; dicitur. In quo Te/ste Varrone conditicia mala in annum seruabant. Oporice etiam medica/mentum, id dicitur, quod ex pomis arborumq; fructibus componitur. Hinc & Oporophylation, Tugurium scilicet:quod in hortis ad pomorum custodiam fit.φυλαττω enim custodio dicitur.ALEARDVS.Non medio/crem sane cæpimus de Isthac expositione uoluptatem : HERMOLAVS. Satis est Alearde de Gymnicorum exercitiis. superest ut tu pro artis medicæ doctrina de alterius exercitationis sudore nobis satisfacias. ALEARDVS. Si ita iubet faciam : Alter autem per exercitium sudor, quanuis sit omnibus facile notus : Tamen multum refert, Quibus horis a quibusq; fieri conue/niat. HERMOLAVS. Ante omnia Alearde id mihi edisseras uelim:quod dudum de exercitationis sudore me suspensum tenet. ALEARDVS : Quid illud est? HERMOLAVS. A Recentioribus Physicis sæpius me audi/

Peristeri/des insulę
Cunicula/ria insulæ
Colũbaꝝ genera
Saxatile
Colũbæ unde
Miscellũ
Colũbare
Scriba nauallis
Oporo/theca
Oporice medica/mentũ
Oporo/phylatiũ

uisse memini / id præcipue attendendum in exercitatione / ut uelox fiat: Citra tamen intentionem / & uiolentiam / desinendumq; esse ad primum sudorem / cur ergo præcipitur / ut his generibus sicci caloris e corpore sudor uberrime eliciatur? ALEARDVS. Non ab re hoc te pulsat dubium: Primum aduertendum est / sudationem non omnibus æque concessam esse: Ea & enim mouetur his quibus humor intus nocens est: Vtilis igitur est neruorum uitio laborantibus / nimiũq; repletis: Datur etiam hæc exercitatio robustioribus qui tamen sine febre sunt: uel initio morbi / uel etiam grauibus morbis tenentur: At in bene se habentibus diuersa est exercitii / Ratio / quam ad corpus seruãdum Cælsus his uerbis custodiendam tradit: Prima eius curatio exercitatio est / quæ semper antecedere cibum debet / in eo / qui minus laborauit / & bene concoxit / ampliori / In eo qui fatigatus est / & minus concoxit: Remissior. Commode uero exercent clara lectio / arma / pila / cursus / ambulatio / atq; non utiq; plana commodior est, si quidem melius ascensus / quoq; & descensus, cũ quadam uarietate corpus moueat / nisi id perquam imbecillum est, melior autem sub diuo / quam in porticu / melior / si caput patit / in sole / quam in umbra / quam pa / rietes / aut uiridaria efficiũt quamq; tecto subest: melior recta / quam flexuosa. Exercitationis autem plerũq; finis debet esse sudor. aut certe lassitudo / quæ citra fatigationem sit: idq; ipsum modo minus / modo magis faciendũ est / ac / ne is / quidem athletarum exemplo / uel certa esse lex. Vel in modicus esse labor debet: Prætermissis igitur uariis exercitii speciebus / quas nostri auctores ad curanda mortalium corpora multis modis tradidere. ex hac sola Cælsi auctoritate cognoscimus / qualis esse debeat corporis integri exercitatio. Quod domestica / & ciuilia tenent. HERMOLAVS. Perquam commoda est hæc exercitii norma / hisq; rationibus omne ambiguitatis uulnus e pectore ampurasti. sed Alearde scire cupio / quod est signum integri corporis, ALEARDVS. Facile ex prædicti auctoris doctrina cognoscere est / hoc scilicet quom quottidie mane Vrina alba / dein ruffa est. illud concoquere / hoc concoxisse significat. Panthee nil de isthac exercitatione profers? PANTHEVS. Clauam de manibus eripuisti. in ea re solum Cælsum habebam auctorem: Tamen in me memoria fallit / succurit Senecæ in facilem exercitationem commendatio. Qui de ea sic inquit: Sunt exercitationes & faciles / & breues / quæ corpus sine mora laxant; Et tempori pareant; Cuius præcipue ratio habenda est / cursus / & cum aliquo pondere manus motæ / & saltus / quod ille qui corpus in altum leuat / gestatio insuper & corpus concutit / & studio non officit. possis legere / possis dictare / possis loqui / possis audire: Quorum nihil nec ambulatio quidem uetat fieri. HERMOLAVS. A Cælso non dissidet Seneca: PANTHEVS. Contra idem auctor corporis sagi/

Quibus mouẽda sudatio

Cælsus de exercitio faciẽdo

Exercitii spẽs plures

Signa integri corporis.

Seneca de facili exercitatione

nam seuerissime detestatur ad Lucillum sic scribens: Stulta est enim/& minime conueniens litterato uiro occupatio exercendi lacertos. & dilatãdi ceruicem & latera firmandi: Quom tibi feliciter sagina cesscerit nec uires unquã optimi bonis/nec pondus æquabis. Adiice nunc q maiore corporis sarcina animus eliditur:& minus agilis est: Itaq quantum potes / circumscribe corpus tuum & animo locum laxa. multa sequuntur incommoda huic deditos curæ: Primum exercitationes / quarum labor spiritum exhaurit / & inhabilem intentioni / ac studiis acrioribus reddit: Deinde copia ciborum subtilitas impeditur. Accedunt pessimæ notæ mancipia in magisterium recepta: homines inter Oleum & uinum occupati / quibus ad uotum dies est actus? si bene desudauerunt / si in locum eius quod effluxit / multum potionis alterius ieiuno gutture ingesserunt. bibere / sudare / uita cardiaci est. HERMOLAVS. Fuit Seneca temperantiæ quam obseruantissimus: ALEARDVS. Fuit Stoicæ sectæ rigidus sectator: PANTHEVS. Ni ueritus sim a uobis damnari prolixitatis / addam / qua acerbitate secet uentri deditos. Quorum mancipia per magisteria gulæ enumerat. HERMOLAVS. Referas uelim. Quando is auctor est: Cuius lectio nulli tedio esse potest: PANTHEVS. Sic inquit seruorum officia percensens. Alius prætiosas aues scindit / & per pectus / & clunes certis ductibus circunferens eruditam manum in frusta excutit: Infœlix / qui uni huic rei uiuit / ut altilia decenter secet / nisi q miserior est. Qui hoc uoluptatis causa docet. Quam qui necessitate dixit: Alius cui conuiuarum censura permissa est. Præstat infœlix & expectat / quos adulatio & in temperantia / aut gulæ / aut linguæ reuocet in Crastinum. Adiice obsonatores / quibus dominici palati noticia subtilis est / q sciũt cuius illum rei sapor excitet. Cuius delectat aspectus: cuius nouitate nauseabundus erigi possit / quid iam ipsa societas fastidiat. Quid illo die esuriat. ALEARDVS. Credimus in quenq̃ nostri quoq æui hanc esse nõ ineptam taxationẽ? HERMOLAVS In Plurimos arbitror. sed ad rem nostram: abs te quæro Alearde. Quid seruandum ab eo cui integrum corpus est. ALEARDVS. Plurima sunt. ut uellicatim ex diuersa medicorum annotatione perlegere. est. PANTHEVS. Non mihi hic deesse uelim Hermolae / nec præoccupanti Aleardo (bona tamen eius uenia) locum dabo: ALEARDVS. Facesso Panthee / tu dic. PANTHEVS. Compendiosam uitæ ad rectã ualitudinẽ normã in unũ coegit. Cælsus ad hũc modũ scribens. Sanus inqt homo qui & bene ualet & suæ spontis est: nullis obligare se legibus debet / ac neq medico / neq alipta egere. Heus Aliarde: audis: ALEARDVS. Recte inquit curandum esse / non egeas: sed quom egeas qd? sed perge. PANTHEVS. Subdit auctor: Hunc oportet habere uarium uitæ genus / modo ruri esse / modo

Cõtra corpore saginatos.

Cõtra dedicos uẽtri.

Quid seruãdũ hoĩ sano

in urbe/ sæpiusq; in agro: Nauigare uenari: quiescere interdum/ sed frequentius se exercere/ si quidem ignauia corpus hebetat/ labor firmat/ illa maturam senectutem/ hic longam adolescentiam reddit: Prodest etiam nullum cibi genus fugere/ quo populus utatur. interdum in conuiuio esse interdum ab eo se retrahere: modo plus iusto: modo non amplius assumere: bis die potius/ quam semel cibum capere. & semper quam plurimum/ dummodo hunc concoquat. Sed huius generis exercitationes/ cibiq; necessarii sũt. sic athlætici superuacui: nam & intermissus propter ciuiles aliquas necessitates ordo exercitationis corpus affligit: & ea corpora quæ more eorum repleta sũt celerrime/ & senescũt/ ægrotant. HERMOLAVS. Optima est institutio ad salutem contuendam. ALEARDVS. Tenes Panthee memoria quid ille catholicos obseruandum doceat in singula anni parte: PANTHEVS. Ni fallor/ Teneo: sed uereor ne longiuscula sit repetitio. HERMOLAVS. Nil aures fatigat/ quod animum uoluptate adlectet: PANTHEVS. Inquit ille tempus anni considerari oportet. Hyeme plus esse conuenit/ minus/ sed meracius bibere: multo pane uti/ carne potius elixa/ modice oleribus. semel cibum capere/ nisi si minus uenter astrictus est. si prandet aliquis/ utilius est exiguum aliquid/ & ipsum sine carne sine potione sumere/ eo tempore anni calidis omnibus utendum est/ uel calorem mouentibus: Venus tum non æque pernitiosa est. At uere paulum cibo demendum est: adiiciendumq; potioni: sed dilutius tamen bibendum est: magis carne utendum magis oleribus: Transeundum paulatim ad assa ab elixis: Venus eo tempore anni tutissima est; Aestate uero/ & potione/ & cibo sæpius eget. ideo prandere quoq; commodum est: eo tempore aptissima sunt & caro/ & olus potiusquam dilutissima: ut & sitim tollat/ nec corpus intendat: Frigida lauatio carro assa/ frigidi cibi/ uel qui refrigerent: ut sæpius autem cibo utendum/ sic exiguo. Per Autumnum propter cœli uarietatem periculum maximum est: itaq; neq; sine ueste/ neq; sine calciamentis prodire oportet/ præcipueq; diebus frigidioribus: neq; sub diuo/ nocte dormire/ aut certe bene operiri: Cibo uero iam paulo pleniore uti licet/ minus/ sed meratius bibere: Poma nocere quidam putant/ quæ immodice toto die plerũq; sic sumuntur/ ne quid ex densiore cibo remittatur/ ita non hæc. sed consumatio omnium nocet: Ex quibus in nullo tamen minus quam in his noxa est/ sed his uti non sæpius/ quam alio cibo non conuenit: Deniq; aliquid densiori cibo quem hic accedit/ necessariũ est demi: Neq; æstate/ neq; autũno utilis uenus est: Tolerabilior per autumnum: æstate/ in totum/ si fieri potest abstinendum. HERMOLAVS. Hæc Cælsi ad uiuendũ norma strictim enarrata/ perq̃ belle placet. Cæterũ post eaq̃ satis superq; de facticiis Balneariis ultro citroq; relatũ est. superest/ ut de naturalibus thermis: quarũ inter nos fuit cõtentionis exordiũ/ Alearde edisseras:

Quid seruandũ in uita tpe hyemis

Quid tpe ueris

Quid tpe Aestati.

Quid tpe autũni

ALEARDVS. In me nulla eſt mora. ſed uereor Hermolae nos potius incli/nata iam ueſpere deſeret q̃ prolixa de natiuis ſtagnis diſputatio. PANTHE/VS. Præſtat igit̃ ut in ſequentem lucẽ eam pertractandã longiore ocio ſerue/mus. HERMOLAVS. Sic tibi uidet̃ Alearde? ALEARDVS. Conuenio cũ Pantheo. PANTHEVS. Mihi hæc q̃ gratiſſima eſt decraſtinatio: dabit̃ enim ſpaciũ ad lucubrandũ. Q ua paratior in campũ deſcẽdã / ut cũ Aleardo æquo marte ſtare poſſim: ALEARDVS. Te Panthee accinctũ aduelitationem fu/turam expecto: PANTHEVS. Promptus adero / mecũq; eos adducã in aciem proceres / anteſignanoſq;: Q uibus difficile reſiſtes. & ſi non uiribus ualuero: ſal tem armatoꝝ numero te ſuperare contendam.

Tertii Diei Disceptatio de Thermis Generaliter, & de Fontibus Caldaria/nis specialiter. Eidem Interlocutoribus incipit.

ALEARDVS

HERI Hermolae ad spirantem auram non iniucundam de Balneariis facticiis disputationem magna cũ uoluptate per soluimus. Vis hodie in anteriore area ad piscinæ marginẽ sub Pampineis uitium umbraculis uiridi gramine sedentes quod restat de thermis naturalibus explicemus. HERMOLAVS. Immo suadet, inuitatq; genialis loci amœnitas. ALEARDVS. Ex cœnatione (si libet) in paratam stationem descẽdamus. HERMOLAVS. Eamus, en q̃ uoluptario sub frondiũ tegmẽto consedimus. Eia Alearde, tua dicendi exordia expectamus. in te omnium ora conuersa sũt: a te depẽdemus. ALEARDVS. Hæ partes sunt Panthei, q̃ hesterna abitione pollicitus fuerat, se affuturũ in disputatiõe ex lucubratiũcula longe paratũ, ali qd ne noui attulisti? PANTHEus. Afferã, q̃ forte nõ putasti: & tibi ꝑter spem eueniet: auctoritatibus. n. magnoꝶ nominũ succenturiatus uenio. ALEARDVS. Hui ampulatis uerbis me pene territas: ALEARDVS. Euolui ego quoq; nõ postremos philosophiæ scriptores: AL. Heus placet, sed quos? Pytha/gorã fortassis, an Platonẽ? an Aristotelẽ. PANTHEVS. Præter hos nõ putas & nostros auctores aliq̃n philosophari. ALEARDVS. Qui quæso sũt? Cedo PANTHEVS. Audies inter alios Senecã seruata latini sermonis maiestate, aliosq; nõ extremæ notæ auctores philosophãtes: ALE. Rei mihi insolitæ gra/tissimas aures ꝑstabo: Sed Hermolae Iã pagamus q̃ fuit inter te & Pãtheũ de Thermis naturalibus q̃stio. HERMOLAVS. Cupio. admirabamur sup oĩa inscrutabile naturæ secretũ: quonã fiat mõ, ut tanta aquaꝶ uis cauernoso terræ cõceptaculo cõdẽset: Vnde tot fontes indeficientes fluminaq; ꝑpetuo scaturiãt defluãtq;: qua ue ex causa alibi gelidæ, alibi calentes prorũpant undæ: Quę ope medica oĩbus pene ęgritudinũ morbis auxilient. ALEARDVS. Ea quæ stio Hermolae nõ mõ uestros animos, Veꝶ omniũ philosophantiũ dudũ pul/sauit, Qui ĩnumerabiles de hac re ꝑspicaci ingenio reddere conati sũt rõnes: Veꝶ nos potiores tñ ut in promptu erunt recensebimus: PANTHEVS. An nuo libenter Alearde te primũ tuos recitare philosophos: ut mihi deinde copia det in altero cornu Oratoꝶ, & poetaꝶ explicare præmunitas alas. ALEAR/DVS. Esto. ut libet Panthee. Sed qd cũ Oratoribus poetisq; hæc philosophi/ca congressio? succumbet tua leuioris armaturæ manus, nec graues Heroum ictus tolerare quibit. PANTHEVS. Iam iam uidebimus: HERMOLAVS Nescio Panthee an uires suppeditabunt animo. Sed iam Alearde ineas duellũ & de fluuiorum primordiis tuas extrue cateruas. ALEARDVS. Autumant oẽs sanioris doctrinæ philosophi montiũ cauernas locũ generatiõis ꝑstare flu

Fontiũ & fluminũ generatio

minibus. Montes nãq; concauitates ſpongioſas, lateraq; ſaxoſa habentes. Frigiditatis largã copiam afferũt, ex qua facillime aqueus humor creat̃. HER. Hoc difficile creditu uidet̃. ALE. Rem præ oculis manifeſtario exẽplo proponũt. Aiũt enim ſicut in diuerſis partibus aeris generant̃ nubeculæ: Quæ plures reſoluunt̃ in gutas: & cõglobatæ faciũt pluuiaꝝ initiũ: ſic in uariis montiũ partibus ex uapore incluſo agente frigiditate, nubes procreant̃: quæ in unũ aggregatæ reſoluunt̃ in diuerſaꝝ uenaꝝ, principia: & concurrentes ad montis interna cõceptacula faciũt fluuioꝝ, atq; fontiũ grandiores lacunas. PAN. Cateruatim ingreſſus eſt pugnã Aleardus, ut me abſterreret philoſophoꝝ turmis, ego unico primopilari frætus Seneca: Promam qđ ille in naturalibus q̃ſtionibus eãdem pene ſentẽtiã ſcribat: ut dignoſcatis q̃tũ mihi profuerit una noctis lucubratio. ALE. Heus Panthee tibi gratulor: ex poeta te breui cõſumatũ (uel una ut aiũt nocte ad boleti exẽplar) exortũ eſſe philoſophũ. HER. Audiamus igr̃ Pantheũ. PAN. Sic Seneca: Aiũt habere terram intra ſe concauos receſſus, & multũ ſpiritus, Qui neceſſario frigeſcit, graui umbra præſſus, deinde piger & immotus, quũ in ſe deſiit, fere conuertit̃, queãdmodũ ſupra nos mutatio aeris imbrem facit, ita infra terram flumen, at ſupra nos nõ poteſt ſtare ſegnis diu, & grauis: aliq̃n enim ſole tenuat̃: aliquando uentis expandit̃, itaq; interualla magna imbribus ſunt: Sub terra uero qcq̃d eſt, quod illũ in aquam conuertat, idem ſemper eſt, umbra perpetua: Frigus æternũ: in extricata denſitas. ſemper ergo præbebit fonti, & flumini cauſas. HER. Vterq; ẽ ad punctũ directus lãceæ ictus, at Seneca ornatioribus, pollicioribuſq; Ephippiis conſpicuus in aciem prodiit: ALE. Fateor, at nos phalerata iſthæc uerba minimi facimus modo feriat quocũq; direxerit arcus. PAN. Videor tibi Alearde optimũ ſe legiſſe in philoſophia præceptorem, q. me unius inſtructione ex poetaꝝ cultore, fecit nõ ſegnem philoſophiæ ſectatorẽ: ALE. Optimũ inq̃, & minimo aeris temporiſq; diſpendio. PAN. Iam mihi applaudo: ut animoſior ad hanc profeſſionẽ inſurgam. HER. Forſitã tibi aliud eſt de hac re Panthee: PAN. Alia mihi eſt eiuſdem auctoris, q̃ ſubnectam non priori diſſonam, ſententia: ALE. Euge, ede Pãthee: PAN. Ait ille: Quidam exiſtimant, ꝙ in exteriori parte terraꝝ paludes iaceant: magniq; & nauigabiles latus: Queãdmodũ ingenti ſpacio terræ porrecta ſunt maria infuſa uallibus: ſic interiora terraꝝ abundare aquis dulcibus, nec minus illic ſtagnare q̃ apud nos Oceanũ, & ſi nõ eius ĩmo collatiuus, quia plus terra in altũ patet, ergo ex illa profunda iſti amnes egerunt̃, quos, quid miraris ſi terra detractos nõ ſentit, quom adiectos Maria nõ ſentiant: HER. Plurimũ Panthee Aleardo debes, q te ſua excitatione in profeſſionem a te alienã non paꝝ profeciſſe coegit: Sed ad rem noſtram: qđ eſt, ꝙ acceſſionem fluminũ Maria nõ ſentiũt: ꝙ æque detrimentũ exeuntiũ terra nõ ſentit: PAN. Poſtea q̃ me non philoſophantem, ſed philoſophos recitantem audire uos oblectat, ut

Seneca đ origie fontiũ

pote qui fœnisiciã Aleardi/ sicilimentaq; colligam/ prgam sæpius nostrũ rei te rare Senecã. Qui huic respondet admirationi sic inqens: Quidam iudicãt terram qcqd aquarum emiserit/ rursus recipere: & ob hoc Maria non crescere: qa qđ influxit/ nõ in suũ uertũt/ sed protinus reddũt/ occulto enim itinere terras subit sed palam euenit. secreto reuertit. Tolliturq; in transitu mare/ qđ pmultiplices terrarum anfractus uerberatũ amaritudinem ponit/ & saporis uarietatem & prauitatẽ intenta sui uarietate/ exuit/ & in sinceram aquã transit. HER. Reddũt ne aliam philosophi rationem & fluuiorum principiis? ALE. Reddũt/ & alias plures/ sed hanc præcipue: Quod uapor eleuatus in mediũ aera/ Solis ac aliorum siderum calore conuertit in aquã ui frigidi cõdensantis/ & per pluuiam decidit ad ima: Descendensq; per rimas in montiũ recessus/ dat fluuiis/ & fontibus principiũ. quod satis credibile uidet/ quom hyeme propter iuges pluuias/ nõ se aluēis flũina recipiant. Rursus æstate hymbriũ penuria/ plurimũ minuant. HER. Licet applaudat hæc ratio/ nõ tamen mihi credibilis fit: PAN. Illam recitat & Seneca ut eandem ueris argumentis refellat: sic inquit ille: Quidam existimãt quicqd ex hymbribus terra concipit/ uel in flumina/ uel ad illam rursus emittere/ & hoc argumenti loco ponũt/ q paucissima flumina in his sunt locis/ quibus rarus est hymber: Ideo siccas aiũt Aethiopiæ solitudines esse. Paucosq; inueniri in interiore Aphrica fontes/ quia feruida natura cœli sit: & pene super æstiua: Squalidæ itaq; sine arbore/ sine cultore harenæ iacẽt raris hymbribus sparsæ/ quos statim combibũt. At contra constat Germaniam/ Galliãq;/ & proximã Italiam ab illis/ abũdare riuis/ & fluminibus: Quia cœlo humido utunt/ & nec æstas hymbribus caret. Quam rationẽ multis argumẽtis/ idem auctor reprobat. sed de multis unũ potissimũ recitabimus: Primũ exẽplo fieri posse negat: quom diligentes uinearum fossores affirment. nullã pluuiam esse tam magnam/ quæ terram ultra decem in altitudinem pedes madefaciat. omnisq; humor intra primã crustam consumit. nec in inferiora descendit. HER. Mouet me facillime hæc ex fossoribus asseueratio. ALE. Quã solida est. PAN. Ni uerear uobis nimiũ philosophari/ recenseam duas eiusdem auctores opiniones/ quæ mihi de aquarum initiis longe uerissime uident: ALE. Refer Panthee. Tuos iam libenter Oratores philosophantes audio/ quos nõ rebarde rerum principiis tã accurate inuestigare licet eos de morum censuris multa diserte disputãtes sępius legerim/ iam sub tuis uexillis milito: HER. Heus tam cito transfuga factus es? ALE. Pro Pantheo uictoriã cerno: PAN. Sapiẽtis est/ accõmodare uela uentis: sed ad rem/ sic inquit. Seneca de aquarum principiis. Adiicias etiam/ q fiunt oĩa ex omnibus. ex aqua aere/ ex aere aqua. Ignis ex aere/ ex igne aere: Quare ergo ex terra nõ fiat aqua? quæ si in alia mutabis est: & in aquã: imo maxime in hanc: utraq; enim cognita res est/ utraq; grauis/ uraq; densa/ utraq; ad extremũ mũdi cõpulsa. Ex aqua terra fit. Cur nõ aqua ex terra? HER. Pulcherrima/ me

Cur mare nõ sentit fluminũ accessionem

Alia rõ de fluuiorum pricipiis.

Senecæ eađ ratio.

Deus adiuuet/ex cõmutabili naturæ rõne argumentatio.huic reiectis oĩbus ad hæreo.ALE.Adhęrendũ est.qñquidẽ hęc una uerissima sit rõ:PAN.Quid di cas Alearde:si poetas quos fabulosos appellare soletis/hoc idẽ decantantes adducam:ALEARDVS.Quid ni?Quid æque iucundius/q̃ audire poetam: Carminibus philosophãtem:PAN.Audi ergo Ouidiũ philosophicæ canentẽ:

Quatuor æternus genitalia corpora mundus
Continet.ex illis duo sunt onerosa/suoq;
Pondere in inferius tellus/atq; unda feruntur.
Et totidem grauitate carent.nulloq; præmente
Alta petunt/aer atq; aere purior ignis.
Quæ q̃q̃ spatio distant/tamen omnia fiunt
Ex ipsis.& in ipsa cadunt/resolutaq; tellus
In liquidas rarescit aquas:tenuatur in auras.
Aeraq; humor abit/dempto quoq; pondere rursus
Insuperos aer tenuissimus emicat ignes:
Inde retro redeunt/idemq; retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit
Hinc in aquas/tellus glomerata cogitur unda:
Nec species sua cuiq; manet/rerumq; nouatrix
Ex aliis alias reddit natura figuras.

Ouidi⁹ de alterna elementorꝫ mutatiõe

HER.Laudãda est in Seneca signata pedestris sermonis grauitas.at laudabilior est in Nasone philosophãdi ex prõpta p carmina facilitas:ALE.Vera narras.PAN.Vultis extremã addã de fluminũ origine Senecę sniam?ALE.Rogamus:PAN.Plura de ea locutus demũ sic inqt:Flumen nãq; facit copia/cursusq; aquę:Aquę dico pennis.Ergo q̃ris a me qũo aquę fiãt ĩterrogabo inuicẽ qũo aer fiat/aut terra/sed si in reꝝ natura elemẽta sũt quatuor/nõ p̃t interrogari uñ aqua fiat/quarta.n.naturę ps est.Quid ergo mireris si reꝝ naturę tã magna portio/p̃t ex se semp effũdere?Qũo aer/& ipa quarta pars mũdi uẽtos/& aurã mouet/sic aqua riuos/& flũina/si uẽtus est fluẽs aer & flumen est fluẽs aq̃ satis & multũ uiriũ illi dedi:quom dixi elemẽtũ est:ĩtelligas qđ ab illo pficiscit̃ nõ posse deficire.aqua(ut thales ait)ualẽtissimũ elemẽtũ est.Primũ hoc fuisse putat/ex hoc surrexisse oĩa.HER.Hæc extrema Senecę rõ omniũ philosophãtiũ ora cõclusit:supfluasq; de hac re iactatas ambages æterna naturę moderatiõe resecauit.Iã satis de aquaꝝ prĩcipiis:Sed alia mihi insurgit scitu digna(ut arbitror(dubitatio:ALE.Quę?HER.Si ppetuę sũt cãę:qbus flumina oriũt̃ ac fontes.q̃re aliqñ siccãt̃/aliqñ qbus nõ fuerũt locis exeũt?ALE.Nostri auctores reddidere nõ reiiciẽdas rõnes/& lõga reꝝ serie recolẽdas/uelim Pãtheũ breui sui cẽturiõis cõpẽdio tibi satisfactũ iri.PAN.Neq; ĩ tactũ hoc p̃terit ille/sic dicẽs.Sępe motu terraꝝ itinera turbãt̃:& ruina ĩterscindit cursus aqs?q̃ recẽ

Senecæ extrema ratio

Senecæ rõ quare flumina aliqñ siccant̃

tes/& nouos exitus quærunt. & aliquo impetu faciunt.aut ipsius quassatione terræ aliunde alio transferuntur. apud nos solet euenire / ut amisso canali suo flumina primum refundantur.deinde/quia perdiderunt uiam faciãt:ut ait accidisse Theophrastus incoritus monte/in quo post terrarum motum/noua uis fontium emersit: ALEARDVS. Hæc est una philosophantium sententia. PANTHEVS; Est & poetarum insuper.ALEARDVS. Cuius? PANTHEVS.Tui Nasonis/qui sic inquit.

Q uęq; sitim tulerant/stagnata paludibus hument.
Hic fontes natura nouos emisit/& illic
Clausit/& antiquis tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt/aut excæcata residunt:

ALEARDVS. Vt uideo prisci poetæ non modo meram poeticẽ/sed & Physicen mira ingenii facilitate professi sunt: PANTHEVS. .Non has modo sed omnis honestas artes studiosissime excoluere: HERMOLAVS. Primam dubitationem ultroq; citroq; allatis in mediũ sententiis enodauimus.Facessat illa:& in aciem descendat altera: ALEARDVS. Q uæ fuit Hermolae? HERMOLAVS. Hęc est/cur aquæ alibi frigidæ alibi tepidiores exeant: Tuũ est igitur Aletarde hoc nobis/quom natura sit occultũ/aperire.ALEARDVS. Q uãdo quidem sic iubes aperiam ex nostro℞ auctorum sententia:Ingenitam esse omnibus aquis frigiditatem nemo est/ qui ambigat: Tum sui ipsius testimonio:Tũ quia quom uirtute frigidi generent̃:ut supra memorauimus in liquido est/naturaliter oẽs aquas gelidas eẽ:Hæq; ex fontibus gelidæ scaturiũt:HERMOLAVS.Nullis ad hoc indigemus testibus/sed quærimus quonã ignis fomento alia qua ue arte calefactæ ex terræ uisceribus ad superna ebuliant.ALE.Hoc opus hic labor est.PAN.At Vitruuius sine uerbo℞ inuolucro rẽ aptissimã facit dicẽs.Neq;.n.calidæ aquæ est ulla ꝓprietas.sed frigida aqua quom incidit ꝑcurrẽs in ardentẽ locũ efferuescit.& ꝑcalefacta egredit̃ ꝑ uenas extra terrã:Ideo diutius nõ põt ꝑmanere/sed breui spatio fit frigida:Nãq; si naturaliter eẽt calida nõ refrigeraret̃ calor eius:ALE.Strictim / & rõnabilr̃ Vitruuius:Nõ tñ quibus id fiat modis aperit/quare q̃ nostri maiores solerti ingenio excogitauere/nõ reticebo:cãm igit̃ huius effectus duplicẽ reddiderũt:una est q̃ metallo℞ materiã ꝑcreat/& lapidũ in aliqbus locis:in aliis est uirtus generatiua/sicut Naptæ & sulphuris/q̃ est materia facilis ad generãdũ. Et ideo cõsũpta indesinẽter generat̃:ut pluribus in locis par est uidere. HER. Sed priusq̃ longius progrediamur/scire abs te uelim quales sint diuerso℞ metallo℞ in terræ uisceribus uenæ?PAN.Q uom hoc signãter ab Seneca descriptũ sit/Post habendos tuos philosophos arbitror:ALE: Senecæ cedendũ est.q rõnibus sermonisq; uenustate cæteros antecellit:HER.Nõ falso sentis: PAN. Sic ille inquit.Placet natura regi terrã/& quidẽ ad nostro℞ corpo℞ exemplar.

Aquas naturalr̃ eẽ frigidas

Q uare aquæ sub terra calefiant.

Comparatio terræ ad corpus humanũ.

In quibus & uenæ sunt.& Arteriæ / illæ sanguinis / hæ spiritus receptacula/in terra quoq; sunt alia itinera.per quæ aq̃ alia per quæ spiritus currit.adeo quæ ad similitudinem illam humanoꝝ corporum natura uel Deus formauit/ut maiores quoq; nostri aquarum appellauerint uenas/sed in nobis non tantum sanguinis est:sed multa genera humoris.Alia necessarii/alia corrupti/ac paulo pinguioris.In capite Cerebrum.in ossibus medullæ/muci/saliuæq;/& lacrymæ/& quoddam additũ articulis/per quod citius flectãt᷑ ex lubrico/sic in terra quoq; sunt humoris genera complura.quædam quæ naturę durent᷑.Huic est omnis metalloꝝ humus ex quibus aurum argentumq; petitur auaritia.& quæ in lapidem ex liquore uertuntur.In quibusdam uero locis terra/humorq; liquescit sicut bitumen & cætera his similia.HERMOLAVS.Non potuit conuenientior excogitari a Seneca consimilitudo:PAN. Diuersis uerbis eandem refert Vitruuius sententiam / quam nec uos audire pigeat.HERMOLAVS . Immo in medium afferenda est : PANTHEVS . Sic ille : Quom hæc tanta uarietas sit disparibus rebus natura distributa quod humanum corpus est/ ex aliqua parte terrenum:in eo autem multa genera sunt humoris : uti sanguinis Lactis.sudoris.urinæ.lacrymaꝝ.Ergo si in parua particula terræ tanta discre/pãtia inuenit᷑ sapoꝝ:nõ est mirandũ.si tanta in magnitudine terrę innumerabiles succorum reperiuntur uarietates : per quarum uenas aquæ uis percurrens tincta peruenit ad fontium egressus / & ita ex eo dispares/uariiq; perficiuntur in propriis generibus fontes propter locorum discrepantiam & regionum qualitatis / Terrarumq; dissimiles proprietates : ALEARDVS . Vterque recte de isthac consimilitudinẽ/sed redeo ad alteram causam/quæ inflammat materiam generatam:Hæc triplex est:Vna quidem motus uaporis terrei/ qui calidus/& siccus ignescit/sicut uapor de nube egrediens.Secũda causa est/ motus uenti ingressi in concauitatem/ubi est materia per terræ porros/qui suo motu incendunt:Tertia uero est/compressio caloris impressi terræ/& quæ radiis solis/& uirtute alicuius frigidi circunstantis /& augentis calorem/inflammat materiam loci:Igitur materia sic accensa/si trãseat per eam aqua/ Tũc calescit/& feruens egreditur:Si uero/in eo loco non sit aquæ transitus/& ibidem sit crater aliquis/ut in Aetna/& Aeoliis:Tunc apparent ignes:Quibus si admixtũ sit quicquam humiditatis/fumus teter egreditur:PANTHEVS. Nõ pigeat uos audire quæso qd de hoc noster sentiat/Seneca.HERMOLAVS. Nusquam tam eminentis auctoris lectio ullum tædium afferre potest: ALEARDVS.Quam libenter arrigo aures ad Senecæ nomen :PANTHEVS. Sic inquit : Empedocles existimat ignibus / quos multis locis terra opertos tegit aquam calescere si subditi sunt solo / per quod aquis incursus est : Facere solemus dracones/& miliaria/ & complures formas ĩ qbus ære phystulas tingimus/ꝓ decliue fundatas/ut sępe eũdẽ ignẽ ambiẽs aqua p tm̃ fluat spatii

Eadẽ ex Vitruuio cõsilĩtudo

Aqua quibꝰ modis calefiat sb terra

Senecæ ratio

q̃tũ efficiẽdo calori sat ẽ frigida igr̃ inerat effluit calida. Idẽ fieri sub terra existimat Empedocles, qđ nõ falli credebat in qbus balnearia sine igne calefiũt: spiritꝰ ĩ illa feruẽs loco ęstuãti ĩfũdit̃. Hic p imos lapsus nõ aliter q̃ igne subdito, Parietes, & uasa balnei calefacit, oĩs deniq; frigida trãsitu mutat̃ in calidã: Q uidã existimãt p loca sulphure plena uel introeũtes aquas calẽtes bñficio materię pfluũt, trahere, qđ ipso odore, gustuq; testãt̃, Reddũt. n. q̃litatẽ eius, qua caluere materiæ. ALE. Oĩa doctissime tuus explicat Seneca: PAN. Sed qd dicas si adducã Vitruuiũ ab hac opĩone nõ deuiantẽ? HER. Q uid Vitruuio architectãti cũ naturaliũ reꝝ disertatiõe? PAN. Q uid? Audi q̃ planissime de aquis calidis reddat rõnẽ: Sic. n. ait. Sũt aũt nõ nulli fontes calidi e qbus pfluit aqua sapore optimo, q̃ ita in potiõe suauis est uti nec fontinalis a camęnis, nec martia saliẽs desideret̃: Hęc aũt a natura pficiunt̃. his rõnibus: Q uom in imo p alumẽ, aut bitumẽ, seu sulphur, ignis excitat̃ ardore pcãdefacit terrã q̃ est supra se aut feruidũ. emitit in supiora loca uaporẽ: Et ita si qui, in his locis, q sũt supra fontes, dulcis aquę nascũt̃. offensi eo uapore efferuescũt inter uenas. & ita pfluunt incorrupto sapore. HER. Hęc sufficiãt de aqs ex materia calẽtibus. ALE. Sat est: PAN. Si ueniã datis nõ mõ ad ornatũ, ueꝝ ad cõprobationẽ duas explicabo poetaꝝ: & oratoꝝ alas, q̃ se, se, ostentãdo incredibilẽ afferãt uoluptatẽ. HER. Dic Pãthee ne tuę lucubratiõis oleũ amiseris. PAN. Primũ citabo apuleiũ nõ mõ disertissimũ oratorẽ ueꝝ pspicatissimũ in oĩ philosophia indagatorẽ: Q ui unito in libello de mũdo sic inqt: Sed nõ aquaꝝ tm̃ mõ tellus in se habet fontes, ueꝝ spiritu & igni fœcũda est: nã qdã sub terra occulti sũt spiritus, efflãtes incendia itidẽ suspirãt. Illi ẽtiq terrę secretariis cõtinent̃ pterũtes aquas uaporãt, & pdũt: longinquitate. n. flamę tepidiores aquas reddũt. uicinia feruẽtiores. HER. Hæc est Apuleii optima astipulatio. PAN. Sed & lucretius, qui uetustam latini sermonis maiestatem redolet, nõ minore sui carminis asseueratione philosophãdo, huic suffragat̃ opinioni in hũc modũ canens:

Principio tellus habet in se corpora prima
Vnde mare immensum uoluentes frigora fontes
Assidue reuomunt. habet ignes, unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ:
Ex imis uero furit ignibus impetus ætnæ
Tum porro nitidas fruges arbustaq; læta
Gentibus humanis habet, unde extollere possit,
Vnde etiam fluuios, frondes, & pabula læta
Montiuago generi possit præbere ferarum

HER. Visus sum audire poetã potius de reꝝ naturę philosophãtẽ, q̃ carmina dulci lyra meditãtẽ? PAN. Ex philosophicis q̃stionibus totus constat. Sed oĩa ignibus plena eẽ attestãtẽ audiamus. M. maniliũ, q ĩ astronomica sua canit sic:

Vitruuiũ de fontibꝰ calidis

Apulei de fontibꝰ calidis

Lucretiꝰ de igne subterraneo

Sunt autem cunctis permixti partibus ignis — M.Manilius ꝺ igne
Qui grauidas habitant fabricantes flumina nubes:
Et penetrant terras: Aetnamq; imitantur olympo:
Et calidas reddūt ipsis in fontibus undas.
Ac silice indura: uiridiq; in cortice sedem
Inueniunt: quom silua sibi collisa crematur:
Ignibus usq; adeo natura est omnis abundans:

ALE. Sūt tibi in promptu Panthee auctores tui q de Aetnæo incendio quicq̄ memorēt: PAN. Sūt certe plures: sed præter illos prius audiamus Geographū Stabonē de eo sic referentē: Ex longa uero in Aetna creditū est obseruatione flāmas flatibus cōcitari: Quibus cessantibus: cessant & flāmæ: nec uero id rōne carent: Venti.n.e marinis exhalatiōibus captātes originē & generant: & nutriunt adeo ut de cognata materia: accidentiq; ignis incensus spectatores ipos mirari nō sint. HER. Physica ē Strabonis de ætnæis flāmis recitata rō. PAN. Nō minus rationi consentaneā enarrat Iustinus: sic de illis graphice memorās Est aūt ipsa siciliç terra tenuis: ac fragilis: & cauernis qbusdā: fistulisq; ita penetrabilis: ut uentoꝝ tota ferme flatibus patrat: necnō & ignibus generādis: nutriendisq; soli ipsius ui. Quippe intrinsecus stratū sulphure: & bitumine tradit: Quę res facit: ut spiritu cū igne inter interiora luctant: frequenter & cōpluribus locis nūc flāmas: nūc uaporē: nūc fumū eructet: Inde deniq; ætnæ mōtis p tot sæcula durat incendiū. & ubi acrior p spiramēta cauernaꝝ uētus incubuit. Harenaꝝ moles egerunt. Et Paulopost addit. Eadē cā ēt ætnæ mōtis ꝑpetuos ignes facit: Nā aquaꝝ ille cōcursus raptū secū spiritū in imū fūdū trahit. atq; ibi suffocatū tā diu tenet. Donec p spiramēta terrę diffusus nutrimēta ignis incendat: ALE. Qm̄ Panthęe in hac snīa poetas tibi nō deesse puto. q tuę asseueratiōi applaudāt hos referas q̄so: ut carmine aliquādiu recreemur. PAN. Qm̄ sic tibi libet: referā lubentissime: mō ānuat Hermolaus. HER. Annuo facillime mō irritātes illoꝝ illecebras fugites. PAN. Id facile fugiā: sed magis uereor: ne fortassis ambitiosior uobis uidear: & nimius in citādis testimoniis dephēdar. ALE. Minime: PAN. Primū igit honoris grā uetustiorē citabo Lucretiū: q ꝺ ętnęo icēdio talia nō inscite: sed ex philosophiæ fontib⁹ hęc carmīe depromit:

— Strabo ꝺ Aetnæo incendio
— Iustinus ꝺ eodē incēdio

Nunc ratio quæ sit perfauces montis ut ætnæ — Lucretius de ætnæo incēdio
Expirent ignes interdum turbine tanto.
Expediam primum totius sub caua montis
Et natura ferens silicum subfulta cauernis:
Omnibus est porro in spæluncis uentus: & aer:
Ventus enim fit: ubi est: agitando parcitus aer.
Hic ubi percaluit: calefecitq; omnia circum
Saxa furens: qua contingit: terramq; & ab ollis

Excussit calidū flammis uelocibus ignem.
Tollit se/ac rectis ita faucibus eiicit alte
Fecitq; ardorem longe/longeq; fauillam.
Diffluere:& crassa uoluit caligine fumum
Extruditq; simul mirando pondere saxa.
Nec dubites quin hæc animai turbine siluis/
Præterea ex parte magna mare montis ad eius
Radices frangit fluctus/æstumq; resoluit:
Ex hoc usq; mari spæluncæ montis ad altas
Perueniunt subter fauces/hac ire fatendum est.
Et penetrare uia penitus res cogit aperto:
Atq; afflare foras/ideoq; extollere flammam/
Saxaq; subuectare/& harenæ tollere nymbos
In summo sunt uertice crateres uelut ipsi
Nominitant/sed nos fauces perhibemus/& ora:

ALEARDVS. Mirum in modū perplacet hæc uetusta dicendi simplicitas: PANTHEVS. Velim pelignam facilitatem tersiore carmine nō surdioribus attendas auribus. Qui de Aetnæis flammis sic concinit:

Ouidius d̄ Aetnęo incendio.

Nec quæ sulphureis ardet fornacibus Aetna
Ignea semper erit/neq; enim fuit ignea semper
Nam siue est animal tellus/& uiuit/habetq;
Spiramenta locis flammam exhalantia multis
Spirandi mutare uias:quotiensq; mouetur
Has finire potest/illas aperire cauernas.
Siue leues imis uenti cohibentur in antris/
Saxaq; cum saxis/& habentem semina flammæ
Materiam iactant:ea concipit ignibus ignem.
Antra relinquentur sedatis frigida uentis
Siue bitumineæ rapiunt incendia uires
Lutea ue exiguis ardescunt sulphura fumis:

ALEARDVS. Inter reliquos uates/quos tamen rarius perlego/ Plurimū me suo lepido ingenio delectat Naso noster. HER. Delector magis/ego/q metrica norma districti tanta carminū facilitate naturæ secrera peruestigando decātent. PAN. Vt maior uobis accrescat oblectatio. nō pigeat audire quod subnectam. Quid scilicet rapinæ tartareæ decantator Claudianus ferrugineā Sicani æstus exhalationem lamentabili calamo depingens concinat:

Claudianus de incēdio Aetnæo.

Lambit contiguas in noxia flamma pruinas
Quæ scopulos tormenta rotent/quæ tanta cauernas
Vis glomerat:quo fonte ruat uulcanius ignis:

Siue q᷑ obicibus discurrens uentus opertis
Offenso per saxa furit rimosa meatu,
Dum scrutatur iter, libertatemq; reposcens
Putrida multiuagis populatur flatibus antra:
Seu mare sulphurei ductum per uiscera montis:
Oppressis ignescit aquis, & pondera librat:

HER. Aemulatur & Poeta Iste carminis lenitate Ouidianum leporem. PAN. Inter Iuniores & Iucũdus, & tersus habetur: ipsius iterum de saluberrimis Aponi fontibus elegiacam laudem cũ æstuantis uaporis causa audiamus:

Salue Pæoniæ largitor nobilis undæ
  Dardanii salue gloria magna soli;
Publica morborum requies cõmune medendi
  Auxilium: Præsens numen, inempta salus.
Seu ruptis inferna ruunt incendia ripis,
  Et nostro phlegethon, deuius orbe calet
Sulphuris in uenas gelidus seu decidit amnis
  Accensusq; fluit, quod manifestat odor
Siue pari flãmas undarum lance rependens
  Arbiter in fœdus mons elementa uocat:
Ne cedant superata sibi, sed legibus æquis
  Alterius uires possit utrunq; pati:

Claudianus d̃ aponi fontib⁹

ALE. Perquam uoluptuaria fuit Panthee tuoꝝ uatum amœnissima cantilena: Vereor Hermolae, ne res cedat aliorsum q̃ putaram. HER. Cur ita Alearde? ALE. Sperabam & enim me Pantheum a Musaꝝ delitiis abdicatum in philosophantiũ scholam pellexisse: at e diuerso uideo me eius adeo suaui camœna allectatũ, ut hoc senio spreta medicæ artis professione inter lætantes uatũ choros uersare mirum immodũ cupiam. PAN. Non tibi libeat Alearde isthæc permutatio. Dat enim Hippocrates, dat Galenus opes. sed mẽdicat per atria Clio: te nãq; rudiorem æreo Glauci cõmertio homines adiudicarent. HER. Vera dicit Pantheus. Posteaquã satis patet ex rationibus æque philosophantiũ, ac Poetaꝝ aquas fieri calidas, & nõ nasci: reliquum est Alearde, ut edisseras: cur calidę peculiare habeant ad opem medicam auxiliũ. ALE. Et hoc naturæ secretariũ miro ingenii acumine nostri aperuere philosophi: Affirmãt nãq; calidas aquas potentiam medicatam ex metalloꝝ uenis recipere a quibus generantur, aut per quas transeunt: illasq; insignes sapor, aut color facit. HER. Trahunt ergo saporem ex terra? ALE. Trahũt inquã, & uim non modo auxiliarem, sed pernitiosam quandoq;: PAN. Audite quæso nostrum Senecam cur aquis sit uarius sapor, quatuor id causis fieri affirmat. sic dicens. Ex solo prima est, per quod ferunt᷑ aquæ: Secũda ex eadem similatione eius a qua nascunt᷑: Tertia ex spiri-

Aquæ calidę quare medicabiles.

Cur aquis calidis sit uarius sapor ex Seneca.

tu. Qui in aquã transfiguratus est/Quanta ex uitio quod sæpe concipiũt corruptæ per iniuriam: Hæ causæ saporem uariũ aquis præstant. Hæ medicatam opem. Hæ grauem spiritũ caloremq; pestiferũ. Hæ leuitatem/grauitatem aut calorem/aut nimiũ rigorem. HER. Senecæ uerba percipio. non tamen liquet/quæ sit manifesta eorũ sententia/interprete indiget: PAN. Est Aleardi hæc oraculi interpretatio. ALE. Ex doctrina nostrorũ philosophantium Senecæ ænigma enodabo: Causa saporis aut est in aqua a suapte natura. & tunc imitatᷓ saporem/& calorem eius a quo nascitᷓ: ut facile cognitu est: ex ea quam per plũbeum ex herbis & rosis guttatim eliquamus. & is secũdus est modus. aut ab accidenti fit aquarum sapor/& hoc duplici fit modo. aut per solam alterationem sine materiæ cõmixtione/ut si aquam ad rem bene uel male olentem apposueris odoram uel grauem olentiam admittat/& is quartus est modus: Si uero alteratur per materiæ tincturam: Tũc aut inde transit/corporaliter/& fit sapor illius/per q̃d transit terræ genus/& is primus est modus: aut spiritualiter in aquã transit sapor/ut quom exhalationes ex sulphuratis aquis euaporant: iuxta aliæ discurrentes aquæ solo sulphuris spiritu/& nõ terræ substantia inficiuntᷓ: Et is tertius est modus. HER. Quadrifariam Senecę subobscuram sententiam planissime enucleasti. ALE. Tanta Hermolae inest terræ uirtus/ut non modo afferat aquis saporem: Verum ab illa transmutandi potentiam recipiunt. Illis nãq; frigidis/& humidis grex epotus albam inficitᷓ lanam & pellem: PAN. Nec nostri præteriere auctores. Plinius enĩ sparsim ac Vitruuius iunctim de ea re reddens rationem hunc admodũ memorat. Aquarũ autem uarietates regionibus & locis inclinatio mundi/& solis impetus proprius/aut longius cursum faciendo/tales efficit terræ humores: Quæ qualitates non solũ in aliis rebus/sed etiã in pecoribus/& armentis discernuntᷓ: Hæc non ita dissimiliter efficerentᷓ/nisi proprietas singularũ terrarum in regionibus ad solis potestatem temperarentᷓ: Sunt etiam Boetiæ flumina Cephysos/& Melas/Lucanis Cratis: Troia Xanthus: inq; agris Clazomeniorũ/& Erythræorũ/& Laodicensiũ fontes/Quom pecora: suis temporibus anni parantᷓ ad conceptionem partus/per id tempus adiguntᷓ eo quotidie potum: ex eoq;/q̃uis sint alba/procreantur aliis locis Leucophea: aliis locis pulla: aliis coracino colore: ita proprietas liquoris/quom init in corpus/perseminat in tinctam sui cuiusq; generis qualitatẽ. Igitᷓ quom in campis Troianis proxime flumen armenta rufa/& pecora Leucophea nascuntur: Ideo illud flumen Illienses Xanthum appellauisse feruntᷓ. ALE. Optime Vitruuius tuus. PAN. In hanc stipulationem non desunt Plinii attestationes/qui de aquarum miraculis hæc tradunt: Eudicus in Hestia Eutychæ fontes duos tradit esse Ceromen/ex quo bibentes oues nigras fieri: Melem ex quo albas. ex utroq; autem uarias: Theoprastus in Thuriis Cratin candorem facere: Sybarin nigriciam bobus ac pecoribus. Quin & homines sentire differentiã eam:

Lana inficiꝰ potu aq̃rũ ex Vitruuio.

nam qui Sybarin bibant nigriores esse/duriores/q; & crispo capillo/qui ex cra
tide candidos meliores/q;/ac porrecta coma:Item in Macedonia/quæ uelint si/
bi candida nasci/ad Halialmonem ducere/ quæ nigra / aut fusca ad Axium:
ALE.Obseruauit maxime singulares naturæ historias:PAN.Nec modo Pli/
nius/& Vitruuius/sed & Poetæ quoq; hanc colorum immutationem non pre/
teriere:Hinc Ouidius de his fluminibus sic concinit. Ouidi9 đ
Cratis/& huic Sybaris uestris conterminus oris. Crati &
Electro similes faciunt auroq; capillos/ Sybari fl.
ALEAR.Hos cuperent pro Athesi nostri æui Iuuenculæ per agrum influere:
PAN.Et q̃ cuperent:Vergilius insuper carmine georgico Clitumnum Meua
niæ fluuium collaudat.ꝙ apud eum depascentes Tauri ad sacrificia eius potu
reddantur candidissimi/nec minus equi ad uehendos in capitolium triumpha
les Heroas.sic canit ille.
Hinc albi clitumne greges/& maxima Taurus Vergilius
Victima/sæpe tuo perfusi flumine sacro/ de Clitũ/
Romanos ad templa Deum duxere triumphos: no fluuio
HER.Ex his ergo Alearde terræ uenis attrahunt fontani uapores non modo
saporem/odoremq;/sed & uim medicatam?ALE.Attrahũt sane rationibus na
turæ prædictis:PAN.Hoc confirmat Seneca dicens:Ideo interest utrum loca Aq̃ calidę
suphure/aut nitro/ aut ferro/ aut bitumine plena transeant / quia ex his aliqua qr̃ attra/
redditur utilitas:Quædam enim oculos:Quædam neruos iuuant:Quædam hũt uim
ueterata/& desperata procurant:Quædam medent̃ ulceribus.Quædam in/ medicam
teriora potu fouent:& pulmonis/ac uiscerum curas leuant/& quærelas:Quæ ex Sene/
dam supprimunt sanguinem.ALE.Tuus Seneca Panthee(ut uideo)non mo/ ca.
do physicen sed & medicẽ ꝓfitet̃.PAN.Quo magis eũ lectito:eo amplius
multimoda omnium artium doctrina refertum comperio.HER.Vera narras
PAN.Cæterũ & Vitruuiũ inter architectandũ in hac re philosophantem/sicq;
inquientem audi:Omnis autem aqua calida/ideo est medicamentosa / quia in Vitrui9 đ
prauis rebus percocta aliam uirtutem recipit ad usum:Namq; sulphurosi fon aq̃ medi/
tes neruorum labores reficiunt percalefaciẽdo/exurendoq; caloribus:Eæ cor/ camẽtosa
poribus humores uitiosos: Aluminosi autem/cum dissoluta membra corpoꝝ Alumino
paralysi/aut aliqua ui morbi receperunt/fouendo per patentes uenas refrigera si fontes
tionem contraria calore sui recipiunt.Ex hoc continenter restituuntur in anti/
quam membroꝝ curationem.Bituminosi autem interioris corporis uitia po/ Bitumino
tionibus purgando solent mederi:ALE.Distincte & singulariter/nõ tanq̃ archi si fontes
tectus/sed uelut alter Hippocrates hæc annotauit Vitruuius. PAN.Vis addã
quæ Plinius de his notanter disseruit.ALE.Addas quæso.PAN.Sic ait ille ca Plini9 de
lidarum autem aquarum non una eademq; natura est.Quandoq̃dem aliæ te/ eisdem
pentes:aliæ calidiores/aliæ feruentissimæ sint.Quod accidit ex diuersa metal/

loꝝ mixtura:Nõnullę.n.ex sulphure/alię alumine/alię sale/aliæ nitro/aliæ bitu/mine/alię acida salsaue cõmixtione participãt:& ex hoc uaria morboꝝ auxilia cõferẽtes hinc neruis/pedibusue ꝓsunt/aut coxẽdicibus luxatis/fractis ue:ina/niunt aluos:sanãt ulcera.Capiti/auribusq; priuatim medent̃:& quod mirandũ est/e cunctis animaliũ tantũ hominis causa/ad supna mergere uident̃:& impri mis qa oculis fauent Ciceronianę/carmine Laureę Ciceronis liberti celebratę.

Laurea libertus Ciceronis.

Quod tua Romanæ uindex clarissime linguę/
Silua loco melius surgere iussa uiret:
Atq; Academię celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hic etiam apparent Lymphę non ante repertę/
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit:hac fontes quom patefecit ope:
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem/
Sint plures oculis quæ medeantur aquę:

Quare aquę corrũpũt̃ ex Seneca;

ALE.Fuit hæc Plinii æque scita ac iucũda recitatio.HER. Si Alearde calidæ aquæ medicabiles ex metallicis uenis fiant:Cur ab eisdẽ (ut dixisti) pniciẽ tra/hunt?ALE.Cur hoc cõtingat ex philosophoꝝ nostroꝝ snia/quom ad Caldaria nos fontes de hac re disceptaremus multis rõnibus satis supq; oñdi.PAN.Præ/ter tuos phhilosophos uenustã huius rei reddit rõnẽ Seneca dicens:Cęteꝝ ut in nris corporibus/ita in terra sępe humores uitia cõcipiũt:aut ictus/aut quassatio aliqua/aut seniũ loci/aut frigus/aut æstus/corrũpe naturã:& sulphuratio cõtra xit humorẽ/q modo diuturnus est/& modo breuis:Quo circa fit/ut uis illa ter rę/quã esse mutabilẽ diximus/desinat posse alimẽta in humorẽ cõuertere:& ter ra sępe/si facilis est/& in tabẽ soluit̃/& humescit.HER. Hac forsitan de causa argurata est plebs rudis fontes calidos.Qui ppetuis annis ęgrotãtibus ꝓfuere/aliqua ex his causis cõmutatos in pniciẽ uerti/& ꝓinde a medicis ueneno infe/ctos dictet.ALE.Isthuc est Hermolae.PAN. Hoc non psuadeas Tyro nostro.

Venæ metallorum aliis deteriores.

ALE.Nullã psuades lapideis hoĩbus rõnẽ.HER. Sũt ne Alearde iter metalli/cas terrę uenas alię aliis deteriores?ALE.Sũt nimiꝝ.HER.Quę?eas memo ra:ALE.Nostri quo ad fontiũ medicamẽtosã uim æris/Argẽti/plũbi & demũ ferri reliqs minus auxiliares adiudicãt.PAN.De his q̃ sit Vitruuii snia q̃so au/

Vitruui⁹

dite:sic inqt ille:Vbi uero Aurũ/argẽtũ/ferrũ/plũbũ/Reliqueq; res eaꝝ siles fo/diunt̃/fontes iueniunt̃ copiosi:sed hi maxie sunt uitiosi:Habẽt.n.uitia aq̃ cali/dę:sulphur/alumẽ/bitumẽ/eadẽq; p potiões quom ĩ corpus intrãt:& p uenas p manãdo/neruos attigãt/& artus eos durãt inflãdo:Igit̃ nerui inflatiõe turgẽtes/seu lõgitudine cõtrahunt̃:& ita aut neruicos/aut podagricos efficiũt hoĩes:Ideo qd ex durissimis/& spissiorib⁹/frigidissimisq; reb⁹ intictas hẽt uenaꝝ raritates;

ALE. Vera pdicat Vitruuius: hac igit rõne corrũpunt aquę & cũ uitę piculo bibunt. PAN. Perniciosę multę enumerant apud Senecã & Vitruuiũ & ni ueritus sim plus æquo longior narrãdo uobis uideri, ex pluribus nõnullas pcenseã: HER. Percenseas uolumus Panthee. PAN. Referũt illi in Arcadia ad Nonacrim regionẽ esse e saxo distillantes frigidissimos humores: hæc aũt aqua στυγος υδωρ nomiat) ad uenas fallẽtes. Quia nõ facie nec odore suspecta est: sed summa celeritate corrũpit: nec remedio locus est: qa ptinus hausta durat: nec aliter q̃ gypsum sub humore cõstringit & alligat uiscera. HER. Non iniuria stygia igit appellata est: ALE. Profecto ita est. PAN. Ex tpe mihi succurrit nõ huic dissimile quod Ouidius de Ciconũ flumine in hũc modũ cecinit.

Stygia aqua ad Nonacri.

Flumen habent Cicones: quod potũm saxea reddit
Viscera: quod tactis inducit marmora rebus:

Ouidius de Ciconũ flumine.

HER. Est ne Panthee ea stygia aqua Alexandri Magni nece celebratissima. PAN. Ea est quã nullo æreo uase cõtentã sed mulina ungula inclusam ab Antipatro p Iolã filiũ ad regẽ platã ferũt. HER. Mihi uideris Panthee uere nouicius philosophus. PAN. Cur? HER. Si recte memini superiore disceptatõe enaratũ est Aquas calidas & nõ gelidas aliquãdo esse ad pniciẽ: Tu in frigidas rẽ deriuasti. PAN. Recte obiicis: sed hæ frigidæ pernecantes aliquãdo calidæ fuerũt p terræ uenas transeũtes. Verũ longo decursus interstitio refrigerant uim malicię minime deserẽtes: HER. Hoc tibi nõ facile crediderim ni de more astipulatorẽ queq̃ addideris. PAN. Addã ex numerosa copia Primũ Vitruuiũ sic scribentẽ. Sunt etiã odore & sapore nõ bono frigidi fontes qui ab inferioribus locis penitus orti p loca ardentia transeũt & ab eo loco per longũ spaciũ terrę pcurrẽtes refrigerati pueniũt supra terrã sapore colore q; corrupto: ut i Tyburtina uia flumẽ Albula & in Ardeatino fontes frigidi colorẽ odore: qui sulphurati dicunt: ALE. Prima hac Vitruui attestatio q̃ cõmodissima est. PAN. Pausaniã de Albula in sermone messeniaco primũ græcizantẽ. deinde a me ut potui factum latinũ audite. sic inquit auctor ipse recõditarũ rerũ indagator solertissimus. ρωμαιοις δε ευπερ την πολιν δια βαντων τον αγιον ονομαζομενον ποταμον υδωρ λευκον εστιν. αν δρι δε ες βαντι ες αυτο: το μεν παραυτικα ψυχρον τα προσεισι και εμποιει φρικην ατε φαρμακον θερμαινει το πυρωδεστατον quod latinũ sic est. Iuxta urbẽ Romã Aniũ transmittẽtibus flumen albi latices reperiunt: qui primo statim in eos ingressu adeo gelidi rigentes q; sunt: ut frigus rigorẽ q; non mediocrẽ causent: manẽtes aũt in illis paulũ pdũrãtes q; adeo calfaciũt ac si ex pharmacis igneum quippiã excalfactoriũ q; ebibissent. ALEAR. Non paruę admirationi est Albularũ aqua. PANT. Ideo idem auctor stati subnectit hos Albularũ fontes apposuisse: qa ex omnibus quos e iuidere contigerat maxima digni admiratione uisi fuerant: Verum eorũ naturã non subticuit Strabo dicens. In hac

Albula fl.

Ex Pausania de Albula.

Strabo de Albula.

planicie Anio fluit, & quas nũcupãt Albulas aquas frigidas multis e fontibus exeuntes, uarios ad morbos salutares cũ potu, tũ incensionibus admissas. Hæc Strabo: Martialis quoq; easdẽ suis carminibus celebrat sic scribens.

Itur ad Herculei gelidas qua Tyburis arces,
Canaq; sulphureis Albula fumat aquis.

Illas aũt Plinius iuxta Romã decurrẽtes, pręgelidas, uulneribusq; medẽtes astipulat̃. HER. Admiror Albularũ inuicẽ aduersantẽ potentiã. qppe eas p̃gelidas Plinius: ut Martialis sulphureas, fumantesq;, qd̃ indiciũ caliditatis est appellat. PAN. Hoc nõ aduersari: uerũ cohęrere p̃monstrabo: sulphureæ & enim pariter & crudæ esse possunt: quod supioribus & Vitruuii & Senecæ attestationibus firmatũ est. HER. Istud liquet: sed quomodo frigidæ fumant? PAN. Fumum illum calor minime efficit. Verũ exhalans nubecula effundit̃: quæ frigore faciente uaporare uidet̃: quod signantius expressit Martialis dicens.

Martialis

Quod siccæ redolet palus lacunę
Crudarum nebulæ quod Albularum.

Quod etiam minuit Papinius sic scribens.

Iũctis fornacib⁹ amnis Ridet anhelãtes uicino flumĩe Lymphas: oñdẽs Albularũ lymphas anhelantes hoc est nebulæ halationẽ emittẽtes: ALE. Fuit hæc de Albulis & iucũda, & erudita enarratio. HER. Adiuerã a teneris idẽ Albulã & Thyberim. PAN. Idẽ sunt. Verũ pro fontibus numero multitudinis enũciãt. licet poetæ interdũ metrica lege astricti utroq; numero illos p̃miscue dixerint. HER. Iuuãt me p̃limũ attestatiões: q̃ ad unguẽ q̃drãt: PAN. Vt ergo testimoniorũ copia credulior, auidiorq; fias: audi & Senecã locupletissimũ in hac cã testem sic iq̃t. Est insup noxia aq̃ in thessalia circa tẽpe, quã & pecus oẽ deuitat p ferrũ, & æs exit: tãta uis illi inest dura molliendi. hęc arbusta qdã alit: & herbas necat. ALE. Hęc a natura q̃si portẽta mõstrosa ĩ caput nostrũ p̃genita uident̃. PAN. Eãdẽ puto cẽ, quã Vitruuius ĩter alios noxios humores memorat sic dicẽs. Itẽ ĩ Thessalia fons est p̃fluẽs: ex quo nec pecus ullũ gustat: nec belluarũ genus ullũ p̃pius accedit: ad quẽ fontẽ p̃xime est arbor florens purpureo colore. HER. Ea est. PAN. Illã ne subticuit Plinius dicẽs: Aliter circa Thessala tẽpe: qm̃ uisus oĩbus terrori est: Tradũtq; ẽt æs, ac ferrũ erodi illa aq̃: p̃fluit (ut indicauimus) breui spacio: mirũq; siliq̃ syluestris amplecti radicib⁹ fontẽ eũ dicit̃ semp florẽs purpura: & q̃dã sui generis herba ĩ labris fontis uiret. HER. Conueniũt sane hi tres auctores uno ore: nec falsi coargui pñt. ALE. Cõueniũt mirifice. PAN. Sunt insup p̃ter has ĩnumerabiles aliæ ex terreni p̃prietate nocentes, Quas est apud Pliniũ, Vitruuiũq; diffusius curiosis legere: HER. P̃ot igit̃ cõtingere, ut & gelidæ aliquod auxiliare remediũ præstẽt hominũ ualitudini? PAN. Præstant inq̃. Si. n. per solum salubre discurrant, licet refrixerũt, sapor & odor, & color, illis restat, qui intinctus est p̃pter naturæ raritatẽ. Vnde teste

Aq̃ noxia in Thessalia ex Seneca.

Vitruui⁹ de eadẽ.

Plini⁹ de eadem.

Aquæ gelidæ salubres.

Vitruuio. Est aquę frigidę genus nitrosum uti pinnę uestinę cutiliis/aliisq; locis similibus: quod potionibus depurgat/per aluumq; transeũdo etiã strumarum minuit tumores. HER. Sis memor Panthee unde digredimur/ut ad idẽ sermonis diuerticulũ redeamus/quom opus fuerit. PAN. Faciã ut iubes. HER. Hoc abs te scire cupio Alearde quisnã sit strumarum morbus. ALE. Strumas alii dicunt extantia quędam in tergo: uti gibbũ in pectore: nõnulli morbũ/quẽ scrofulam alio nomine uocitãt. HER. Quid rides Panthee? PAN. Rideo ineptã/atq; exibilandam illorum ignorantiã/Qui strumas tumores grãdes illos in tergo hominis esse impudenter/insciteq; autumant: qui si idoneos lectitassent medicinæ auctores/non pfecto in id decidissent erroris: quo fieri potest modo ut strumæ/si in scapulis monticuli instar eminerent/Saluiæ maluæq; pharmaco abigantur teste Plinio: Qui de maluæ medicinis/scribens sic inqt: Eadẽ strumas/& parotidas/pannosq; addita hoĩs saliua purgat citra uulnus: hęc illæ: Quom igit parotides/& panni (ut planissimũ est) ad iuglandis magnitudinẽ uix excrescat: nec strumas his maiores censendum puto: quod uel facile creditu est: Si aures Cęlso præstiterimus. Qui de ea sic scribẽs ait: Struma est tumor/in quo subter concreta quædam ex pure/& sanguine quasi glãdulæ oriunt: Quæ uel præcipue fatigare medicos solent: Quoniã febres mouent/nec unq̃ facile maturescunt: & siue ferro/siue medicamentis curant. Plerũq; iterum iuxta cicatrices ipsas resurgũt. multoq; post medicamẽto est opus. Quibus id opus quoq; accidit/q longo spacio detinẽt. Nascunt maxime in ceruice/sed etiã in alis & in inguinibus/& lateribus: In mãmis quoq; fœminarum se reperisse Chirogus Meges auctor est. hæc ille: Ex uerbis igit Cælsi in confesso est: Quibusnã in corporis partibus enascant strumæ: Quarum ex putri sanguine cõglobata paruula glandula non in gibbosam/monstrosamq;/uel tergi/uel pectoris duriciẽ excrescit: HER. Nemo est/qui rem tam apertã inficiari possit: ALE. Perplacet hæc summopere/quã de strumis recitasti opinionẽ Panthee. PAN. Nec Iuuenalis ipse eundem morbũ uno carmine congeminasset quom dicat:

Nec prætextatum rapuit Nero/Loripedem/nec
Strumosum/atq; utero/pariter gibboq; tumentem:

ALE. Recte iudicas Panthee: PAN. Adhuc maius est/quo te in sententia confirmem. ALE. Dic quæso? PAN. Strumas porro eas affirmare ausus fuerim/quas Paulus Aeginita Choeradas appellat dicens: αἱ χοίραδες ἀδένες εἰσ κίρωμενοί κατα τε τράχηλον καί μασχαλας·καί βουβῶνας ὡς μαλίστα σύνίσταμεναί·τουνομα καβοῦσι ἠ ἀπο τῶν χοίραδων πετρων. ἠ ἀπο των σύων. ὅτι πολυτοκον ζωον. ἠ ὅτι τοιουτωδεις οἱ χοίροι τραχηλους ἔχουσιν. Quem sic latinũ ad uerbum reddimus: Choerades glandulæ sunt induratæ in ceruice/& in alis/& in femoribus. ut plurimũ puenientes: nomen aũt habuerũt/uel a Choeradibus petris uel a Suibus.

Pinnæ aq̃ cõtra strumas.

Stumæ q̃ sint.

Struma scd̃m Cęlsum.

Paulus de choeradis

Choerades q̃ sint.

(sues enim multipares sunt) uel quia tales porci ceruicem habẽt: hæc Paulus. ALE. Quid Choeradib⁹ morbo cũ petris? PAN. A nominis similitudine pu tauerim. legimus enim ex Calimachi historia Choeradas petras scopulum esse iuxta Euboeam apud quod ulciscente Pallade iniuriam uiolatæ Cassandrę in eius templo Aiax Oileus in patriam rediens naufragio periclitatus est. dictæ aũt sunt Choerades. q; saxa illa sub mari nigricantia in suilli gregis morẽ sub latitant: Vnde Latini morbũ illum scrophulas a scropha porca recte dixerũt: HER. Quadrat Panthee tuus Paulus cũ Cęlso. Sed cur Latini eas quoq; stru mas nũcupauere? PAN. Quia cũ Ruma & Mãma / & gutturis / ut quidã asse/runt pars dicat̃: in ea siquidem plurimũ nascentes strumæ dictæ sunt: HER. Expunxisti calculũ / qui me stimulabat de strumis: sed ad tuas redi aquas Pan/thee. PAN. Oppido q̃ lubens redeo: sunt in Teano / & aliubi terrarũ: quæ hanc habeant uirtutem ut calculos in uesicis / qui nascunt̃ in corporibus hominum potionibus discutiant: Fieri hoc autẽ naturaliter ita ideo uidetur. Quod acer / & acidus sucus subest in ea terra / per quã egredientes uenæ, intinguntur acritu dine: & ita quom corpus ineunt dissipant quæ ex aquaꝝ subsidentia in corpo/ribus / & cõcrescentia offenderũt. ALE. Recte Vitruuius / Sed noster quid Pli/nius? eo ne oblitus es ad citationem? PAN. Minime: ipse quoq; enumerat sub ticulas aquas in sabinis gelidissimas stomacho / neruis & uniuerso corpori ap/tissimas. pluresq; memorat ille: quas ad unã recensere perlongum esset. HER. His contenti simus Panthee / & ad calidas aquas redeamus: si quicquã superest de eis dicendũ. PAN. Pergamus. ALE. Præter Plinium Panthee quẽpiam aliũ habes nõ triuialem scriptorem / affatim aquaꝝ mirabilia enarrantem: quiq; de aquis aliquid memoria dignũ proferat? PAN. Habeo / de quo pauloante men/tionem feci Pausaniã. HER. Placuit græci auctoris apud latinos rari erudita lectio: illũm & græcum / & latinum referas uelim. PAN. Refero. In rebus eisdẽ Messeniacis de diuersarum aquarum natura hunc in modum uerba facit: Ἐν μοθώνη παρα τον ναον αθηνας ανεμωτιδος εςὶν ὑδωρ εν φεατι κέκραμενον πίουη κυζηκηνω μυρῶ μαλιςα ιδεἰν ἔμφερεσ παρασχοίζο ευωδίαν πασαν καὶ χροαν υδωρ καὶ οσμεἰν: γλαυκοτατον μεν οἶδα υδωρ θεασαμενος το εν θερμοπυλαις ουτι που παν αλλοσον χαζεἰσιν εν τεἰν κολυμβήθραν· ἡν τίνα ονομαζουσιν οἱ επιχωριοι χυζρους γυναικειους. quod latinum sic est: Mothone iuxta templum Palladis uentosæ puteus est / aquam pici cõmix/tam habens ad uidendum haud dissimile Cycizeno unguento: odorem quoq; non minus dissimilem / q̃ colorem illius reddere certũ est: Aquam uero coloris maxime glauci apud Thermopylas uidi non quidem uniuersam: sed eam ui/delicet: quæ ad natatoria defluit: ab indigenis Olæ muliebres appellata. ALE: Sunt profecto cum odore / tum colore admirandæ hæ aquæ. HER. Sunt inq̃.

Scrophulæ.

Strũa uñ

Aquæ cõtra calculos.

Subticulæ aquæ.

Aq̃ mirabiles ex pausania.

Puteus aq̃ admirãdę

Aq̃ apud Thermopylas.

Olæ muliebres.

sed uelim Panthee mihi edisseras. cur Palladem uentosam denominauerit Pausanias. quom illam fingat antiquitas fabulosa e Iouis uertice natam: non hæc ei cõgruit noméclatura: PAN. Ab euentu (ut sæpius fit) cõtigit: ut idẽ auctor testatur sic scribens. διομηδην δε το αγαλμα αναθειναι και το ονομα τη θεω φασι θεσθαι: βιαιοτεροι γαρ και ου κατα καιρον πνεοντες ελυμαινοντο οι ανεμοι την χωραν: διομηδη δε ευξαμενου τη αθηνα το απο τουτου συμφορα σφισιν ουδε μια ανεμων γε ενεκα ηλθε ες την γην: quod in latinũ uersum sic sonat: Diomedem ferunt statuã collocasse: nomenq; Deę imposuisse: quom enim non pro tẽpore ingruentes uenti terrifico sonitu tractum illum deuastarent. Diomede precibus Palladem exorante: posthac nulla uentorũ calamitas in illam regionem impetum fecit. ALE. Tuum fuit Hermolae de relligione: at meũ est de re medica perquirere: abste scire cupio Panthee quod sit Cyzicenum unguentum: quoniam nusquã de eo apud nos (quod sciam) est mentio: PAN. Vnguentorum cognomina: ut apud Plinium legere est: alia a patria: alia a succis: alia ab arboribus: alia a causis. Cyzicenum autem dictum: quod in Cyzico optimum fieret. Amaracinũ alias Sansucinũ: & a Plinio nũcupatum. De quo Dioscorides in hũc modũ scribit. αμαρακινον εν κυζικω καλλιστον γινεται. σκευαζεται δε δια τε ομφακινω ελαιον: και βαλανινου: στυφομενων: ξυλοβαλσαμω. σχοινω. καλαμω. η ευνομενων δε: αμαρακω. κοστω. αμωμω. ναρδω. καρποβαλσαμω. και σμυρνης. οι δε πολυτελεστερον αυτο ποιουντες: μισγουσι και κινναμωμον: παραλαμβανεται δε μελι και οινος εις την του αγγειων χρισιν και φυρασιν των κεκομμενων αρωματων. quod latine interpretatum sic dicitur Amaracinum in Cyzico optimũ fit. conficitur autem ex oleo Omphacino: & Balanino astringentibus: Xylo. balsamo. iunco. calamo. odoris aũt suauitatem murentibus: Amaraco. costo. ammomo. nardo. carpobalsamo. & myrrha: Qui aũt sumptuosius faciunt Cinamomum cõmiscent. capiuntur aũt mel: & uinũ: ut & uasa inunganturi & aromatũ frustra cohæreant: cõmiscenturq;. ALE. Pro hac de Cyziceno unguento eruditione: & Dioscoridi græco: & tibi latino Panthee debeo. HERM. Vnde illi cognomentũ Amaratini & Sansucini? PAN. A flore ex quo potissimũ conficitur: qui a gente sicula Amaracus: ab ægyptiis uero Syriisq; Sansucus astipulante Plinio denominatur. ALE. Posteaq̃ in unguentorum mentionẽ incidimus: uehementer dignoscere cupio: quod sit apud antiquos quondam celebratissimum cognomento Megalium. PAN. Quæ sit eius confectura: & nominis indicatio: par est apud Plinium legere tamen quid Galenus in libro de cõpositione Pigmẽtorũ secũdũ locos scribat: hic subnectã qui sic scribit: αιγυπτιον μυρον ουχ ουτως μονον: αλλα και μενδησιον ονομαζεται. τινες δε αυτο και μεγαλειον καλεισθαι

Templũ Mineruæ uentosæ.

Amaracinũ unguẽtũ qd Cyzicenum.

Megaliũ unguẽtũ quod Aegyptiũ & Mẽdesiũ

φασίν απο του συντιθεντος αυτο μεγαλου την επωνυμίαν εκατεραν λαβων. απο μεν αυτου του κατεκείνον ονοματος εν τη των καλουμενων παρωνυμων ιδεα. απο δε της πατρίδος αυτου μεν δίσιον εστι δε χαλαστικον καί ανωδυνον. latine hoc in hūc modū enūciamus. Aegyptiū unguentū nō modo ægyptiū: uerū Mendeſiū uocat̄. Alii aūt ipm Megaliū appellari affirmant: a Megalo eius cōpoſitore cognomen aliud accipiēs ab illius noīe in figura eoꝝ quæ denominatiua ſunt: a patria aūt eius Mendeſiū dicit̄: eſt enī molle atq; ſine tędio. ALE. Mihi q̄ maxime ſatiſfeciſti Pāthee. HER. Scire abs te cupio Alearde ſi hæc unguēta odorata & medicamenta q̄bus ulcera curant̄ ſub eodē unguenti uocabulo enūcient̄. ALE. Apud nos ꝑmiſcue abſq; diſcretione aliqua appellant̄. HER. Quid tu Pāthee? q̄n̄q̄dē capitis rotatiōe hoc negare mihi uideris. PAn. Quāq̄ hoc magis interſit medicoꝝ: tn̄ quæ ex auctoribus crebra & diligenti lectione exhauſerim aperiā. Apud Pliniū cęteroſq; antiquoꝝ ſcriptores q̄d græci μύρον appellant: nos unguētū dicimus. illi. n. ꝑ Etymologiā a Mirrha arbore deductū arbitrant̄: uel q̄ a re aromatica exprimat̄: quod duplici faciēdi rōne cōſtat: ſuco & corpore. id aūt q̄d ſuccis oleiſq; cōficitur Stagma dicūt. σταχλη. n. ſtilla eſt. quod uero ex odoribus Hedyſma appellant. ηδυσμα ſiq̄dē odoramentū mixta ſuauitate ſignificat. Eodē mō apud latinos unguentū eſt: quo teſte Plinio in priſcoꝝ luxuriā acerbiſſime inuehens nō modo priſci linebant̄. Verꝝ perfundebant̄: atq; unguentū in potu addebāt: ut ex utraq; corporis p̄te odore ꝑfugo ꝑfruerent̄: hinc a græcis Myropolę uocant̄ quos nos unguentarios nuncupamus. ALE. Quo igit̄ noīe illud appellabimus: quo uulnerarii ad cicatrices ulceroſoſq; morbos ſanādos utunt̄? PAN. Apud Cęlſum legere eſt: plurifariā eſſe medicamēta ad id morboꝝ genus nec modo noīa ueꝝ mixturā differentiāq; Malagmatis: Emplaſtri & Paſtilli affatim ꝓmōſtrat: at quod nūc triuiales unguentū periti quondā Linimentū (ut Cęlſus) appellabant ſępiuſq; Ceratū. ALE. Ignarus medicinę falleris Pāthee. nā Ceratū illud dicimus: quod ex ſiccioribus rebus cōſtans & igni appoſitū molleſcit: poſtea applicatū corpori dureſcit: ac ꝑtinus heret. PAN. Venia Alearde tua dixerim: ueternoſo errore detineris: & uulgarē Pharmacapolaꝝ ſectā æmularis: qui cuiuſcūq; rei ſpergimen unguentū dictitant: quod uerius mea ſnīa Ceratum dicendū eſt: q̄n̄q̄dē medicamēta ea quæ ad uulnera linēda fiunt: cera q̄ maxime cōmiſcent̄: unde illis nomen: ſic & κηρωτον & χήρωμα & κηρωτη. apud græcos απο του κηρου. Igit̄ pro linimento Ceratū & Cerariū dicendū putauerim: quod Dioſcorides capite de Caccalia innuit ſic ſcribens. οι δε μετα εξανθησίνεπι φυομενοι κοκκοί: λειοι αναληφθεντες συν κηρωτη καί επιχρισθεντες τεταμον καί αρρυτιδωτον τηρουσί το προσωπον quod ſic latine eſt. Grana aūt quę illa defloreſcēte ſubnaſcunt̄: ſi trita Cerotario cōprehen-

μυρον

Stagma

Hedyſma

Vnguētū

Myripolæ

Ceratum

dantur in uncta faciem extendunt & erugant. hæc ille. ἐπιχρίω. enim inungere illinereq; est. at eo quod tu ceratum dicis nulli linitio nullaq; fit inunctio: HER. Panthee sententiæ adæreo quãquam uulgaris opinio de Cerato me iampridem fefellerit. sed ad aquarum mirabilia redeamus. Panthee si quicq̃ de eis amplius habes. perge. PANTHEVS. Ex eodem Pausania sunt & nonnulla scitu digna quæ memorando subnectam sic inquit. ἐρυθρὸν δὲ ὕδωρ οὐδέν τι ἀποδέον τὴν χρόαν αἵματος Ἑβραίων ἡ γῆ παρέχεται πρὸς ἰόππῃ πόλει: θαλάσσης μὲν ἐγγυτάτω ὕδωρ ἐστί. λόγον δὲ ἐς τὴν πηγὴν λέγουσιν οἱ ταύτῃ περσέα ἀνελόντα τὸ κῆτος ὧ τὴν παῖδα προκεῖσθαι τοῦ κηφέως. ἐν ταῦθα τὸ αἷμα ἀπονίψασθαι. Quod Romane sic inuertit. Flauam uero aquã quæ sanguinis colorem reddat. Hebræorum præbet regio iuxta Ioppem ciuitatem secundum maris littus de qua indigenæ talia referunt. Perseum quom Cetum interfecisset cui Cephei filia Andromeda exposita fuerat cruorem illic abluisse: HERMOLAVS. Per quam pulchrum ad ueritatem fabulæ palludamentum. PANTHEVS. Non dissimile est apud Ouidium de Anigro flumine hunc in modum canentem.

Aqua sanguinea apud Ioppem ci.

Ante bibebatur nnnc quas contingere nolis
Fundit Anigrus aquas. postq̃ (nisi uatibus omnis
Cupienda fides) illic lauere bimembres
Vulnera clauigeri quæ fecerat Herculis arcus:

Anigrus fluuius

ALEARDVS. Neq; hoc minus industrie confictum. PANTHEVS. Non tamen persequi absistam quæ ex Pausania cœperam. qui sic scribit. ὕδωρ δὲ ἀπὸ πηγῶν ἀνερχόμενον μέλαν ἴδων οἶδα ἐν ἀστύροις τὰ δὲ ἀστυρα ἀταρνείκου λέσβου λουτρὰ ἐστὶ θερμὰ ἐν τῷ ἀταρνεῖ καλουμένῳ τὸ δὲ χωρίον ἐστὶν ὁ ἀταρνεὺς ὁ χίων μίσθος. ὃν παρὰ τοῦ μήδου λαμβάνουσιν ἄνδρα ἐκδόντος ἱκέτην πακτύην τὸν λυδόν. τοῦτο μὲν δὴ μελαίνεται. Hoc sic a nobis effertur Verum latices qui fontibus nigri scaturiunt uidisse me in Astyris memini. Sunt autem Astyra calidarum aquarum fontes in continenti e regione Lesbi in loco qui Atarneus dicitur. Est autem Atarneus tractus. quo Chii a Medorum rege donati sunt. Quoniam spactyum Lydum hominem ad se delatum supplicemq; ipsorum opem implorantem ei tradiderunt: Hi quippe nigri sunt. HERMOLA. Hoc est maxime historiæ consonũ: PAN. Postremum eiusdem scriptoris non præteribo admirandum de quo sic inquit. τὸ μὲν τῆς καρδίας ἐν πεδίῳ καλουμένῳ λευκῷ: θερμόν ἐστὶν ὕδωρ παρὰ κώμην ὀνομαζομένην δαγχυλού. πιεῖν καὶ γάλακτος ἥδιον: τὸν δὲ προσότον οἶδα εἰπόντα. ὡς εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ὕπανυς. ἐκδίδωσιν: ὕδατος πικροῦ πηγὴ πῶς δ' ἂν οὐχ

Astyra fontes

Atarneus tractus

αποδεξαίμεθα ἄληθευείν αυτω τον λογον. οπου γαρ καί εφ ην μων εν δίχαιαρχία τη τυρρηνων εξευρηται σφίσιν υδωρ θερμων. ουτω δη τι οξυ:ωςτε το μολιβδον δίεξηεί γαρ δηδία μολίβδου ρεον:ετεσί κατεστηζεν ου πολλοις. qđ sic rõane dr̃: In Cardẽnũ agro ĩ cãpo q Albus appellat̃ aq̃ sũt calidę iuxta uicũ q Dascyli uocat̃ q̃ iter bibẽdũ lactis suauitatẽ reddũt. Quare ñ ĩmerito Herodoti uerba admittẽda existimamus ipmq; haud q̃q̃ falsa sensisse arbitramur. quũ dicit ĩ Hypani flũine in mediis undis amaros latices scaturire. quũ alioqn nr̃a ætate in etruscis iuxta Dicęarchiã inuẽti sũt calidaꝝ aq̃ꝝ fontes: q̃ adeo tenues: ꝑmeabilesq; ut in plũbea uasa cõiectæ ꝑ illa resudent: q̃ ẽt si in ipa ꝑmaneat aq̃: haud longo tpe cõstant̃. HER. Sũt hęc ex Pausania de aquis admirãda. PAN. Q̃m Pausanias Herodoti historiã cõmẽdauit: nõ pigebit subiicere admirãdum Aethiopiæ fontẽ: de quo ille scribens sic memorat. Quũ aũt de numero armoꝝ admiraret̃: ad fontem quẽdã eos deduxit in quo loti efficiunt̃ pinde atq; oleo inũcti uiolã olentes: eã aquã aiebãt exploratores adeo inualidã: ut in ea nihil ĩnatare possetine lignũ qdem: & q̃ læuiora sunt ligno. sed oĩa pessum ire in ꝑfundũ. Hæc aqua si uere apud illos est: qualis cõmemorat̃: ideo Macrobii idest lõgæui existũt: q̃ ea semp utunt̃. HER. Relata ex auditu minorẽ astruũt fidẽ. PAN. Haud quaq̃: habemus enim Aristotelem auctorem quidem grauissimum qui in Collectaneis mirabilium auditionum plurima de aquarum miraculis enarrat. at nos paucis contenti nonnulla recensemus. primũ de quodam flumine Thratiæ sic scribens inquit. λεγεται περί των σίτων καί μεδων χωραν χαλουμενην της θρακης ποταμον τινα ποντον είναι προσονομαζομενον. εν ῶ καταφερισθαι τινας λιθους οί χαιονται. καί τουναντιον πασχουσιν της εκ των ξυλων ανθραξι. ριπιζομενοι γαρ σβεννυνται ταχεως. υδατι δε ραίνομενοι αναλαμπουσί καί αναπτουσί καλλιον. παραπλησιον δε ασφαλτω οταν καιονται καί πονηραν οσμην ουτῶ καί δριμειαν εχουσιν: ως τε μηδεν τῶν ερπετων υπομενείν ἔν τω τοπω καιομενων αυτων. Qđ latinũ sic sonat. Ferunt in Thratia iuxta Sitonũ & Medonũ regionẽ fluuiũ quendã esse noĩe Pontũ in quo lapides deferri q comburant̃. Cõtrario aũt se habẽt mõ q̃ ex lignis igniti carbones: insuflati. n. celerrĩme extingunt̃: aqua uero respersi relucẽt: cõmodiusq; ardẽt: quũ incẽdunt̃ aũt tetrũ odorẽ piciq; similẽ redũt & adeo grauẽ: ut oẽs ex eo loco serpẽtes demigrẽt: ALE: Repugnat fluui⁹ iste a sui elemẽti natura. PAN. Recẽsebo ex eodẽ auctore alia nõ minori admiratione digna: sic. n. inqt. εν δε σκοτουσαίς της θεταλίας φασιν είναι κενηνίδι ον τι μίκρον εξ ου καί ρείτοι τουτον υδωρ: ο τα μεν ελχη καί θλασματα ταχεως υγίνα ποιεί καί των ανθρωπων . καί των υποζυγιων . εαν δε τις ξυλον μη παντταπασί συντρίψας αλλα σχισας εμβαλλη: συμφυεται: καί παλιν εις το αυτο καθιστησιν:

Albus cãpus Dascyli uicus

Fõs Aethiopũ mirãdus

Ex Aristotele

Põtus. fl. Thraciæ.

Q̄d sic romana lingua dicimus:In Scotusis aũt Thessalię paruulũ quẽdã di/
cũt eẽ fonticulũ/ex quo ꝓfluẽtes latices hominũ q̃ celerrime & iumẽtoꝝ ulcera
nec nõ rupta cõtusa ad sanitatẽ ꝑducũt:Q̄d si qlpiam lignũ nõ penitus cõmi
nuẽs/uerũ scindẽs iniecerit/ferũinat/& rursus ad priorẽ reddit faciẽ.HER.Ad
mortaliũ cõmodũ a nã cõdonatus ẽ.PAN. Nõ aspnãdę utilitatis audiamꝰ pa
ludẽ ex eodẽ auctore sic dicente: εν τη των μασσαλιωτων χωρα περι
την λιγυστικην φασιν ειναι τινα λιμνην. ταυτην δε αναζειν και υ/
περχεισθαι και τοσουτους ιχθυς εκβαλλειν το πληθος ωστε
μη πιστευειν:επιδαν δε οι ετησιαι πνευσωσιν. επιχωννυσθαι
το εδαφος επ αυτης και τοιουτον χονιορτον γινεσθαι αυτοθι. και
αποστερουσθαι την επιφανειαν αυτης ωσανει εδαφος. τοις δε
τριοδουσι διακοπτοντας τους εν χωριους ετοιμως οσους αν βου
λωνται ιχθυς εξαιρειν εξ αυτης.Q̄d hoc mõ interpretatᷣ:In Massiliẽsiũ
tractu q iuxta liguriã ẽ paludẽ:quãdã ferũt eẽ hãc ebulire qñq; supfundiq;/ &
tm̃ pisciũ copiã eiicere/ut dictu incredibile sit.Postea uero q̃ Etesię flare cepint
sup ipsã solũ sterni/& tãtã pulueris ibidẽ fieri/adeoq; telluri densari/ut pauimẽ
tũ appeat/sarculis aũt incolæ humũ effodiẽtes nulla opa ꝙ uoluerit pisces inde
extrahere:ALE.Varia paludis ex Etesiaꝝ statu ĩmutatio/nec ꝑsus accolis in
utilis:PANTHEVS.Hoc extremo ex Aristotele contẽti erimus/q sic scribit.
φησιν ειναι ο πολυκριτος ο τα σικελικα γεγραφως εν επεσιν εν
τινι τοπω της μεσογειου λιμνιον τι εχον οσον ασπιδος το πε
ριμετρον. τουτο δε εχει υδωρ διαυγες μεν ου μικρω δε θολερο/
τερον. εις τουτον εαν τις εισβη λουσασθαι χριαν εχων αυξεται
εις ευρος:εαν δε και δευτερος:μαλλον πλατυνεται:το δε περας
εως εις πεντηκοντα ανδρων υποδοχην μειζον γενομενον διευ/
κυται. επιδαν δε τουτον τον αριθμον λαβη:εκ βαθους παλιν α/
νοιδουν εκβαλλειν μετεωρα τα σωματα των λουομενων εξω
επι το εδαφος: ως δαν τουτο γενηται εις το αρχαιον παλιν
σχημα της περιμετρου καθισταται:ου μονον δε επι ανθρωπων
τουτο περι αυτο γινεται:αλλα και εαν τι τετραπουν εις βη
το τουτο πασχειν.Cuiꝰ hęc ĩ latinũ ĩterꝑtatio ẽ.Refert Polycratus q res
siculas cõscripsit carmibus/ĩ quodã ĩsulę mediteraneo loco/paludẽ quãdã cly/
pei magnitudĩe eẽ/cuius aq̃ pspicuo/minimeq; turbida existat.hãc igr̃ si qspiã
ut se lauet/ĩtrauerit/in latũ augeri.ꝙ & si scd̃o idẽ fecerit/magis laxari/& ad sũ
mã usq; ad qnq̃ginta hominũ capacitatẽ excrescẽtẽ diffundi.postea uero q̃ nu
meꝝ hũc accepit/ex ꝓfundo rursus ĩtumescẽtẽ lauãtiũ corpa ĩ sublĩe leuata ex
tra ꝓpellere/quo facto ad antiquę rursus figurę ãbitũ redire/neq; hoc ĩ hoibꝰ so
lũ mõ fieri/sed ẽt si q̃drupes qsq̃ illã intrauerit idẽ euenire.HE.haud q̃q̃ hæc ex
Arist.fuerãt silẽtio ꝑtercũda/magnę fuerũt audiẽdo uoluptati.AL.imo maxiẽ:
PA.Si uos nõ ꝑtesũ sit:addã ex Diodoro Sicl̃o q̃ ñ miorẽ afferãt delectationẽ

Fõticulus medicatꝰ in Thessalia.

Palus Massiliẽsium.

Palus admirãda

HERMOLAVS. Adde.nusquā relatu tædiosa | quæ auditu sunt iocunda. PANTHEVS. De multis duo memoratu digna referam:sic ait ille.

εστι δε και περαν του ποταμου λιμνη στερεον εχουσα τον περι αυτην την πολιν:εις ην ολαν τις εμβη των απειρων:ολιγον μεν νηχεται χρονον. προιων δεις το μεσον.καθαπερ υπο τινος βιας κατασπαται.εαν τω δε βοηθων και παλιν αναστρεψαι προαιρουμενος:αντεχεται μεν της εκ βασεως αντισπωμενω δ υπο τινος εοικε: και το μεν πρωτον:απονεκρουται τους ποδας:ειτα τα σκελη μεχρι της οσφυος. το δε τελευταιον ολον το σωμα ναρκη χρατηθεις: φερεται προς βυθον.και μετολιγον τετελευτηκως:αναβαλλεται. Sic enim latine dicitur.Est ultra flumen

Palus Aethiopiæ Ex Diodoro Siculo.

Palus habens circa se firmum lutum in eam si quis ignarus descenderit paulu lum innatat:si uero in medium procedat uiolenter distrahitur:uerum sibi non deficiens|rursusq; redire cupiens|exitum quidē assequi uidetur:patiturq; id|ac si quoppiā in diuersam traheret᷑ partem.Primū nāq; extremi ímoriunt᷑ pedes: deinde crura usq; lumbū| ad summā aūt totū torpus torpore quodā correptū fertur in profundū:& paulopost mortuū expellit᷑. ALE.Palus hæc fugienda. PAN.Attendite alterā ex eodē auctore nō minus pnitiosam de qua sic scribit.

ειναι γαρ εν τη αιθιοπια φασι λιμνην τετραγωνον την μεν περιμετρον εχουσαν ποδων ως εκατον εξηκοντα.το δυδωρ τη μεν χροα παρα πλησιον κινναβαρι:την δοσμην καθυπερβολην ηδειαν.ουκ ανομοιαν οινω παλαιω : δυναμιν δεχειν παραδοξον: τον γαρ πιοντα φασιν εις μανιαν εμπιπτειν.και παν δα προτερον διελαθεν αμαρτησας:εαυτου κατηγορειν .quod sic Romani dicimus:

Palus alia

ferūt esse in Aethiopia paludem quadrangularem:cui magnitudo est centum sexaginta pedum:eius autē aqua colore similis est Minio:odor uero supra fidem suauis:non dissimilis uino ueteri:uim insuper habetur admirabilem:referunt enim quicūq; ex ea biberit in insaniam incidere:& quæ prius clam deliquerit:palam ex se ipso facere:HERMOLAVS.Hæc satis de aquarum mirabilibus:& quod instat agamus:ALEARDVS. Hac ratione Hermolae tanta ueneratione apud priscos fuere Balnearum aquæ calidæ | ut sacræ ab illis

Balneę qr sacre dicātur.

appellarentur.HERMOLAVS.Id fortasse contigit:Quia illa antiquorum relligio fluminū|fontiumq; Nymphas & Deos uana superstitione colebant. ALEARDVS.Minime.Verum Aristoteles & ingenii | & doctrinæ princeps eas sacras ab sulphure | & fulmiue nuncupauit. HERMOLAVS. Cur ita? ALERDVS.Quia ut neoterici nostræ tempestatis interpretantur:Huiusce modi aquaæ scaturigines|per sulphur secreta quadā naturæ opitulatione diuino faciente nobis incognito numine a terra erumpunt ad multasq; hominum ægritudines|& uarios corpoꝝ langores emanant.PAN.Hanc ego minus ue/

rã interpretationem/ uenia tamen tuorum auctorum/ qui sæpissime ueterno/ si dormitant non probo: ALEARDVS. Hui tam cito uix primis philosophię elementis conspersus audes celeberrimis scriptoribus nostris ueluti ueteranus repugnare? PANTHEVS. Non is sum qui contumaciter illis contraire con/tendam/ sed eos decuriones in aciem deducam/ qui ualidis præmuniti armis te cogant una mecum illis annuere: ALEARDVS. Non parua res erit/ si me a ueteri nostrorum auctorum opinione / hac tua nouitia disciplina dimoueris: PANTHEVS. Non dimouero tantum/ sed abstraxero equidem. ALEAR/DVS. Nullam inferes uim. PANTHEVS. Nullam/ sed sponte (spero) te mi/hi dederis: HERMOLAVS. Audiamus Pantheum. ALEARDVS. Dicat. PANTHEVS. Aristoteles suo quodam problemate ait: Cur balneæ sacræ ha beantur: An propterea ꝙ sulphure/ atq; fulmine rebus ingenue sacris proueni/ant? ALEARDVS. Bene est? PANTHEVS. Ergo tenendum est / Balne/as esse sacras propter sulphur: & fulmen: ALEARDVS. Neq; ego hoc nega/uerim: PANTHEVS. Scio/ sed restat comprobemus Sulphur/ & Fulmen res esse sacras/ ut ex illis Balneæ dicant̃ sacræ. HER. Ita est. PAN. Sulphur.n. ex denominatione græca/ sacrum est qđ nos sulphur: illi θειον. dicũt/ qđ Romana lingua diuinum significat / & ne a consuetudine in cœpta deuiemus: Citabo Suidam auctorem græcum/ & grauissimũ/ qui libro Etymologicou sic de sul/phure inquit. θείον το επιθύομενον εις καθαρσίν καί αβλαβείς ποι ουν: ενθα το πασαι δαλος θεοιο καί θείου καιομενοιο: ο φησί του κεραυνου. δία τουτο θείον λεγεται το ουρανιον πυρ το του κερ/αυνου: θεία δε τα ουρανία. ο δε ευδεμων εν τη ορθογραφία λεγει: κτητικον επίτου θεος θείος: εκβαλων δε εποίησε το θείος: καί ο πατραδελφος ουτω, κεκτικος ων οτί καί οί γονείς θείοί ημων εί/σίν. ALEARDVS. Neq; hac Græca Suidæ attestatione: Cuius nullum per/cipi uerbum a meis auctoribus discedam: HERMOLAVS. Non graiorum armis/ sed latinis Panthee superandus est Aleardus. ALEARDVS. Recte di/cis. HERMOLAVS. Græcanicum igitur istud in latinam redde consuetu/dinem. PANTHEVS. Reddam ad uerbum/ ut hac noua Policie delectatus Aleardus cariosam illam exuat barbariem. ALEARDVS. Non adhuc mu/to sententiam: PANTHEVS. Victus spero mutabis/ sed audi quid Suidas de sulphure dicat in hunc modum uocabuli inclinationem demonstrans: Sul/phur/ quod suffitur ad expiationem/ & quod innoxios facit/ Vnde illud omnes mari diuino / & sulphure combusto / quod dicit fulminis / Propterea Thion dicitur cæleste incendium fulminis: Thia enim cælestia: Eudæmon autem in Orthographia dicit possessiuum a Theos Theios/ abiiciens autem facit Thios: & Patruus sic curator existẽs: Quoniã parentes Thii nobis sunt. HERMO. Quid Cogitabundus taces Alearde? PANTHE. Non hac græca auctoritate

Balneas esse sacras ex Aristotele

Sulphur dicit̃ sacrum.

Suidas đ sulphuris etymologia.

Thion

contentus est. ALEARDVS. Recte auguraris si me superare contendis, adde nostratia: PANTHEVS. Nec illa nobis desunt: Audi Pliniũ quid de sulphure loquat' cum Suida conueniẽs. ait enim: Habet sulphur & religionibus locũ ad expiandas suffitu domos. HERMOLAVS. Conueniũt utiq;. PANTHEVS. Hanc expiationem suis carminibus expressit Ouidius sic canens.

Sulphuris usus ad purgãdum.

Cerulei fiant puro de sulphure fumi
Tectaq; fumanti sulphure ballet ouis.

HERMOLAVS. Quid Alearde? ALEARDVS. Aliud addis Panthee? PANTHEVS. Nunc me ad pugnam accingo: Sulphure autem non solũ domus, sed homines aliquo piaculo polluti apud ueteres purgabant': Hinc idem Ouid. de Aesone lustrando à Medea sic canit.

Trina purgatio.

Terq; senẽ flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.

In sacris nãq; oĩbus antiquo℞ ritu tres erãt purgatiões. aut thæda aut sulphure purgabant' aut aqua abluebãt'. aut aere uentillabant': Vnde illud Iuuenalis.

Quotiens hinc talis ad illos.
Vmbra uenit cuperent lustrari si qua darentur
Sulphura cum thædis & si foret humida laurus:

HERMOLAVS. Non facile expugnabis hos Alearde Panthei ferentarios. ALEARDVS. Iam titubo: PAN. Iam uictus herbam dabis: Videtis ergo sulphur dici sacrum ex fulminis cognatione. hoc est ex igne cælesti quom fulmina & fulgura teste Plinio sulphuris odorem habent & propterea eo in sacris expiationibus utebantur. Hinc recte Aristoteles Balneas sacras a rebus sacris appellauit. ALEARDVS. Non usq; adeo mihi satisfactum est ut putas Panthee. PANTHEVS. Quid? ALEARDVS. Non probasti fulmen dici sacrũ PANTHEVS. Non? Si fulmen ignis cælestis est: cur non sacrum? at audi Senecam quid de fulmine dicat. Cæterum mira fulminis (si intueri uelis) opera sunt nec quicq̃ dubii relinquentia. quin diuina insit illis & subtilis potentia: HERMOLAVS. Eo ne amplius Alearde? ALEARDVS. Tot aucto℞ tandem testimoniis uincor. iam sententiam mutare disco: HERMOLAVS. Est ne Alearde apud tuos philosophos legere quis eo℞ primus calidi fontis medicatam opem depræhenderit? ALEARDVS. Nusquam ꝙ meminerim. HERMOLAVS. Quid tu Panthee. PANTHEVS. Incognitum puto Plinii testimonio dicentis: Homerum Calidorum fontium mentionem non fecisse demiror. Quom alioquin lauari calida frequenter incideret: uidelicet quia medicina tunc non erat hæc quæ nunc aquarum perfugio utit': HERMOLAVS. His relictis Alearde iam instat ut de caldarianis fontibus sigillatim aliquid edisseramus. & te docente adiscamus & eorum proprietatem & singularia præsidia: ALEARDVS. Hoc promptissime agam quandoquidem superioribus diebus huc me contuleră ut per expertiones probationesq; inuestigarem qua

nam metallica materia & natiui soli ingenita procreatione constarent. HERMOLAVS. Opportune ergo huc conuenimus: ALEARDVS. Per illius igit' terræ uerno tempore effossionem, atq; sublimationem factam (ut nostris uocabulis utar) quæ est rei siccæ per ignem eleuatio. (per eam enim elementorum fit manifesta segregatio) ut uniuscuiusq; diuersæ uenæ materia dissiliens planissime conpræhendatur) dilucide cognoui Caldarianas aquas trina commixtione, intinctas esse: Ferri, Nitri, & sulphuris, ex quorum singulis proprietatibus facile intelligemus, quibus morbis potissimum profuturæ sint: HERMOLAVS. Ergo prius de his dicendum est. singulariter: ALEARDVS. Immo pernecessarium est, Sed quom uideam Pantheum nostrum Plinianæ lectionis cultorem præcipuum, ac relatorem promptissimum, uelim, ut de his tribus ad unam referat, & primum de ferro: PANTHEVS. Pro uirili conabor (quandoquidem sic iubes Alearde) quæ ex tempore succurrunt, & quæ ille latius serit, ego uellicatim colligam: & quæ ad rem nostram tantum faciant: HERMOLAVS: Bene sentis: PANTHEVS. Postea quam multa de ferro conscripsit Plinius in hunc modum uerba facit. Tradunt omnes ferme scriptores ferri uim ad ligandum, ad siccandum, & restringendum quamaptissimam esse: ALEARDVS. Erudite Plinius, ut omnia de naturæ secretis. hanc ferro potentiam inesse manifestarium est, ex ea aqua, in quam ardens Chalybs extinguitur, ea si quidem doctiores Physici ad desiccationem, & ad humorum fluxum cohibendum sæpenumero utuntur: quoniam illud natura frigidum, & siccum autumant, eo tamen pacto, ut frigiditas siccitate uincatur. PANTHEVS. Subnectit deinde Plinius ferrum præsentanea remedia multis liquoribus mixtum morbis afferre, diuersisq; corporum uitiis salubriter auxiliari. Adiuuat dysentericos, cuius rubigo præcipua est in remediis, quam antiqui laudant exemplo Thelephi ferro ab Achille uulnerati, & rubigine liberati: Tollit Alopecias, genarum scabricias, & totius corporis pustulas cum cera, & oleo myrtheo, medetur cum aceto igni sacro, & scabiei, fœminarumq; profluuia sistit, prodest plagis recentibus cum uino diluta, & podagras mitigare creditur. HERMOLAVS. Bono est uerborum temperamento usus Plinius, ne Ouidianæ sententiæ aduersari uideretur Tollere nodosam nescit medicina podagram: ALEARDVS. Quodquidem quam uerissimum est, sed perge Panthee. PANTHEVS. Squama insuper ferri acriori ui, quam rubigo: Epiphoras oculorum sanat, sanguinem sistit, quom uulnera ferro maxime fiant: Hæmorroidas compescit ulcerumq; serpentia: Præcipua, & extrema eius commendatio est in Hygremplastro ad purganda uulnera, fistulasq;, & omnem callum erodendum. carnem recreat rasis ossibus. ALEARDVS. Nusquam Pan/

Sublimatio.

Ex qbus uenis aq̃ Caldarianæ

Ferri natura & potentia ex Plinio

Aqua cocta ex Chalybe

Ferri rubigo

Ferri squama

Hygremplastrũ. thee apud nostros legi Hygremplastrum. PANTHEVS. Crediderim. ALEARDVS. Quod est. PANTHEVS. Quod ad hunc modum componit Plinius dicens obolis ex cimolia creta duobus drachmis sex ex ære totidem ex squãma totidem ceræ ex oleo sextarius. his adiicitur, quom sunt repurganda uulnera, aut replenda cæratum: ALEARDVS. Vnde illi nomen? PANTHEVS. Ab humiditate arbitror. υγρος enim humidus dicitur: ALEARDVS. Nulla est apud te mea in cassum interrogatio. PANTHEVS. Hæc sunt quæ apud Plinium de ferro scripta in pręsentia meminerim. HERMOLAVS. Præcipua quidem sunt: ALEARDVS. His igitur iuuamentis Hermolae quisquis admonitus diiudicare potest, ad quæ remedia ualeant aquæ Caldarianæ, quom ferruginea uena in eis præcipua sit. HERMOLAVS. Quæ est altera Alearde metalli mixtura in eisdem aquis? ALEARDVS. Nitri non pigeat quæso Pantheum ex eodem auctore de illius effectu, & medicinis in cõmune referre: PANTHEVS. Referam lubentissime modo memoria teneam, & (ni mens me fallit) Nitri natura calida, & sicca est:

Nitri natura & potentia. Cuius uis ex Plinii uerbis calfacit, extenuat, mordet, spissat, siccat, exulcerat, Sudores nimios inhibet, oculorũ cicatrices, & argenas genarumq; scabritias extenuat: Visus claritatem adiuuat. & dentium dolori prodest, capitis animalia, & Lendes necat, diffunditur cum uino in aures ad sordes erodendas, & dolores sedandos, furunculos extrahit, & testium inflationi occurrit. Vitiliginesq; albas emendat, contra serpentum morsus & ulcera putrescentia, serpentiaq;, & fungorũ uenena succurrit, suspiriosos, & tussim ueterem sanat:

Nitri flos. Flos eius articulorum dolores iucunde mitigat, & regium morbum exterminat: Sanguinis profluuium est narribus sistit, podagricis in Balneis, uti solio nitri prodest.

Nitrariæ. Nitrariæ autem nec sua carent medicina, salubres enim sunt oculorũ claritati utiles in eis oculi non lippiunt: Vlcera allata eo celerrime sanantur, sed ibi facta tarde, prouocatq; sudorem oleo perunctum, corpusq; emollit: HERMOLAVS. Mira sunt, quæ uel Deus, uel natura in mortalium beneficia clæmenter progenuit: ALEARDVS. His ergo de Nitro cursim a Pantheo relatis, dignoscere in promptu est, quibus langoribus succurrere possint fontes Caldariani, quibus est cum nitro non minima cõmunicatio: HERMOLAVS. Tertia est (ni fallor) cum sulphure cõmixtio. ALEARDVS. Ita est de eo reliquum est, ut enarres Panthee. PANTHEVS. Nec extremum hunc sub subterfugiam laborem:

Sulphuris natura & medicinæ. Sulphuris autem (si Plinio credimus) natura est, excalfacere, concoquere, & discutere, collectiones corporum, cuius uis sentitur in aquis feruentibus, neq; alia res facilius accenditur, quo apparet ignium uim magnam etiam ei inesse: Hinc renibus: & lumbis in doloribus medetur, aufer mira celeritate Lichenas a facie, & le-

pras: Vnde Harpaction uocatur: suspiriosis, & extussientibus prodest: lendes in palpebris tollit, scorpionum ictus comitiales morbos ustum deprahendit, stomachum frigore laborantem confirmat extrinsecus adiunctum, & uentris tormina sedat: Hydropesimq; ex frigiditate conflatam. superadditur ad ulcerum adustiones, & Balneum ex eo, & nitro mirifice mitigat podagras: cum aceto potum concretum sanguinem discutit: Iumentorum scabiem, necminus ulcerosam tollit. HERMOLAVS. Nec sulphur sine ui sua medica est, quod minime ratus essem: ALEARDVS. At multa in eo est admiranda uirtus: Ex hac itaq; sulphuris, nitri, & ferri commixtione, quam per sublimationem pauloante deprahendi, certius mihi datur argumentum: ut sine hæsitatione, iam aperire ualeam: Quibus potissimum ægritudinibus præbere indubitatum auxilium possint Thermæ caldarianæ. HERMOLAVS. Hoc a te ante omnia Alearde expecto, ut hac tua demonstratione mihiq; & plurimis usui esse possint: ALEARDVS. Isthac de causa negotium istud sponte suscepi, ut mea inuestigatione multis hac ope auxiliari indigis prodessem, & patriæ consopitam pene gloriam excitando restituerem: HERMOLAVS. Deus te sospitet: ALEARDVS. Fontano igitur caldarii lauacio, ut præmonstrauimus, inest prima ferrea uirtus, Cui præsertim ferri prædominatur metallica uena quod facillime liquet ex natalicio ferrei coloris solo, atq; lapidibus passim conglobatis: Altera est paruæ tincturæ nitrosa potentia, quod ex aquæ luciditate plane conspicitur: Tertiam accipit duarum priorum minimam sulphuris portionem, quod itidem ex quota odoris parte uis persentiscitur, Cuius aquæ quom prima potentia ferruginea sit & cum aliis terræ uenis calidis coniuncta, quodam mirando temperamento a natura condita esse diiudicatur: HERMOLAVS. Ita credendum, de eius peculiaribus remediis, a te iam dicendum est. ALEARDVS. Dicam Illius igitur uis unice est ad omnes ægritudines, quæ ex imodica humiditate, & remissa frigiditate proueniunt, neruos expurgans, articulorum doloribus medetur, & podagræ mirifice confert: Asmaticos, Dispnoicos, Orrhopnoicosq; a suspiriosa anhelatione recreat: Omnes Hydropesis species Tympanitem scilicet Hyposarca, & ascitem sedato tumore comprimit, Renum passiones remouet, Calculosq; disrumpit, Intestinorum tormina lenit. Lienum uitia: & omnem inflationem extenuat. Stomachum humido, & frigido læsum adiuuat. Capitis dolorem antiquum restringit, Dolores spasmaticos mirum in modum pacat, Ossibus fractis confert, eaq; ferruminari mirefacit, omnes humores ad iuncturas, ad splenem, ad Epar descendentes exsiccat. Duriciei uuluæ q̄ maxime confert, Fœminarum profluuia sistit: Albasq; fluctiones,

Harpaction.

Comixtura Venaꝝ in fontibus caldarianis.

Remedia ex caldarianis fontibus.

Ad articulos.

Ad Asmaticos

Ad Hydropesin.

Ad renes.

Ad lienū uitia.

Ad stomachū & caput.

Ad oēs collectiones

Ad profluuia & fluxū menstruoꝝ.

Ad uuluę hũiditatē
Ad conceptionē

quæ proueniunt ex nimia Vuluæ humiditate / Uterumq; & locos / quos & recentes Physici matricem appellant superfluo humore laxatam constringit: Quicquid conceptui obstare solet salubri remedio dimouet :HERMOLAVS. Quom in sermonem de matricæ inciderimus / abs te quæro Aleard. ALEARDVS. Si libet Hermolae prius fine absoluam de uirtute aquæ caldarianæ / quicquid deinde iusseris aptuis edisseram / memor sis postea quid interrogaturus eras. HERMOLAVS. Recte dicis / peragas igitur Caldariana remedia :. ALEARDVS. Præter quæ dixeram peculiare auxilium est in eius lauacio / q; omnem cutis fœditatem purgat / uulneraq; putrescentia & ulcera / quæ Cacoethe uocant / abstergit / abscessus omnes sanat: Condylomata (quæ sunt in ano Tubercula) & Hæmorroidas sedat. Pannos qui est inguinum tumor / pueros maxime afficiēs / tollit / nec non uitiliginem / quæ Alphos dicitur / ex uitiliginum genere / notas aufert: Pustulas insuper / idest in cute eminentias uarii coloris paruas delet / Sacros ignes: Hierospilas hoc est sacras Vitiligines. serpentiaq; ulcera emendat: Pterigya oculorum & genarum scabricias: Epiphoras: Parotidas (hæ autem secundum aures suppurationes sunt) sanat. Alopetiæ decapillationem instaurat: Apostemata / fistulas / furunculos / umbilicos prominentes / psoras / totius corporis pustulas / Pruriginem / & demum omne scabiei genus præsentaneo subsidio purgat. Omnes supernæ cutis ex facie delet maculas. & depulsa aspredine / atq; lurore / ad mundum coloris nitorem smegtica ui squarosos reducit: HERMOLAVS. Ea narras de his balneis / quæ nunq̃ audiueram: Ideo non mirandum / si perfugium ad ea / olim fuerat: PANTHEVS. O Bone Deus quam prouida natura miseris mortalibus succurrit: HERMOLAVS. His Alearde narratis: ad id redeo / quod pauloante interrogaueram: ALEARDVS. De matrice forte? HERMOLAVS. Id est. ALEARDVS. Dic. HERMOLAVS. Abs te scire uehementer cupio / Cur prisci auctores uterum & locos continuo sermonis usu habuerunt: Vos autem Iuniores illis expunctis tantum Martricem pro utero dictitatis? ALEARDVS. Nos rei magis consonam retinuimus denominationem / quom Matrix ea esse uideatur / quæ fœtum ac perinde macer ad generationem confoueat. cur reliqua exoluerint. curq; aliis nominationibus uocitata fuerint / me prorsus fugit / Verum cum Pantheo sit de uocabulis satis erudita (ut uideo) ex utraq; litteratura cognitio de his tibi agat. HERMOLAVS. Eia Panthee. PANTHEVS. Cur hæc a receptioribus medicis refugerint / non meum sit iudicium. Verum de diuersa matricis nuncupatione pro ueterum auctoritate quo ad mihi fieri poterit / enarrabo / præfatus tam nullam mihi un

Ad Cōdylomata
Ad Pānos
Ad Vitiligines
Ad pustulas
Ad sacros ignes.
Ad Parotidas
Ad apostemata & fistulas
Ad scabiē
Ad oēs cutis maculas
Vterus loci

quam de secretariis mulierum internis ex medicæ artis professione accuratam fuisse perscrutationem: quæ attamen / ex Aristotele / Plinio / Galeno / Paulo / Suida / elucubrata succurent / ea pro studiorum laboribus explicanda curabo. HERMOLAVS. Id uolumus: PANTHEVS. Ast mihi a gemino exordiendum est ouo: Fœtus si quidem in utero tribus inuolucris uelatur illo scilicet / quæ secundæ uocantur / quod uuluæ per coctilidones annectitur & aliis duabus membranulis / quarum quæ proximior fœtui αλαντοειδης uocatur / medio uero inter hāc / & secundas αμνειος ad hanc fœtus urina excernitur: ad illam uero priorem sudor / & humiditas / hæ nomen latinum non habent / sed omnes sub secundarum uocabulo comprehenduntur / nam secundum partum omnes exeunt / discrimina membranularum hęc non subticuit Aristoteles de animalium conceptu sic dicens. Alia quasi membranis continentur. alia secundis. Primum intra ultimum inuolucrum gignitur. mox altera membrana obuelat. plurima quidem sui parte uuluæ adhærens. sed parte etiam seiuncta / & aquam continens / humor autem inter has cruentus / aquosusq; est: Quem mulieres proferum uocant: Paulo post addit. primum aqua illa subter cutem fusa per fœtus motionem ruptis membranis effluit / deinde fœtus inuerso utero / & secundis in terna uoluentibus foras uenit in lucem. ALEARDVS. De fœtu / suisq; secundis scite enucleasti: HERMOLAVS. Qua' de re dictæ sunt secundæ illæ? PANTHEVS. Ex utroq; auctore planum est / q̄ scilicet partus tempore fœtum ex locis prodeuntem sequantur: Secundas autem plurifariam appellauere græci / quandoq; δευτεριον: quandoq; χοριον: Quandoq; υστερα. Paulus tamen idem esse δευτεριον & χοριον testatur sic scribens: πολλακις μετα την του εμβρυου κομιδην εγκατεχεται κατα την υστεραν το χοριον ο δε και δευτεριον καλειται. Quod in hunc modū latine dicit. sæpe post fœtus delapsionem retinet in utero Chorion / quod utiq; / & deuterion uocatur. Suidas autem de Chorio sic inquit. χοριον το καλυμμα το περιεχον το εμβρυον το συγγενομενον εν τη κοιλια τοις βρεφοις χωριον αυτο ον των διατρεφοντων. Hoc latine sic effert: Chorion est tegmen continēs fœtum simul genitū in uentre infantibus: Locus existens ipsius fœtus q̄ nutritur: υστερα insuper Secundæ dicuntur apud illos / quia nouissima post partum descendant. HERMOLAVS. Locupletiores his denominationibus q̄ nostri fuere græci. PAN. Neq; in his sibi defuere latini / ut statim aperiā: Fœtū autem his membranulis sæptum uterus confouet / quem prius dehiscens ex seminali genitura conceperat / conceptumq; abstrusus in mensem usq; octauum fouendo conseruat: Vterum / & enim Romani / & locos appellant: De quibus

Fœtus hominis in uetre matris

Secundæ

Membranulæ circūdantes fœtū

Proferū

Secūdæ

δευτεριον ex Suida

χοριον ex Suida

υστερα quæ sint

Plinius in hunc modum uerba facit: Plura enim membranarũ genera fœminis, eadem omnia præterquam uesicæ iunctus utriculus: unde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant. Hoc in reliquis animalibus uuluam: hæc ille. hac igitur multimoda appellatione græcis non cessere Romani. HERMOLAVS. Quare uterum locos nostri dixerunt. PANTHEVS. Quia loci muliebres sinus uuluæ sint: qui in animalibus ut plurimum numerum mammarum insecuntur: In quibus gemini, & Trigemini procreantur: ideo illos multitudinis numero appellauere: uel fortassis ad Græcorum imitationem factitatum est. Illi enim χοριον (ut ex Suida demonstrauimus) uterum dicunt: q; sit χωριον idest locus ad nutriendum fœtum: mutua tamen littera. ALEARDVS. Enarrasti Panthee quæ limatæ, & emunctæ eruditionis sunt: & (ut uerum fatear) mihi antea incognitę: mirum in modum placent omnia quæ retulisti præter unum. PANTHEVS. Quod? ALEARDVS. Videris hac tua dissertatione affirmasse unum esse: uterum locos & uuluam: quom semper ex omnibus audiuerim uuluam esse exteriorem mulieris naturã quasi uentris ualuam. HERMOLAVS. Hoc itidem a teneris imbiberam. PANTHEVS. Vulgaria est, & Triuialium grammatistarum, rudis hæc opinio: uel a doctis explosa: Si enim mihi, sed uerius Plinio aures præstitistis, in fœminis uterum, in reliquis animalibus uuluam esse ostendi: Qua ex re, solertes Romani eloquii obseruatores uuluam nõ quasi ualuam: uerum uti uoluam: q; fœtum uolutum contineat, dixere: Hinc illud apud Nonium obseruaui: qui dicat uulgam significare capacitatem uel sinum cum laxitate uarronis testimonio sic dicentis: Eo ut uiaticum ex arcula addam in uulgam: eam itaq; ab inuoluendo dictam non puto ambigendum: Sed planius addam ex Lucillo testimonium: qui uulgam non modo scorteum sacculum, seu manticam: ad uiaticum significare ostendit: sed uterum: quo fœtus continetur: sic inquit ille. Ita ut quisq; nostrum e Vulga est matris in lucem editus. ALEARDVS. Tuis his auctoribus acquiescendum censeo: sed Panthee extremum hoc unum tuis lucubrationibus laudi dabo: perquam optime perscrutatus es interna mulierum secretaria quacunq; artis, uel ingenii speculatione tibi cõtigerit. PANTHEVS. Hoc mihi assidua lectione contigisse certo scio. ALEARDVS. At ego alia de causa putaram: tuumq; uel ingenii, uel oculorum acumen maiorem in modum admirabar: quom isthæc explorationes sæpius noctu q̃ interdiu fiant. PANTHEVS. Verum caue falsam mihi impingas calumniam. ALEARDVS. Ah ah Panthee: te & enim ueluti Sorex tuo pene occentu prodideras. HERMOLAVS. Missa hæc: sed Panthee alius restat de Matrice nodus exsoluendus. PANTHEVS. Quis? HERMOLAVS.

Vterꝰ unũ.

Loci unũ.

Vulua unũ

Vulga.

Lucillꝰ de Vulga.

Audiui sæpius & a doctis | minus erudite | & perperam esse creditum ab his qui idem esse uterum | & matricem arbitrantur:quid tu ais? PANTHEVS. Grauius eos errare censeo non eo inficias Matricem præterquã uterum aliud significare non ideo alii mihi inficiabuntur:si matrix aliud q̃ uterum significet.cur & uterum significare non possit:mouet me imprimis græcorum auctoritas | qui μητραν eam dicunt:quam & nos Matricem:quod signanter expressit Suidas quom eius inclinationem his uerbis scribat. μήτρα παρὰ το μω το ζητω η μαστευουσα τα πρὸς τροφην τοις κυηθεῖσιν: η οτι φυσικως αυτα τα γεννηθεντα μαστευει και ζητει. Inquit enim q̃ μητρα dicitur a uerbo ζω quod quero significat: quia ea sit quæ fœtui concepto cibum quærat | uel quia naturaliter generationes requirat:non ergo ab re est:si Græcorum exemplo quam illi μητραν Nos Matricem dixerimus:quom potior Romani sermonis pars a Græco fonte deducta fuerit. ALEARDVS. Firmis innititur ueritatis uestigiis isthæc tua opinio? PANTHEVS. Non me tam fugit Matrices fœminas quasq; esse: Tum ad fœturam | tum ad educandum pulliciem q̃ idoneas:quod ex Columella facile cognitu est | de gallinaciis educatricibus sic scribente. Nam pullos octies educat:si est bona Matrix. Idem:sint ergo Matrices robusti corporis:quadratę pectorosæ magnis capitibus: Idem sensit non inelegans Aristotelis de animalium historia interpres: qui de Vesparum generibus sic inquit. Sunt Vesparum aliæ matrices | aliæ operariæ ut & in altero genere quod placidius est: quæ autem sint natura operariæ | ac matricis in eo ipso placidiore genere percipi facilius potest. Sunt enim huius quoq; duo genera:alterum duces | quas matrices appellant:alterum operariæ maiores | mitioresq; sunt duces:ætas operariarum annum non complet sed omnes hyeme uisuntur:& paulopost addit. Est autem matrix latior | ponderosior crassior | & maior q̃ uespa: uolatuq; haud plurimum ualet:præ pondere enim sui corporis uolare longius nequit: quo fit ut semper in uespariis sedeant | effingentes fauos | & munere fugẽtes cellario.hæc ille:In eundem prope sensum de Vespis | & Crabronibus attendite Plinium:ut quas interpres matrices | ipse matres nominet.ait enim aliorũ qui uidentur mitiores duo genera Opifices minores corpore qui moriuntur hyeme matres quæ biennio durant | hi Clementes sunt nidos uere faciunt | in quibus opifices generentur:iis educatis | alios demum maiores fingunt:in quibus matres futuras producant:iam tum opifices fungunt̃ munere:& pascunt eas. latior matrum species:dubiumq; an habeant aculeos | quia non egrediuntur: Hæc Plinius:Fœminas quoq; gallinaceas Martialis dixit. Raucæ cortis aues | & oua matrum: Addam quæ fortassis hactenus a quoquam non audiuistis. Matricem præter memorata significationes ad aliud dictam esse. Ex eodem

Matricis plures significationes.

Matrix p̃ uulua.

Matrix p̃ nutrice pulloꝝ.

Matres p̃ educatricibus.

sane Aristotelis interprete sic scriptũ habemus:At quom hinc Coturnices abeunt dulcibus Lingulata/Oto/& Matrice proficiscuntur.atq; etiã Cenchramo: a quo etium reuocantur noctu:cuius uocem quom senserint aucupes. intelligunt parari discessum.Matrix perinde/ac aues lacustres/atq; etiam Lingulata: quæ linguam exerit prælongam/unde ei nomen:Otus noctuæ similis est/pinnulis circiter aures eminentibus præditus:unde nomen accepit:quasi auritum dicas.non nulli ullulam eum appellant:alii Asionem.ALEARDVS.Nusquã hoc audiuerã.PANTHEVS.sed quam interpres coturnicum ducem/matricem dixit/hanc puto esse:quam Plinius Orthygometrã appellauit.quasi ληc ορτυγος μητραν idest coturnicis ducem / & matricem. HERMOLAVS. Placet isthæc tua excogitatio.PANTHEVS.Est & alia ex eodem interpræte de matrice significatio:qui ex Theophrasti sentẽtia in historia de stirpibus matricem in arboribus cor/medullãq; appellat:Sic ait ille. Alia enim lignum:alia carnem habent:Lignum fissile est:caro omnibus dimensionibus diuidi potest: quom cætera quæq; ex terra constent:unde fit/ut inter neruum/& uenam ipsa media sit. Patet eius natura cum in cæteris / tum in fructuum cute / Cortex & Matrix proprie nuncupantur:sed ea quoq; reddere diffinitione debemus. Cortex est pars ultima:& a subiecto corpore separabilis.Matrix quod in medio ligni tertium a cortice continetur uelut medulla in ossibus:id nõnulli cor: Alii medullam appellant.Sed Alearde ad reliquas Caldarianæ aquæ uirtutes redeamus. HERMOLAVS. Gratissima fuit interposita hæc multorum uocabulorum eruditio:Quoniam Alearde satis de Matrice / deq; ingenita uirtute Caldarianarum aquarum / auxiliaribusq; remediis enarratum est/operæprecium est / ex te cognoscere: quibus modis in ægrotos uim suam afferant: ALEARDVS. Opportuna est Hermolae isthæc tua interrogatio : Omnis enim Balneorum effectus fit:aut innatatione / aut potione / aut limi emplastratione / aut aquæ fomento / aut fumi suffitu / aut exæstuationis sudore:sed quom Lauacra Caldariana non apta sint ad Emplastrationem / suffitum / & sudorem:De innatatione tantum / De potione / & fomento ex ordine pro uiribus demonstrabo : Verum quom innatatio pene omnibus innotescat:duxi cum ea expediendum esse : quicquid obseruandum primo in omni Balneorum lauatione:Quid deinde potissimum in Caldariana summersione.HER. Hoc pernecessarium est Alearde.ALE.Id igitur agam.

Matrix auis. Ligulata Otus auis Vllula q. Asio Orthygometra Matrix medulla arborum.

Quibus modis utimur Balneis oĩbus. Quibus modis utimur Balneis Caldarianis:

OBSERVATIO PRIMA ANTE BAL- NEI INGRESSVM.

RIMVM Oportere quencunq; febricula laborantem, aut habitudine debilem, resolubilem, naturaq; macrum, membra spermatica imbecillia habentem, a naturalibus quibuscunq; natationibus abstinere. Officit enim nimia Balneorum exinanitio, quæ magis languidos male torquet q̃ adiuuat.

OBSERVATIO SECVNDA.

b Alnea quisquis ingrederis: aluum primum medicamentis ducito: atq; euacuato: Nam humoribus non emissis, caliditate Balnei eliquante, & collectiones dissoluente, Resolutio tenuis ad loca debilia descendit: ex qua in uarias, ac pene ignoratas delabitur quis egritudines.

OBSERVATIO TERTIA.

o Mne Balnei lauacrum, ante factam pridianæ comestionis concoctionem fugito: Crudus, & enim in stomacho cibus ex nimia Balnei caliditate trahitur ad membra: & uariorum est causa langorum: Nec minus uentrem natura, uel arte leuare procurato: Micturiendiq; non postrema sit cura: ne fæces retentæ, aquarum tempore commotæ ad debiles corporis partes lapsantes graues morbos inducant. Alia sunt plura generaliter pro Balneorum proprietate seruanda: quæ pro sua quisq; commoditate ex Galeni, & Hippocratis accurata doctrina cognoscet: HERMOLAVS. Quid præcipue attendendum sit innatatione Caldariana cupio abs te audire Alearde. ALEARDVS. Si aduertas ad Rubricam normam dabo.

OBSERVATIO QVARTA.

t Empus innatandi diligenter obseruato: Fugiendos (ut Physici omnes tradidere) esse dies, aut nimio frigoris horrori, aut in feruescentibus ardoribus obnoxios: Lauacrum autem Caldarianum, a medio Iulio ad Augusti Finem ingredito: hoc enim suadet mediocris eius aquarum tepor. Quo tpe adeũdi fõtes Caldariani:

OBSERVATIO QVINTA.

a Nimaduerte intraturus Balneum / non oportere corporis labore defatigatum / aut solicita animi cura lassum esse: Quietus nanq; & hilaris hora diei tertia ad illud accedito: In eo horam / plusculum uel minus uel / prout ex ratione tuæ ualitudinis cognosces / immorato: utq; uirtutis habitudo / ac naturæ uigor tibi suaserit: Hoc enim ex conualescentia tua tibi facile intelligere erit.

OBSERVATIO SEXTA.

d E Balnei lauacro rediens uestimentis curiose inuolutus exito: & in loco præparato linteis / & sudariis calefactis: Balnei contractam humiditatem exiccato: horamq; in lecto requiescito: ubi pauxillus somnus esto: Inde exurgens ad resoluendam / si quam ex balnei calore conceperis inflationem / deambulato: in conclaui ab aeris intemperie / & uentorum flatu defenso: Post lenem deambulationem continuo / si mane fuerit / prandeto: si uespera cœnato.

OBSERVATIO SEPTIMA.

Esculenta pro Balneis.

i Nter obseruationes hæc præcipua sit: quid scilicet in cibi potusq; qualitate teneas / fugias ue / Imprimis dapes nutrientes / & facilis concoctionis præparato / conditoq;. Esculenta erunt / oua recenter nata / ut aiunt sorbilia: Hędorum / uitulorum lactentium / Caponum / Fasiorum / Perdicum / auicularum elixæ carnes / & pisces a medicis comprobati.

Poculéta

Poculenta sint: uina non austera / nec uehementiora: Laudantur mediocria albi / uel minimi coloris: non improbatur tamen in debilibus / & consuetis ante cibum panis frusta uino aromatico macerata præsumere: Omne aquę poculum fugito: Poma / omnesq; surculorum fructus / Legumina quæque: quæcunq; acida / & salsamenta euitato: Lacticina insuper recentia / nisi ea sumantur ante cibum: Pulmentaria quoq; omnia ex farina abdicato: Illud attende imprimis / ne consueti cibi modum transgrediaris: & omnem repletionem / quam stomachus tolerare nequit fugito.

OBSERVATIO OTAVA.

S I Bis die innatare cupis:a Matutina innatatione aduespertinam / & a Prandio ad Cœnam octonę horæ intercurrant/ut digestioni cibiq; concoctioni locus sit/ne si stomachus cruditate laboret fiat attractio ad membra/ex qua fiunt opplectiones super omnia omnem Venereæ libidinis coitum fugito ex eo/nanq; euacuatur utilis superfluitas ultimi alimenti / cum qua fit multorum spirituum exhalatio/qui corpus exinanitum relinquunt. Prius Balnei Caliditate resolutum. HERMOLAVS. Talibus sane obseruationibus/quid innatatione sequendum, / fugiendumq; sit/quisq; ægrotans instructus ueluti præuio præceptore ad lauacra intrepide accedere potest:Superest: ut de potione dicas:ALEARDVS. Neq; hanc præteribimus.

POTIO AQVAE CALDARIANAE.

P Otio Caldariani fontis / quæ datur/ asmaticis absq; ulcere pulmonis laborantibus / hoc ordine percipitur : Prima die ingreditur æger/ Balneum seruatis obseruationibus / ut præmonstratum est : Altera uero die accipiat libras duas dictæ aquæ mediocriter excalefactæ / quam ebibat sine intermiossione / eaq; linctu quasi guttatim deglutienda est:Dehinc ambulando se leniter exerceat horis quatuor:Quo peracto tantundem quiescat: Postea cibum sumat ea qua prædiximus norma : Sicq; indesinenter alternis diebus ad quindecim usq; dies / uel ut maxime / uiginti faciendum est : Verum quom aquis Caldarianis Nitri quota pars / & sulphuris minima insita sit non est adsoluendum satis idonea / ergo magis prosunt per innatationem / q̃ per potionem / quæ potio tribus continue diebus fit/quo ad pura nitensq; per excrementa exierit:HERMOLAVS: Quicq̃ aliud seruandum est in huiusmodi aquarum potione? ALEARDVS. Nil præter quod admonui: HERMOLAVS : Caldarianæ igitur aquæ fomentum superest adiicias: ALEARDVS. Adiiciam fomentum autem eius hoc pacto efficitur : Aqua recens Balnei præparatur / calefitq; : In eam infunditur spongia bibula / quæ humore calido ebria / atq; repleta supra membrum ægrotantis læsum sensim exprimitur / inuolutaq; tenui linteo / ulceroso morbo superimponitur / donec refrigeratur . Refrigerata iterato refouetur / & in quaternas uices replicatur: Demum exiccatum ulcus linteis mollibus / atq; nitidis circunligatur : Hæc de fomento sunt : Porro Sudationem / Emplastrationemq; Caldariani auxilii prætereo / quoniam illas nec loci oportunitas / nec aquarum (ut in aliis Thermis) uæhemens caliditas ferat. Hanc autem uetat / nullius limi conglutina-

Fomentũ aquę Caldarianæ.

tio/quom nullo cœno lutescat. HERMOLAVS. Omnia de Balneis ad regulam a te demonstrata sunt: Sed Alearde post a Balneis digressum / quodq̃ in uita est seruandum præceptum: ALEARDVS. Est profecto: HERMOLAVS. Ne quicquam de Balneis a nobis disiderari possit / Trade: ALEARDVS. Extremum addam laborem.

REGVLA PRIMA QVID SERVANDVM POST A BALNEIS DIGRESSVM. ALEARDVS

ACTA Diligenti cura ex prædictis obseruationibus / non parua Post Balnei missionem / adhibenda est in uita accurata diligentia. Dum Domuitionem paras / metito / quam longum illinc ad domicilium tuum supersit iter peragendum / siue illud pedibus / siue iumento transmeandum sit / quod lento gradu sine corporis lassitudine / in plures dies dispartito / & pro uiæ ratione perficito. Vt tandem lætus ad proprios lares deuenias.

REGVLA SECVNDA.

p Ostea quam uero ad habitationis locum perueneris / non tibi excidat / quod longe necessarium est. Vt singule mane peculiari quadam obligatione districtus lenem pedester deambulationem exerceas aut sedentaria equi uectura per amœna locorum comporteris / qua peracta hora diei tertia ad solitam comessationem accedito / & adamussim quas præmissimus in cibariorum obseruationibus / saltem per mensem tota animi attentione custodito.

REGVLA TERTIA.

e Xtremum / ex medicæ artis scriptorum sententia / somnum meridianum fugito / quod infestissimum miseris mortalibus autumant / & quod iterũ / atq; iterũ repetunt / omnem coitũ euitato / Talemq; uiuendi modum / ad quadraginta dies usq; indesinenter seruato: Hæc de Balneis sat: HER. Cæteris in omni uita mea animi uoluptatibus hanc triduanam anteponendam Alearde arbitror / quia hac consuetudine tua usus sum: Vt nihil gratius: nihil iucundius / nihil amœnius / mihi contingere posse deinceps confidam.

Quo circa & hospitali Bandarum liberalitati/& tuæ doctrinæ beneficio pręter antiquæ beniuolentiæ obęrationem debiturum me æternum offero: ALEARDVS. Nos Hermolae(ut unus pro omnibus loquar)pro ea qua decet in te obseruantia / ex animo fecimus:& ad maiora in dies/paratiores(modo uita supersit)usq; offendes. HERMOLAVS. Gratias habeo: Ego in urbē Alearde ad ouium mearum pastoralem curam proficiscar. Tu Venetias ad medicamentosam Patritiorū curationem abibis. ALEARDVS. Ita erit: Sed unum abs te Hermolae oratū uelim. HERMOLAVS. Iube. ALEARDVS. Mandes quæso Pantheo nostro: quom illum iuuenili ætate satis utraq; lingua eruditum/ ac ingenio non mediocri præditum aduertam: ut hanc disputatiunculam perpetuis annotamentis tradat: ne illius utilitatem multis profuturā præsentes / posteriq; amittant. PANTHEVS. Isthuc iam animo conceperam: & gaudeo te tam salubre Caldariani fontis perfugium miseris mortalibus haud quaq̄ inuidisse: pro mea uirili morem tibi gerere industrie curabo: HERMOLAVS. Fiet: Valete omnes uos missos facimus: ALEARDVS. Vale æternum Decus Pontificum.

Annotationum Ioannis Antonii Panthei Veronensis
Ex Trium Dierum Confabulationibus/Ad Andream
Bandam Iurisconsultum Lignaci Prætorem/Finis.

CVM PRIVILEGIO.

De Laudibus Veronæ Opusculum

Ioannes Antonius Pantheus Veronensis Omnium Sanctorum Archipresbiter ac Canonicus Taruisinus Andreæ Bandæ Iuris humani: Diuiniq; consultissimo/ac Domus Mercatorum Veronæ Prætori: Salutem:

IN hoc tui magistratus obeundo munere/pro antiqua nostra necessitudine/A me petieras: ut domus uetustissima nomenclatura mercatorum nũcupatæ perutilem cõmoditatem: expeditã iuris sine cũctatione promptitudinem/ac necessariam nostræ urbi taliũ collegarum in hemicyclo sedentiũ gubernationem oratiũcula exornarem: Quã sane prouinciã licet humeris meis grauiusculam: mutua beniuolentia impulsus/ tam diligenter q̃ libenter subibam : Sed quoddam nescio sinistrũ omen amoris in te mei testificandi facultatem surripuit. Cæterũ quom hac fœliciter nõ cessisset/aliud alia per opportuna obtulit occasio/qua tibi & mihi melius satisfacerem/quippe hac prima librorum præfatione diuturnitati consultũ ire uidebar: Si non modo uerborum enunciatione/uerũ perpetuis litterarum monumentis hoc tuũ exoptatissimum uotum posteris demandarem: In tua enim mercatorum prætura / una cum collegis/non modo in iure reddendo rigidam cũ clementi æquitate iustitiam obnixe seruare studuisti/uerũ etiam omni industria ingenio & opera antiquissima huiusce officii ornamenta ad pristinum nitorem instaurare conatus es: inter quæ tantæ ordinationis scita/& statuta stabant/ sordenti / squalidi situs/contrectatione illita: ueternosa: carie semirosa/negligenti incuria dissipata trita/& dilacerata / ut iam iam lapsanę olenticeta / aut salsamentorum expectarent uile ministeriũ: Curasti tua sollertia & diligentia: Quas in omnibus negotiis accuratissime prosequeris/nec minus multi æris impendio/cui pro innata ingenui animi liberalitate ad pœnitudinem usq; non parcis/ut ordine suo redintegrata / graphica policie exarata// picturatis uiuentis uigoris imaginibus animata mordaci pumicis læuigatu derasa / in punicea aluta maleatis notulis inusta/tumente ahenei umbilici bula/splendentia uisant̃/ legant̃/ obseruant̃q;: Non his contentus procemium in prima operis fronte petiisti: Quod ego tibi minime negandum esse duxi: intercedebat enim amicitia a teneris unguiculis nostra: Quæ in litterario Gymnasio/sub Antonio Broianiceno ciue nostro/ uiro sui æui bonarũm litterarum parente utriusq; lingue peritissimo / morum & uitæ modesta institutione integerrimo ad hanc ætatem/pariter adoleuit/adulta conualuit/ualida etiam post cineres/siquis manibus sensus est: (quoniã est) perdurabit. Alia insuper impellebat non minor causa / qua posthabita ingrati ac segnis animæ in patriam existimari merito potuissem. Si ego ciuis patriæ officium meum/qualecũq; est/impudenter denegassem/non enim poterat non sine grauiori notæ censura esse/si eius laudes concelebrandas/aliquo excusatio

nis subterfugio a me amolitus fuissem: Pro uiribus igit̃ enitar: & in hoc primo narrandi congressu libet cũ Plinio: Quod ille catholicos de uniuersa Italia concinuit illud sigillatim de multifera solius nostræ patriæ decantabo.

Veronæ Laudes

u Rbis Veronæ festa seruice facies & uberribus feracis soli ager quo tandem narrari debet opere: cuius ora parens numine Deum electa per se fœlix beatam amœnitatẽ continet: ut palam uno in loco gaudentis opus naturæ eẽ uideat̃: Iam uero tota ea uitalis ac perennis salubritatis cæli temperies est: tam fertiles campi tam aprici colles tam innoxii saltus tam opaca nemora tam munifica syluarum genera tot montiũ afflatus tanta frugum ac uitium olearũq; fertilitas tam nobilia pecori uellera tam opima tauris colla Lacus amniũ fontium ubertas adeo ut mi Andrea ancipiti mentis salo distrahar: & nimium exuberans multifariaq; laudũ Veronæ copia obesse possit tantaq; ac præcipua rerum singularum claritas non me exili uix anhelitu ægroq; singultu gemiscentem: Sed solida & efficacia maiorꝝ ingenia defatigaret absterreor & enim quamplurimæ ultro atq; certatim se offerant ut quam ex multis seligere possim facile non intelligam ueluti candida nais quom uer in ipso ortu iam gemulis floridis cuncta depingit & iam purpureo nitore pictata uestit in amœnissimo saltu hinc suaui florꝝ odore hinc coloris ardenti fuco hinc uariata formæ specie pellecta quem potissimum uirgineo pollice demetat subdubia cunctãtur. Imprimis siquidem non audaci sed merita iactantia ostentat sese apricus nostræ urbis situs: dimidius in ridentibus colliculis in quibus geminæ munitissimæ artes erecto supercilio reliquæ iacentis urbis parti imminentes tutissima totius ciuitatis in procursantes hostes defensio iucundo aspectu blandiuntur ut de se uerba faciam:

Laus a situ urbis

Nec tamus instat arx tertia ab antiquis uetus denominata tanq̃ corculũ in medio locata cæteris defatiscentibus membris subitam salutem & auxiliũ presto allatura: Dehinc exposcit admirandi ambitus lateritio & quadrato opere ciuitatis extructus murus mediamq; intersecans rapido & indeficienti fluxu amœnissimus athesis: Quem pontes quatuor lapideis pilis cameratis fornicibus cũ suis utrinq; a fronte propugnaculis dimidiatam urbem commodo ac facili transitu unam reddunt hinc mihi longæua uetustas tremulo præreptans gradu mille passim offerebat alia deiecta alia amoso situ semifracta alia adhuc cũ suo decore integra saxa in quibus antiquorꝝ romanorꝝ gentilicia monimenta ueneranda quadam sæculorꝝ maiestate leguntur: Quid magis me allicere poterat quam nostri uenerabilis & stupenda moles amphiteatri: quæ dædaleo excogitata ingenio: & arte potius supra uires humanas extructa labyrinthicas ægypti Cretæ: Polæ: Romæ atq; Lemni ambages implicitas omnium confessione superat: Cuius operis positionem singulasq; partes ad æternitatis

Laus a uetustate ędificiorꝝ

deſtinationem enarrare non eſt / ex huius igit̃ amphitheatri teſtimonio facilis nobis coniectura datur Veronam municipiũ romanoꝝ quondam extitiſſe: Cũ & ſatyricus aquinans municipalem harenam appellat / quandoquidem ea oppida municipia habebant̃ in quibus fuerant ad munus gladiatoriũ theatra: Inuitant nec minus tres arcus fœcundo marmorarioꝝ ingenio elaborati / Quorum alter non obliterato auctore tanti ædificii architectum .L. Vitruuium cerdonem bino in poſtis epigrammate in poſteros perenni memoria perpetua uit / eumq; ab obliuionis iniuria aſſeruit / ut Vitruuium inter Veronenſium ingenia enumerare non uerear: Et qui nullæ ſe uendicandum patriæ reliquerit: Veronenſem municipem inſcriptionis munere cenſendum præſtiterit: Alter uero geminus grandi litterarum charactere: Veronam coloniam Galliemanam auguſtam cum muroꝝ fabrica & dedicatione tranſeuntibus peregrinis & incolis quondam fuiſſe patefacit: Tertius in Leonum uico uetuſtate uel potius in curia maioꝝ labefactatus / cuius tamen pars integra a baſi ad apicem artifi cioſa columnarũ & periſtylioꝝ celatura tanti operis tantæq; molis ſtatuarios ſtupidos in deſiderium compellens. Ti. flauii Horici .iiii. uiri titulo in portæ frontiſpicio magnificat̃: Efflagitabant pene uocali affatu ædium templorum: Pyramidum / porticuum ornatiſſimo ſumptu fabricati parietes atq; culmina: Quæ non Epheſiis miraculis capitolinis ſtructuris ſuperbis ægyptioꝝ laboribus ſecũda fuiſſet: Hæc omnia iure quodam antiquiſſimæ uetuſtatis me uocabant: me alliciebant / mihi blandiebant̃.

Municipia. Vitruui9 Veronenſis. Laus afer tilitate agri montani.

Verũ ex aduerſo maior narrandi ordo acutiori ſtimulo raſcebat̃: inſtabat enim procaci petulantia noſtræ patriæ fertiliſſimus ager: Qui nec ipſe ſilentii inuolucro preteriri uolebat / nec iniuria ſane / cuius enim tam perfricata frons æquiſſima petenti denegare poſſet / quum in eo / tum omniũ rerum fœturam quæ uſui hominum neceſſario comparantur / tum omnes uires ſuas natura parens omnigeno prouentu oſtentare uiſa eſt.

Si eius nãq; frugiferos montes accurate perquiſiueris / in eoꝝ aprica ſtatione floram / Pomonam / Palladem & Barchim / firmiſſimam ſedem compoſuiſſe aſſeueraueris / ubi uiridanti ſemper aſpectu olíueta: Venafranum / Picenum / Lacinianum / atq; beticum ſolum & copia & bonitate liquido. Superant / excelluntq;: Vincta ea quoq; inuenies / ut peculiarem principatum Veronæ dare minime uerearis / & eo uno omnia gentium uiciſſe fatearis / ſiue auſterum ſiue dulce ſiue tenue uolueris uinum / illud diuerſa agri feracitas præſtabit Si colorem malueris / alia purpurea nitent flamma / alia roſco fulgent nitore / alia criſtallina defæcata tranſlucent puritate / adeo ut candida atq; nigra iam uulgaria ſint / nec inferior noſtris uuis gloria eſt / ut non tantum ad potum ęque at ad eſum uſui ſint / quæ per hyemem penſili concameratæ nodo durant / priorq; erat uolente

Laus olei. Laus uini. Laus uuarum

Plinio reticis mensa in agro Veronensium nascentibus:Qui tot uinorum ua/rietate refertus Chion lesbon:Tinolon:Cypron.Rhodonq; superare non dubitat:idem est honos & malorum generibus:quibus aprica montani ruris amœnitas affluenti ubertate leni & succoso sapore iucunda suauitate exuberat: sũt ubiq; nascentia cotonea ad ramorum incuruitatem usq;:uilitatem punicorum pomorum nemo nostrum est qui admiretur quæ alibi rarissima prouentu, & uotis expetita præciosis nobis inter spinosas limitum sapes uulgo fruticans: Dulcia:acria:mixta:arida uinosa progenerat poma. in uno Italiæ agro Vero/nẽsi tradit Plinius:Quæ lanata dicuntur mala nasci:q; lanugo ea obducat.

Laus Pomorum

Quis numerosa pomorum atq; pyrorum cognomina recensere posset? Quæ collatis antiquorum appellationibus aut colore aut forma facile dignoscuntur:Pomariaq; phaniceis ornata fœtibus:ueluti ex topiario opere, cliuosos tramites uariant atq; coronant:matrumq; ramusculi nec gestatum tolerare queant: Eandem ubertatis & ornati gratiam, ex ficis: prunis, cerasis, moris, sorbis iuglandibus, castaneis, mespillis, consequuntur elaborati colles.

Laus marmorum

Quin & montes:Silicum crepidine anfractuumq; sterilitate damnatos non nobis ut cæteris damno:Sed commoditati & magno emolumento eadem natura larga manu condonauit:ubi ferri uariisq; coloribus lapidum metalla ad regiarum & templorum alta decora plurimis lapidicinis:indefesse, continue excidunt, ut iam niuea paros, uiridis Donysa, Scyros:Caristos, Sinnada ad uos latomiarum translatam gloriam planissime fateantur:Quid eorum referam iuga aliis in æstiuali calore niue:aut boreali stridore damnata: In quibus nos syrium ardorẽ ab armentis cum lætissimi pabuli saturitate cauemus, & quantum diurnis horis auidissime buccularum & taurorum turmæ radicitus attonderiat:tantum roscida nox uliginoso soli madore, cæliq; riganti fluore remittit:ut nostris tesquis pinguia matini bureta concedant.

Laus lignorum

Non desunt in eisdem Pini Piceæ:Laricis, tædæ abietis quæ petant Sidera ualidissimæ trabes:Quæ non modo proceris domorum contignationibus atq; tabulatis: Sed largitissimam naualibus carpentariisq; fabricis præstare possunt copiam, ut Verona omnium lignorum atq; lapidum, quæ usui esse possunt:refertissimum Emporium non modo municipalibus suis, uerum etiam finitimis ciuitatibus omnibus materiam largissime sumministret: Exorabat me demum lætissima camporum planicies ne memoratu dignas eius dotes conniuẽtibus oculis & obliuioso gradu pertransirem:Quæ multiplici frugum prouentu frumenti imprimis:hordei farris:lini & omnigenum leguminis siliquarum:cum agro boetio:Siculo aphricano:ægyptio, lydio concertare posset:potissimum:quum Plinius peculiarem eius fœturam latere minime passus sit.Præcipuam enim agro Veronensi alicæ feracitatem non paruo fertili/

Laus planiciei

tatis argumento deſignat: Non deerant ſaltuum nemorumq; uberrima paſcua | quæ non modo me ad ſcribendum | uerum & ariſtæum & nomium ad greges armentaq; paſcenda pellicere potuiſſent. in quibus innumera paſſim ouium agmina iuuencorumq; mandræ errabundæ indeficienti herbarum gramine ſaturantur:hę ad recentis lactis coagula preſſiq; caſei ſapidiſſimos orbes ueſtino cruſtumio lunenſi.bithynioq; præferendos|illę ad generoſa uellera progeneranda:Q uæ Erytheis:Tarentinis Mylleſiis candore| mollicie ac tenuitate anteponantur.

Ne quid nobis aliunde expetendum ſit|quod hominum uel uſui uel uoluptati conducat:Apũ præcipua admiratio uernantia & gemmantia noſtri ruris prata hortos atq; coronamenta uberrimo alueoꝶ fœtu circũueſtit.q̃ fauos & ceras confingentes ſuccum illum dulciſſimum ſubtiliſſimum ac ſaluberrimum operantur|non hymetio hyblæoq; inferiorem|ubi non bonitas tantũ|ſed mellis copia uulgo gignatur | cuius terna uindemia præſtat uernum ex floribus conſtructo fauo anchinum. Dictum alterum Thymoſum ſolſtitio thimo florente confectum:Tertium æſtiuum a tempeſtate præcipua Syrio explẽdeſcente:horreum uocitatum. Nec mellationis noſtræ gloriam ſubticuit Plinius|quom mirũ & memoratu dignum alimentum tantopere extollat : auectis perpadum contrario amne aluearibus ad pabulum ab hoſtilia| iure territorii|Veronenſi quondam uico:licet nũc ille a tyrranica Mantuanoꝶ oppreſſiõne indigne occupet᷑: Non carebant profundiſſima nemora ſuo ferrarũ ornamento|quippe in his cernere eſt aproꝶ atq; urſoꝶ ferociam agiles dãmarũ lepoꝶ ceruorũq; curſus omnifariæq; uenationis indagines|quæ menaliis Gargaphiis atq; calidoniis ſaltibus pares eſſe potuiſſent | ut melius in noſtris oris graioꝶ fabulamenta Cromyoniam ſuem|& ex ea natum calidonium aprum: illam theſei hunc Meleagri laborem credibiliori commento finxiſſent.aut erymantheum monſtrũ perniceſq; æripedis cerue ungulas|& erumnoſas.Herculis defatigationes pari argumento nobis deſtinaſſent.Contra nobis eſt canum impetus & ſæuitia uel inuenatu ſollercia & ſagacitas præcipua|& eorum imprimis quos a capiendis leporibus leporarios nuncupamus|forma & agilitate præcellentes|& in multam regum|& principum uenaticam uoluptatem|grandi æris impenſa a noſtris ſtabulis expetant᷑:Seu eoꝶ quos ad ſequenda ferarũ & auiũ ueſtigia ſequaces dicimus:Q ui nr̃o æuo didicerint caudæ & roſtri ſignificatiõe auiculas interſtipulas errãti gradu deliteſcẽtes uel nodoſis retibꝰte gẽdas|uel uncis accipitrũ unguibus necãdas.mirabili inuẽto demõſtrare|libebat phaſiãoꝶ cothurnicũ|turdoꝶ|omniũq; uolucrũ mille aucupii doloſas enarrare artes|niſi nimia uagãdi licentia propoſito operi indecora uideri potuiſſet: qd ꝑteriiſſe docuit picas turdos ſturnos|Luſcinias hũanas pene uoces reddẽtes:

Laus in apibus.

Laus ex Venatiõe

Q uæ cum indicis pſytacis ſermocinantibus contendant/& agrippinæ quondam turdum: Iuniorum cæſarum Sturnum & luſcinias græco atq; latino ſermone/Dociles ſuperēt. Addam & minimas auium faginellum & carduellem/Q uarum altera aliis in locis rara reſonanti atq; arguta uoce/Altera nec uoce tantum ſed pedibus & ore pro manibus imperata facit. has ocioſi tonſores & reliqui aſſidua uocum garrulitate edocent. & ab his non paruo incompenſato auro ueneunt: ut ganeonis / & gularum gurgites bolum decem philippeis emptum uno palati impetu interdum deuorata canora: (proh pudor) auicula comediſſe iactent: Q uæ ſane dulci cantu aut humano ſermone uocales / par delicatæ dapis ſuauitas Clodii Aeſopi tragici ſexcentis ſeſterciis taxatæ patinæ eſſe potuiſſent. non minus atq; Cleopatra quæ procaci faſtu lauticiam & epularum apparatum: M. Antonio oſtentans una Cœna liquefactum aceto abſorbens unionem centies ſeſtercium cœnaſſe gloriata eſt: Q uā tamen gloriam ſuperioris Aeſopi filius in amplis opibus a patre hæres relictus prior uſurparat. Is enim ut experiretur in gloria palati. quid ſaperent margaritæ: uniones magnæ taxationis / nō ſibi ſoli / ſed conuiuis: Q uod magis regium erat / ad ſorbendum dedit.

Laus ex aquarū irrigatione

Præter ſalutiferi aeris temperiem undiq; ex abundanti agro erumpūt limpidiſſimi fontes: Q uorum argenteæ per atritos calculos delabentes aquæ ad iucundum ſuauitatis potum homines & iumenta inuitare uidentur.

Laus balneorū Caldarii.

Calidarum ebuliunt ſcaturigines ad ualitudinem aquarum / ut deficiente medica ope noſtræ ſaluti contra peſtiferos morbos ab ipſa natura conſultum ſit. Hinc notiſſimus eſt ad decimum lapidem uicus quem a calidis aquis Caldarium uocitauit antiquitas: ubi mi Andrea Nobilis familia tua Bandorum lata prædiorum iugera / triaq; prætoria piſcinis & hortis ornata regalem magnificentiam teſtantia poſſidet / non fortaſſis illis inferiora quæ peruetuſta Bandorum progenies in florentiſſima atq; omnium rerum amœniſſima cypro / in hoc uſq; æuum / exuberanti diuitiarum copia excolit: atq; honorificentiſſime habitat. Emicant hic ad feruginei collis radices calidæ atq; ſulphuratæ aquę / auxilia morborum tepore conferentes: quibus non minus celebris ciuitas ueſtra / q̄ Cumæ in baiano / ex poſideanis puteoli incampata: Statielæ in liguria / Seſtiæ in narbonenſi prouincia.

Defluūt inſuper plures per campeſtrem prouinciam impetuoſo fluxu torrentes montanis imbribus impulſi / & reliqui a fontibus amnes leuium cymbarum uectura & piſcatu capaces: Sed maximus omnium tortuoſo & rapidiſſimo ambitu lato & profundo alueo mediam & totam regionem diluens

Atheſis fl.

præcipiti decurſu a tridentinis alpibus in hadriaticas paludes defert Atheſis: Cuius ſecundo fluuio Alemanicis / a adiuerſo orientalibus / Verona ditatur opi

bus: Talis sane opportuna mortalibus necessitas in sui præconium uocabat.

Vocabat & pater Benacus: quem intactū post terga minime relinquerem: nisi alio me uocaret oratio: huius potissima a Plinio laus est: ut Bęnacus in Veronensi agro sit mintium amnem transmittens: ad cuius emersus annuo tempore conglomeratæ anguillę in tantum mirabili multitudine uoluuntur: ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis singulorum millium globi reperiantur: Sed maior de eo nostro æuo admiratio est: Sola & singularis Carpionum expiscatio: quæ neq; ubiq; in lacu: Sed ad solam uoraginis profunditatem: ubi aureis harenis ab accolis pasci creduntur: unica laboriose & industrie fit: ganeas & gulæ luxuriam non modo Italiæ: Sed externarum nationū expletura: Qui peculiares non minus Bęnacum exornant: atq; quondā rhombi Rauenam: murenæ Siciliam: Elopes rhodon: ostrea brundusium lucrinūq; celebratissima reddidere: quom illi tamen alia per æquora innatant. Carpiones uero nullibi gentium præterquam in Bęnaco reperire est. Neq; alteram nostri lacus gloriam supprimendam censuerim: qui inter gentiliciam preciosæ piscinę dotem: uarios maiores tum imprimis admirandos eorum supra fidem magnitudine compascit: quom ad uiginti libras pensos inuenire par sit: tum uncti iuris pingui ad lautas potentiorum culinas incomparando: sapore saturandas forsan: quo sint nomine uarii maiores nostro æuo nuncupati requiris. Trotæ sunt: unde hoc sciam inquies a diuo Ambrosio non indiligens indagator perdidici: cuius in quinta sui hexaemeri die hæc uerba sunt. Innumeri itaq; usus innumeraq; genera piscium sunt: Alii oua generant: ut uarii maiores: quos trotas uocant: & aquis fouenda committunt: huius enim grauissima tanti testis asseueratione. Quis tam cerebrosus deinceps ambigere possit? Neminem puto: non minoris ponderis minorisue saporis idem lacus ingenerat lupos a lupina uoracitate denominatos: sed nos peruersa uernaculæ linguæ appellatione lucios dictitamus. hos ratus sum esse explanissimo Plinii testimonio: Qui luporum laudatissimos appellat lanatos: a candore molliciaq; carnis: hoc quoq; ex Flacci carmine coniicere licet: qui ait quo pertinet ergo proceros edisse lupos? Sunt igitur quos diximus lucios nostro æuo lato ore & dentatis maxillis uoraces: Alios enim pisces insectantes iisdem compascuntur. Candidissima ac molli carne proceri: sine uentre: gracili longitudine in caudam desinunt: Accedit & græci nominis comprobatio: illi enim lupum λυκον appellant: unde nos uulgo lucium diximus. Licet alii non lucium sed laciam lupum esse contendant: Eorum, nanq; apud nos tanta est salubris piscis fœcunda ubertas: ut athesis bęnacusq; tyberinorum inter duos pontes degentium luporum ad se gloriam transtulisse uideantur. Reliquorum uero piscium præcipuo sapore: numero atq; diuersitate lucrinum: lariū: uerbanū: sebinum: Eupilum: trāsimenū omniū cōfessione antecellit. Quē circa uirent hiemali bruma

Bęnacus
Carpiões
Trottæ
Varii maiures.
Lucii. Lupi pisces.

fœlicissimæ arbores:Pomarioꝝ apricæ atq; amœnissimæ stationes:ut iam fa/bulosa græcitas præ illo hesperidũ Corcyręiq; regis tot sæculis decantatos hor tos/auriferasq; frondes deleuerit:in cuius ulteriore ripa peninsularꝝ ridet ille ocellus Syrmio Catulli nostri ciuis:cantatissimũ genitale solum non tacitur/nitatis ingratitudine posthabendum/tum quom tanti partus ac natalis cõscia sit tellus:tum quum eius antiquitate/Rudera cameratis adhuc fornicibus isth/mios ludos & spectaculi circũ attestentur. Surgit insuper e regione ad lim/pidissimas Benaci undas ab radicibus tendens ad sydera pars nostri Appeni/ni:quem accolę nunc baldum dictitant:qui per mediam ad fluctus usq; Sica/nos discurrẽs Italiam:nusquã q̃ apud nos eminentior:nusquã feracior:nusquã amœnior:Quem inenarrabili florum uariętate/spectatissime indies nascentiũ & uaria lasciuientium odorum fertilitate reꝝ natura depinxit:ne ulla in parte se nobis mancam ad salubritatem præstitisse uideretur:hæc est pars quæ non modo reliquas porrecti montis partes:Sed Colchon/Iberiam/Pontum:Cauca sum:Olympum:Circeium:Thessala iuga herbarum & uenenoꝝ efficaci po/tentia superare possit:& Medeam/Circen/Hecaten/Erichthonem:omnes uer/benarios atq; pharmacopolas ad magicoꝝ philtra/seu morborum curationem traxisset:Ex hoc profecto appenini iugo/numerosam uersicolorum florum ua rietatem:glyceram coronariam in Pausiæ Sicyonii pictoris municipis sui pro uocatione/quom illa natura/hic arte certaret/decerpsisse/ex eoq; coronas uen/ditando paupertatem sustinuisse cõtẽderim:præterq̃ in appenino.exornant & uniuersum agrũ candidissima lilia/purpurea narcissi ferugine suaui odore ac luteolo aspectu odora uiolaꝝ uis:quæ media hyeme in apricis colliculis uer/nam temperiem apud nos esse testentur.Hanc inter amœnissimam florum ua rietatem non deest odoriferum Crocum/siue siluestre siue satiuũ desideraueris: præuiderat enim a longe natura omnium rerum perspicacissima indagatrix futurum esse/ut nostrum amphitheatrum dulci uino commixtũ Crocũ ante ludorũ ingressum conspergeret:ne patria nostra nullius opis indiga hoc tam præciosum munus aliunde mendicaret:Cuius in nostro agro nobilitas atq; co pia non corico Ciliciæ/non olympo liciæ:non centuripino Siciliæ/non phlæ/græis campis concedere uideatur:

Mihi demũ multaꝝ laudũ enumeratione defatigato:se omniũ obtulit na tiui salis in nostris montibus quondam amplissima laus:quandoquidem uita humanior sine eo nequit degere/adeoq; necessarium elementũ sit.noluit sollers natura agrum nostrum omniũ reꝝ munere donatum/hoc præcipuo hominũ & iumentoꝝ condimento carere:& quom longe a nobis salsi liquoris abesset opportuna necessitas:Dedit fossiles ex cauernosis rupibus sales/cui rei argu/mentũ est.Solius nominis appellatione adhuc salinarum frequens uicus:neq; mirum cuiquã hoc sit:quom India ex Ormeno monte lapidicinarum modo:

Syrmio Catulli patria.

Mons baldus.

Salinæ.

& cappadocia e terra desato humore speculariũ lapidũ more excidisse dicant.

Extrema erit igitur hæc Veronæ laudũ perscrutatio: Vereor enim si eas ad unam perquisiuisse uoluero/tandem in illud prouerbiũ deueniam: Quod ua/na græcorum garrulitas de sami fertilitate cantauit/eam etiam gallinæ lac pro/tulisse. Superant.& alia profecto quarũ singula cuicũq; ciuitati ornamen/to esse possunt/quæ omnia in uinũ collata/unanimi sententia/patriam nostram extollunt/exornant/admirandũq; omnibus præstant. Hæc erant profecto Andrea quæ mihi & cuiq; exercitatissimo oratori spaciosam laudandi aream aperuissent/uerum non modo hæc/sed alia excogitare uisum est: Quæ maiori ornamento atq; decori nostræ patriæ cederent.ornatissimam uidelicet huma/narũ diuinarũq; legum sanctionem/ac ab condita ciuitate ordinatam iustitiæ & magistratuũ cum temperamento moderationem: Quibus uici/oppida ciui tates in maiorem q̃ magnifico murorum sumptu propagantur memoriam. Eoq; magis impulsus sum quom illa pena longa priorum taciturnitate / & impendio lassioris temporis abolita/uel ab aliis neglecta & fortasse ignoratione præter/missa conspicerem: Igit̃ nos obliterata & uetustatis situ obsita non minus labo riose q̃ accurate scrutabimur eruemusq;: Quod si diligentius rimari uellim ne cessariũ est altiori repetitione primæuas rerum publicarum institutiones a peni/tissimis exordiis reuoluam: Maiores nostri non adeo uanis insulsisq;/ut aiunt/ Poetarum fabellis temere finxerũt: Orpheum threiciæ gentis primordium/ & plectro & cithara a montibus auritas ornos/a siluis imanes feras/aues ab æthe re/a scopulis grandia saxa ad uocalem doctiloquũq; sonum traxisse. Amphio/nemq;/qui septem uoci modulantis lyræ concentu ad thebana mœnia saxum in saxum insilire coegit/quoniam ille suaui & composita oratione agræstes il/los/& ad cõmunitatem indigestos uiros ab tenebrosos antrorum latebris & arbo/rum cauatis corticibus ad congregandos hominum cætus se uocauit. Hic ue/ro ornata eloquentia non modo uicatim/sed ciuium unionem policita ordina/tione composuit. Post hos ab antiquitatũ scriptoribus traditũ accepimus Pho roneum Cecropem/Museũ/Minoem/Draconem/Lycurgum/Solonem/ Plato nem Pythagoram legum latorum principes extitisse: Quorum alii in ægyptum profecti/apud illos sacras cerimonias astrorum cursus iudiciorum & legũ causas edocti/ad patriam reuersi res publicas: sacro & humano dogmate cõmuniere: Sũ ratus non fore molestũ legentibus si anteq̃ nostram/aliarũ rerum publica/rũ institutiones enumerauero: Aegyptiorum imprimis Dynastia triplici hominũ genere ordinata fuit: Agricolarũ/ qui parua mercedæ a sacerdotibus & a rege agros mercati oẽm ætatem in illis sine intromissione conterebant. Pastorum quũ apud ueteres omnis peculii uis in pecorum adiumento inniteret/opificum/ quo/niam excultæ artes tum ad uitæ hominũ cõmoditatem/tũ ad ocia tollenda nõ parum conducere uidebantur: Iudiciaq; nõ casu: sed ratione probata habuere

Orpheus.

Amphiõ.

Legũ latores

Res.P. ægyptiorum

P.es.P.Indoꝝ. ægyptii/quæ plurimum mortalium societati prodesse arbitrantur/quom optimã uiuẽdi ratione putarent punire sontes subuenire oppressis/extollere/ꝓbos.

Non absimiles fuerint/& indi/qui ab Dionysio ex Iouis femore nato instituti omnem eoꝝ multitudinem in septem genera dispartitam habuere. Quoꝝ philosophi honore antecedunt/numero uero pauci sunt:hi sacroꝝ & defunctorum curam habent. Nono anno de fructibus/de animalibus / de re.publica.in medium proferunt & qui mendax tertio deprehensus fuerit perpetuo silentio damnat᷑. Secunda tribus agricolarum est/qui plurimi sunt/& paccatissimi in maxima operandi licentia & immunitate militiæ/quandoquidem aliis pugnãtibus ipsi sine periculo arant atq; fodiũt:conducti operantur/& quartam fructuum regi partem persoluunt. Tertium genus Pastorum est/uenationibus & pascendis iumentis accõmodatũ.hi terram a bestiis liberant/& ab auibus quæ semina legunt. Errabundi in tuguriis degũt. Quartũ locum artifices habent: Quoꝝ pars armis:pars rusticis instrumentis.alii aliis utilibus rebus fabricandis uacant. Tribunus arma militibus præstat prebet/& classis præfectus naues nauigantibus & mercatoribus precio locant. Quinto ordine censent᷑ milites: qui reliquum tempus ociosi agunt in locis ab rege constitutis/ut belli ingruẽte tumultu præsto ad arma parati sint/Sexti sunt præsides/quos Ephoros nuncupauere.hi inspicientes quæcũq; aguntur clam regi omnia referunt. Septimi sunt Consiliarii/& regi assidentes : Qui magistratus & iudicia & rerũ omniũ administrationem faciũt. fuit quoq; peruetusto Cretensiũ res ordinata dogmate.

Res.p.cretensium. Tradit minorem grauissimus auctor Ephorus solertissimũ legum latorem post uindicatum maris imperium cretamq; insulam trifariam dispartitam cretenses legum moderatione composuisse:Qui antiquissimum Rhadamantum

Radamãtus. uirũ quondam iustitia/ac æquitate celeberrimum cũ cognomine imitatus est: ille quidem primus legibus insulam & habitandis urbibus/& ciuilibus institutis ad mansuetiores uiuendi ritus perduxit. Is posita in medium Decreta singula ab Ioue ea fere commentabatur.hunc igit᷑ sectatus

Minos. Minos nouem.per ãnos Iouis antrum conscendebat:ibiq; diutius immoratus emergebat/esse constructa tenens mãdata:

Leges cretensium. Quæ consulta & sanctiones Iouis esse astipularetur/ quaꝝ sũmam nec me referre/nec lectores audire pigebit: Primũ potissimumq; illud tanq̃ omnium rerum caput uolebat ciuitates ad libertatem conditas esse quãdoquidem hæc sola sit/quæ bona possidentiũ propria esse facit.bona uero quæ in seruitute sunt/non subditoꝝ/sed imperantium sunt. Alterum fuit ut cuncti modeste tenuiterq; uitam degerent/ut concordia seditioni altius excrescenti / q̃ delitiis gignitur & auaritia aduersaret᷑:Ideoq; pueros ad contentus uirosq; ætatis adultæ ad conuiuia cogebat/ut tenuiores æqualem cũ locupletibus portionem epublicis alimentis assequerentur: Vt aũt non formidinem sed fiduciam audenti animo campescerent/in armis ac laboribus ab ineunte puericia con-

ſuefacere:ut ardores & frigora uiaſq; accliuem & arduam quondam ficti cer/taminis præludio deſpicarent. Erat in gymnaſiis aſſidua & continua exercitatio/ut inſtructis pugnis plagas uerberãtium hac toleratione minoris exiſtimarent:eoſq; arcubus & inter arma ſaltibus exercere conſtituit: Quos principio curetem oſtendiſſe ferunt:Deinde inſtruxiſſe/ut quam appellant pyrricam ſaltationem ſaltarent:adeo ut nec ludus qdem bellicæ fuerit expers utilitatis:uiſſerat inſuper ſagulo & calceo militari aſſiduo uſu cõtegerent.eiuſq; ſumma mãdatorum uidebatur.ut arma imprimis ueluti precioſa munera ſemper contrectãda uenerarentur:Hæc decreta cũ priſcis temporibus optimis eſſent inſtituta legibus meminerũt Plato & Ephorus grauiſſimi rerum ſcriptores cretenſium æmulos & ſectatores fuiſſe grecorum optimos atq; primarios:imprimiſq; lacedęmonios:Qui eorum rudimenta diligentius accuratiuſq; expoliuere:ipſorum autem politioni multo labore optimus omniũ lycurgus inſudauit.hic nãq; ob Charilai fratris filii declinandã remouendamq; de occupando imperio ſuſpitionem ſponte exul cretã profectus Thaletis deinde muſici atq; iuriſconſulti conſuetudine doctior factus ægyptias petiit oras/a quibus gentis illius ſacratiſſima iura auido ebibit ore/inde digreſſus in patriam rediens/iter per chium fecit/ubi multorum ſententia cum doctiſſimo omnium Homero collocutũ fuiſſe memoria proditum eſt:Talibus itaq; ex longa peregrinatione legũ ſanctionibus initiatus leges compoſiturus/dogmata a ſecretiore Apollinis cortina tãq̃ diuina oracula non hominibus uiolanda ſed perpetua obſeruatione cuſtodienda Minorum in morem e Iouis antro magna ex parte ſimillima confinxit: Laconumq; imperium ad fugiendam tyrrannicam oppreſſionem perordinauit: Primum enim fuit & maximum ſeniorum conſtitutio : Quã ait Plato tumeſcenti regum imperio admixtam/& ad maximas res adipiſcendas ſalutem ſimul & continentiam æqualem poteſtatem aſſecutam:Suſpenſa nãq; res.pub.ad reges/nũc ad tyrannidem/nunc ad plebem in democratiam declinabat:Principatum ſeniorum in medio ſtatuit/ne pronior in neutrã partem deuergeret:Semperq; enim octo & uiginti ſeniores illis cum regibus aſſiſtebãt/ut populari principatui repugnarent/itum uero ne tyrannus fieret rurſum populi iuribus fauebant. Secũdum uero inſtitutum ac generoſiſſimũ eſt agri dimenſio/nam quom inæqualitas nimia eſſet/pauperеſq; & egeni a paucioribus diuitibus contumeliis & delitiis perturbarent/perſuaſit ut ſolum omne in medio poſitũ a principio diuiderent:& parili ſortione pariq; cenſu inuicem omnes degerent:Præterea quom magis animo uolutaſſet uoluptatum & delitiarũ auferre infrene deſideriũ:Inſtitutum tertium atq; pulcherrimũ ſuperinduxit conuiuiorum apparatum/quo ſimul cœnatũ conuenientes ad cõmunia & ordinata opſonia ac cibos nequaq̃ domi diſcumberent aut ſuperſtrata precioſa menſaſq; magnifice inſtructas inter coquorum manus ſub noctem longa ingurgitatione ueluti guloſorum uoraces

Lycurgus

Res.P. Lacedæ/monũ

gurgites impiguescerent: Atq; una ganeis corpora: scurrulitate mores eorum perent, ad omnē libidinem faciemq; resoluti: Quod cōmune conuiuandi institutū illud efficit: ut magni apparatus ostentatio ab oībus eliminari cōdisceret, quom una cum paupere opulentus promiscue coenitaret. Ad hæc conuiuia, Quæ cretenses andri a uiris lacedæmones phidicia appellant, adolescentes conueniebant, ueluti ad pudicitiæ scholam deducerent, confabulationesq; ciuiles a senioribus audire consuescebant. & liberaliū artium præceptores summa obseruātia intuebant: admirabantq;, iocariq; ipsi & comiter sine scurrulitate cauillari iam tū a teneris iniciabant: Præclarissima & eiusdem doctrina ad connubia & sobolem procreandā fuit: Exercitatissime enim cursibus & luctationibus iactibusq; discorū, atq; iaculorū, uirgines in matrimonio dari uidebantur, ut queadmodū germinū radix acre acribus corporibus principiū summittens melius germinatis ita & hæ partus robuste tolerantes honeste simul & facile aduersus dolores repugnarent. Natos aūt nutriendi ius genitori non erat: Sed eos in locū leschen uocitatū deportabant ubi sedentes, q ex tribulibus maximi natu essent. Siquidem infantem animaduerterent indole pulchra, ac effigie robusta effictum educari iubebant: Si autem ignauū ac deformem exponendum mittebant: Infantes nō aqua: Sed uino mulieres abluebant. experimētū quoddam ipsorū habitudinis facientes: Dicit enim comitiali morbo pueros aut alii ægrotationi obnoxios admoto mero debilitari, ac resolui: Qui autem essent firmæ ualitudinis magis acuere ac firmare habitum: Erat insuper circa nutrices artificiosa quædam diligentia, ut nullis adhibitis infantiæ minis infantes & nutrientes ipsos tam membris tā specie liberales ac uenustos redderent. Proinde ab exteris ad nutriendos filios Laconicæ nutrices multa impensa emebant: Iuuenes uero publicis educati alimentis non modo uenationibus & currendi certamine, Sed tybia & lyra hythmisq; magis ad pugnam cōferūt, sicut in re consuere bellica, plagas serio ultro citroq; immittunt, non nullas quidem cominus alias uero contortis telis eminus. Erat in iure dicendo contirne uocata doctorum uirorum seuerissima consuetudo. Erat & nummi ferrei utilis & oportuna signatio, ad diuitiarum thesaurorumq; comprimendam cupiditatem: At qui humandi minuis optime Lycurgus ipse constituit, cuius itaq; legibus urbis illa in quinquagesimum annum usq; usa gratiæ tranquillitate & gloria præstitit.

Institutū ad connubia

Mos nutriendi filios.

Laconicæ nutrices

Inter Græcorum igitur præstantissimas urbes summa rei atheniensium enituit, quam in duodecim ciuitates a Cecrope digestā: Theseus in unam congregauit. Sed etiam Solon uir omni disciplina & iustitia insignis unus nō modo consensu hominū. Sed oraculi asseueratione sapientissimus: Atheniensium leges tanto temperamēto condidit: ut pari gratia, qđ rarū est: & plebē & senatū cōponeret. Imprimis nāq; post Sisachtheā legē felix initiū faustūq; ad cæteras

Res.p. Atheniensium Cecrops Theseus Solon

leges condendas omniũ ſuoꝝ conſenſu legũ lator creatus I Draconis decreta non nilotici calami argutia:non pulla atramenti litura:Sed crudo hyrcani fu/roris ſanguine exarata ob ſuppliciorum aſperitatem I atq; immaniſſimã atro/citatem abroganda curauit. Remq; Atheniẽſium publicam in medimnos hippodas Zeugitas & Thetas I diſpartito cenſu ex ordine digeſſit. Areopagi/tarum a quibus teſte Plinio.primum capitis iudicium in Martis uico I unde illi nomen pronunciatum fuit I conciliũ uulgatiore fama conſtituit I licet ſen/tiant alii I multo ante Solonem illud conſtitutum fuiſſe.legem inſuper bifor/mis Cecropis de tæclis I maris & fœminæ grato & decenti uinculo colligatis ſanctiori conſtitutione perornauit profuſam ac licentioſam uoluptatum fœ/damq; libidinum intemperantiã I atq; enormitatem legũ infrenatione deleuit. Dracon Areopagite.

Plurima quoq; auctoritate teſtamentoꝝ ordinationi accuratiſſime proſpe/xit:Poſt compoſitas res urbanas I quom agrorum cultum humano uſui atq; cõ muni hominum ſocietati perneceſſarium fore conſpiceret I Agreſtibus inſtitu/tionibus non minore diligentia conſuluit.De plantationibus ſcrobe & apibus pro rerum opportunitate diſcernens I cuius leges æreis tabulis inciſæ:non mo/do Athenas I ſed pene immenſum orbem terraꝝ æquiſſimis ſanctionibus in plurima ſæcula direxit:Hæ ſunt Athenæ I ubi bonarum artium diſciplinæ ſa/crarium conſtitutum fuit:ubi academica morum & doctrinæ floruit eminen/tiſſima gloria:in qua poſt deductam a Socrate in terras ab olympo philoſo/phiam I Plato decem clariſſimis uoluminibus I Ariſtoteles octo politicam or/dinationem:quo truculentam tyrannorum crudelitatem ab ciuitatibus exige/ret I Diuino ingenio perſoluerunt.ampliſſimam harum atq; latiſſimam Roma nam democratiam concelebrauerunt omnes poetæ & ſcriptores latini pariter: & achiui:Quæ conſtantiſſima uirorum rigiditate & uitæ prodigia pro arden tiſſimo in patriam amore imperiũ pene ad utroſq; polos proiecit.Cœpta enim ab infami aſylo in ſenatoriam dignitatem ab Romulo ordinata I & martialiũ atq; bellicoſoꝝ hominum uirtute innixa in firmiſſimum tanti regni robur per breui conualuit.in qua primũ a triginta populi Romani partibus I Quas cu/rias appellabãt I Romulus curiatas leges recenti & rudi ſanctione tulit:Dehinc ſub ſuperbo Demarathi corinthii filio ius Papinianũ in mediũ prodiit.quom Papyrius uno libro leges ſine ordine latas in unum compoſuerit. Romanorũ democratia. Curiatæ leges: Ius Papinianum.

Exactis uero regibus Decem uiri publica auctoritate delecti græcorum peritiſſimos adiuere:a quis leges tabulis eboreis auctas pro roſtris ad commu nem inſtitutionem expoſuerũt.Et poſtero anno additis duabus ex re nata.xii. tabularum leges dixere.Ex his nanq; ciuile ius Flauianum elianum actioneſq; legis defluxerunt.fuit & plebiſcitum Quod ex diſcordia plebis a ſenatu ſine auctoritate patrum eſt conſtitutũ.ex uolubilis uulgi diffilcultate cura rei pu/blicæ ad ſenatum deducta. Senatus interpoſita auctoritas ſenatuſconſultum Decẽ uiri

Ius honorarium. Leges multæ. Lex fania & alię

postremo creauit. Demū ab prętorū edictis ius honorarium quod ab honore prętoris corriuaretur constitutū dicitur. Irrogatæ sunt in dies leges plurimæ & singulæ a Romanorū singulari appellatione tum contra sumptuarios & pro caci libidine marcentes: tū contra aliorū scelerum sontes: ut his finibus luxuriæ efferuescentes æstus coercerentur: Lex scilicet Fania a fanio Licinia a licino: Aemilia ab Aemilio: Iulia a Iulio & reliquæ Quas singulas non recensendas esse consulto constitui ne legentes longe recitationis fastidio afficerent: Quarum saluberrima sanctione omnes qui sub imperatoria maiestate censent ad amussim degunt reguntur atq; infrenantur.

Consules

Censores

Dictatoris dignitas.

Tribunus

Questor

Aediles

Prętores.

Fuerunt in eadem Re.p. diuisi magistratuū suggestus: & ad populi cōmunem moderationē & religionis contuendos honores quippe depulsi regum tyrānica & superba occupatione consules duo imperii gubernacula rexere: Dicti ut rei publicæ plurimum & optime consulerent: Quibus deinde ab augendo censu Censores additi sunt: Qui soboles familias pecunias censerent: populiq; mores rigida castigatione regerent: atq; tuerentur: in summo & enim rerū discrimine ob bellorū periculosas uicissitudines summa omniū magistratuū potestas semestris dictatoris fuit: cui ut regibus tribuni Celerū sic equitum magistri militū cēturias impio cohiberēt: Secessio deinde plebis a patribus plebeiū tribunorum munus creauit: a tribubus denominatū ad publicam quærendam tuendāq; pecuniam ærarium sibi petiit Quæstorem unum alterum quæstionis exercendæ patricidium quæstorem uoluerunt: Plebeia & erat ædilitia dignitas: quæ urbem ānonam, ludos solennes deorum ædes a quibus & nomen curabat: Prætores fuere duo Alter qui urbanis ius diceret: urbanus. Alter peregrinis peregrinus cognomento dictus est.

Reuerendior fuit & religionis multiuaga obseruatio quæ uana licet superstitione saluos flamines augures uestales pontifices forciales: uerbenarios: Patrispatratū maxima fide integerrima simplicitate per q̄ religiosissima pietate colebant uenerabanturq;: Cęterū res Romana non uero dei cultu sed laruarum illusa imaginibus ab tanto rerum culmine in profundissimā decidit præcipitii ruinam: ut nunc sola tanti nominis umbra supersit.

Venetorū aristocratia.

Postrema Venetorū Aristocratia uerū omniū ea est quę sub splendido christianę fidei lumine cœpta nō supstitiosę religiōis inixa radicibus ad nouissimā totius orbis cōsumationē usq; pdurabat. Quā nō colluuies sceleratorū sed reliquię iustorū ex ardente Italia ab dei flagello receptę pie & sancte fundauerūt. Ab his ergo erecta ad celsa optimatū culmina sensim excretis uirib⁹ puenit: & terra mariq; porrecta ditiōe nō regnorū auiditate sed tyrānorū expulsa sęuitie humanitate in pplos fide & auxilio in socios: ęqtate i oēs: sola florētissimo ipio Venetorū res.p. nrō æuo nūcupari uerissime possit: In eā siqdem ueluti i omniū bonorū cōceptaculū quicqd iuris legū & æqui ex reliquis supfuerat corriuatū

est:ea nāq; profectō est:quæ non modo ab Aegyptiis | & Indis optimas bene/uiuendi institutiones:ab Cretensibus Lacedæmoniis & Atheniensibus legū tabellas:uerū partim Romanoꝝ uestigia imitata & alioꝝ dogmata complexa| ex pœnitissima philosophantiū iuxta rationem iuris disciplinā exhausit:& ex pluribus omnibus singuloꝝ ac peculiarem bene institutæ uitæ ad suam suorumq; communem utilitatem selegerit moderationem:Quæ non id ius ciuile prosequitur:Quod litigandi uram|& iuris litigiosam ægrotationem tradit: Sed summā legis rationem insitam in natura quæ iubet ea quæ faciēda sunt: prohibetq; contraria:eadem ratio quō est in hominis mente confirmata & cōfecta lex est.Itaq; arbitratur prudentiā esse legem:cuius ea ius est:ut recte facere iubeat:uetet delinquere:Bene igitur hoc iure digesta præfecit ad tantæ rei gubernationem magistratus potestatem: Cuius teste Ciceronē hæc ius est | ut pressit:præscribatq; recta & utilia & coniuncta cum legibus. Vt enim magistratibus leges:ita populo præsunt magistratus:uereq; dici potest magistratū legem esse loquentem:Legem autem mutum magistratum:Nil porro tam aptum est ad ius conditionemq; naturæ q̄ imperium sine quo nec domus ulla: nec ciuitas|nec gens:nec hominum uniuersum genus stare:nec rerum natura omnis nec ipse mundus potest:Nam & huic deo maximo paret:Et huic obediunt maria terræq; & hominum uita iussis supremæ legis obtemperat:omnes atq; antiquæ gentes legibus quondā paruerunt:Quod genus imperii primum ad homines iustissimos & sapientissimos deferebatur:id maxime in Venetorum re publica factitatum cōspicimus:q̄ in ea ducis principalis potestas | cum sapientissimis consiliariis præsit tanti imperii speciem multoꝝ ueluti regum ueneranda maiestate præferentes:quibus magnorum sapientum & continentis & maris.adiicitur ex re nuncupata dignitas. Dux Sapiētes:

Adsunt sine prouocatione Decemuiri|quæ rei summę grauissima animaduersione diffinientes:obnunciat magna totius imperii aduocatione Triūuiralis auctoritas siquæ minus diligenti uigilantia perspecta ac statuta uidentur: in melius referre atq; emendare compellens:Consulit in mediū ad Centuriata comitia innumerabiles patricioꝝ conuentus:Splendet quirinali prospectu in curia Senatorius ordo. Tuentur orphanoꝝ orbitatem seniores| & omni uita probati integerrimi Curatores:e quorū cœtu in demortuus Princeps ciuium suffragiis surrogatur.Tenet amplissimum forum mille iudicioꝝ subsellia:quibus separatis per seriem reorum causis ad commotam urnam patet expeditæ iustitiæ latissima ianua:Cognoscunt controuersias| & reddunt æquissimū ius tres urbani prætores totidemq; peregrini:Qui prouincialium prætoꝝ ambitiosas sn̄ias uel approbant|uel graui censura corrigunt|atq; rescindunt:Quæstorii sunt uiri urbici & prouinciis præsidentes.Quoꝝ est ex uectigalibus collectam pecuniā in ęrariū reponendā curare:neruos|q; rei publicæ solerti indu/

Decēuiri
Cōsiliarii
Triūuiri
Curatores
Foꝝ iudiciale.
Prętores urbani
Prętores peregrini
Quęstorii uiri.

strja conseruare/subticeo innumeros tā bonos q̄ necessarios urbis Venetæ ma/gistratus/ne eorum notissima diuulgatio/me sigillatim recensente/tediū audienti bus peperisset:Non libuit tamē postremo præterisse munitissimi naualis soli/citos præfectos: Qui cōmuni ope cura & diligentia clausis iā foribus omnia armamentorum genera tum ad bella maritima/tum ad terrestria contra barbaros & immanissimos hostes continuo operariorum labore domi comparant:ut foris opportuna prompta/& siquādo opus fuerit extemporanea in tumultuarias in cursiones bellorum sit expeditio. Ex quibus rebus illud efficitur/ut Venetorum imperium his qui sub eorum libera protectione gubernantur pietati & obser/uantiæ sit:externis uero/terrori:ad quod tyrannica factione oppressi/tāquā ad salutis confugium indies concurrant.

Prefectus naualis.

Nec sunt reticendi monetales uiri/quibus ob moderatā & probatā ab om/ni cupiditate uitæ temperantiā signandæ pecuniæ sedulitas atq; custodia de/mandatā est:in splendidissima enim officina parcas artificum manus sed labo riosas obseruāt:ubi auri & argenti innumera talenta singulis diebus cudendo in nummos feriuntur:grāde & præcipuū imperii sustentaculum:ut quondam philippei a rege/flauii a gentilicia domo/sic nostro æuo Troni:marcelli a nobi lissimis principum Venetorum familiis denominantur.

Viri monetales.

Igitur mi Andrea nō mediocriter nobis lætandum esse uidetur: Quibus contigit numine diuū sub fœlicissima eorum moderatione tranquilla mentis & rerum quiete tutissime uiuere:Fuerat & ipsa inclyta ciuitas Veronæ/si parua licet componere magnis:nō minori legum magistratuūq; sanctione ordine digesta præcipuo:cuius scita & instituta e media consultorum & ciuilis iuris schola de/cepta:tū ad agri totius utilem gubernationem:tum ad forensium causarum diri/mendas controuersias intacta relinquo:ut de eius magistratibus & mercatorum domo longiuscula a nobis habeatur oratio. Stat adhuc antiquorum imitata ue/stigia primū consularis & semestris dignitas/quæ pro rei.p.negociis & referre & consulere/semper parata eos hodie largo uocabulo ciuitatis prouisores nun cupamus:sunt & ædiles:Quorum diligentia supplicationes:ædes:templa:uias: aquarum ductus admirando horum ordine conseruare atq; tueri cogit:Curatq; in/stitorum dolo malo defraudata uasa:ut Satyrici duo idem apud romanos fuisse testantur:Iuuenalis:huius qui trahitur prætextam sumere manis:An Fidenarum gabiorum q; esse potestas:Et de mensura ius dicere uasa minora frangere pāno/sis uacuis ædilis ulubris:Idem meminit & Persius his carminibus Lalo q; ho/nore supinus fregerit heminas areti ædilis iniquas: Exercent consimilem pene per agrum potestatem duo alii ædiles/quibus ius est delinquentes grādi & mi nori pecunia citra sanguinem mulctare:hi uicos actus publicos atq; priuatos uias militares fontium riuulos/minorum fluminum meatus/maiorum aggeres mu/nimenta & obiices studiosissime procurant.ne rapidissimus amniū:atq; toren/

Res.p. Veroñ.

Cōsularis dignitas.

Prouisores urbis.

Iuuenalis

Persius

Duo ędiles.

Prouisores dugalium.

tium impetus cũ stabulis armẽta trahat:bouũq; labores. Inter primores urbis præfectus est/Qui militũ legionibus præsit/munitissimas ciuitatis & agri artes uigilantissima solicitudine custodit/nocturnos & rebus alioꝝ inhiantes fures per excubias propellit/petulantesq; bacchantium atq; lasciuientiũ iuuenum nimia uini & cibi ingurgitatione crapulaq; rixas nocte uigilanti custodia coercet:Ius insuper stipendiariis sine certa legum sanctione militari expeditione solcatus suo arbitratu reddat.Est isto potiore honore prętoris urbani suprema dignitas/cui omniũ ciuium & agrestium gubernatio laboriosa sedulitate noctu & interdiu incumbit.in clamoso foro pro tribunali sedet prætor.Causas audit:ius omnibus consulte industrie ac seuere administraturus/cui summa potestas parricidas siccarios/omnesq; nefandos Sontes rerũ membroꝝ atq; capitis damnare/huic tamen tantę de capite damnationi consptia est. nobiliũ ciuium octum uiralis curia/quoꝝ suffragia nigrum possint ponere Theta/& hæc semestris auctoritas:Verum quom prætorius honos pene regalis maiestas ob populosæ plebis numerositatem ad maiora summæ rei gubernandæ distrahat;Sedent in distinctis subselliis octũuiri iuris cæsarei atq; pontificii consultissimi : Quorum primus ex prætoris carentia quum eius uices gerat Vicarius est nũcupatus:Alter quæstor parricidiarius & latrunculator persquisita tormentis sceleratoꝝ crimina crucibus & equuleis punienda offert:Reliqui quoꝝ duo peregrini/cæteri municipes forenses litigantium controuersias cum prouocatione ad prætorem decidunt.

Pręfectus militũ

Prætor urbanus

Curia octum uiralis

Nec nostri fori duo dignissima collegia negligenda esse censeo:Alterũ peritissimoꝝ utriusq; iuris consultoꝝ/quod feracis matris redolens bonitatem prę eminentissimis uiroꝝ ingeniis semper antiquoꝝ memoria refloruit : hoꝝ iam tum eximiam fecundæ prolis indolem dignoscens Benedictus Romanus Pontifex Max.in amplissimam doctrinæ familiam peruenturam publicam omnium artium academiam constituit/omnibusq; insignibus auctorandi consultos Theologiæ/ac philosophiæ magistros largo pontificiæ benignitatis munere condonauit:Alterum uero scribarum ad dictata & pragmata ad testamenta peritissime calentium est/in quod nulli datur accessus : liceat imperiali auctoritate polleat/nisi tãq aurum igne probatum ab tanti collegii prudentibus & doctissimis examinatoribus exactissima & castigatissima tum bonarũ litterarum/tum tabellionatus/tũ morum censura ad tanti officii munus subeundũ idoneus repertus fuerit:& omnem tulerit punctum/ex quo illud efficitur ut integerrimi & probatissimi ex nobilissimis familiis non quæstus gratia : Sed huius honoris ambitione dignissimo cœtu ascisci enixissime elaborent/adeo ut nostra tempestate supra trecentos omni laude probatos uiros in eo conuẽtu facillime inuenias:Exornat tertius ciuitatem nostram Medicoꝝ conuetus : in quo semper licuit:licetq; multos Aesculapos atq; Machaonas admirari :Qui

Duo collegia

Priuilegium creandi doctores concessum

Collegiũ notarioꝝ

Collegiũ medicoꝝ

omnium artiũ eruditione præſtantes non modo languentia ægrotantium cor pora ſaluti reſtituũt/ Verum anheloſa ſuſpiratione/& gemebundo ſingultu la/borantes homines ad uitam reuocant/fugienteſq; ab ore animas in pectora re/dire cogunt: Nec tantum hac ſalubri doctrina patriæ & ſuis prodeſſe conten ti. Sed uniuerſæ pene Italiæ/& exterrarum nationum gymnaſia academiaſq; tum legendo/tum ſcribendo/tum ſanando compleuerunt.

Cæterum cum multifera Veronæ fertilitas ad uaria metallorum marmorꝝ/ lignorum omnium/frugum: In primiſq; Pannoꝝ cõmertia peregrinos nego/ciatores ſæpenumero ad ſe accerſeret: & ut eſt miſerorum mortalium conditio ob habendi inexplebilem cupiditatem lites inter ultro citroq; uendentes merca tores exorianẽ: Domus Mercatoꝝ ex re ipſa cognominata eſt/in qua maio res noſtri ciuitatem ſuam iuſtitia magiſq̃ muroꝝ ambitu præmunitam cupi/entes/prætorem peregrinũ & urbani Vicariũ ad præiuditia expedita/& æqua lance promptuaria e legerunt: Cui tres ciues rerum & negocioꝝ multiſcios cõ ſiliarios addiderunt: Alter æque additus eſt minor ædilis: Qui errabundus per urbem & per agrum adulterinas merces aduectitios aliunde pannos defrauda ta ſigna q̃ diligentiſſime perſcrutatur: reoſq; poſt dictam diem ante iudices ad præiudicium cogit. ad ſemeſtrẽ igitur hũc magiſtratum uiri moꝝ integritate/ religionis pietate multaꝝ rerũ experientia probati publicis totius cõſilii/ſuffra gationibus deliguntẽ. Qui æquitate quadã magis q̃ ſeuera nimium iuris ani/maduerſione expulſis Rauillaꝝ uerboſis ambagibus / mutilatis diuturnarum litium diuerticulis/ſancte induſtrieq; diiudicant: Exinde quom plurimæ nego/tiorum fraudes in horas increbreſcecent: Sanctiſſimæ quæ ſunt in manibus or dinationes a grauiſſimis illis patribus cõſtitutæ ſunt/ut iudices promptiſſima expeditione ad rubricam diſcernerent: Operarioꝝ uero uulgus præfinitos ſuæ artis limites ad lineam cuſtodiret. In his enim quid omnes cerdonum mecha/nicæ manus ſine dolo & fraude exerceant/quom fraus hominum cuncta per/nitie corrumpat: Diligenti ſolertia ſanctum eſt/ut non modo locus hic a fo/renſibus litibus ſecretus/uerũ quæcũq; bene conſtituta ciuitas talibus conſtitu tionibus commode regi/atq; gubernari poſſet. Imprimis ea præcipua eſt ad la nificium inter cætera urbis noſtræ emolumenta ſingulare auxilium/unicũ ro/bur. certiſſima ſpes/firmiſſima ſuſtentatio & ſit & habeatur: Quippe quom pecudum Veronenſiũ magna ſit in uſu uellerum gratia non modo ad corpoꝝ tutellam ex plurima lanificii copia/uerum ob lanæ candorem molliciem & ge neroſitatem ad purpuram dibaphã ad cocũ da ſarrana conchilia atyriis ahe/nis babyloniciſq; picturis magno deſiderio expetantur/ut betica fluenta/ canu ſium/Tarentum/Myletum ſuam ad nos tranſlatam gloriam fateantur: Idem uniuerſa Italia ingenue fatetur / tum priſca pannorum mercatura Itur ad nos a molliſſimis totius orientis delitiis ſeu laticlam tunicã ſeu togam regiam / ſeu

Magiſtratus dom9 mercaꝝ

Lanificii ordinatio & utilitas maxima

prætextam trabeam/aut triumphalem ad luxuriosissimũ sumptum perquisiue rint:Ex quo illud est/ut ciues nostri ex mille per saltus errantium ouium gregi bus ditescant:grandiaq; peculia exaugeant / nec minus famelica/ plebis turba/ tum carminando tum texendo uictum pro se & charis natis duriter ac parce quærirent.Post perutilem huius lanificii constitutionem iidem maiores nostri omnibus iustitiæ partibus consulentes quæ homines ad cõmunem uitæ cõmo ditatem iubente natura compellit: Societatemq; exparili rerũ partitione con/ gregandam inuitat congregatamq; nectit roborat aque confir mat:Constitue/ runt omnium ponderum & mensurarum non defraudandam æquitatem: In eadem nanq; mercatorum domo illorum archetypun collocarunt a quo singulo semestri trutinæ/lacertæ/sesquipedæ minæ atq; dolia ad destinatam iusti pon/ deris & mensuræ regulã referiunt ut res uenales sine fraude ęqua portione oĩ/ bus dispartiantur:Demum domus hæc coronato iudicum sedili scribarũ plu/ teis ornata ad ius reddendum constituta est.quæ ueluti totius ciuitatis ocellus atq; sacrarium antiquorum & municipalium aurorum imagines ad decorum pa triæ & perpetuitatem æternam continet.

Sedet principio in suggestus fastigio ueneranda maiestate diuus tutellaris Zeno nostræ urbis quondam pontifex / Quem in omnibus actionibus post omnipotentis Dei eiusq; uirginis matris appellatum auxilium summa uenera tione præfamur. Neq; hic cæterorum antistitum nostræ urbis eminentem sacræ relligionis reticendam censebo/q, in ea sex & triginta præsules Veronenses:& diem obiere & in diuorum numero per Romani cultus moderatorem catholico totius christianæ rei publicæ consensu in cælum relati sunt. Stant e regio/ ne bonarum artium atq; omnis doctrinæ quatuor splendentia lumina:Quorum primus æmylius macer est/quem Eusebius in temporum dimensione:Vero/ nensem in Asia mortuum esse attestatur: Naso uero sibi coæuum inter alios uates. Sic concinendo cõmemorat: Sæpe suas uolucres legit grandior æuo: Quæq; nocet serpens/quæ iuuet herba macer. Eumq; troianum bellum scri/ psisse in amoribus innuit/quom in elegia ad eum scripta hæc decantet carmen ad iratum dum tu perducis achilem/primaq; iuratis induis arma uires: Nos macer ignauæ ueneris cessamus in umbra / & tener ausuros grandia frangit amor.Demum elegiam hac ad macrum apostropha concludit. Nec tibi qua tutum uati macer arma canenti aureus in medio marte tacetur amor:Et paris est illic & adultera nobile crimen:Et comes extincto laodemia uiro.Si bene te noui non bella libentius istis.Dicis/& a uestris in mea castra redis.Cuius diui/ na opera ut plurimorum reliqua aut maiorum negligenti incuria aut inuiden ti barbarorum sæuicia hodie desideramus;Ab hoc alter est.C.Valerius Catul/ lus Lyricus poeta/cuius monebibles & lesbiæ passer elegans uersus/ eiusq; ser/ mo quotidiano usui proprior / & tanta uerborum proprietate signantur con/

Dinus Zeno patro/ nus urbis

Triginta sex præsu les Vero/ nẽses.san/ cti canoni zati.

Macer poeta

Catullus.

scriptus illud effecit/ut ab Ouidio & Martiale docti nūcupatione dignaretur nec Aulus:Gel.uir summa litterarum eruditione eum poetarum elegantissi/mum non tam audacter quam uere dixisse ueritus sit: Tertius pariter uisitur Plinius Secūdus senior non tam huius picturæ quæ uetustissima est/ quā om/nium ueterum neotericorumq; & sui ipsius testimonio Veronēsis/quom Catullum sibi conterraneum in naturalis historiæ præfatione appellauerit. Libet hic subdubitatiunculam inter non nullos nostri æui doctissimos uiros quæsi//tu non indecoro subortam enodare: Alii enim Eusebii & tranquilli non paruo testimonio innixi Plinium nouocomensem dictitarunt; Alii autem ipsius au/ctoris certiore asseueratione in suæ narrationis exordio Veronensem autu//māt. Licet sane hæc nō parua sit prouincia talibus utrinq; patronis sustentatā litem dirimere:tamen si paccata animi moderatione a me uerum audierint me fortasse honorario iure iuste iudicantem non aspernabunt. Resectis singulis quæ in medium non tam pensiculate quam minus scrupulose ab eruditis su/perioribus annis ultro citroq; allata sunt:hoc ingenue tenendum arbitror. Eu/sebium tranquillumq; non inscite Plinium nostrū nouocomensem appellasse quippe quom in liquido sit ea ciuitate donatum fuisse/& grande peculiū exu/beransq; aruorum solum in cumensi agro possedisse:quo quidem incolatu noui comi nomenclatura ab extrariis potissimum nuncupatus sit. Verum quom suipsius non abrogandū testimonium plane perlego:quo sibi Catullum conterraneum hoc est ciuem suū uocitet/quomq; Veronæ & in agro Veronensi quatuor & decem epigrāmata quadam uetustatis maiestate ueneranda sint. in di/emq; hunc uisantur/in quibus singulis legere est. Familiam Secundorum muni/cipalem Veronæ extitisse/Plinium manifestissime remota omni prouocatione origine & progenie Veronensem adiudico: Hinc teste iuniore scripsit naturæ historias/opus diffusum eruditum nec minus uarium q̄ ipsa natura. hoc legi/mus/suspicimus atq; ueneramur: Sed eadem cū cæteris iactura desideramus. De equestri iaculatione librum unum: de uita Pomponii secundi amicissimi duos bellorum germaniæ. xx. De instruendo perfecto oratore ab incunabulis uolumina sex. De dubio sermone octo a fine Aufidii bassi unū & triginta/ quod profecto mirandum est. uirum hūc equestribus militiis industriæ fungentem: procurationes quoq; splendidissimas atq; continuas summa integritate admi/nistrantem/maximisq; officiis in amicitia principum impeditum liberalibus studiis tantam operam tam breui æuo dedisse. Quartus astat iuxta hos iunior Plinius nepos/ Secundus ex sorore senioris natus/ hic ut facile coniicere possumus auunculi eruditione institutus/eiusq; uestigia imitatus causas. Cla/rissimus Orator acriter & ardenter nec minus ornate & polite dixit: Cui ex quatuor dicendi generibus Macrobius floridum uel superiori uel huic maluc/ris destinauit. Scripsit ad æquales & contubernales amicos epistolas quæ pas/

Plinius secūdus senior.

Plinius iunior nepos

ſim a doctiſſimis auidiſſime leguntur nec. Iniuria i quidem insunt illis aptæ crebræq; ſententiæ grauis & decora conſtructio perpolita uerba & antiqua quarum ſermo eſt copioſus & uarius dulcis & imprimis qui ad legendum al/liciat:Admiramur inſuper breue uirorum illuſtrium opuſculum in quo quan/to uerborum compendio tantorum ducum geſta:comprehenderit non eſt fa/cile enarratu:Eſt poſtea in anteriore domus fronte Guarini Veronenſis matu ri grauitate ſenii ueneranda facies: Cuius ætate quom bonæ litteræ ob triuia/lium grammatiſtarum inexplicabiles ambages in tenebroſis angulis deliteſce/rent i prius ipſe more Platonico multos annos peragrata græcia exauſtiſq; ad ſacietatem ueræ doctrinæ ab præſtantiſſimis philoſophis & doctoribus erudi/mentis:Demumq; in patriam reſtitutus eas in apertam lucem tum ſcribendo tum docendo Laborioſiſſime reuocare cœptauit cuius dubium eſt: An boni mores:uitæq; ſanctitas an optimarum artium cognitio plus nobis præſtiterit. Nouiſſimus autem ex aduerſo iuuenilibus interceptus annis eſt domicius Cal derinus immatura morte ob commune omnium litteratoꝝ diſpendium non modo a patria ſed ab uniuerſa Italia deploratus:Qui emergentes a teterrima barathri colluuione litteras ad lucidiſſimū ætheris ſplendorem ad manum an tiquitatis erutor deduxit: abſtruſa poetarum & oratoꝝ loca ea ingenii acui//tate enucleando inueſtigauit i ut Satyricum aquinatem a doctiſſimis i uenia tamen mortuoꝝ dixerim non intellectum immo multa ignoratione a uero le ctionis ſenſu deuium atq; diſtractum ad priſcum intelligentiæ nitorem re/ſtituit. Marcialem ab hominum memoria iam abolitum Papinium letæa Carie ſepultum ſcrupolis enodatis ſcirpis pueris etiam legendos mira cum facilitate reddidit: Profuturus quoq; non modo in pliniana lectione uerum in omni oratoria facultate niſi illum nobis intempeſtiua mors inuidiſſent: Cuius ingenii ſupra iuueniles annos perſpicacitatem atq; doctrinam ad//miratus Sixtus Pontifex Romanus. Max. ei grandæ annuæ mercedis ſtipendium ex phiſco pro publica prælectione conſtituit: Quo legente reliqua Romanorum doctorum academia ſtupefacta & ab eius ore depen/dens obmuteſcebat. Quod iam tum mi Andrea nos facile augurari po/tuimus i quom ille condiſcipulus noſter ſub communi præceptore Anto/nio Broianiceno & græcas & noſtras litteras tanta adiſcendi auiditate im/bibere flagrabat: Dabatur hic ampliſſimus campus in quo currentes equos ad anheloſam uſque laſſitudinem defatigare poteram: Si omnibus libe//ralium artium ſi in utraq; philoſophia: Si cæleſti theologia: Si in pon//tificio Cæſareoq; iure: Si in machaoniis phyſicorum Ariſtotellibus: Si in ſtrenuo rerum militarium Robore egregios & multo nomine præditos. Quos ingeniorum fœcundiſſima Verona protulit.uiros enarrare uoluiſſem. Sed incitatos ſonipedes contractis habenis compreſſi: quandoquidem in hac

Guarinus Veronēſis

Domitius Caldaria/nus.

Antonius Broiani/cus.V.bo naꝝ artiū litteratiſſi mus.

præfatione illud meum fuit propoſitum atq; conſilium ut quorum in hoc ſacrario ſtatuas:& ſigna inuenerim/eas ſolum mihi commemorãdas fore decreuerim:Sed forſan ea dabitur opportuna occaſio:ut meis & omnium uotis ſatiſfacere aliquando queam:& utinam:is ſim qui patriæ tantum præſtare poſſim quantũ uelim. Habes igitur mi Andrea & ſitu & omni frugum ubertate atq; amœnitate præpollentem ciuitatem noſtram:ſed illam multo pręclariorem uides:His legum & inſtitutorum ampliſſimis dotibus exornatam ac præmunitam / ut eam talibus iactis fundamentis ſuffultam ſub florentiſſima Venetorum Re publica:atq; tutella perpetuo duraturam ſperemus:Quæ tibi & collegis tuis plurimũ ſe debere fatetur:Qui ueſtra induſtria:ueſtra impenſa:ueſtra innata animorum liberalitate his ſanctionibus inſtauratis politicam & ornatiſſimã reddidiſtis:illi uero a me/cui omnia debeo/ſatiſ factũ eſſe arbitror:ſi meæ patriæ ad cuius præſtãtiſſima præconia enarrãda cõſumatus expoſcebatur Orator/non malignus laudator & minus idoneus inueniar.

Finis.Laus deo & gloria ſemper.

Magnifico & Doctiſſimo uiro Domino Franciſco Diedo:Patricio Veneto:artium ac Cæſarei:Pontificiiq; Iuris Conſultiſſimo:Veronæ prætori Ioannes Antonius Pantheus Sacerdos Veneronenſis:Sal.D.

VOM Multis annis antea tua quæ ſtare loco neſcit ingens nominis tui celebritas ad nos perueniſſet tum ob in florentiſſimo Patauii gymnaſio:ad utranq; philoſophiam: ac humani diuiniq; iuris conſultiſſimi dogmata enixiſſime nauatam operam:tum ob Diui Rocchi non minus ornate q̃ copioſe a te deſcriptam uitam:Quæ cum magno tui ingenio ſplendore per ora hominum uolitans euagatur:tum imprimis ob præclariſſimã ſuperiore anno apud Sixtum Ponti.maxi.iiii.Functam legationem in qua non minus tua ſollicitudine conſilio & prudentia q̃ Roberti Ariminenſis Venetorum Imperatoris induſtria:Animi magnitudine atq; armorꝝ peritia & fœlicitate Calaber hoſtis Romana mœnia diutina obſidione præmens/Diſſipatis copiis:Direptis uexillis:captis caſtris e medio marte turpiter fugere coactus eſt:uobiſq; uictoribus nõ mediocre trophœum ac pene triumphum de ſe pręſtitit:mirũ in modum non modo ego. Verũ uniuerſa Veronæ ciuitas faciliũ ingeniorꝝ ubertate:fœcundate bonarꝝ litterarꝝ parentẽ ad præturę magiſtratũ uotis oĩbus expetebat:cuius æqſſima iuſticię lance cõſtanti morꝝ integritate penitiſſima omniũ doctrinarꝝ

eruditione atq; doctrina regeret illuſtrareturq;. Ceterũ partim annuit optatis noſtris maximus Deus, ut te prætorem uideremus coleremus, atq; admiraremur. Idem qui in humanis ex omni parte perfectum minime uult intercepit, ne mutuo litterarum ocio tecum perfrueremur: Quo indies ab uberrimo fonte tuo epoti docti euaſiſſemus: Quod ſane effectum eſt ſiniſtro bellorum tempore, quæ idem Immaniſſimus Calaber, hoſtis in Romano agro ignominioſe ſuperatus in nos uelut truculenta tigris hyrcano furore debacchans. proximo autumno Veronenſem ac Brixianum agros, depopulatus ſola fuga confidens intulit, Quem propediem incomparabili Venetorum potentatu, tantiq; ſenatus prudenti rerum moderatione ac ſuſcepti belli in ingratiſſimum Ducem Ferarienſem æquiſſima cauſa nec minus inuictiſſimi Roberti Sanſeuerini multa rei militaris experientia: Omniumq; rerum gerendarum fœlici exitu atq; celeritate intemperantiæ ſuæ ne dicam temeritatis pœnas daturum ſperamus: Sed quom interea patriæ meæ iuſſis obtemperans præfationem in domus mercatorum inſtituta conſcripſiſſem: tamen cõmoditati & utilitati meæ pariter conſulens mihi ipſi deeſſe nolui: Et perfricata fronte non ueritus ſum a te petere quod non ſine magno honoris diſpendio præterire nequibam, Fretus ea de te opinione, q tua humanitas meam ſuperabit impudentiam: Qui his temporibus tibi tantum oneris ad caſtigandas meas nugas imponam. Igitur ſi tibi ab hiſce curis & moleſtiis ſucciſiuæ interdum horæ dabuntur: te oro dieculam ſuffureris qua procemiũ hoc tua ſolita graui penſitatione atq; acutiſſima animaduerſione excutias, excuſſumq; perpolias, quandoquidem quicquid tu puniceo morſu raſitaueris leuigaueriſq;, nullum deinceps turpem ſitum ſalebroſam rubiginem contracturum confidimus: Illud inſuper accedit, q pallidus Inuidorum liuor tui nominis auctoritate perterritus ſua rabida lancinatione carpere aut infirmare minime audebit: Quod tuæ teſtimonio Syngraphæ corroboratum atq; ſolidatum ad amuſſim fuerit: Sed potius muſitans infrendus, ac interno animi angore ſe diſcrutians diſrumpetur, meaq; hæc qualiſcũq; ſit. lucubratio tutius a pluteo euolabit, nec ſalariorum ronchos phorreſcet: Quod ſi p tua ingenita humanitate ut ſpero feceris, illa ſe plus tibi q̃ mihi debere fatebit. Vale nr̃i æui decus: Veronæ. VII. Idus Ianuarias. M.CCCC.LXXXIIII.

Franciscus Diedus Doctor Veronæ Prætor Ioanni Antonio Pantheo Sa/cerdoti Veronensi.S.P.D.

OGASTI. Me Panthee Disertissime tuis litteris quibus de me honorifice es loquutus:ut præfationem tuã in mer/catorum ædem tuæ patriæ iussu conscriptam legerem:& quæq; in ea animaduersione digna excuterem:corrigerem atq; polirem:perpolitã uero atq; leuigatam transmitterem: Quo inuidorũ morsus ac liuorem effugiat:optarem equi/dem uir ornatissime tantum mihi ingenii & facũdiæ a deo optimo maximoq; datum esse ut lucubrationẽ huiusmodi tuam:& præclarum opus hoc ex qua/rũdam rerum publicarum incremento a te excerptum non dixerim castigare sed pro dignitate commendare possem:tuaq; laudatione dignus censeri:Verũ quom id pro tua in me beniuolentia factum existimem.tibi gratias ago atq; habeo:tum q me præ omnibus honesta uoluptate perfrui uolueris:tũ q uber/rem copiosamq; præfationem hanc prius q̃ ederetur mea qualiscũq; foret:eli/matione castigandam dederis:Postremo q nos tanti feceris quanti esse uelle/mus:Quo patriæ tibi & amicis omnibus usui quãdoq; essemus:Libellus uero tuus multarum rerum copia refertus/quom in tot(ut nosti)publica quę indies emergunt a me sæpius legeretur:illum profecto ingenio ac tua eruditione di/gnum censui:ita ut externo laudatore minime indigeat:Plus enim mi Panthee libellus ipse gratiam suam per se testatur:aspectuq; suo probat/q̃ meo uel cu/iusquã alterius sermone cumulate laudari possit:suo igitur utitur testimonio & quidem locupletissimo:propriumq; redolet nectar & balsama:& quicquid mittit India nobis:Neq; certe in eo habeo quid primum aut postremum po/tissimum laudem: Quom omnia ita eleganter & disposite dicta sint:ut inter se suaui quadam concinnitate & lepore conueniant:Fecisti præterea quod pri mum non insulsis scriptoribus faciendum arbitror:ut non uulgaria & quæ passim per omnium ora iactata sed noua quædam protuleris:ea uero &si ue/tusta sint:omniq; ueneratione digna:tamen quia longa quadam obliuione pe/ne extincta:tua opera:tuoq; studio ex ueteribus litterarum fontibus eduxisti: tibi habet gratias ciuitas hæc florentissima ingeniorum alumna:Quod eius laudes:agri fertilitatem:uellerum commoda:tam apte tam scite tamq; ornate descripseris:Latium uero omne tuo munere locupletatum laudes non contice/scet tuas:nomenq; posteritati consecrabit:Quum tantum nitoris/& elegantię: ea omnia redoleant:ut speciosa illorũ mundicies/& ornamenta oblectare prin/cipem regemq; possint:In quibus profecto ut de Marone legitur:nec præcipi tem breuitatem:nec infinitam copiam:nec ieiunam omnino siccitatem aspici/mus:uerũ modo copiosam:modo aridam:modo floridam/modo simul omnia:

ſicuti & terram ipſam hic lætam ſegetibus & pratis:hic ſiluis/& rupibus hiſpidam : hic harenis Siccam : hic fontibus & fluminibus irriguam intueri facile poſſemus:Quamobrem tibi pro meo in te inclytamq; patriam tuam Veronam amore ac beniuolentia gratulor/q; eius laudes commendaueris / ipſaq; te genuerit qui cum priſcis tuis conterraneis eloquio ac eruditione concertare facile poſſis:Te poſtremo Panthee mi hortor & moneo ſi tuæ confidis laudi : Si mortalium commoda optas/ut tempus omne tuum ad ſcribendum docendumq; conferas/ne præclara adoleſcentiũ ingenia ocio marceſcant/neue ingenii præſtantium & doctrinarum cultum:Scribendiq; facilitatem a ſuperis fruſtra conſequutus eſſe uidearis: Vale:Veronæ Kal.Martiis.M.CCCC.LXXXIIII.

Nſtauratum hoc ſtatutorum opus eſt : Andrea Banda iuris utriuſq; conſulto/& mercatorum Domus uicario:Petro Brauo ædili minore Franciſco Perſico:Hieronymo Moſcardo:Bartholomeo Dentarino Conſiliariis:Quorum induſtria/& impenſa in hũc/ quem uides/o/lector nitorem reſtitutum eſt.

IN LAVDEM OPERIS: ET AVCTORIS CARMEN, PER DANTEM ALIGERIVM VERONENSEM.

Oſtera quos aliis cineri donauerat ætas
Cum legeret titulos poſt niſi fata nepos
Panthee uiuenti præſens tibi præſtat honores,
Atq; tuum nomen tempora noſtra colunt:
Hinc tibi ſacratis quæ ſplendet imago libellis
Ponitur: ut poſſis poſteritate frui.
I nunc liuor edax mordaces comprime dentes,
Hoc uiuis quando contigit ante decus.

In Laudem Operis, & Auctoris Carmen, per Auguſtinum Capellum Veronenſem.

Vm patriæ leges mores bona commoda laudes:
Gemmato eloquio Panthee docte tonas.
Illa memor uiuo nulli quod præbuit ante
Hic opus atq; tuam dedicat effigiem:
Tu quicunq; putas nimium hoc opus inſpice cenſor
Dicq; uel inuitus Pantheus hoc meruit.

In eundem Auctorem per eundem Auguſtinum Capellum.

Vid ſpectas fixoſq; oculos in imagine Panthei
Sæcula quam uiuo noſtra dedere tenes:
Quod prius hoc paucis ætas conceſſit auorum
Si nimis hoc ideo creditur eſſe ſibi.
Perlege opus lecto iam demum candide cenſor
Aut hoc aut etiam plus meruiſſe feres.
Hic tibi perſpicua fulgent in imagine uultus
Hic ſunt ingenii Panthee dona tui.
Vtraq; dant laudem poterit tum illa perire
Iſtis perpetuum Panthee nomen habes.

In Laudem Operis & Auctoris. Carmen per Doctiſſimum. V. Iacobum Comitem Iuliarium Veronenſem.

Parſa ꝙ in uarias fuerant quæ ſingula partes
Digeſta in nitidum iura uolumen habes:
Andreæ debes æterna inſæcula bandæ.
Inſtitor: hæc ſolers qui tibi dona dedit:
Omnibus excuſſis olim fruſtratus abibas
Præſtabit facilis nunc tibi cuncta labor
Obuius en nitida procedit fronte libellus
Conſpicuus minio/purpureuſq; toga
Prima gerit patriæ laudes/pars altera leges:
Saltem aperi & primæ perlege partis opus:
Templa uias arces mirabere flumina pontes
Vrbis/& omniferi nobile germen agri
Hinc ueteres numerabis auos: Doctoſq; poetas
Plurima quæ noſtræ nomina gentis erant:
Accedet priſcos inter noua gloria uates:
Pantheus Auſoniæ pallados unus honos
In primo occurrent auctoris margine uultus
Aſpice apelleæ quos poſuere manus
Et dicas tales meruit ſi uiuus honores
Continget qualis gloria poſt cineres:

In Laudem operis/& Auctoris: per Andreā Bandam iuris utriuſq; conſultum:

Viſquis ab extremis peregrinus ducit̄ oris
q Arcus mirat̄ Roma ſuperba tuos:
Atria uerſa ſolo: Seu quæ cecidere ruinis
Templa Deum: atq; aras: quæq; uetuſta iacent
Mirandas ſtatuas: ſtupet aduena apellis honores
Zeuſidis ingenium: Paraſiiq; manus/
Nos modo miremur uiuos ſi ſpiritus adſit.
Vultus aut faciem Panthee. Docte tuam.
Ante oculos ſpectanda hominum tua uiuet imago.
Scripta tenent geminos ſparſa deſerta polos.

Viuet at iſte liber: Laudes qui amplectit amplas
Alma parens quibus en: Seu micat omnis ager
Infacie hic quæ laudat habes: ſtant omne ſolum
Luminibus propriis quæq; remota uides:
Tanto igit tibi grata parens Verona labore
Munera uiuenti ſoluere digna parat
Te locat illuſtres ſacer inter Panthee uates
Inter auos priſcos pingeris ipſe patres
Sic petit excellens tua uirtus: fama uerendus
Ordo/tuis dantur talia pro meritis/
Poſt cineres tibi maior erit non gloria: nullus
Qui queat augeri crede triumphus erit:

Laus Deo.

In Laudem Operis & auctoris per doctiſſimum utriuſq; linguę. Virum & confratrem Virgilium Zauariſium/ac urbis Veronæ Can/zellarium Generalem Benemeritum.

Quis in helyſiis campis/umbriſq; beatis
Séſus ineſt uerſant ubi pbus atq; palęmō
Orbilius libanus ſcribonius: atq; meliſſus
Cæſarienſis item primanus quintilianus
Seruius: interpres donatus & ipſe maronis
Victorinus: ariſtarchus Theodorus uterq;
Statius: antoni pectus quæ gaudia terrant
Broianice tuum/fulgenti forte tuoꝝ
Lumine tironum: turbas ſi quando recenſes
Prodiuere tuis uates & rhetores antris
Egregii: Quoꝝ paſſim nunc ſcripta leguntur.
Sparſa per heſperiā: ac ambos hyperionis axes.
Sub te uirtutum & morum documenta bonoꝝ
Prima receperunt aſclepius atq; machaon
Plurimus/& multi quos ornat laurea uiris
Sed reliquos inter gemini ſtant uertice celſo
Pantheus aonidum celeberrima cura dearū
Doctoris ueneranda ſequens ueſtigia magni
Bandaq; qui poſtq̄ defleuit funera lauri
Immola alexandri geniti quoq; apolline dextro

Aduentũ euganeas celebrauit carmine ad arces
Ad reges animũ ſuperato helicone ſupremo
Tranſtulit/& patriæ manibus ſuſcepit habenas.
Hic dum ꝑprætor celſa ſtat ſede ſenatus
Conſulto decretus ubi prætoria noſtra
Conſtituere patres ueteres mercantibus urbe
Quatuor ac inter medius cylenia furta
Corrigit/& fraudes eius cenſura coercet.
Atq; ſtudet primo Breneos reddere pannos.
Sub precio artificumq; manus punire doloſas.
Ecce uidet Laceras leges/edicta priorum
In turpi putruiſſe ſitu/nullo ordine queri
Quid lex certa iubet:ſtatuit qd & ante uetuſtas
Tum uero patriæ ſortem miſeratus iniquam:
Andreas facili ſocioꝝ mente probante
Has reficit leges:iſtoq; uolumine claudit.
O.Laus ampla uiri/non hoc minor eſſe ſolone
Cenſendus leges populis dedit ille ſeueras.
Non tamen æternas/ſeruatas tempore paruo
Aſt banda a noſtris cultas maioribus & nunc.
Iam diſceſſuras leges reuocauit in urbem
Quæ uiuent donec Venetoꝝ regna manebunt
Donec marmoreos atheſis deſcendet ad agros
Donec benaci naſcetur mincius undis.
Pantheus ipſe autem pueros fragilemq; iuuentam
Erudit ambabus linguis/uirtutibus atq;
Et numeris cantare docet/pedibuſq; ſolutis
Dicere & ipſa lyra dulci uenuſinus habetur
Argutis epigrãmatibus iocundus & acer.
Heroas ſi forte canat martemq; cruentũ
Emathias acies aut troia bella tonantem
Credideris nuper dotes telluris alumne
Victuris longo ſcripſit ſermone papyris:
Venturo has:bandæ ſollertia/tradidit æuo
Diſcipulis te ſancte pater fœcundior alter
Nullus in auſonia doctis/ſi non pudor adſit
His me connumerem/ſed nõ ego dignus haberi

Inter tot uatum conſortia ſacra piorum.
Q uãuis fonte tuo:quicquid ſcio fluxerit:olim.
Sis animo pater,alme bono maiora parantur
Broianice tuo fœlici gaudia cordi
Cum bandæ & Panthei uariabunt tempora cani.

Laus Deo:Finis & gloria.

Annotationum Ioannis Panthei Veronenſis De Balneis Caldarianis:& de Vrbis Veronæ Laudibus Finis.